HRVATSKE NARODNE PRIPOVIJETKE

BALINT VUJKOV / HRVATSKE NARODNE
PRIPOVIJETKE, BUNJEVAČKE

UREDNIK
VLADIMIR POPOVIĆ

SAKUPIO I OBRADIO
BALINT VUJKOV

SLOGA
ZAGREB
1957

B VUJKOV

HRVATSKE NARODNE PRIPOVIJETKE BUNJEVAČKE

Ilustrirala
CVIJETA JOB

P R E D G O V O R

Prije tri stoljeća jedan ogranak hrvatskog naroda, željan slobode i vlastitog kruha, pošao je preko gora i rijeka, da udari temelje svojih novih domova na prostranim ravnicama između Dunava i Tise.

Negdje na obalama rijeke Bune podigli su sve svoje iz korijena. Jaram, koji su im nametnuli turski feudalci, morao je biti pretežak. Bez smrtnog jada ne zapretava se na vječito ognjište uz koje su se ljuljale kolijevke pokoljenja.

Možda je samo smrt teža od koraka kojim se zauvijek odlazi sa grude koja čuva grobove djedova. Korak pretežak, ali on odzvanja i veličinom čovjeka. Muzika prkosa neumitnoj sudbi, svjetlost podignute pesti i čela zrači u tom koraku. Odlazak samca može da bude i bijeg, ali kad jato, kreće da nađe nove zračne prostore, kad krenu sve vode u bujici poplave, da probiju nova korita za svoje tokove, tu bruje akordi snage, ma se rađali iz teških rana rastanka sa zavičajem.

Ptice i zvijezde idu u jatima. Slično i bujice. Zvijezde nose sa sobom svoj sjaj; ptice ostavljaju gnijezda – nose sa sobom svoje pjesme; vode bujica napuštaju svoja vrela – spiraju sve sokove tla kojim prohuji njihova matica.

Zbrisavši suzom rastanka sliku svoje stare postojbine na Buni, raskopavši temelje svojih domova, zasuvši pepelom grobove djedova, Bunjevci su prije gotovo tri stoljeća napustili svoja stara gnijezda i vrela. Ali nisu pošli prazna srca. Nosili su u njedrima blago naslijeđeno, neizbrisivo i neotuđivo, blago koje je bilo u duši, koje je bilo tvorevina i radost sviju.

Nosili su najdragocjenije: predaju, običaje, pjesmu i pripovijetku. Ono što se u duši prenosi preko svih granica i prepreka, a najjače i najtrajnije vezuje sa svojima koji su ostali. Čuvajući

vjekovima svoje narodno blago bački Bunjevci su ostali čvrsto vezani sa svojim korijenom, sa svojom ostalom jugoslavenskom braćom, i u teškim vremenima, kada su ih razdvajale daljine i druge činjenice.

Da nije bilo ovog narodnog blaga, možda ne bi bilo ni bačkih Hrvata-Bunjevaca. Daljine, koje su ih razdvajale od matičnog hrvatskog stabla i bratskog srpskog naroda, u kilometrima nisu bile prevelike, ali je bilo vremena i prilika, kad su te daljine mogle biti sudbonosno velike, da nije bilo predaje, pjesme i pripovijetke.

Finci vele za svoju Kalevalu, da njoj mogu zahvaliti što su se održali vjekovima pod gospodstvom Šveđana i drugih tuđina, slično misle i Estonci o svojem nacionalnom epu Kalevipoegu. Ima u tome nesumnjivo istine. Ima u tome istine, bar za one dijelove i ogranke pojedinih naroda, koji su živjeli u zabitim ili odvojenim krajevima ili prilikama gdje su prepušteni sami sebi održavali svoje odlike sa minimumom raspoloživih sredstava za održanje. Baš zato su i Finac Lönnrot i Estonac Kreutzwald materijale za Kalevalu odnosno Kalevipoeg pronašli najsvježije u zabitim krajevima svojih zemalja. Prvi u šumama karjalskim, drugi u ogranku svog naroda zvanog Setu ili Setukez.

I Bunjevci, odvajajući se od matičnog stabla, nosili su sa sobom, i poslije vjekovima grčevito čuvali stvaralaštvo narodnog duha. Sklanjajući se ispred ugnjetača, koij im je iscijedio skromnu materijalnu podlogu inače siromašne stare postojbine, oni nisu imali da ponesu zlatne riznice. Nosili su riznice spona naših naroda. Među tim dragocjenostima, u ovoj drugoj riznici je i narodna pripovijetka, jedno od zrcala našeg duha, jedan od nerazlomljivih pečata stvaralaštva na ovoj stopi naše domovine.

Ako ne iz drugih razloga, dovoljan je i ovaj jedini, da tu narodnu pripovijetku sakupljanjem otmemo od zaborava.

Bacimo letimičan pogled na životni put te pripovijetke i sredine koja ju je stvarala i očuvala.

Po dolasku u Bačku Bunjevci su svojim većim dijelom naselili krajeve između Subotice, Sombora i Baje, dok je manji dio pošao na sjever čak do područja glavnog grada Madžarske. Ova druga grupa naselila je mjesta Érd, (Hanazsabég), Perkáta, Bálint, Csepel, Tököl i još neka druga mjesta u tadanjoj Bijeloj i Peštanskoj županiji.

Poslije prvog svjetskog rata, povlačenjem granice iznad Subotice i ispod Baje, Bunjevci u Bajskom Trokutu i u pomenutim mjestima Bijele i Peštanske županije ostali su van sklopa naše domovine.

Glavnina bačkih Bunjevaca došla je u ove krajeve krajem sedamnaestog stoljeća. Iz dokumenata bečkog Dvorskog ratnog savjeta doznajemo o tome slijedeće:

»Markovics und Juro Vidakovics bitten um einige devastute Castellen und territoria für 5000 aus der Türkei herübgegangener Rätzen, damit sie unterkommen und sich ernähren mögen. Versprechen dagegen jederzeit unter dem Commando eines deutschen Generals oder Officiers wider den Erbfeind die Waffen zu führen«. (Hofkrat. 1687. protoc. exp. folio 573. sept. Nr. 43.)

Dakle, Marković i Vidaković Juro, predstavnici grupe Raca od 5000 duša, koja grupa je prešla iz Turske, mole nekoliko utvrda i zemlju, da bi se imali gdje nastaniti i čime prehraniti. Sa svoje strane obećavaju, da će se u svako vrijeme pod komandom njemačkog generala ili oficira boriti protiv neprijatelja.

I zapis u samostanu u Gyöngyös-u potkrepljuje ovu okolnost, na osnovu čega, bez drugih sigurnih podataka, zasada možemo o ovoj grupi govoriti kao o glavnini Bunjevaca, doseljenika u Bačku. Ali nesumnjivo da je već i ranije bilo manjih grupa, koje su prešle u ove krajeve.

O tome nam govore i neki pisani spomenici. Tako je ovu glavninu u okolini Subotice po njenom doseljenju posjećivao iz Szegeda fratar imenom Guganović Jeronim. Njega su Madžari po mjestu rođenja zvali Ludasi Jeromos. Pošto među subotičkim Bunjevcima Guganovića ima i sada, nesumnjivo je, da je i Ludasi Jeromos bio Bunjavec, a nesumnjivo je i to, da se on već morao roditi na Ludošu kraj Subotice mnogo ranije no što se pomenuta glavnina doselila, jer je on tada već bio odrastao čovjek.

Nadalje jedna porodica Mamužića stiče madžarsko plemstvo 19 maja 1678 godine, što nosi u sebi pretpostavku, da je ta porodica već od ranije bila naseljena, jer je za plemstvo morala iskazati i neke zasluge.

Iz samih ovih oskudnih podataka jedina logična pretpostavka je, da su pojedine manje grupe Bunjevaca došle u ove krajeve i prije glavnine, koju su predvodili Juro Vidaković i Marković. Ali da i ne postoje ovi podaci, posve bi bila osnovana vjerojatnoća, da su prije glavnine pošle manje grupe; one su pošle da izvide krajeve i uvjete života, te je glavnina kretala tek nakon povoljnih vijesti.

Šta je prethodilo seobi glavnine možemo zaključiti iz uporedbe sa seobom, koja se dalje (a možda i ranije, možda i drugim pravcem) odvijala ka sjeveru. Pojedine grupe su pošle u pomenuta mjesta Peštanske i Bijele županije, ali se nisu u cjelini zadržale. Neke porodice, a vjerojatno i grupe, vratile su se u okolinu Subotice, o čemu svjedoče i neka porodična imena. Tako imamo porodice Ostrogonaca i Peić Tukuljaca. Ove porodice su imena stekle nesumnjivo baš otuda što su se vratile iz sjevernijih mjesta Esztergoma i Tököla (Ostrogon i Tukulja).

Ujedno ova seoba u tadanjim uvjetima nije mogla biti brzog toka. Sigurno se odvijala u etapama, zapravo se probijala putovima izbjeglištva. Neke grupe su usput zastale i nastanile se, kao što je vjerojatno slučaj sa ličkim Bunjevcima, neke grupe ili grupice su se pak priključile. Usput jato se sigurno osipalo i sticalo priraštaj. A za sve to, za stvaranje odluke da li da se ide dalje, da li da se priključi grupi li vrati i ostane, moralo je biti nekog izvora vijesti, neke prethodnice – a to su bile porodice, koje su se već ranije odselile u Bačku.

Po dolasku u ove krajeve, zatekavši ih opustošene od Turaka, bez neke jače ekonomske podloge, sa stalnom obavezom graničara da spavaju na sablji, Bunjevci su se bavili uglavnom pašnjačkim stočarenjem i primitivnom zemljoradnjom. Ogromna većina se zadržala na tim zanimanjima svojih otaca sve do najnovijih vremena. Samo se otišlo naprijed od pašnjačkog do štalskog stočarenja, od ekstenzivne do intenzivne zemljoradnje. Ne ćemo pretjerati, ako kažemo da je ovaj ogranak hrvatskog naroda na

početku našeg vijeka još uvijek bio ogranak seljaka, jer je na poljima obrta, trgovine i intelektualnih zanimanja imao tek slabe izdanke.

Baveći se stočarenjem i ratarstvom, dugo su u porodičnom životu zadržali patrijarhalne odnose. Pred sam kraj prošlog vijeka u mnogo porodica još se život odvija u uvjetima porodične zadruge, koju su donijeli iz stare postojbine.

Sve do najnovijih vremena način života je bio jednostavan, a idući listovima historije unazad, bio je još jednostavniji, sa velikom dozom konzervativizma u načinu mišljenja. Kolika je morala biti ta jednostavnost i skromnost načina života u ranijim vremenima neka nam ilustrira jedan karakterističan primjer.

Jakov Sučić, kapetan subotičke utvrde, umire naglom smrću 1744 godine. Prilikom popisa njegove zaostavštine ustanovilo se, da njegovu imovinu sačinjava nešto vinograda, trošne gospodarske zgrade na pustari Šebešić, a u gradu kuća, koja je uistinu bijedna koliba sa bezvrijednim pokućstvom. Ali u trošnim, zapuštenim gospodarskim zgradma drži 55 grla rogate stoke i 24 konja, od kojih je svaki pojedince ponos svog gospodara. No ima »nešto« i ušteđevine: 18.000 forinta u srebru. Za taj iznos mogao je kupiti znatnu latifundiju! A stanovao je u bijednoj kolibi, koristio do krajnosti skroman uređaj u kući. To je odličnik, zapovjednik subotičkog vojnog šanca.

Lako možemo zamisliti koliko je skroman bio način života širokih narodnil slojeva. Bio je to način života pastira, koji su od kopnjenja do novog snijega išli pašnjacima za stadima i krdima, a ponekad se i godinama nisu vraćali kući; bio je to život ratara sa niskim stupnjem poljoprivredne proizvodnje sve do prije sedam-osam decenija. Ti ljudi, često zatvoreni u sebe, prirasli za rodnu brazdu, teško su dizali pogled sa nje, tokom duga vremena su sačuvali svoje odlike iz stare postojbine.

Prirodno je da se takvim načinom života u prvom redu moralo mnogo sačuvati i od duhovnog lika tog bivšeg gorštaka, moralo se sačuvati blago koje je stvarao narodni duh, a na prvom mjestu običaji, narodne pjesme i pripovijetke.

Sve to nije nastalo uslijed neke posebne osobine Bunjevaca, nego su to uslovljavale prilike života.

Svi narodi na određenom stupnju kulture imadu svoje pripovijetke, ali one se ne razvijaju svuda podjednako bogato po broju i sadržaju.. Razlog je tome ne samo u raznolikosti temperamenta, no prvenstveno u raznolikosti prilika i potreba za pripovijetkom, u nužnosti njenog rađanja u nužnosti određene sredine da se iživljava jače baš kroz taj rod umjetničkog stvaranja.

Ne vraćajući se u daleku prošlost, ne dotičući se poznatih teorija o postanku narodnih pripovjedaka, pogledajmo kakve su bile prilike i potrebe za njihov razvoj kod bačkih Bunjevaca. Da počnemo od seobe u nove krajeve.

Put od stare do nove postojbine bio je dug, naporan i opasan. Životne potrebe, kao i manifestacije duha posvema sigurno morale su biti skučene na minimum. Ali ipak, duševni život je tražio svoje. Na zastancima, skriveni negdje u gori, izmoreni od putovanja, stalne strepnje i gladi, čime su se mogli razvedriti, pozabaviti, dušu osvježiti? Pripovijetkom.

Gusle i pjesma dopiru daleko. Ljudi u izbjeglištvu moraju prolaziti u tišini. Duša želi oduška. Kad gusle i pjesma moraju zanijemiti, što im još osatje? Bili su upravo upućeni na pripovijetku. Pripovijetka je možda bila jedini put, jedini izvor u kojem su našli osvježenja, nade i nove snage za sutrašnji dan.

Nije ona njegovana samo poradi tišine na koju su morali biti upućeni usput. Zastajali su oni i na zaštićenim i sigurnim mjestima, dolazeći u dodir sa prijateljima. Seoba ih je dovela u dodir s novim ljudima i prilikama. Jedni s drugima su za kratko vrijeme boravka upoznavali svoje životne prilike, iskustva, pa tako i narodno blago, a vjerujem, u prvom redu pripovijetku. Išlo je to lakše nego s pjesmom. Pripovijetka, zahvaljujući nevezanosti forme lakše se pamti i prenosi. više govori o osobenostima ljudi i kraja. A izbjeglice se ne zadržavaju dugo. Uzimalo se i davalo ono što se lakše i brže prenosi.

U novim krajevima pripovijetka je opet naišla na pogodno tlo razvitka. Bunjevci su došli na vjetromeđu, sada već, manjih seoba. Sam pak način njihova života također je povoljno uvjetovao cvjetanje pripovijetke.

Po nekoliko porodičnih zadruga, pa i cijelo selo ili sela, držali su stoku zajedno na pašnjacima. Tako se lakše čuvala i branila

od plajčkaša. Ljudi su odlazili za stokom na smjene i prebivali kod nje duže vremena. U dugim večerima oko pastirske vatre, sastajući se sa pastirima sa drugih pustara, na plandištima i pojilima, u usamljenim gostionicama na pustarama, pa kasnije na velikim sajmovima, čime su mogli razbiti jednoličnost i usamljenost pastirskog života? Pjesmom i pripovijetkom, šalom i doskočicom. Poslije su došli zajednički i dugotrajniji poljoprivredni radovi. Na većim gospodarstvima berbe i žetveni radovi trajali su tjednima. Na odmoru, a ponajviše kad ih je nevrijeme sprečavalo u radu, priča je tekla i obnavljala se. Slično je bilo na zimskim prelima i posijelima.

U početku pripovijetka je tekla uporedo sa narodnom pjesmom. Poslije, kad su gusle nestale, i pjesma sve više padala u zasjenak, pripovijetka je doživjela još veći razmah – ostala je gotovo jedini put iživljavanja ove vrste.

Kad su gusle umukle? Kad je junačka pjesma ostala bez instrumentalne pratnje i vokalne interpretacije? O tome nemamo ni najoskudnijih podataka, kojima bi mogli pokloniti vjeru. Prije dvadesetak godina, starica od preko osamdeset godina, pripovjedačica Vojnić Purčar Luca, govorila mi je nešto o tome. Njezin otac joj je pominjao, da su u njegovom ranom djetinjstvu Bunjevci još pjevali junačke pjesme uz »egede«. Naravno, ona nije mogla dati opis tog instrumenta, ali kako je ona shvatila opis njezino oca, to »nisu bile gusle u koje sad sviraju madžarski Cigani«. (Moramo znati, da bački Bunjevci imenom gusle nazivaju violinu, a na madžarskom se violina zove: hegedü. Prema tome, moglo se po sličnosti izraza posumnjati, da ona nije možda mislila na neku primitivnu violinu). Možda su te »egede« bile posljednje gusle kod bačkih Bunjevaca.

Junačka i druga narodna pjesma kod bačkih Bunjevaca je odavno izgubila svoju širinu. Upravo postoje, bolje reći u posljednjim decenijama su još postojali rijetki pojedinci, koji su još znali kazivati pjesme. Na sreću, većina toga je sakupljena i štampana (Blaž Rajić, Ivo Prčić).

Novi način života, šaroliko nacionanlo susjedstvo i tko zna koji činioci, zatrli su pjesmu. Gusle djedova ustupile su mjesto novijim instrumentima, novijim pjesmama. Došle su gajde, pa konačno

tamburica. Uz njih nije išla junačka pjesma, no vinska, ljubavna, svatovska i muzika za igru. I gajdaši su prošlost. Još se pominju stari, čuveni gajdaši, ali tamburica je ovladala.

Pisani podatak o guslama našao sam svega jedan, ali je i taj maglovit, posve nesiguran. Madžarski pisac Zsedényi Aladár u svojoj historijskoj noveli »A Csicsa« (Bácskai historiák-III – Budapest 1902), govoreći o legendi o Nenadu Crnom, veli, da za njim nema tko da pusti suzu, ali plaču gusle i tamburica kad pjesma ponese žalosnu historiju o Čiči.

Tema mu je, a i on je poznavalac prilika, iz sjeverne Bačke u drugoj polovini prošlog vijeka. Prema tome po njemu bismo još imali gusle u to vrijeme, pa su se prema njemu čak uz tamburicu pjevale narodne pjesme, ali je Zsedényi suviše nepouzdan izvor. Iako je očito i sam iz okoline Subotice, u njegovom radu često ne možemo sa sigurnošću ustanoviti čak ni to, da li govori o Srbima ili Bunjevcima.

Ne znamo kad su gusle nestale, ali je velika vjerojatnoća, da je njihov nestanak stariji od jednog vijeka. Prema tome narodna pripovijetka je kod bačkih Bunjevaca postala jedini široko rasprostranjeni rod narodne književnosti sigurno već više od stotinu godina, a uz nju su se do najnovijih vremena zadržale u životu jedino kraljičke pjesme.

Kao najviše, bolje reći gotovo jedino, njegovana vrsta narodne književnosti pripovijetka je sve do najnovijih vremena bila živahnog pulsa, pogotovu u drugoj polovini prošlog vijeka. Ona je cvjetala kod Bunjevaca, jer su prilike za nju bile povoljne, upravo specijalan i jednostran put kulturnog, ekonomskog i nacionalnog razvitka ovog ogranka hrvatskog naroda uslovio je dug život i impulsivan opstanak pripovijetke.

Narod priča da se pozabavi, pošali, nasmije, sanjari, uživa i iživljava. Priča da prijatno provede slobodno vrijeme, da iskrsne doskočica ulučene prilike, da nečim lijepim ispuni monotoniju seoskog života.

Ali osim te bezazlene namjene narod koristi pripovijetku i za nešto dublje, jače, i baš ovu drugu stranu pripovijetke koristi u većoj mjeri. Narod kroz svoju pripovijetku, u povodu nje, ili uplićući u nju, kazuje svoja osjećanja, ispovijeda svijest i

uvjerenja, iskazuje svoje istine. On tu zna ići sasvim do kraja, koristi pripovijetku kao svoje oružje, da iskaže i samu klasnu svijest, samo što je kod njega pojam klase ujednostavnjeno sadržan u pojmu sirotinje. Evo jednostavnog primjera: u stereotipnom početku pripovijetke momak odlazi u svijet za kruhom, ali nikako da nađe dobrog gazdu. Pripovjedač upleće: »K'o što ni sad nema dobri' gazda, nit će ikad bit'.« Da narod kroz pripovijetku iskazuje svoja uvjerenja dokaz je i sama uvjerenost često čak i u fantastična zbivanja u pripovijetkama. Često su mi pripovjedači po završetku priče govorili: »Je l' da je to kadgod moglo bit'?« Nisu čekali odgovora. Nisam im trebao potvrđivati. Njihovo pitanje je upravo bilo retorsko. Jedan, koji je prošao prvi svjetski rat kao otresiti k. u. k. podoficir, uvjeren da je po svojim znanjima iznad svojih vršnjaka, (pa da bi to ilustrirao, i sada koristi svoje znanje iz njemačke podoficirske terminologije), pričajući mi priču sa tematikom iz vilinskog roda, na kraju me je uvjeravao, da je i sam on vilinskog roda. Njegova prababa je imala sve zube kutnjake, i uz to ne jedan niz, nego tri. Po tom su svi znali, da je ona vilinske grane. On u to sasvim vjeruje, a i njegovi slušaoci.

Bez mnogih nabrajanja, smatram da je jedno sigurno: narodni pripovjedač, među ostalim, iskazuje životne istine koje je formulirao on i njegova sredina, iskazuje odraz prilika u kojima živi i to onako kako ih vidi on i njegova sredina, iskazuje svoje sanje i ideale.

Zato je ta narodna pripovijetka u uslovima života bačkih Bunjevaca odigrala ulogu možda i značajniju no što zasada možemo sagledati. Ona je u odsudnim momentima bila jedno od malobrojnih sredstava kojima je bunjevački puk mogao progovoriti o sebi – o svojim stremljenjima.

To je bilo uslovljeno time, što je taj puk u svojoj ranijoj prošlosti bio osamljen, izoliran, sa minimumom kulturnih dobara, i tako u odsudnim časovima bio ostavljen sam sebi, da kaže svoju riječ. I te prilike, ti odnosi imadu odraza u pojedinim pripovijetkama, nose to jezgro, ma ono bilo i zavijeno u specijalnosti forme.

Da bismo uočili, da je narod u pripovijetkama kazao svoje istine, da bismo dali bar polazne dokaze za ovu tezu, nužno je povući

komparaciju između historije dotičnog naroda i sadržaja njegovih pripovijedaka i sadržaja razgovara koji se vode na pripovjedačkim posijelima.

Naravno, da ću se u okviru ovo nekoliko stranica, zadržati samo na eklatantnijim primjerima, na onima, koji će možda pokazati samo to, da je narod, ako ne više, ali bar izrekao negaciju onoga što mu je tlačitelj nametao i lansirao o njemu.

Sve do vraćanja u okrilje jugoslavenskog matičnog stabla bački Bunjevci su imali veoma malobrojnu narodnu inteligenciju. Znatan broj onih koji su odlazili u škole na području krune sv. Stjepana to školovanje je odnarodilo, ili u najmanju ruku udaljilo od naroda i njegovih stremljenja. A uz to, u većini slučajeva, prvi školovani ljudi među Bunjevcima bili su ne svjetovnjaci no popovi. Na ovom primjeru se da mnogo uočiti.

Da pogledamo odnos tih prvih inteligenata u poznatoj nam prošlosti, odnosno u tom periodu prošlosti, koji se može nazvati period borbe za materinji jezik u školama, pa čak i u samoj crkvi.

Moram istaknuti unaprijed: katolička crkva je uporno lansirala famu, da su bački Bunjevci elemenat iz dna duše privržen crkvi, neka vrst »pobožnog«, pa čak i »biblijskog« naroda. A šta vidimo nasuprot tome u narodnim pripovijetkama?! Izvanredno velik broj je uperen protiv popova. Srednjevjekovne književnosti, pa i sve narodne književnosti nisu siromašne u ovoj tematici, ali zašto kod tog »pobožnog puka« izvanredno velik broj pripovijedaka ove vrste? Otud, što je taj narod u njima rekao svoju negaciju ove neistinite fame, pružao u jednoj od mogućih formi svoj otpor, ne samo pasivan, nego aktivan otpor u tada postojećim uvjetima. Rekao je nasuprot tom crkvenom lansiranju svoju istinu, istinu, da je duboko prozreo, da katolička crkva ne zastupa njegove interese i da nema zašto da joj bude privržen. Porobljivač, bio to nacionalni, ekonomski ili kulturni, izaziva kod potlačenih mržnju i podsmijeh, želju za osvetom. To je izazvano i u citiranom primjeru kod bačkih Bunjevaca, i oni su to izrazili i kroz svoju pripovijetku.

Vuk se uvijek radije zalijeće u malo, odvojeno stado, a bački Bunjevci su bili brojem mali, izolirani, prepušteni sami sebi u dužem periodu prošlosti.

Prema tome, iako uloga popova možda i nije bila specijalno potencirana prema Bunjevcima, ovi su njenu težinu ipak relativno jače osjetili, jer su bili mali, obezoružani. I možda im je baš zato teže pao nezdravi odnos njihovih popova što su to bili njihovi prvi inteligenti, od kojih su oni s pravom očekivali nešto drugo, očekivali da ti prvi školovani izdanci njihovog stabla budu korisni narodu. Otud i jače reagiranje, otud brojnije pripovijetke uperene protiv popova, često sa vulgarno oštrim žaokama.

A razloga za to je bilo, opravdanih razloga. Da ne bih izgledao pristran, koristit ću se uglavnom podacima crkvenog pisca, crkvenih izvora, koji pružaju materijal za komparaciju historije i sadržaja pripovijedaka. (Tormásy Gábor: A szabadkai római kath. föplebánia története – Szabadka 1883).

Do 1 listopada 1773 godine suboticku župu drže fratri, a tada je preuzimaju popovi svjetovnjaci. Otada historija ove župe ocrtava jedan stalni tok globa, nameta i razmirica između crkve i njene pastve, Dalmata i Ilira, kako su se tada nazivali bački Bunjevci. Iz ovih podataka vidimo kako se odnosio taj »pobožni« puk prema onima, koji su ga okarakterizirali tako, a na privrženost crkvi pokušali su ga natjerati novčanim globama i batinama. Već 1738 godine u maju grof Patačić, nadbiskup u Kalocsi, izdaje pravila, koja služe kao neki ustav za suboticku župu. Propisi o globama zauzimaju vidno mjesto u ovim pravilima.

Kažnjavaju se novčano oni, koji za vrijeme većih praznika prije službe zapjevaju ili zasviraju, prodaju ili kupe nešto. Ima se uvesti običaj uvoda mlade nakon krštenja i vjenčanja i putem novčanog kažnjavanja. Naravno zato, jer se za uvod plaća 40 odnosno 12 denara. Kazni podliježu roditelji, koji djecu ne šalju na vjeronauk. Ukoliko se prilikom vjeridbe prekorači određeni vjeridbeni dar, ima se platiti novčana kazna u iznosu sa kojim je prekoračen dozvoljeni dar. Globa se plača ako momci igraju u kolu s djevojkama. Pri svadbama zabranjeno je konje ukrašavati ubrusima, rupcima, trakama i t. d., kao i trka s njima

radi pozivanja uzvanica, opet pod prijetnjom globe u novcu, i t. d.

Ali nisu na programu tih pravila samo novčane globe i nameti, ima i jačih sredstava za vjersko vaspitanje i prinudu na privrženost. Iz primjera, koji citirani historičar pominje za 1767 godinu, vidimo kako je subotička župa pokušala da pritjera pričesti jednog Dalmatu. Pominje se, naime, neki govedar Skenderovića Marka, koji već tri godine nije primio pričest unatoč čestim opomenama. Kanonski isljednik dao je uputstvo svećenicima subotičke župe, da govedara pozovu na odgovrnost i da ga kazne sa dvadeset i pet udaraca batinom, ukoliko je kriv za propust, a zatim da mu se da rok od četrnaest dana za ispovijed i pričest. Ali govedaru je, čini se, bila važnija stoka na pašnjaku: nije se odazvao ni pod tom prijetnjom, niti su ga crkvene vlasti mogle pronaći, jer ni sam njegov poslodavac »nije znao« za njegovo ime, tj. nije htio da ga oda crkvenim vlastima.

Crkva ne intervenira globama i prijetnjama samo u pitanju svojih obreda. Ona očito želi imati u rukama krmu sveukupnog duševnog života Dalmata, Ilira, Bunjevaca, tog slobodoljubivog puka, koji je i po cijenu napuštanja rodne grude bio spreman da zbaci jaram sa sebe. Da bi tu šačicu slobodoljubivog puka držala što više pod svojom pesnicom, da bi Bunjevce što više izolirala, subotička župa nastoji da ih ogradi od sugrađana druge konfesije teškim novčanim globama. U vrijeme izdavanja pomenutih pravila subotičke župe ti sugrađani Bunjevaca u Subotici bili su pravoslavci, Srbi, braća Bunjevaca po krvi, po sudbini, po izbjeglištvu ispod turskog feudalnog ugnjetača. Točka deseta pomenutih pravila najstrože zabranjuje, da katolički roditelj (a to je u to vrijeme u Subotici bio gotovo isključivo bunjevački roditelj) dade dijete u službu nekatoliku (a to je bio tada u Subotici isključivo Srbin). Za prekršaj se plaća godišnje dvadeset i četiri rajnska forinta. Tada, zaista ogromna svota.

I što je najzanimljivije, ta crkva vrši pritisak na najsiromašnije slojeve u najjačem vidu. Ona upravo juriša na kruh sluga, mladih govedara i svinjara. Neka dijete siromaha, bezemljaša ostane bez zalogaja, samo neka ne ide u službu kod bratske nacije, koja je slučajno druge konfesije.

Nije to jedini slučaj, da je vršen pritisak ove vrste. Vidjet ćemo to kasnije kod slučaja santovačkih Šokaca.

Ovakve zabrane nisu bile uperene samo protiv siromašnih slojeva, nego su one upravo širile ne samo vjersku nego i nacionalnu netrpeljivost. U nastojanju, da se Bunjevci što više odijele i udalje od svoje slavenske matice, od veza sa svojom ostalom braćom nekatolicima, zabranjiva se uzimanje paganskih imena – a to konkretno znači, da se zabranjuje uzimanje slavenskih narodnih imena. Naravno, po već pomenutoj liniji strogo je zabranjeno i duhovno srodstvo sa licima druge konfesije, na prvom mjestu kumstvo, jer bi kum srpske narodnosti sigurno dao djetetu neko narodno ime.

Ali taj »pobožni« puk Dalmata se odupire ovome. Ipak se uzimaju za kumove i Srbi, ipak se uzimaju slavenska narodna krsna imena. U ovim slučajevima, neki mekši sluga crkve mora da je zažmurio na jedno oko pod pritiskom veće nagrade, ali je gledajući s pola oka i interes crkve okačio uz narodno ime i ime kojeg sveca. Otud dvostruka imena.

Koliko Dalmate nisu mogli da se pomire sa tom stegom crkve najbolje nam govori slučaj, da je crkva jednom i putem svjetovne vlasti morala nagoniti na krštenje.

Naravno, taj pritisak crkve Bunjevci nisu osjećali samo i isključivo na polju duševnog života. Prvo što trebamo imati u vidu jeste činjenica, da je župa bila i feudalni gospodar. Drugo, osim globa, koje su služile za prinudno izvršenje crkvenih pravila i obreda, dolazili su nameti sasvim merkantilne prirode, a zatim se očitovala gramzivost i bahatost pojedinih predstavnika crkve – a sve to sručivalo se na leđa radnog naroda.

Moramo istaknuti, da su predstavnici tadanje vlasti bili oslobođeni crkvenih nameta, da bi bilo jasno određeno, da su se ovi tereti zaista srušili samo na široke slojeve, – i to počev od prosjaka, koji su na crkvenim vratima molili milodare.

Subotička župa nije dozvolila sebi čak ni taj luksuz, da od prosjaka ne bi uzimala svoj bir, da od prosjaka ne bi uzela torbu. Prilikom preuzimanja župe od strane svjetovnjaka 1. listopada 1773 godine po pomenutim pravilima, župnik treba da obaveže prosjake, da marljivo metu crkvu.

Prilikom izgradnje crkve, da bi se crkvena blagajna izvukla iz duga, vjernici su oporezovani sve dok se dug ne vrati. Stavlja se na grbaču teški poreski namet za izgradnju reprezentativne crkvene gradnje, dok poreznici stanuju u zemunicama i primitivnim kolibama.

A s druge strane i pojedini predstavnici crkve gledaju, da i u svoje strogo lične svrhe povećaju prihode. Kako rapidno i intenzivno su se zatrčali ti predstavnici, možemo zaključiti iz toga, da imamo pritužbe građana već protiv prvog župničkog namjesnika dr. Ranića. Unatoč tome, što je gradsko vijeće držalo često sa crkvom, jer su članovi vijeća bili oslobođeni ovih nameta, u ovom slučaju je samo gradsko vijeće moralo posredovati pri peticiji građana. Dr. Ranić je naprečac zaveo običaj, da na sv. Tri kralja posvećuje salaše, traži i podiže nagradu za to, unatoč tome, što ga nitko nije pozivao. Na zabranu gradskog vijeća odgovorio je, da ne može odstupiti od svojih svećeničkih prava!!! Imao je on i drugih »svećeničkih prava«. Građani ga optužuju, da pri uvodu nevjesta traži po 7 krajcara, vino i maramu. Odgovorio je na drugu polu optužbe: da je vino i maramu zatražio možda zvonar.

Ovaj prvi župnički namjesnik je otvoreno pokazao svoje namjere, da od župe stvori pašaluk nove vrste, u kojem sebi može dozvoliti sve.

Čak i samo gradsko vijeće, u kojem bi, da je imao takta, po prirodi stvari imao svog pomagača i saveznika, pa često i izvršitelja njegovih odluka, moralo je doći s njim u nepomirljiv konflikt.

On je svoj upliv na gradsko vijeće dotjerao do zloupotrebe i nasilničkog ponašanja. Pokušavajući da sve svoje troškove naturi na grad, koristeći u ličnom životu neobične slobode, zbog svog ponašanja »došao je u najžalosnije zaplete, koji su jako potamnili njegov karakter ne samo kao svećenika nego i kao čovjeka«. Ovi dijelom privatni, dijelom javni, službeni »zapleti« doveli su do toga, da popa i grad nitko nije mogao pomiriti.

U kolovozu 1792 godine jedna komisija podastire formulirane žalbe protiv popa. Gradsko vijeće se gorko tuži na njega, otkriva njegove grijeḙke i zloupotrebe, te prijeti nadbiskupiji, da će se

obratiti samoj kruni, ukoliko nadbiskupija ne makne Ranića. Na kraju se ističe, da će vijeće biti prisiljeno da protiv dr. Ranića iznese takve optužbe, koje su dosada izostale jedino iz poštovanja prema članovima crkvenog reda.

Slijedeće godine predstavništvo grada ponovo konstatira, da sa popom nema nagodbe i da ga treba maknuti »u interesu duševnog mira ovdašnjih katoličkih vjernika«.

Ovako je izgledao početak te župe. Kako je dalje tekao njezin život možemo zamisliti iz drugog primjera: jednog župnika, Corda Belu, tuže da je potrošio preko dvije tisuće forinata crkvenog novca, te traže sekvestraciju župnog prihoda. Biskupska stolica odbija zahtjev za sekvestracijom, a jedina posljedica je obaveza, da župnik novac vrati u roku od četiri godine.

Ova oluja se jedva stišala, a protiv župnika se već podiže nova optužba sadržana u šezdeset i tri točke. Na ovu optužbu biskupska stolica odgovara na taj način, da župnika unapređuje. Možda zato, što je volio »društvo i zabavljanje«.

Dalmate, Iliri, Bunjevci sve to ne samo vide, ne samo osjećaju na svojoj grbači, nego se aktivno bore protiv toga. Kako vidimo, u tadanjim uvjetima ta borba ne postiže mnogo opipljivih efekata. Ona je moguća samo u vidu izvjesnih demonstracija volje i mišljenja, moguća je samo u izvjesnom otrgnuću ispod stege i stiska crkve, a nikako u polaganju na dva ramena protivnika. Patenti cara Josipa II. utiču na vjernike, da intenzivnije stresaju sa sebe crkvenu stegu, da vidnije manifestiraju svoj stav i odnos prema crkvi i njenim predstavnicima, te se i nakon prestanka ovih patenata ne vraaćju lako u stisak, koji je tim omraženiji što se više nameće.

U nedostatku radikalnog pokretača, koji bi taj stisak zbacio za vječna vremena, Bunjevci često daju oduška u prkosu.

Tako, prema zapisu u župnoj arhivi iz 1818 godine, doznajemo za jednu manifestaciju tog prkosa, te mržnje i poruge, koju izaziva kod ugnjetenog svaki ugnjetač. Hodočasnici na Jud usput su tako »bezobrazno, tako skandalozno se ponašali, i njihova neposlušnost je bila takvog stupnja, da je subotičko crkveno rukovodstvo ukinulo hodočašće na Jud, da bi se stalo na put skandalu i zloupotrebi«.

Crkveni historik Tormásy Gábor navađa ovaj primjer, da bi ilustrirao kako su vjernici sve više ignorirali vjerske dostojanstvenike, a upravo ovaj primjer nam pokazuje, da su naši Dalmate, Bunjevci, nakon reformi cara Josipa II. još jasnije pokazali, kako su im se uvijek dopadale svjetovne slobode, što je eklatantno pokazao i raniji primjer, da pojedinci nisu htjeli krstiti djecu. Za tadanja vremena, to je bio primjer, koji je oštro stršio i najotvorenije manifestirao određen stav.

Osim ovih vidova borbe u uslovima kulturne i materijalne zaostalosti, a uz to i izoliranosti, koji su putovi bili otvoreni za afirmaciju masovne svijesti i volje?

Ne ulazeći u podrobnu analizu smatram da ne griješim, ako među te putove ubrojim na prvom mjestu narodne umotvorine, konkretno narodnu pripovijetku.

U tadanjim uvjetima narod je za svoja malobrojna oružja morao postaviti određene, moguće mete. A narod je uvijek realan. On se ne vara. Za postavljene mete pronalazio je oružja, koja je imao na raspolaganju. Među ta malobrojna oružja spadala je i narodna pripovijetka.

Ići predaleko, previše otvoreno u nastupu prema očito nadmoćnom neprijatelju bilo bi nepromišljeno, bio bi to korak, koji bi donio još veće nevolje i tegobe. A reakcija na akciju neprijatelja nije mogla izostati. Poruga, podsmijeh, osveta, a u najmanju ruku saopćenje neprijatelju, da smo ga prozreli, nije moglo izostati.

Sve to kazano je, između ostalog, i u pojedinim narodnim pripovijetkama. Te pripovijetke su bile izraz pasivnog, pa i aktivnog otpora radnog naroda. U ovom slučaju u njima je u specifičnoj formi dat odgovor na zbivanja, koja su se odigrala između njega i crkve. Otuda kod bačkih Bunjevaca brojne i po sadržini šarolike pripovijetke, koje na vršak svog žalca uzimaju popove.

U njima je drugim izražajnim jezikom, drugim metodom mišljenja ocrtana historija crkve, metodom koji nije zalazio u sitnice dokumnetacije, nego izvlačio srž i staloženu, iskristalisanu istinu, koja je pod pritiskom događaja ušla neizbrisivo u svijest.

Nadovezujući ovo izlaganje, moram istaknuti, da u toj i takvoj crkvi, koja je djelovala među bačkim Bunjevcima, naravno nisu bili isključivo bunjevački popovi, što se vidi već iz ranijih citata imena. I baš zbog toga borba, koja ima odraza i u bunjevačkim narodnim pripovijetkama, i nije jedino imala vid isključive borbe protiv natražnjačkih akcija crkve izraženih u konfesionalnim nastojanjima, nego je imala karakter dugotrajne i intenzivne borbe i protiv nacionalnog porobljivača. Ona je imala taj vid, i morala ga je poprimiti, jer je crkva u sklopu krune sv. Stjepana služila kao instrument za odnarođivanje Bunjevaca, za zatiranje njihovog najdragocjenijeg blaga, za uništenje jezika.

U ovoj težoj borbi oni izdanci bunjevačkog stabla, koji su se našli u mantiji, nisu odigrali ulogu koju im je nametnula majka i njihov narod, pa i tu moramo tražiti korijen za onako gledanje na njih kako ga je narod ocrtao u svojim pripovijetkama.

Već unaprijed moramo reći, objektivnosti radi, da je u tim danima prošlosti, kada se vodila borba za narodni jezik Bunjevaca u školi i crkvi, bilo i takvih popova, koji su imali izvjesnih, pa često i veoma određenih rodoljubivih nastrojenja i akcija, ali nažalost samo do izvjesnih granica. Te granice su se protezale do – interesa katoličke crkve. I kad su narodni interesi zahtijevali, da se pregazi interes crkve, tada su i takvi popovi pokazali: da su na prvom mjestu katolici, pa tek ako kao takvi mogu biti i rodoljubi, onda su voljni to i biti, ako li se pak postavi pitanje interesa naroda ili katoličke crkve – onda su postali otvoreno ono što su u biti i bili, katolici i ništa više.

Nasuprot tome, narod je zdravim instinktom osjetio i borbom pokazao, da čvrsto stoij na tlu odbrane svojih vrednota, ma ga izdali čak i oni, koji su u određenom vremenu bili pozvani da prednjače u borbi protiv nacionalnog i ekonomskog ugnjetača. Da je i ovaj period borbe u pojedinim narodnim pripovijetkama našao odraza, da je i on dao jednu skupnu crtu za pripovijetke s temom uperenom protiv popova, pokazat će letimičan pogled na tu borbu.

Sredinom druge polovine prošlog vijeka asimilatorske težnje krune sv. Stjepana ustremile su se oštro i vješto na sve manjine, pa tako i na mali, istureni ogranak hrvatskog naroda, na bačke Bunjevce. U gradu je problem za njih bio uprošćen – rješavali

su ga preko materijalne podloge i škole. Služba, obrt, trgovina
– dakle sve što je prolazilo prethodno preko škola dalo se lakše
savijati. Teži orah je bio ratarski sloj, dakle ogromna većina
naroda. Ratari, pastiri bili su rasuti po selima, pustrama i se-
oskim gospodarstvima – salašima. To je bio svijet u beskrajno
razuđenim naseljima, živa, vijugava rječica sa bezbroj sitnih pri-
toka, brzaka i bujica, a koja je tekla kroz vlastito tlo: Bunjevci
su držali zemlju u svojim rukama.

Možda je to sreća, možda je to odraz zdravog instinkta, možda
nužnost neugasive želje za održanjem samostalnosti, što su Bu-
njevci u svojoj prošlosti grčevito držali svoju zemlju, ne dozvo-
ljavajući da im se nametne spahija, pa ponekad ni volja carske
kurije. Tako je karakterističan slučaj osnivača Miletića. Nisu do-
zvolili, da im se nametne volja tadanjih vlasti, da napuste svoje
pustare u okolini Bajmoka i da se nastane u ušorenom selu
samo zato, da bi vojni transporti od Sombora do Subotice u
njima našli obveznike, koji će dati zaprege. Ne, oni su se odu-
prli, i sad drugi put napustili svoje domove, otišli na novu pu-
staru, i zasnovali selo Miletić.

Bilo kako bilo, ali je na sreću zemlja bila u bunjevačkim rukama
u većini mjesta, koja su oni naselili. I mnogo je istine u onoj
narodnoj: zemlja nas je očuvala.

U beskrajno rastrkanim salaškim naseljima asimilatorske tenden-
cije nisu lako dopirale do Bunjevaca. Škola tu nije mogla odi-
grati podesnu ulogu, naprotiv: odbijala je naše salašare nenarod-
nim jezikom. Po zabitim salašima, gdje je porodična zadruga u
zaleđenim formama čuvala patrijarhalni konzervativizam, teško
se probijala i korisna novina, tim teže, upravo nemogući su bili
pristupi sa asimilatorskim težnjama.

Malo stado se jače zbijalo čim je dopro vonj vuka.

Trebalo mu se prišunjati u janjećoj koži. Jedini garderobijer,
koji je asimilatoru mogao na tim pustarama i selima posuditi tu
kožu – bila je crkva. I kroz tu crkvu počeo se zatirati hrvatski
jezik, jezik naših Bunjevaca. Bili su to uporni, nemilosrdni, ogor-
čeni, ali uzaludni pokušaji. Narod je baš na ovom primjeru
časno, odlučno pokazao, da se i posve usamljen zna srčano boriti
do konačne pobjede.

Poslužit ću se, da nabacim samo ilustrativne primjere, podacima iz nekadanjeg »Nevena« (izlazio u Baji, pa u Subotici).

»Neven« je u svojoj skromnosti, u čestom nedostatku potrebnih snaga i nedostatku pravilne orijentacije, ipak izvršio do izvjesne granice veliku ulogu, vršeći je dugo gotovo sam.

Kroz dopise, koje su mu slali obični ljudi sa sela, stvorena su nam odškrinuta vrata za pogled u prošlost u vrijeme borbe za jezik.

Ti obični ljudi sa sela svoje zadovoljstvo ili nezadovoljstvo sa župnikom, »plovanom« kako ga oni nazivaju, izražavaju uvijek kroz perspektivu borbe za narodni jezik. Prema tome, u njihovim očima crkva je pitanje ne vjersko, nego pitanje uporišta jezika, tradicionalnog mjesta na kojem su mogli ranije slobodno i masovno manifestirati svoj jezik.

Pod kraj stoljeća ta borba se razbuktala. Karakterističan je Kaćmar, selo u prisjenku odnarođenog spahije Latinovića.

U br. 2/1898 »Nevena« čitamo dopis iz Kaćmara kojim javljaju, da su zadovoljni s plovanom, (iako mu prigovaraju izvjesnim karakternim crtama), jer drži stari bunjevački red. Druga strana pokušava ometanje tog reda... »ali bunjevački škulski općinari nedadu svoju materinsku rič tarmati«.

Ali nisu dugo mogli biti zadavoljni, jer u br. 5/1902 čitamo o novom župniku Gertneru i kapelanu Kolmaru, koji lukavo smišljaju uvođenje novog reda. Kaćmarci se potužiše nadbiskupu, koji im je obećao: »da se stogodišnji red u crkvi neće minjati«. Privremeno je tako bilo, ali (»Neven«, br. 6/1903) uskoro je spahija stupio u otvoreni savez sa crkvenim vlastima. O tome čitamo: »Kaćmarski proces zasad je rišio spahija. Tako, da se crkva uzduž podili i da Bunjevci napuste prvenstvo. Nama je tako bilo javljeno da je crkvena oblast izrekla, da ostane stari red. Od kud ima spahija u crkvi više vlasti nego biskup, to neznamo«.

U broju 5/1902 nalazimo podatke sa istom temom iz Baje. »Nemiri u franjevačkoj crkvi. – Novi franjevci htili, da ponavljaju u svojoj crkvi. Pokle ji malo ima zaustaviće pridike, ukiniće pisme na pučkom jeziku. (Pa onda mogu crkvu zatvoriti. Slagar.)

Ali se mi bojimo da je nastojanje bajskih franjevaca prost čin današnje neblagodarne politike. Reko bi, da su se zato pobunili Bunjevci u crkvi, kad su se osvidočili, da jim je pisma potisnuta iz crkve... Bunjevci su ovaj otpor uvažili za majku svoju, za svoj materinji jezik«.

U slijedećem broju čitamo, da su bajski Bunjevci na tužbu igumana bajskog samostana osuđeni od prvog suda, ali su apelirali i postoji nada, da će biti oslobođeni, »jer nisu oni bili napadači, nego su iz obrane svojih starodavnih prava uvažili otpor«. U kasnijem broju čitamo, da su zaista »oprošteni zatvora«.

U isto vrijeme kada Kaćmarci javljaju o svojim tegobama u br. 2/1898, imamo vijest iz Pest szt. Istvána (Vancage): »Nije ni čudo dakle ako je ogorčenje proti župniku općenito jer je ovaj na zahtjev, da se i u školi uvede bunjevački jezik, odvratio da kod kuće još mogu kako hoće, ali on, Györfy, će uraditi sve što je smislio.«

Tada se javlja i santovačko pitanje. U broju 4/1899 čitamo: »Oko jezika u crkvi i nekih novčanih računa Santovčani se poratiše sa župnikom i pređoše u pravoslavlje.«... Zaoštrilo se ovo pitanje i to, da se u isto vrime raspravljao socijalizam, te je nezadovljstvo svom snagom uzplamtilo«. ... Došao je tu i nadpastir, »ali pošto uprava crkvena nikake prednosti nije voljna bila dati Šokcima, i jer se kušalo prititi ili valjda čak i vriđati Šokce, arcibiskup se morade bez uspjeha rastati sa Santovom« ... »Nuto vrime bi valda izgladilo razliku dvie stranke u Santovu na temelju druge naredbe, da se crkva nije laćala osvete. (Kažu da je plebanoš (župnik) santovački nagovorio upravu spahiluka, da ne bi dala radnje Šokcima). Te novi paroh Andria Car, pomoću opata Fehera dade Miška Matkovića učitelja, ljubimca Šokaca, i protiraju ga sa zvanije. Tu nastade aktivna osveta Šokaca, jer misto da izostaju iz crkve pođu se ozbiljno pripravljati na apostaziju. Što se više usavršavalo progonstvo Matkovića, to je većma uzrijavala misao apostaziae. Te posli toga što je Matković izselio iz Santova nije se navršilo ni pol godine, a Šokci su već javno primljeni u iztočnu crkvu«.

»Bunjevac iz Erda« javlja: »S našim parokom smo jako zadovoljni, koji kao Slovak poriklom, ljubi naš narod i naučio je

dobro naš jezik. Nadamo se, da će naše pravo u crkvi navik ostati čitavo, jer je naš narod zdrav i raden, pa ne napušća svoju zemlju, a zemlja čuva pravo.« (»Neven«, br 1/898).

Iz članka »Bunjevački vironauk u Subotici« doznajemo, da je općinar Barna Vidaković morao intervenirati kod narodnog poslanika Mukića zbog nesnosnog stanja i »da se stavi pridlog na školsku stolicu, da se našoj dici barem u prva dva razreda vironauk na bunjevačkim jeziku pridaje«. Gospoda katehete izjaviše po novinama, da u prva dva razreda gotovo sva bunjevačka djeca znaju očenaš »daklem već i zato nije nužno da se bunjevački vironauk uvede, a drugo pak i oni nazivlju pridlog nedomoljubivim i vele, da će svom silom nastojati, da crkvena oblast taj nedomoljubivi pridlog odbije.«

Iz ovih mozaičkih pabiraka sasvim jasno možemo vidjeti ulogu, koju je crkva među bačkim Bunjevcima i Šokcima odigrala u vrijeme borbe za jezik. Crkva je bila cinični pomagač vladajuće nacije u njezinom nastojanju, da se uništenjem jezika ovih dijelova hrvatskog naroda izvrši asimilacija. Crkva u toj akciji ne preže ni od jednog koraka. Ona je otvoreno i aktivno na strani nacionalnog porobljivača. Prvo pokušava to prekriti, ali kad se mora zaigrati otvorenim kartama, ona izbacuje najoštrije adute. Tada već ne krije, da je ona jedno od sredstava za odnarođivanje Bunjevaca i Šokaca. Ona juriša na narodni jezik prvo kroz vjerske ustanove, a kad to ne pomaže, tada navaljuje i kroz škole. U neravnoj borbi, kada Bunjevci pokušavaju doći bar do minimuma za javno priznanje svoj jezika, kad ga pokušavaju ostvariti bar preko vjeronauke u školama, crkva se tada otvoreno kesi poput gladna vuka: oglašava to za antipatriotsku stvar!!!

A kad treba i najgrubljim pritiskom pokušati iznudu, osvetu, crkva je spremna na dalekosežne udarce. Santovačke Šokce treba natjerati na odricanje od materinjeg jezika gladovanjem. Tu crkvu pomaže spahija kao i u Kaćmaru. Dva zajednička neprijatelja naroda udružuju svoje snage. Progone narodnog učitelja Matkovića, koji pitanje jezika povezuje sa socijalizmom.

Tko im se odupire? Narod. U Kaćmaru »bunjevački školski općinari nedadu svoju materinsku rič tarmati«, u Baji se narod pobunio u crkvi, kad je ukinuta pjesma i propovijed na narodnom

jeziku, u Pest szt. Istvánu je ogorčenje općenito, u Santovu Šokci radikalno raskidaju s nenarodnom crkvom.

Nije za njih ta crkva bila zanimljiva kao vjerska institucija. Oni su intuitivno osjetili, da je to jedno od poprišta borbe za javno priznanje njihova jezika. To je još jedina tribina na kojoj se javno i masovno mogla manifestirati riječ na njihovom narodnom jeziku, jer je iz škola i zvanja potisnuta silom prakse koju je sprovodila tadanja vlast, nasuprot naoko liberalnom zakonu o manjinskim pravima. Oni su znali, da je crkva jedna od baterija više za neprijatelja sa kojom će bombardirati njihov narodni jezik, samo ako mu prepuste tu bateriju. A osjetili su i što znači gubitak jezika.

To zna i neki Bariščev, koji 1905 godine piše o budimskim Bunjevcima. Po njemu, budimski Bunjevci su se u to vrijeme gotovo izgubili, jer ih ima još oko 800–1000 duša u Budimu »na brigu«, a još 1810 godine ih je bilo toliko nastanjeno, da je isključivo njihovim novcem obnovljena požarom uništena crkva sv. Kate u Budimu. »No kako im se gubio jezik, gubili su se i oni. Umro je sad racki bog«, – zaključuje tužno Bariščev, pominjući ranija racka imena bregova u Budimu, te narodne običaje, koji se još pamte, ali ne obnavljaju kod ostataka budimskih Bunjevaca.

Narod zna šta se sprema kroz tu i takvu crkvu protiv njega, pa se bori za tu još jedinu javnu govornicu, jer još nije u stanju posvuda shvatiti, kao u Santovu, da se za nju ne treba boriti, nego je napustiti, odbaciti.

U toj borbi, u odsudnim momentima, osim malih izuzetaka, popovi Bunjevci nisu odlučno stali na stranu svog naroda. Čak ni oni nisu imali dovoljno snage, koji su bili rodoljubivo nastrojeni. Nisu znali, u najmanju ruku, poći primjerom santovačkih Šokaca. Zašto? Jer su bili katolici – pa zatim Bunjevci, tj. samo utoliko Bunjevci, ukoliko su ujedno mogli ostati i dobri čuvari interesa crkve.

Najbolje to pokazuje slijedeći primjer. I. Gromović (pop Ilija Kujundžić) u vrijeme razbuktavanja te borbe napada urednika »Subotičkih novina« Mladena Karanovića što ovaj štampa djelo »Bakonja fra Brne«. U polemici I. Gromović veli »Što su prave

svrhe pripovitke tiče može biti da je ne razumim. A ne razumim je kao uredink »Subotičkih novina« zato, što stvar ne smatramo s jednog gledišta. Jer ja sam najpre kršćanin, te onda Bunjevac. Takva bunjevština, koja se viri protivi, meni ne triba.« I. Gromović je bio poznat širom krajeva, koje su nastanjivali bački Bunjevci, kao ugledan rodoljub.

Koliko je bio slijep ovaj rodoljub. U kolikoj mjeri nije znao, što znače ove njegove riječi za malobrojnu, nedovoljno orijentiranu rodoljubivu inteligenciju! Jedno htio, drugo činio, ali to drugo, te riječi iz pera takvog uglednika nesumnjivo su skresale polet kolebljivih inteligenata, koji su, mora se priznati, i bez toga imali dovoljno poteškoća.

Sreća je, što je sam narod nepogrešivim instinktom znao to, da vodi pravednu borbu i da je, zahvaljujući tome što je na svojoj zemlji, jak, jer »zemlja čuva pravo«. Sreća je, što je taj narod osjetio, da su ovakvi popovi, ma oni bili iz njegovih redova, »najpre kršćani«, i da takvo kršćanstvo njega može dovesti do gubitka jezika. Zato on nije bio »najpre kršćanin«, nego se bunio protiv »kršćana«, dozvolio da ga osvetoljubivi franjevci tjeraju u zatvor, da ga oglase za nedomoljubiv elemenat, da mu spahije ne dadu posla, sve je taj narod morao dozvoliti, samo nije dozvolio da mu šiju zavrnu, da mu iskinu iz usta materinji jezik. Tako se povlačio na svoju zemlju, odbijao se od škole, morao doživljavati u svojoj usamljenosti taj paradoks, da je bježao od napretka i znanja, da bi samo sačuvao svoje osnovne narodne vrednote. I baš zato ih je grčevito čuvao, s ljubavlju njegovao, otakao u njih svu svoju gorčinu, borbenost i osvetu. U te vrednote spadala je i narodna pripovijetka.

Narod nikad nije slijep. On je vidio jasno sve događaje. Baš pod njihovim dojmom je stvarao i nove pripovijetke, u već postojeće upletao nove sadržaje, da bi kroz njih izrazio svoj stav, prkos, porugu – a sve to sumirano: svoju čvrstu nadu u pobjedu. Zato je i pripovijetka bila jedno od malobrojnih oružja u borbi, koju je taj narod vodio uglavnom sam.

Ne želim ovim reći, da u jeku borbe za jezik jedan mali, nedovoljan broj narodne inteligencije nije pokazao moguće zalaganje. Ne želim poricati ni napore, ni značaj tih nastojanja, ali je ne-

dvojbeno, da napori te inteligencije ne bi urodili željenim plodom, da sam narod nije na svojim plećima ponio glavninu tereta. A to zato, što je ta inteligencija, osim nedovoljne odlučnosti, osim nedovoljne orijentacije, bila labavo povezana sa narodom, gledala na stvari suviše idealistički i, što je najbitnije, svoje namjere nije dovodila do kraja dosljedno.

Ovo ću poduprijeti sa dva primjera.

Na općinskim izborima, koji su održani u Subotici 1913 godine, »bunjevačka partaja« doživjela je potpuni poraz. Za ovo, uvodnik »Nevena« od 1. studenog 1913 godine svu krivicu prebacuje na narod, zaključujući: ... »i sami su uzrok svog položaja i gube pravo na tužbu«.

U istom broju, pored uvodnika, ovim pitanjem se bavi i napis s tradicionalnim stilom nekrologa, koji nosi naslov: »Narod je sudio«. Patetično veli taj »nekrolog« nesposobnjaštva:

»Pred izbore označili smo naš program, koji hoćemo, da izvedemo.

1. Pouku i na bunjevačkom jeziku u školu.
2. Priznanje i poštovanje našeg maternjeg jezika.
3. Pravedno upravljanje u varoškim uredima, – i još dvije točke.

Izbori su doneli nama potpuni poraz. Nijedan od nas nije izabran za općinara.

Ovim su Bunjevci to izrekli, da:

1. Njima ne triba bunjevački jezik u školama.
2. Pristaju na to da se njihov jezik naziva »kravji« i »volovski«.

Narod je sudio. Ako se tako misli kako je sada opojen, obmamljen, zaplašen – sudio, onda neka se stara što prije za svoj – grob.

Ali najprije neka je pripravan podnositi sve nepravde i muke koje ga čekaju prije smrti, na koju smrt je narod sam sebe osudio«.

Mnogo sliči na Pilatovo pranje ruku. A šta je to bilo s tim narodom?!

Da, u ovom slučaju je bio obmanom zaveden. Kako? Veoma jednostavno. Sa istim parolama je operirao protivnik. Vuk pošao

u janjećoj koži po salašima. A gdje su bili lovci na tog vuka?! A gdje su bila bunjevačka gospoda iz »bunjevačke partaje«?

U slijedećem broju »Nevena« svojim dopisom »seljak sa Žednika« objasnio nam je situaciju. On veli: »Mi nismo ni znali, da ima »bunjevačka parta« koja oće bunjevački nauk u školama. Niko nam se ni javio nije« ... »a da smo mi znali, da g. Pajo Kujundžić i g. Rajić oće bunjevačku partaju, mi bi se drugačije potpasali ... Ja ne pristajem, a ni jedan od nas salašara ne pristajemo na to što »Neven« piše. Mi oćemo naš materinski jezik u škulama i zaktivaćemo ga uvik ... Našu bunjevačku gospodu pak molimo, da ako štogod oće, da dođu i do nas na salaše« ... I zaključuje, da će spone, koje su im stavili na noge i ruke, znati i skinuti.

Naravno, uredništvo »Nevena« u svojoj primjedbi ovom napisu priznaje, da u narod nije nitko od njih zašao, ali ipak »mudro« zaključuje, da je krivica na narodu. Još ni tada se ne dosjetiše, da se za narod ne može boriti bez naroda, da bi trebali zaći po narodu, da im je prvenstveni zadatak da osjete duh i puls tog naroda, da taj narod osjeti, da već nije usamljen.

Ali kako to osjetiti, kad iste godine čitamo pravu ispovijest nepoznavanja prilika kod svog vlastitog naroda od strane jednog spisatelja. Pavle Bašić Palković priposlao je »Nevenu« jednu »davno obećanu pričicu«, a uz nju i svoju epistolu. Ovaj čovjek je zato tako dugo kasnio sa pričicom, jer mu je trebalo mnogo i mnogo muke, da je podesi, da bi je bunjevački puk razumio! Da, jer po njemu »naš se narod u znanju svog jezika još uvik u jako skučenim granicama nalazi« ... i trebat će ga još dugo »dresovati«, da bi »svoje misli i osićaje svojim rođenim jezikom izražavati uzmogao, onda se tek za njega »drugim perom« može pisati.«

Koliko odvojenosti od svog rođenog naroda otkrivaju ovih nekoliko redaka! Prolazeći kroz školu, ovaj jadan čovjek progutao je odnarođivačku propagandu, da rječnik »divljih raca« ne sadrži više od trista riječi! Asimilatorsko nabijanje osjećaja inferiornosti našlo je pogodno tlo i kod ovog inače patriotski nastrojenog čovjeka, i bačeno sjeme se razraslo, čak kroz njegov napis i nehotice i umnožilo. Zašto? Odgvoor je jednostavan. Taj čovjek nije

sebi uzeo truda, da zađe u narod, da obnovi riječi uz koje ga je hranilo materino mlijeko, da vidi divno bogatstvo jezika vlastitog naroda iz koga je ponikao, uz kojeg je u duši ostao – a u stvarnosti se udaljio od njega do fantastičnih daljina.

O tom odvajanju nam govori i vijest o jednom tradicionalnom kolu, koje se održava 1903 u parku, zvanom »Dudova šuma«, zakraj Subotice. Ova kola, kao i tradicionalna velika prela, zamišljena su kao godišnje smotre i žarišta rodoljubivih snaga. I stvarno jesu nikle u povodu borbe za narodni jezik. A kako izgleda to kolo? Ono će »biti zatvoreno i učesnici privatnim pozivom su pozvani. Publika će se sastojati iz otmenijeg građanstva i našeg učenog svita.«

Treba li tome komentar uz misao kakve su bile veze te rodoljubive inteligencije sa narodom?!

Naravno, ne smijemo zaboraviti, da je tada već u zraku bio i dah 1905 godine, da je u bunjevačkoj metropoli, u Subotici bilo već jasno ocrtanih manifestacija borbe za prava radnog naroda, a u odnosu na to, ni bunjevačka gospoda nisu mogla zauzeti drugi stav od gospode ostalih narodnosti i konfesija. Naravno, da je i to doprinosilo njihovoj ekskluzivnosti i zaziranju od zalaženja u svoj narod.

To je ujedno period, kada među Bunjevcima cvjetaju narodne pripovijetke sa temama iz gazdaških odnosa, pripovijetke očito sasvim novijeg porijekla, u većini narodne novele, koje ocrtavaju difernecijaciju u nastalim uslovima kapitalističke proizvodnje, dakle i odnos naroda prema gospodi.

Ali da bacimo, idući tragom drugog primjera, pogled unazad, na slučaj santovačkih Šokaca. Ovaj primjer, tumačeći ga iz komentara u »Nevenu« očito pokazuje, koliko su i rodoljubivi školovani elementi kod Bunjevaca u tim sudbonosnim časovima bili nesposobni da se uklope u redove naroda, da se do kraja i odlučno identificiraju s narodnim interesima.

Umjesto da se raduje upravo revolucionarnoj riješenosti santovačkih Šokaca, komentator kuka, da »zbog svitovnih dobara, da su još tolika, ili radi tilesnih nagnuća, nije slobodno žrtvovati spas duše.« Ta dobra, jezik, narodne tradicije, manifestacija slobodoljubivosti i traženja ravnopravnosti, to ovom komentatoru

nije bitno. Šta više, po njemu, da su ta dobra »još tolika«, dakle bar dvostruka, svakako bi ih trebalo žrtvovati za volju »arcibiskupa« i spahije, svakako bi trebalo podleći ugnjetačima, za »spas duše«.

Naravno, njega ne tiče u dušu, što »tako vrimena usporediše kod Šokaca zapostavljanje njegovog jezika sa propasti materialnom.« Njega se ne doima, što je tu materijalnu propast prouzrokovao čuvar i inicijator »spasa duše« tih Šokaca, katolički nadbiskup, koji se koristi rukom drugog ugnjetača, santovačkog spahije, da bi Šokci ostali bez kukavne zarade. I za tog komentatora »neuk narod ne zna šta čini«, pa se zato uzda, da je ovo prolazni čin i da će »milost božija i predobro srce kalačkog arcibiskupa naći načine«... To »predobro srce« osuđuje santovačke Šokce na izgladnjavanje.

Kolika udaljenost od naroda! Ne samo udaljenost, no upravo protivnost shvatanju naroda i njegovih interesa. Sa ovakvim shvatanjem identificira se uredništvo »Nevena«, ocrtava se krug njegovih suradnika, daje se naslutiti prisjenak u kojem je nicao. Ta sjena je od likova, koji su bili »najpre kršćani, a zatim Bunjevci«.

Naravno, sve je to plod vremena i prilika, ali ne mijenja na činjenici, da je radni narod bunjevački bio glavni i ponajviše usamljeni nosilac borbe za očuvanje svog jezika. U toj borbi, narodna pripovijetka je jedan od skromnih, ali vrijedan po tome, što je jedan od malobrojnih instrumenata te borbe. Ona je bila jedno od oružja te borbe i specifičan spomenik te borbe u pojedinim vidovima.

Za ovo uvjerenje nije mi poslužio isključivo i jedino materijal, koji dajem u ovoj knjizi, nego sveukupni s kojim raspolažem, tj. materijal u mojim ranijim knjigama i rukopisima.

U ovom letimičnom, bez nekog strogog jedinstva konstruiranom, pogledu na narodne pripovijetke bačkih Hrvata-Bunjevaca, osvrnut ću se i na historijat sakupljanja.

Osim nekih kalendara iz posljednjih decenija puošlog vijeka »Neven« je prvi počeo objavljivati narodnu prozu Bunjevaca.

Već u prvim brojevima sretamo se sa nekolikim narodnim pripovijetkama. U godini 1884 i slijedećima nekoliko autora se javlja sa narodnim pripovijetkama. Ali to, nažalost, nisu narodne pripovijetke crpene na samom izvoru. One su »pobunjevčene«, reprodukcija pisca »po jednoj staroj pripovitki« ili i prevodi po neoznačenim izvorima.

Ova početna faza rada je ipak značajna po tome, da su pojedinci bili svijesni potrebe, da se poradi na sakuljanju narodnih umotvorina. Ne samo pojedinci, nego se i samo uredništvo »Nevena« ozbiljno pozabavilo tim pitanjem. Ono već u studenom 1885 godine raspisuje natječaj za sakupljače narodnih pripovijedaka.

U tu svrhu uredništvo je od dva »vrla rodoljuba« dobilo dva dukata. Darodavci su jasno znali, da prve objavljene stvari ne odgovaraju, pa je zato jedan od njih dao i uputstvo za sakupljača. U pismu uredništvu veli: »Ovdi vam šaljem jedan dukat, kojeg ćemo onome dati, koji sakupio bude tri pripovidke pučke od onih poduljih, pravih, starovinskih, te jih tako spiše, kako od pripovidača čuje, ni dodavajući, ni oduzimajući, ni drugim ričima nit drugim načinom izogovaranja i sastavljanja. Dukat se samo onih tiče, koji između Dunava i Tise, priko Dunava i Tise stanuju, te iz tih mista potrudili se budu.«

Po isteku roka, u lipnju 1886 godine, uredništvo je produžilo rok do kraja godine, jer se »nije za to vrime na dukate nitko nadtjecao«.

Prošla je gotovo još jedna godina dok iz »ocine natičajnih priposlatih radnji« nije se doznalo, da je bilo svega tri natjecatelja, ali, nažalost, ni oni nisu pogodili pravi put. »Gospoda se pisci u tom zabuniše, što su sami sastavljali, a nisu sakupljali. Što njihovi sastavi nisu starovinski, već moderni. Što nisu tražili pripovidače, već sami postadoše pripovidači.«

Uredništvo je dalo sugestiju, da sakupljači uzmu za primjer rad »srbskih i hrvatskih sakupljača«. Neka iz njihovih radova uče kako treba »narodne riči i sastavke sfotografisati i sakupljati.« Nemamo podataka da se ovaj rad dalje nastavljao ili urodio boljim rezultatima, ali samo uredništvo »Nevena« ne skida sa dnevnog reda ovaj problem.

U drugoj polovici 1897 godine uredništvo ponovo poziva na rad oko skupljanja narodnih umotvorina i uopće građe o narodnom životu. Za to mu daje povod inicijativa Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, a konkretno priposlata »Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu« dr. Ante Radića.

Ni dukati, ni povremeno signaliziranje uredništva ne nalaze odjeka. Prolazi više od jedne decenije, dok Blaž Rajić nije prišao ozbiljnije jednoj grani ovog posla i izdao knjigu narodnih pjesama »Narodno blago«. On je zabilježio i prve zaista narodne pripovijetke, ali je, nažalost, nakon prvog zamaha stao na ovom polju rada.

Međutim iz samih njegovih napisa po listovima, iz njegovih brojnih govora očito se vidi, da je on bio odličan poznavalac narodne proze. I nije on usamljen u tome. Ipak, ljudi pozvani da obave taj zadatak u vremenu kada je narodna pripovijetka cvjetala, kada im je takoreći ležala pred nogama, kad su oko sebe imali već prokušane metode rada, nisu svojski prionuli na rad.

Umjesto toga, mi smo u pojedinim njihovim napisima zatekli ogoljene, iz svoje jedinstvene materije iskinute fragmente narodne proze, korišćene često u polemičke svrhe, i ponekad postavljene i sasvim deplasirano.

Tako su stajale stvari i sa ostalom građom o narodnom životu. Tek u prvoj deceniji našeg vijeka povremeno susrećemo napise, koji tu i tamo obrađuju po neki običaj, ili se zakuka štò se nitko ne laća ozbiljno posla.

Tako člankopisac iz 1912 godine ponovo pokreće pitanje muzeja u Subotici za narodne stvari. On je impresioniran izložbom, koju je prije nekoliko godina gledao u Somboru. Zadivile su ga rukotvorine Srpkinja i Šokica, a rastužilo ga je što tamo nije vidio ni jedne rukotvorine Bunjevaka. I tada je još pokretao pitanje etnografskog muzeja. Po njegovom svjedočanstvu na apel mu je odgovorio svega jedan rodoljub, ali i taj mu je savjetovao, da »valja čekati, dok misao za naš muzej ne dozrije«, jer »sad nije za to zgodno vrime«.

U članku iz 1912 godine on moli svega za malo žrtve, te se zadovoljava jednom dvoranom i jednim ormanom. I pledira za svoju stvar, obećavajući da će sa svoje strane priložiti brojne već sabrane rukotvorine. »Posjet te izložbe narodnih stvari bi budio u narodu narodni osićaj i svist, podizao bi narodni ponos i prosvitu.« Poziva Bunjevce, Šokce i Srbe – uzalud.

Milko Cepelić, bivši tajnik Strossmayerov je iste godine posjetio Suboticu, te dvije godine kasnije u kalendaru »Danica« potiče također na rad ove vrste, jer je u brojnim kućama još našao divne primjerke materijalnih spomenika narodne kulture.

Ali tu je bio već i prvi svjetski rat. Vremena poslije njega donose u znatnome novine u načinu života kod bačkih Bunjevaca, koje novine ne pogoduju razvitku narodnih umotvorina ni rukotvorina. Nov, u mnogome izmijenjen način života baca u zasjenak, postepeno u sve veći zaborav narodne umotvorine.

Da su saradnici »Nevena« bili sretnije ruke, da su sakupljačkom radu prišli sa dužnom pažnjom i upornošću, sigurno bismo imali obimniji i raznolikiji materijal. On je tada bio još svjež, bio stalni pratilac našeg naroda u gotovo svim njegovim životnim manifestacijama, koje su imale karakter okupljanja.

Između dva rata, sakupljanje je značilo vađenje žeravice iz zapretanog ognjišta. Nestale su one prilike, u kojima se nekad spontano i neizostavno prilazilo pripovijedanju. Sada je pripovjedačke večeri trebalo uglaviti, evocirati priliku i ambijent, da bi pripovijetka potekla onako kao nekada.

Mora se priznati, desetak-petnaestak godina nakon prvog rata to nije išlo s nekim naročitim poteškoćama. Stariji ljudi su se rado vraćali navikama iz mladosti, na pripovjedačkim večerima u njihovim očima bi se zažario stari plamen, nakon prvih čaša vina i dimova jezik se spontano driješio, ali sve što se budi, doziva iz uspomena, ipak ima svojih pukotina i krhotina. Pamćenje je ponekad zatajilo ne samo u detaljima, nego i za težinu ne samo jedne nego i cijelih pripovijedaka. Što dalje, tim teže će biti. Stariji pripovjedači će izumrijeti, a uz to štampa i radio čine svoje. Pripovijetka u usmenoj predaji brzo tanji svoju nit. Time još nisam rekao, da je već i osuđena na smrt u usmenom predanju; naprotiv, ona se u izvjesnim vidovima stvara još i

danas, ali novi uvjeti života sve više sužavaju njezino polje, te se ubrzanim radom mora pribrati ono što još živi na terenu. U toku rada na sakupljanju narodnih pripovijedaka među bačkim Hrvatima-Bunjevcima, koji rad sam započeo prije dvadeset i nekoliko godina, imao sam prilike slušati brojne pripovjedače. Koristio sam svaku priliku, da se s njima ponovo susretnem. Nikad ih nisam pozivao sebi, no sam uvijek išao među njih. Pri svakom novom susretu slušao sam ih, kao da je to prvi susret, očekujući uvijek ponešto novoga. Nada me nije prevarila. Pripovjedač i pripovijetka nisu izdvojeni iz života, oni nose u sebi dinamiku kao i sam život.

Tako sam iste ljude i iste pripovijetke slušao nebrojeno puta i do konačne redakcije već zapisane pripovijetke imao prilike, da u nju unosim ponešto novoga. Među kazivačima istih pripovijedaka, naravno, birao sam onoga koji je po mojem skromnom sudu bio najbolji.

Nastojao sam, da u redigiranom tekstu očuvam u potpunosti njihov jezik i način kazivanja. Da bismo bar u najkraćim crtama upoznali taj svijet pripovjedača, kao i kod ostalih mojih knjiga, smatram za dužnost, da o njima pružim bar najkraće biografske podatke.

Pripovijetke u ovoj knjizi kazivali su mi slijedeći pripovjedači:

STIPE ŠEVIĆ, zvani Cvancik, u doba kazivanja 70 godina. U mladosti vinogradarski radnik, u starosti čuvar vinograda i sitni vinogradarski proizvođač. Van subotičke okoline se nije kretao, nepismen.

JOCA (Jozefina) ŠEVIĆ, zvana zvana Cvancikova, žena Stipe Ševića. U mladosti je služila po salašima, a po sklapanju braka provela je život kao i njezin muž, također nepismena.

JOSO KNJUR, u doba kazivanja preko 70 godina. U mladosti poljoprivredni radnik, u starosti čuvar vinograda i sitni vinogradarski proizvođač. Sav život proveo po salašima i vinogradarskim krajevima oko Subotice, pismen toliko, da je znao ime potpisati.

MIJO PEŠTALIĆ, u doba kazivanja 72 godine. Rodom iz Čonoplje gdje je proveo prvu mladost, a zatim se preselio u Miletić. Siromašni seljak, nepismen.

MARKO VOJNIĆ PURČAR, zvani Pulak, samouk drvodjelja, koji je u mladosti bio nadničar i gospodarsko čeljade, a zatim cijeli život proveo radeći po subotičkim salašima, a dijelom i u gradu. Učestvovao u prvom svjetskom ratu. Slabo pismen. U vrijeme kazivanja, tj. 1933 godine, imao preko 60 godina.

LUCA VOJNIĆ PURČAR, zvana Pulakova, mati Markova, gospodarsko čeljade, kućna pomoćnica i u dubokoj starosti pralja. Nepismena, u vrijeme kazivanja preko 80 godina. Starica sa mnogo mukotrpnog iskustva u životu, a držeća i u posljednjim godinama života, i svježeg duha.

TONA JURČAK r. LEBOVIĆ, u doba kazivanja 64 godine. U mladosti poljoprivredna radnica, zatim sitna seljakinja. Pored pripovijedaka, znalac mnogih pjesama. Mnoge pripovijetke slušala od svog oca i njegovih vršnjaka, a poznavalac je i svih pripovjedača, koji se pamte u Tavankutu.

MARIJA BAČLIJA r. MAMUŽIĆ, u vrijeme kazivanja preko 60 godina. Sitna seljakinja rodom iz Tavankuta, a po udaji dugo živjela na Bikovu, dok pod starost nije došla u grad. Slabo pismena, ali odlično poznaje narodnu predaju.

NACO STANTIĆ, u vrijeme kazivanja preko 70 godina. Srednji seljak, pismen. On je više poznavalac prilika na Đurdinu, mala živa historija Đurdina, a pripovijetku zna tek poneku.

ILKA MANJOK, u vrijeme kazivanja preko 70 godina. Dugogodišnja babica, koja je vazda među narodom. Muž joj je bio čovjek širokih društvenih naklonosti, te se u njihovoj kući često okupljaju prijatelji.

LAZO KRIŽANOVIĆ, u vrijeme kazivanja oko 80 godina. Nepismen. Cijeli život provodi na radu po tuđim kućama, jer je po zanimanju »trščar«, pokrivač kuća trščanskim krovovima. Na skupnom radu, uvijek među novim ljudima, imao je prilike čuti brojne pripovijetke.

LUKA KOPUNOVIĆ, u doba kazivanja 73 godine. Cijelog života poljoprivredni radnik, koji je išao od gospodara do gospodara.

LUKA ŠABIĆ, u vrijeme kazivanja preko 70 godina. Nepismeni čobanin. Proveo život za stadom po nekad prostranim pašnjacima Kelebije, Čikerije i Tavankuta.

ANDRIJA EMES, u mladosti poljoprivredni radnik, zatim sitan seljak na Tavankutu. Nepismen. Porijeklom Nijemac, ali njemački nikad nije znao, jer mu se porodica, živeći u Tavankutu, pretopila.

LOZO BUKVIĆ, općinski stražar, pismen. U vrijeme kazivanja preko 70 godina.

ŠIME BAŠIĆ PALKOVIĆ, u vrijeme kazivanja preko 70 godina. U mladosti seoski obrtnik, posjetilac brojnih sajmova. Zatim polojrivrednik, i na kraju života gostioničar. Kretao se vazda po narodu, odlikovao se bistrinom i poznavanjem prilika među Bunjevcima.

MARKO BEŠIROVIĆ, u vrijeme kazivanja preko 70 godina. Nepismen. Čobanin cijelog života. Porijeklom iz Kaćmara, a znatan dio života proveo po pašnjacima oko Subotice.

ANTUN BEŠIROVIĆ, u vrijeme kazivanja oko 65 godina, brat Marka, također nepismen čobanin.

Na kraju napominjem, da sam pri redakciji rukopisa od govornog jezika vršio odstupanje samo utoliko, što sam radi lakšeg čitanja glagola u infinitivu, dao puni oblik, iako se u govornom jeziku u većini slučajeva izostavlja posljednji glas. U pojedinim, naglašenim izrazima, izgovara se i ovaj glas, ali pošto ta razlika postoji, da se ne bi činilo da u tekstu ima nedosljednosti, smatrao sam za potrebno, da izvršim ujednačavanje na taj način, da dodam posvuda i posljednji glas u infinitivu.

Balint Vujkov

SILA BOGA NE MOLI

U staro vrime senski knez je bio bog i batina u svom selu. Jedan taki mislio da mu je glava do neba. Dala mu se prilika, da deka i mamuza cilo selo kako on 'oće. Za kratko vrime posto brezobrazán, da kalja poda se. Na slamku pije krv ljudima, muti njim u rođenom tanjiru, i još uvik su oni krivi, još uvik pandurska batina tuče po nj'evim tabanima.

E, al' jedared knez nanjušio da su tužbe protiv njeg' doprle do varoši, do veći' glavešina. Knez može držati batinu iznad sela, al' je ruka varoške gospode i iznad njegove glave, pa se uplašio za svoje krste. U njegovim žilama nije bila jedna kap lisicine krvi, pa će se on već dovidati. Sazvaće selo, pa nek prid svima starešine kuća kažu kako su s njim zdravo zadovoljni. Kad to ovako kažu prid cilim svitom, nek' posli vrag nanese kojeg da i rič kaže protiv njega, tog će o'ma' priklati zato što bajage iđe usuprot cilom selu. Bundžiju na vile!

Sazv'o ljude i poč'o njim sve najlipče i najbolje, a k'o bajage zaboravio zatvoriti vrata od druge sobe iza koji' se vide dva jaka pandura sa čvornovitim batinama. Namistio pandure lipo iza sebe da se ljudi sićaju šta i' čeka ako ga ne bude 'falio ko samo zine. Knez je to lipo nagat'o, lipo sad i nagovara ljude da počnu razgovor, al' niko ni da bekne. 'Di će se naći čovik koji bi ga 'falio, kad ljudima padne mrak na oči i kad čuju njegovo ime, a kamoli kad ga vide. Poštenom čoviku bi izgorio obraz da podavije rep i laže prid cilim svitom, a istina se nikom ne govori, kad svaki zna zašto su tamo ona dva »sveta kipa« sa čvornovitim batinama. Knez mislio da će ga ljudi početi 'faliti čim vide pandure, al' je izgleda zaboravio, da se bogu ne moli ko se silom tira u crkvu.

Ljudi ćute i gledaju prida se, pa se knezu ne dopada taki razgovor, i jedared će:

– Ljudi, šta ste se stisli k'o grošić u džepu? Svaki nek slobodno kaže šta misli, nek' se nik'o ne boji da će imati štete od tog. Kako ćemo pomoći jedan drugom ako ne znamo šta je kome na srcu?!

Kad je jedan svršen čovik vidio da knez baš nema ni stida ni srama, prikipilo mu pa će se reskirati. Stao prid kneza i u oči:

– Kad 'oćeš da čuješ ko si u našim očima, a ti otvori uši. Ko jedared slaže tom ni istina ne pomaže, a ti znaš dvared slagati dok jedared zineš. Lud bio ko virov'o da mu ne će biti ništa ako ti kaže istinu, al' ja ću ti kazati pravu istinu, a ne ono što bi ti želio. Tebi bi bila istina da te 'falimo. Ja ću ti kazati, jel ako svi ćutili, ti ćeš okreniti na to da smo zato držali jezik za zubima jel nemamo ništa protiv tebe.

I kaz'o mu je čerez čega selo plače na njeg. Nije kazo ni polak, a knez već viče pandurima:

– Udrite mu pet vrući' na tabane! Šta on misli, da je dopušteno i lagati ako je dopušteno kazati šta je kome na srcu?! Svršićemo mi naš pos'o i brez ovog smutipuka, je l' tako, dobri ljudi?!

On bi sa seljanima bajage i sad lipo, al' oni zaglavili vrata.

Tako je knez s batinama završio i ovaj razgovor, al' se zalud nad'o da se svit tako ustrašio da će zaćutiti. U varoš je doprla vist i o ovom događaju, i jedared evo iznenada varoški' glavešina. Sazivaju svit da vide šta je to oko kneza. Kad su seljani čuli zašto su pozvani, samo stiskaju usta, da se jezik ne bi slučajno ot'o.

– Pa štat je, kažite već jedared je l' ovaj vaš knez dobar el nevaljan?! – jedan varoški glavešina će nagovarati ljude.

On nagovara, a seljani k'o da su gluvi. Svi gledaju prida se.

Varošani nisu slipi, – ta imadu ti oči na vr' glave – i kad su vidili da se ljudi boje, jedan drugi će nagovarati, a lipo, k'o da ga je na to sam knez naučio:

– Ljudi, šta ste se stisli k'o grošić u džepu?! Svaki nek slobodno kaže šta misli, nek se ni'ko ne boji da će imati štete od tog. Kako ćemo pomoći jedan drugom ako ne znamo šta je kome na srcu?

Glavešina zdravo lipo divani, al' još dok je pripovid'o, seljani već počeli kupiti skute. Jedan iza drugog se sakrivaju i tako se vuku vratima.

– Ma, ljudi ljucki, šta je ovo?! – glavešine samo zinili.

Seljani bar da uvom maknu, a onaj čovik, koji je na poslidnjem razgovoru zaradio pet batina po tabanima, lipo kaže:

– Svitla i sveta gospodo, nije to ništa drugo već dobar parasnički račun.

– Kaki račun?! – oni će se čuditi još više.

– Zdravo prost. Znate, na prošastom razgovoru naš lipi knez je baš ovako obećav'o, da nikom ne će biti ništa ako kaže što ga boli, pa sam ja zinio i o'ma' dobio od kneza pet batina po tabanima. On ima pravo da podili samo pet batina, a moji seljani zdravo dobro znadu da vi imate pravo dati dvadeset i pet batina – eto, to je ta naša računica. Sad ste čuli, pa imate lipo fala na ovak'im razgovorima dok su vama dobri ovak'i knezovi.

Pričao *Stipe Šević*

LIPI MLADOŽENJA

Bio si jedared jedan siroma' čovik, kojem je žena rodila sina. Čovik je znao, da posli sedam dana u ponoć dolaze tri divojke i udešavaju ditetovu sudbinu. Te noći nije leg'o, već se sakrio na tavan i ček'o nuz jamu na tavanici. Došla ponoć, a žena i dite spavaju u komarnjiku k'o zaklani. Oni spavaju, al' evo tri neobične divojke.

– Ajd, da ga o'ma' ubijemo, – jedared će najstarija.

– Ne triba ga sad, već kad bude sedam godina, – kaže sridnja.

– Znate šta, – na to će najmlađa, – da mi njega ne diramo sad, već nek' bude zdravo lip, pa kad se oženi, da ga ubijemo prve noći.

One dvi pristanu, a ova to samo zato kaže, da ga ne ubiju, jel vidi da će to biti lip momak kaki se ritko rađa, makar mu one ni ne ugađale sudbinu da bude krasota od momka. One odu, a otac ne kaže nikom šta je čuo.

Vrime prošlo k'o na konju, deran narast'o k'o iz vode, a lip je da lipčeg nema ni u cviću. Divojke sve oko njega, udavale bi se i bogate i sirote za njega. Otac opet ne da, a momak bio tak'e ćudi, da će poslušat oca. Otac mu kaže, nek ide 'digod služiti, da ga već ne napastuju toliko te divojke. Ode on u svit i pogodi se kod jedne babe, da joj čuva ovce.

– Svakud možeš ići, – kaže mu baba, – samo nuz rit u onaj brlog, 'di se vrti babin košar kad vitar duše, tamo ne iđi jel ćeš nasradati.

Dobro. Otira on ovce al' baš za inat tamo. Tamo opet svatovi u sto gajda. O'ma' i on u pismu i u igru. Kad uveče dotir'o ovce kući, baba ga pita je l' bio tamo?

– Nisam, baba. Kako bi' bio kad ste mi zapritili, da ne iđem, – pravda se on.

– Ta ti si bio, – kaže baba, a zna kad je i ona bila u tim vilovitim svatovima, – al' da se nisi više naš'o tamo, jel će biti čuda.

Ne prima se on da je bio, a sutradan opet u brlog. Tu opet svatovi. Tu se on veseli, igra, a sve divojke bi nuz njeg. Igra on tu, kad jedared spazi jednu zdravo lipu divojku. O'ma' on bliže pa bi igr'o nuz nju, a kako on njoj bliže, ona skoči, poljubi ga u desni obraz i nestane. Samo ovoliko vikne:

– Ne im'o mira dok me ne nađeš, da te u drugi obraz poljubim!

Svi svatovi se skupili oko njeg, pa ga gledaju i čude se njegovoj lipoti. Ajd da vidi i on čemu se čude, a kad se ogled'o na vodi, vidi da je na onom mistu, 'di ga je divojka poljubila, nik'o ljiljan i nezaboravak. Lip je bio i dosad, al' otsad! Al' bi on sad tu divojku.

Doš'o uveče kući, a ne triba da ga baba pita već se sam tuži i kaže kako bi iš'o tražiti tu divojku. A i kad bi 'tio lagati, ne može kad je tu ljiljan i nezaboravak.

– No, jesam ti kazala da ne ideš tamo, – kaže baba. – Ja ti sad ne možem pomoći, već ti uzmi dvanejst tuceta svića i otiđi do ove i ove planine. Tamo ćeš u planini naći jednu špilju kroz koju ćeš proći dok ti traje zapaljeni' svića. Kad prođeš kroz nju, naćeš crnog konja, al' crnog k'o kumaša u noći. Ti ga poplešći po plećima i kaži: »Ti 'š me pratiti.« Onda 'š viditi šta će biti.

Ode on sad, kupi dvanejst tuceta svića i uradi sve kako je baba rekla. U špilji sve sviću o sviću pali i kad poslidnja dogorila, a on na drugom kraju planine. Tu na ledini i konj. On o'ma' do njeg' i poplešće ga:

– Ti 'š biti moj drug i prati' 'š me, – na što konj pristupi njemu.

Uzjaši on i odu nji' dvojca. Došli do jednog lipog dvorca, a konj će njemu:

– No, sad smo došli 'di triba. Tebi će tu davati lipče od lipče sobe, al' ti samo dođi na konak meni u košaru.

Ušli oni sad u dvorac, a tu i' dočekale tri divojke, ta ne znaš koja je lipča od lipče. O'ma' one konja u košaru, a momka će gostiti. Goste se pa i veče došlo, a one:

– Ovo će biti tvoja soba. Ne, ova će biti. Ta ova je lipča...

Onaj opet nikud, već u košaru. Kad on tamo, a konj mu kaže:

– 'Odi ovamo, – pa ga pritvori u zrno kukuruza i uzme ga u usta.

Oko polak noći evo nji', pa traže svudan po košari, al' svaku slamku su privrnile i produvale da ga nađu, al' njeg' nigdi. Najstarija će već konju u usta, al' pivac kukurikne i one nestanu.

Uj'tru momak živ i zdrav pa se gosti, a vidi da najmlađa zdravo gleda njegovo cviće na obrazu. Pogleda i on bolje- a ono divojka, što ga je poljubila. O'ma' on njoj, al' mu migne, a i konj zarže u košari, pa se on trgne. Uveče one opet nude sobe i ovako pa onako, al' on samo konju u košaru.

– Ajd ovamo, – kaže konj, pa njeg pritvori u crnu dlaku i uplet sebi u grivu. – Tri dana se moraš skriti, jel ako te nađu, ti ne smiš poznati tvoju divojku od stariji' sestara, – kaže još njemu konj.

Kad oko ponoći, nji' tri evo opet. Daj produši svaku jamicu i škramicu, al' njeg nigdi. Već će sridnja i u grivu, a pivac: kukuriku! I sve nestane. Ujtru momak živ i zdrav, al' ga konj rano probudio i veli:

– Iđi što brže po ataru i nađi ma di jedno kokošije jaje, jel ako ga ne nađeš propali smo obadvoj'ca.

Ode on pa traži i traži, i jedva na jednom đubretu naš'o jaje. Nigdi ni jajeta, ni kokoške, ni pivca. Zašle one tri po ataru i potukle sve, osim što njim izmaklo to jaje na đubretu, da uj'tru pivac ne bi zakukuriknio. Momak don'o to jaje konju, a ovaj do doveče izglegne iz njeg pivca i metne ga više sebe u žagre.

Momak se gosti opet, a uveče ga one ni ne zadržavaju, nek samo iđe u košaru – sad ga moraju naći, kad i' pivac ne će zbuniti. Ta nema pivca u ataru.

– Ded ovamo, – kaže njemu konj i pritvori ga u buvu, pa u rep snjim.

Oko ponoći evo one tri, al' se baš ne žure. Ne će i' zbuniti pivac. Tu se lunjaju pa traže onako hendele-bendele i jedna će jedared konja za rep. Kako ona konju, ovaj mljacne pod žagre, zgrabi pivca za prst i odgrize mu ga. Kako on za prst, a pivac: kukuriku! I sve nestane.

Ujtru momak ust'o, a najmlađa, k'o već njegova divojka, došla kod njeg' pa mu kaže:

– Tri dana te nismo mogle naći - sad sam tvoja. Kad se vinčamo, onda ću te poljubiti i u drugi obraz, a ti mene u obadva.

Uju! Žuri on sad s njom na konju kući, da se što brže vinča, a ne zna ni on ni otac, da je ovo najmlađa divojka, koja je sedmu ponoć s dvi sestre bila više njeg. Oni se sad vinčaju, iako ocu nije baš pravo, jel zna šta će biti sa sina prve noći po vinčanju. Momak ništa ne zna. Uveče lego sa snašom, a ona bacila na njeg san. Ne zna on ništa, a kad se ujtru probudio, nuz njeg žena sva krvava i do nje dvi starije sestre mrtve.

Sa'rane oni sad nji' lipo, al' niko ništa nije smio pitati, nit je 'ko šta znao. Samo je otac vidio da sudbina nije baš tak'a kako su one tri 'tile. A ni 'on nije znao, da je od te tri najmlađa njegova snaja i da je ona sestre pritekla i ubila i', samo da njezinog čovika ne bi ubile, jel je ona više volila svog čovika neg' da ostane vilovita i udešava sudbinu.

Pričala *Luca Vojnić-Purčar*

NE PIJE SE UNAPRID NA TUĐU KOŽU

U staro vrime je bilo zdravo tušta divljačine. Ne može se kazati, da ljudi nisu 'ili kruva iz motike, al' se dobrim manje sijalo, a borme se može kazati da se mesa 'ilo dobrim više iz lova neg' iz obora.

Ubijali su zvirenje svakako: prvo sa strilama, pa kad je došla puška onda s njom, a 'vaćali su i' uvik i na vigove. Kad kako, uvik je kakogod bilo, dosta to da se u staro vrime svaki bavio lovom, a ne ko' sad da se lovi samo od bisa.

E, u to staro vrime krenu dva zdrava i čitava čovika u lov. Ne može čovik kazati da nisu imali srca, ta tisnili bi i na živog vraga, a i ruke su bili srićne, pa kako se ne bi radovali kad već krenu u lov. Tako je bilo uvik, a sad ponajviše, jel su čuli da u šumi ima medvida. Ne triba njima sad zec, ni srna ni droplja, oni će baš medvida uloviti. I šta će braća, već će na tu radost o'ma' i piti. Svrate u mijanu da se malo podgriju, pa će popiti bocu vina. Lako smislili još lakše uradili, pa se jezik odrišio.

– Kad ga dočekamo, medo je naš! – jedan će čim je salio čašu.

– Ta ne ćemo valjda diliti jednu kožu?! Brez dva se ne vraćamo, – na to će drugi.

I sad se oni raspripovidali, pa »ovako ćemo, onako ćemo medvida istresti iz kože«. Kad i' slušaš, ta misliš: evo prid njima dvoj'com medvid na tavi. Tako su ga lako ulovili kod prve boce, a kad je došla već i treća, borme su medviđe kože već i učinili. Da su popili još četvrtu oni bi kože već i prostrli u mijani i lipo legli na nji'. E, al' na četvrtu bocu već nisu imali do'vatka, pa su morali kreniti u lov, da štogod i zarade.

Odu vesela braća, al' ni usput nemadu drugog divana već se samo 'fale kako će medviđe poskidati s nogu k'o vrepce. Tako su se do'vatili šume, pa jedan baš veli:

– Samo da nam koji ne izmakne! Do sriće je, da nas medo sačeka.

Nije on to dobro ni izustio, a jedan veliki medvid iza drveta bu! Banio medo prid nji' ko da njim je kamen pao pod noge. Momcima stala rič, pa jedan pao k'o mrtav, a drugom od stra' narasla krila i ode na drvo bolje neg mačak. Kad se tako na visokom ociguro', on će pretelja s'vitovati.

– Ne miči se, – poviče onom koji se opružio. – Učini se mrtav, jel kažu da medvid ne dira mrtvo tilo.

S'vitov'o a ne s'vitovo, onaj se ne bi pomak'o da ga pečeš živom žeravom, kad je obamro od stra'. A kad je još čuo s'vit, bar je oči sklopio, da ne gleda strašnog medvida, pa se ukočio k'o pravi mrtavac.

Medvid prvo poš'o drvetu, pa kad je vidio da se ne može popeti, on će početi šuškati oko »mrtavca«. Gurnio »mrtvo tilo« malo s jedne, pa malo s druge strane, al' se onaj ne miče. Šta će medvid, već mu se nagnio glavi, pa ga poč'o njuškati oko jednog uva, njuška ga oko drugog uva i mrguda štogod. Tako se zabavljo jedno vrime, pa onda opet očo drvetu i šta je mislio u svojoj glavi, šta nije, samo se najedared okrenio, uz'o oružje što su ona dvoj'ca ispuštila, prilomio ga, i ode.

Onaj s drveta ga prati očima i, kad se medvid daleko, već daleko izgubio, spuza se pa će pobratimu:

– Ustaj, pa se ne obaziri, već biž' za mnom!

I kad su se onda zatrčali, do prvi' kuća nisu ni odanili. Tu su se malo odmorili i povratili se, al' kad su se sitili, a oni trizni k'o da nisu popili ni kap vina. Sad su se malo dositili i svoje sramote pa njim divan nikako ne će da krene onako uput. Al' štogod moradu divaniti, da bar ne gledaju jedan drugog kako crvene od stida, i jedared će onaj, koji je bio na drvetu, zapitati:

– Al' bar mi kaži, šta ti je medvid toliko šapljo na uši?!

– Ne znaš?!

– Ta 'di bi' znao, kad ti je vazdan u uši turo njušku?!

– A ne možeš se ni dosititi?!

– Baš mi je sad pamet tako odmorna, da se možem još i dosititi čemu! Bolje jedared već kaži.

– Kad je tako, onda i 'oću. Brate moj, medvid mi je šaplj'o, da nikad više ne pijemo unaprid na tuđu kožu.

Pričao *Naco Stantić*

RAT KERA I KURJAKA

Imala jedna sirota žena kera, pa siromak uvik gladan. Kaki i može biti ker u sirotinje. Jedared žena donela kući malo mesa, al' ni njoj nije dosta, a ker zaželio da se omrsi i privario se, pa prob'o meso. Kad se jedared u životu čestito nasitio, a on se onda sitio kak'u je nevolju naradio.

Nema šta već biž' od kuće, ako ne ćeš da ti stanarica oklagijom samelje rebra. Zlo je biti siromaški ker, al' kad je pobig'o, onda je vidio da je još gore biti ker brez gose. Nije on dobro ni doš'o do šume, a prid njeg' kurjak, pa će ga po'isti.

– Ta nemoj, brate, bolje hajde pridvečе sa mnom na kraj šume: tamo će jedan natirati dva vola, pa ćemo jednog po'isti obadvoj'ca, a šta ćeš od mene ovako mršavog.

– Što veliš, pravo veliš, – pristane kurjak.

Kako rekli, tako i uradili. Na'ili se do mile volje, a jedva su i but smirili. Vo, brate, da bi i za svatove bio dosta.

Šta će kurjak, neg' će u šumu po svoje društvo. Ode on, al' ker je daleko od tog da voli kurju, koji ga je 'tio utamaniti, već brže otrče u selo po svoje društvo. Na'ili se siromaški kerovi, pa biž'. Uto doš'o kurjak s društvom, al' na puste kosti, pa se bogme rasrdio na kera, al' ljuto.

Nije prošlo dugo vrimena, a nji' dvoj'ca se opet nađu.

– E, sad ti ne ću prostiti! – vikne kurjo.

– Ne luduj, braca kurjo, – lipo na njeg ker, jel vidi, da će glavu izgubiti. – Večeras će jedan natirati ukraj šume dobre konje. Zaklaćeš jednog, pa dosta svima, a šta ćeš s mršavim kostima kera brez gose?!

– Pravo veliš, – pridomisli se opet lakumi kurjo.

Što rekli to i uradili, al' i konju su jedva but smirili. Ode kurjo po svoje društvo, al' selo bliže, i kad se on vratio, a ker sa svojima već i bio i nest'o, i gole kosti ostavio.

Bisni kurjo, ta već drugi put je ost'o prid svojima pod sramotom. I nije proš'o ni dan, a on se naš'o s kerom.

– Sad si dokrajčio! – vikne kurjo već izdaleka.

– Lakše, momče! – reži ker.

Ugojio se, ojačo, kad samo butove tamani, pa to sad vidi i kurjo.

– Znaš šta, da se mi ne tučemo ovako, nego svaki nek' sebi skupi vojsku, pa da onda podilimo mejdan, – kaže kurjo, da ne bi ost'o pod sramotom. – Pa 'ko bude jači, taj nek po'ide cilu vojsku slabijeg.

Smislio to kurjo dobro. Ne će ostati pod sramotom, a k'o veli, skupiće vojsku kak'u ni'ko nema, a šta može skupiti ker brez gose?! Lako će izaći s njim na kraj, pa će još i brke dobro omastiti.

A keru opet nije do kavge, već da sad glavu izvuče zdravu i čitavu, pa pristane.

Otperjaši on da traži sebi društvo, a kurjo začas naš'o u šumi medvida i lava, pa mu to i dosta. K'o veli, to je vojska kojoj nema ravne, pa nek samo dođe ker, al' što brže.

Iđe ker tako kroz kukuruzišta i jedared naiđe na pućka.

– Otkud tebe ovamo, dida pućak?!

– Ta eto, komšija, iskljuc'o sam gosino dite, pa sam pobig'o u svit.

– I ja sam od te sudbine. Dva nevoljnika – jedna briga manje, pa ti hajde sa mnom, – kaže ker, kad je čuo u čemu je stvar.

Pristane pućak, i sad oni idu zajedno, al' ker ne kaže, da ga vodi u rat, i to još protiv kakog nepretelja. Lunjaju se nji' dvoj'ca i malo dalje u ditelini nađu jednog mačka.

– Šta ti radiš tu, komšija? – lipo će njemu ker.

– Skinio sam skorup s gosinog mlika, pa da mi ne bi prakljačom pripolovili rknjaču, a ja put pod noge.

– Ta i mi smo pod vedrim nebom, – kaže ker i pozove i mačka u društvo.

Pristane mačak, al' ker ni njemu ne kaže za čega mu triba. Iđu oni sad šumom, pa pućak kupi zrnje, ker i mačak 'vaćaju 'tice, i ni brige. Stigli oni tako već blizo kurje, a pućak k'o pućak, pa se napući i samo viče: blu-lu-lu-lu! blu-lu-lu-lu!

Pućak blebeće, a mačku gode 'tice, pa se zasigra i čas skoči, čas diže repinu, pa se ona svitli na suncu.

Spazi nji' kurjo izdaleka i kad se dobro zagled'o, on će onda onoj dvoj'ci:

– Čudna vojska! Vidite onog u sridi, – pokaže na pućka, koji lipo širi rep i blebeće, – čas je veći, čas je manji, a puca k'o da se đuture pogodio.

– To mora da je niki tobdžija, – umiša se na to medvid.

– A vidite onog, za mačka će kurjo, – čas digne, čas spušti ništa svitlo.

A to svitlo nije ništa drugo, već dlaka u mačka masna, pa kad zabaci repinu, to se ona sjaji na suncu. E, al' kad je to vojska, a medvid već poč'o o tobdžiji, bogme je to više gled'o stra' neg' oči, pa će na to i lav progovoriti:

– Braćo moja, to što se svitli nije ništa drugo već sablja, i to čudna. Čudan je to sabljar!

Kad je kurjo to čuo, bogme se užegurio, pa veli:

– Taj će nas sve posić sabljom, vidiš ti kako oštro maše s njom, a onaj kako često puca, ta samliće nas topom. Nema tu drugog divana, neg' da mi, braćo, bižimo.

Bogme je kurjina vojska pristala drage volje, al' iz usta njim ot'o rič, kad je kaz'o, da biže. Bižaće oni, al' se na to medvid siti:

– A kuda ćemo bižati, kad su već nado'vat. Zapucaće onaj iz topa, pa će nam kožu iščiniti, ta o'ma će je spremiti za kožu', već da se mi sakrijemo, pa nek misle da smo otperjašili.

Tako i urade. Kurjo medu i lava pokrije suvim lišćem, a on se brže-bolje popne u granje drveta iznad nji'.

Uto stigne i ker s nesuđenom vojskom, pa se obazre za kurjom. Traži ga on i traži, al' njegova vojska ne zna, šta se on tu okreće k'o nedočuvan. Ni ne gledaju oni na kera, već pućak gleda za kojim zrnom, a mačak opet 'di bi štogod zgrabio za vrat. Tako pućak spazi 'di iz suvog lišća viri

vrvić repa. To se lav poč'o migoljiti, a pućak mislio da je niko krupno zrno, pa kljucne po repu. Kako on kljucnio, a lav trže repom, da je suvo lišće zaprašilo. Pućak se na to rasrdio, pa zablebeće, da se sva šuma orila.

– Biž'te, braćo, tobdžija puca! – vikne na to lav, pa od stra' samo trgne repom.

Mačak na to mislio, da je to poljski miš u lišću, pa skoči i lava zubima za rep. Bogme lavu drugo nije ni tribalo, već opet vikne:

– Spasavajte se, braćo, evo i sabljar siče!

Vikne, pa će zagrebati po ledini, al' kad je đipio, mačak se od tako velikog miša uplašio i biž' na najbliže drvo. Di će, di ne će, već na drvo na kojem je kurjo bio sakriven. Kako je mačak sunio i hitro uzletio, kurjo mislio da je to topovsko tane. Bogme se od tog tako uplašio, da se opustio i tako lipo pao s drveta i vrat slomio. Al' nije zaboravio ni na svoju vojsku, jel je pao baš na nji', i tako i lava i medvida ubio.

Kad je sve to bilo gotovo, a ker lipo skine mačka s drveta, pa njeg i pućka oko sebe i onda njim kaže, da su oni mejdan dilili.

– Ta ne govori, – na to će mačak.

A kad se malo razgled'o i vidio, kako je čudo međ' suvim lišćem, on nakostrušio repinu, pa veli:

– Braćo moja, što smo i' potukli, a ni znali nismo da je kavga, al' još da smo znali, kako bi' onda čudo napravili!

Pričao *Stipe Šević*

TURCI I BUNJEVAC U DUGAČKOJ KOŠULJI

Nije to bilo tako davno da se ne bi upamtilo, kad su naši stari nosili dugačke košulje sve dok se nisu ženili. Kad će momka ženiti on onda dobije prve gaće u životu. Pripovida se, da je taj običaj ost'o iz oni' vrimena kad su Turci gospodarili po ovim krajevima. Za svakom muškom glavom Turcima se mor'o dati dukat godišnje, a Turci su u mušku glavu računali samo onog ko je nosio gaće.

Kod naši' stari' nije bilo dice naritko ko sad, već u svakoj kući od dice sastaviš i tamburaše i kolo. Ko će naplaćati tolike dukate za gaćanima?! I šta će izumiti čuvarni ljudi, već mušku dicu drže u dugačkoj košulji sve dok njim ne isprose divojku. Zato se i sad kaže, kad je momak za ženidbu, da mu je isp'o stan.

Svi su dolazili u ljudski red i dobijali gaće kad su se ženili, al' bio jedan huncut koji se zarek'o da Turci ne će viditi njegovog dukata ni kad se oženi. I lipo se on i okućio u dugačkoj košulji. Došla već i dica, pa sad i otac i oni u dugačkim košuljama. Tako je prošlo nikoliko godina dok jedared Turcima nije zapelo za oko: kako je to moguće da u njegovoj kući nema muške glave?!

Došli da traže dukat, a on prid nji' u dugačkoj košulji. Oni gledaju: prid njima stoji zdrav, čitav čovik. Vide: svršen čovik, al' opet, košulja ne da lagati, nije muška glava – nema gaće.

– A zašto si ti u košulji?! – zapitaće ga.

– Da u čemu bi' bio kad sam još švigarac – deranac.

Deranac lipo versa, al nikud u njeg narasli veliki brkovi k'o da su mu kurjaci zaboravili repove ispod nosa. Turci se zagledali u te brkove kak'i nije bilo u cilom okolišu, i opet će ga konabiti:

– Kad si još švigarac-deranac, a otkud ti ovi veliki brkovi?!

– O, ljudi, baš ste našli s čim ćete me srditi! Ta i ja se tom čudim i čudim, a nikad da se načudim. I sad ste se vi našli da me pitate otkud mi ti brkovi?! Još bi samo to tribalo da me zapitate i zašto su narasli tako veliki?!

Nije badava bio huncut da ga nije bilo u tri svita. Kako je navio rudu na svoju stranu, a jedan Turčin će o'ma':

– Baš reci, zašto su ti brkovi narasli tako veliki?

– Ja s njima prkosim baći, jel on nikad nije im'o ovak'e lipe brkove nit će ikad imati.

– A 'di ti je baćo? – Turci su se ponadali, da će sad već uloviti bar jednu mušku glavu.

Nek' se samo nadaju, al' huncut samo zviždnio:

– 'Di je?! A 'ko to zna?! Jednog dana o'čo na onu stranu, – i pokaže njim prama groblju – i nikad da se vrati.

– Pa šta mu je moglo biti da tako ode od kuće?! – Turci će se čuditi.

Huncut se k'o bajage uzvrtio, sleže ramenima, češe se iza uva i jedared će:

– Ne znam, možda se nad'o da ćete ga vi tražiti. Vi iđete po svitu, ako ga 'digod sustrijete, lipo vas molim da ga baš zapitate.

Pričao *Lozo Bukvić*

ZNANJE I VOLJU NE UBI NI BATINA

Bio u davna vrimena jedan kralj. Rodi se njemu sin. Tog dana i u taj čas rodi se sin i jednom njegovom slugi. Sluga se raduje što mu se sin rodio u isti čas kad i kraljev, al' se kralj ne raduje. Nije njemu pravo što mu sin ima para u sluginom sinu. Još manje mu je bilo pravo što su dica više rasla.

Nije prošlo ni šest miseci, a kralj jedno jutro izaš'o u obore, pa se svima 'fali kako mu je sin već poš'o nogom.

– To je lipo i 'fale vridno, – kaže na to onaj sluga, – al' moj već i prag priskoči.

Ne kaže kralj ništa, al' k'o da mu se trn zabo pod rebra, tako se trg'o i otrč'o u svoje dvore.

Prošlo tu malo vrimena, a kralj jedno jutro osvane u košarama, pa se 'fali:

– Jutros mi sin progugut'o k'o golupčić, pa zove imenom mater i mene.

Naš'o se tu opet onaj sluga, pa veli:

– Svitla kruno, to je 'fale vridno, al' moj već zna kazati kad je gladan i žedan.

Kako i ne bi znao, kad je otac sluga, pa mu sin uvik željan i zalogaja i gutljaja.

Ne kaže kralj ni sad ništa, al' se trg'o k'o da mu se trn zabo u srce. Bio je on zlopamtilo. Doduše nije tog slugu napastov'o više neg' druge, al' se star'o, da mu ni prid oči ne izađe.

Tako je to bilo dok dica nisu navršila deset godina. Onda kralj sazove goste, pa će pokazati kako mu sin sidi u sedlu k'o jablan. Što je istina sakriti se ne može. Ruku na srce, pa se mora kazati, da je kraljevski sin lipo sidio u sedlu. Al' baš kad se on pokaz'o prid gostima, otrgne se iz ergele divlji ždribac, pa upravo među svit! Od bisa krvavo

zapinušio, a kopitima sve zemlju ore! Leti k'o vijar, pa se, dok treneš, počelo sklanjati i malo i veliko. Bilo bi veće nevolje pod kopitima ždripca, al' se u to stvori prid njim slugin sin. Nit ga je 'ko vidio, nit ga čuo, stvorio se tu k'o da je iz zemlje nik'o. Svi biže, al' ne biži on. Stao k'o da se nogama u zemlju ukop'o, pa kad je diviji ždribac sunio na njega, a momčuljak se samo izvio k'o trava prid vitrom i nije se dobro desnicom grive ni do'vatio, već je sidio na ždripcu.

Jašio je lipo i kraljev sin, al' u sedlu, na pitomoj kobili. Al' kad je slugin sin zajašio divijeg ždripca, ta ni triput ga nije nogama stisk'o, konj se razigr'o pod njim k'o sito mače. Stalo srce od čuda u svakog, kad su vidili momčuljka kako sve raste na ždripcu.

Kad je kralj čuo čiji je to sin, tu više nije bilo razgovora. O'ma' dozove slugu i kaže mu:

– Il' se ti gubi iz kraljevine, il' tog derana šalji u svit, da mu se i trag zametne. A još najbolje će biti, da ga daš za šegrta kod jednog mog kovača, tamo na kraj moje kraljevine.

Kud će sluga drvetu kamenu, kad je u njega sijaset dice, već odvede sina kovaču. Taj kovač bio u jednoj pustolini za koju se i sunce svake sedme godine siti, a kralj mu već poručio, šta će činiti s ovim momčuljkom.

Deran doš'o da bajage uči zanat kod kovača, a nakovanj onda vidi kad ga majstor polegne priko njega, da bi ga batinom častio. Slugin sin je bio konten na svačeg k'o strmoglavac, al' ni govora o tom da štogod uči il' zapita, već od jutra do mraka mora napasati i češljati pačiće.

Od jutra do mrknuća iđe on po šumi za pačićima, a u ruke mu ne daju ni struk kukuružne. A njeg nazlaba i lisica, pa čak i kurjak. Tako ga jedared skoli čitav čopor kurjaka. Šta će on prazni' ruku, već potrže jedan 'rastić, koji nije bio mlađi od njega. Potrže on njega, pa kako ga se lako do'vatio još i grumen-dva kamena mu je sa žilama iščup'o.

Kad je onda poč'o kurjama činiti kože, za čas je svima odilio opaklije od mesa, a meso od kostiju. I od tog vrimena kako ga buva dirne, a on do'vati koje drvo, pa udri. I što dalje, a momak sve veća drva trza iz šume.

Nije prošla ni godina šegrtovanja, a u njega nabubrila pleća i mišnice k'o da je 'rastov panj. Majstor ga i jutrom i večerom časti i batinom i vrengijom, pa misli da je deran natečen, a ni u snu ne bi pomislio da na toj mršavoj 'rani deran može i jačati. Nije on mislio na to, kad je slipo sluš'o kraljevu zapovist i derana mučio, al' se jedno veče mog'o zamisliti, samo nije im'o kada.

Deran doš'o u mrak kući iz šume, a kovač po starom: nađe on uvik za čega će derana natući, pa tako i sad:

– Kako ti pačići izgledaju?! Tako ti nji' češljaš?! Vidi patka! Zašto se njemu rep zavrnio gori?! A perje u patke? K'o da se vitar ugnjizdio!

I o'ma' on derana po ušima, pa mu ni to nije dosta, neg' će ga poleći na nakovanj. To bi tako i bilo, da nakovanj nije bio pod velikim dudom. Al' kad se šegrt do'vatio duda, pa poč'o s njim češljati kovača, za tren oka je kovačka žena ostala udovica.

Nestalo majstora, pa sad ne će biti ni šegrta. Smisli momčuljak da krene u svit. Nakovanj natuče na dudovo deblo, pa sad ima buzdovan. Da bi od službe im'o i zarade, pokupi on pačiće u jednu torbu, pa je baci priko buzdovana.

Iđe on sad od drveta do kamena, pa traži službu. Kaže on da je kovač, al' kad vide kako u torbi nosi pačiće, ljudi mu se smiju:

– Ta nisi ti kovač, već pačiji čoban!

Ne mari on ništa, što mu se smiju, pa ni ne dira nikoga, kad njega ne diraju. Tako je 'odio, brodio i povrimenu dođe i do dvora kralja, u kojeg je njegov otac bio sluga. Al' prije neg' će ući, on buzdovan sakrije u šumi, pa uzme u nidra samo svoje pačiće i tako se javi kralju.

– A šta bi ti? – pita njeg kralj, kad ga je pripozn'o.

– Pa ja bi' da radim u svom zanatu, – kaže momčuljak.

Kralj misli, da je onaj kovač derana istir'o iz pameti, pa ga je zato i posl'o, da se tu osramoti a kako to ne bi i mislio, kad vidi momka, koji bi 'tio biti kovački kalfa, a pačiće drži u nidrima. Kralj se već unaprid smije i o'ma' ga i primi, al' mu kaže:

– Slušaj, ti momče, ja imam već devedesetidevet kovača, pa ćeš ti biti stoti. U tom zanatu sam i ja majstor, jel

volim da jutrom jačam ruke. Primiću te, al' kod mene nema buđenja. Ako te ma koje jutro zateknem da spavaš, po jedan prst ću ti otkiniti.

Momak pristane i tako, pa onda ode do svoji' roditelja. Kad ga je otac vidio, sirotom starcu i kosti zadrćale od stra', pa ga ovako dočěk'o:

– A koja te je nesrića, sinko, ovamo nanéla! Ta kralj će te stamaniti, samo ako dozna, da si ovamo smio koraciti.

– Ne će, babo, jel i da 'oće ne bi mog'o. A još me je primio i za kovačkog kalfu, – kaže momčuljak, al' nije pričutio ni pod kak'om pogodbom ga je primio.

– Di ćeš, po nesrići, sinko, još i za kalfu kod njega, kad je kralj i u kovačkom zanatu majstor na glasu. A šta si ti mog'o za tako kratko vrime izučiti u toj pustolini?! A kralj ustaje prija prvi' pivaca, a ti si mlad, pa će te tako nejakog san savladati.

– Ne bojte se vi, babo, ništa, već mi pokupite iz nidara ove pačiće, što sam u službi zapatio, – kaže momčuljak.

Starcu nije ni do čega, al' kad je sin navalio, uzeće već pačiće. Maši se otac, pa će i mater pomoći, al' kad prvo pače izvadili, a njima oči stale. To pače je zlatno. Iznenadi se i momčuljak, pa brže-bolje vadi i on pačiće, al' kako kojeg izvadi, a ono svako zlatno. Navadio on tako dvadesetijedno pače, pa sva soba svitli.

– Šta je to postalo od moje službe?! – začudi se momčuljak.

Sad se on čudi, al' se otac umirio kad je to vidio, pa kaže:

– Sinko moj, mora da si pošteno zaradio, kad ti se služba ovako platila.

Sad otac već viruje u sina, samo kaže da te pačiće zatvore, kako i' kralj ne bi opazio, jel će njim od zlobe napakostiti. Sin posluša oca i pačiće ponese na tavan, pa će njim dati pregršt kukuruza, da se zabave. Za'vati on šakom iz krušne kotarice, pa baci zrnje prid pačiće. Baci momak, pa se opet ima čemu čuditi: kako zrno padne prid pačiće, a ono zlatno.

Zasvitle zrna, pa momak nije stig'o ni da zalupi tavanska vrata, a kraljev pivac već spazio zlatna zrna. Skoči on s pajante, pa s kraljevskog tavana upravo na slugin. Tira njega i momčuljak i sluga:

– Iša, đavolski skote! Da te gazda vidi, pa još da nas obedi! Ništa nije lakše reći, neg' da smo te mi – siromaci, ukrali.

Tiraju oni njega, al' jedva ga otirali.

Legli oni sad spavati, al' cila kuća štrepi ne će l' momčuljak prispavati pivčije kukurikanje. A 'di ne bi i štrepili, kad kraljev pivac svako jutro skoči s pajante, pa prvo kralju iznad glave zakukuriče. Al' ovo jutro pivcu prvi put nije bio do kraljevog kreveta, već na siromaškov tavan. Provuk'o se pivac kroz budžu, pa kad je volju napunio zlatnim kukuruzom, a on se oglasi:

– Kukuriku, privario sam vas! Kukuriku, ako i sve jame na tavanu začepite, ja ću se i kroz trsku uvući, kukuriku!

Tako se on oglasi, pa iskoči kroz budžu i ode da budi kralja. Pivac iskoči, al' momak u opanke uskoči i već je u kraljevoj kovačnici. A kralj ni ne iđe u kovačnicu, već do slugine kolibe, pa već vadi nož od trske. Kid'o bi on prst momčuljku, al' se grdno iznenadi, kad dođe do kolibe, a iz kovačnice začuje kako momčuljak piva i zvoni po nakovnju.

Tako jutro za jutrom, a momčuljak uvik ranije stigne za nakovanj. Šta će sad kralj, već će zanovetati radu. A lako je zanovetati, kad je momčuljak sad zapravo stao za nakovanj i uči ono što kradom može naučiti, jel je kralj zabranio svima, da ma šta pokažu momku. Kvrca momak po nakovnju, pa što nauči, sve to dvared proznoji, al' di će šta i znati, kad je samo pačiće napaj'o. Kralj ga nazlaba iz dana u dan:

– Kako ti kuješ ovo, kako si iskov'o ono?!

Tako to išlo jedno vrime, a momak ćuti sve dotle, dok nije naučio što mu triba. Ni'ko njemu ne pokaziva ništa, al' on što danjom vidi to noćom na nakovnju uči. Kad se već izvištio, a kralj od bisa još jače poč'o zanovetati, momak onda skoči:

– A koliko puta triba da ja uranim prije vas, pa da vam jedan prst otkinem?!

– Šta je?! Ti još smiš i zivati?! – drekne kralj, pa će nož od trske i ocići momku obadva uva i jezik.

'Oće kralj, al' 'oće i momak, pa kad je onda pačiji pastir podig'o velik čekić i malecno udario, nakovanj je u zemlju satir'o. Kralj zinio, pa zanimio, al' se momčuljak zauk'o. Do'vatio kralja za vrat, pa kaže:

– Šta zivaš sad ti?! Nisi valjda pače, da te kljukam?!

I kad je onda s njim otres'o, tri zida je kovačnici izbio.

Slomio se kralju nož od trske, al' ga nije ni požalio, kad je opip'o rebra i vidio da su mu sva čitava. Ode on iz kovačnice, pa je još manje žalio za nožom od trske, kad je vidio, da mu je i glava ostala čitava, samo se čvorgama načičkala. A momak poviče za njim:

– Svitla kruno, zanovetati mi može onaj, 'ko me čemu uči il' me pouči. A 'ko me ničem nije učio ni poučio, a misli mi pokazati kako ima suviše pameti, ja ću mu i na glavi lako udariti slavinu, da napravim oduška za onu pamet što pritiče.

Vidi sad kralj da sa momkom ne može ni prste vući, a kamo l' mu prste kidati, pa bi ga se kurtalis'o. A kako i ne bi, kad je momak stek'o taku snagu, dok je samo pačiće napaj'o, a šta će još postati od njega, ako ostane u kraljevskoj kovačnici.

Kaže kralj ženi svoje nevolje, a ona će ga s'vitovati:

– Znaš ti, čov'če, šta ćeš uraditi s njim?! Kaži mu, da je svakog miseca red na jednog kalfu, da iđe po ugalj u šumu, i pošalji ga u crnu planinu do zmaja od devet glava. Taj će ga valjda stamaniti.

– Tako je, ženo- – obraduje se kralj. – Tamo ćemo ga poslati, pa će mu zacrniti zmajev ugalj.

O'ma' kralj otpremi momka po ugalj, al' dabome ne kaže, da je u toj planini devetoglavi zmaj. Ne kaže kralj, al' kaže jedan patak. Među zlatnim pačićima izmetnio se jedan, pa u tog izrast'o crven oroz ko u pivca, a kandže k'o u orla, al' vatrene.

– Goso moj mladi, – javi se on momku, kad se ovaj sprem'o po ugalj, – oderi vola, pa u kožu uzmi smole. To ponesi, a mene povedi, kad pođeš u crnu planinu.

– Šta će mi to?!

– U uglju vatra, u smoli vatra: vatru ćeš doneti, vatru i ostavi, – kaže patak. – Nek ne kaže goso od planine, da smo oštetili njegovo blago.

Momak učini tako i pođe, a patak crvenog oroza za njim. Srićno oni stigli u crnu planinu, al' je tu nikla nesrića. Jedva su došli do prve žile uglja, a iz planine se digne crni zmaj sa devet glava.

– Ko to hara moje blago, a za svaku glavu mi ni divojku ni jagnje nije don'o, – zagrmi on iz oblaka.

– Otkud tvoje ovo blago, kad ni or'o ni kop'o nisi ovu planinu?! – kaže njemu momčuljak.

– Sa jačim nema divana. već smlati uši pa slušaj, ako ti je glava mila.

– 'Ko je jači, to će se viditi na mejdanu, a rič je svakom data, kome u glavi vitar ne ćarlija. Meni ugalj triba, da štogod korisno iskujem, a ne da glave kidam za njega, pa ću ga i uzeti – kaže još momak.

Zmaju više nije tribalo. Kad se zaušilj'o iz oblaka, pa sunio na momka, čovik bi samo pomislio: sad je tu planina, al sad je biti ne će. Strmoglavio se zmaj, a zlatni patak u to vikne:

– Goso mladi, volovskom mišinom po očima, a ja ću vatru iskresati!

Kako patak to izustio, a zmaj već iznad glave. Al' ga momak ošine mišinom po očima, pa zaspe sve zmajeve glave smolom. Jedva je polak mišine ispraznio, a patak skoči zmaju među oči, pa očeše kandžama crveni oroz. U to iz oroza sunu varnice, i smola bukne crnim i modrim plamenom. Upalila se smola, al' se sva i u'vatila među oči i po krilima, pa zmaj začas opigavio plamenim pigama. Zaurla on, pa sve lupa devet glava i o drvo i o panj, i od muke sune među oblake, ne bi li ga oni orosili. Al' u to i zlatni patak pr'ne pod oblake, pa kako u kojem začeprka s onim plamenim kandžama, u njima sivne, i zmaj se sve više pali.

Nije tu ni prošlo vrimena koliko da očima treneš, devetoglavi je misto krila im'o prženicu i padne doli ko kamen.
– Sad ga zaspi smolom, što ti je još ostala u mišini, – naredi patak momku.
Izgori zmaj k'o suv ugarak, a mast mu se topi i sve potokom lije, pa tako poplavi i momkove opanke. Kako se mast opanaka dotakla, tako se na nji' 'vaća kost, i opanci čvršći od čelika. Kad je momak to vidio, nije mu patak trib'o kazati, da se u zmajevoj masti okupa. U'vatila se na njega kost, al' od pete do glave, pa da se bucka s bikom kamenog čela, ta i tog bi smrsk'o u paramparčad.
Nije njemu trib'o sad ni budak, ni čakanjac, već šakama načupa uglja, pa napuni mišinu. Zabaciće on nju na rame, al' se javi zlatni patak:
– A što bi, goso moj mladi, iš'o pišice, kad imaš konjica!
– Otkud mi sad i konjic?! – začudi se momak.
– A šta sam ja?! – izbekari se patak i kaže mu, samo nek ga jaši i mišinu tovari.
Kad je to patak rek'o, tu riči ne triba trošiti, i momak ga je već i zajašio. Jedva on mišinu pribacio, a patak zastrug'o onim plamenim kandžama, pa sve put izorava kudan kasa.
Skloni se patak na tavan, a momak s mišinom uglja u kovačnicu. Kad ga je kralj ugled'o zdravog i veselog i još s toliko uglja, bome mu se žuć uzmutila od bisa, pa ga zapita:
– Zar nisi nikog sustrio u crnoj planini?!
– Jesam niku zoljicu. Uzmuvala mi se oko nosa, al' kad sam zvrcnio malim prstom, od nje ni pepela nije ostalo, – nasmije se momak.
Kralj bi od bisa skočio sebi u usta, al' vidi da se momka ne će ružnim kurtalisati. Mora sad i lipim samo da momak ode, jel će u kralja od zlobe oči pobiliti, ako ga dan u dan stane gledati, kako je bolji junak od njegovog sina. Nema druge, već se kralj stane prinemagati i kaže momku:
– Sinko, vidim da ti sve iđe od ruke, al' su tvoji' deset nokata pritvrdi za moje nakovnje, pa pođi u svit tražiti boljeg majstora.

Momak se nije ni zgrij'o na svom ognjištu, pa mu baš nije pravo da opet krene od nemila do nedraga, al' nije još ni zaustio, vikne mu s tavana zlatni patak:
– A divojku tribaš tražiti, kad si već dorast'o za ženidbu.
Ne bi momak posluš'o kralja, al' kad se patak tako misli, tu nema pokrke.
– Što si me dosad služio, platiću ti dobro, da imaš usput za lulu duvana i na čašu vina, – prinemaže se kralj i dalje, samo da bi ga otpravio u svit.
– Ne triba meni ništa, samo mi dajte nakovanj i drugo na čemu sam zanat učio, a dok ja imam deset nokata i zdravu pamet, nastačiću ja sebi svega, – lipo odgovori momak.
– I za tolike godine službe ocu ledinu u planini devetoglavog zmaja, i da ga tu ni'ko ne nazlaba, – vikne patak s tavana.
Daće kralj sve, a najviše bi dao otrove, da i' pomori k'o pacove. Momak sad o'ma' za nakovanj, pa će ga u volovsku mišinu, a kralj još zapita:
– A 'ko to viče s tavana?!
– Ta jedan moj pobratim, koji je još jači i još više konten na sve neg' ja. Taj 'di pomiluje, tamo živa rana ostane, a di udari, tamo i sunčev ždrak pogrudi, samo što njemu nije još vrime, jel mu još nisu izrasli zubi.
Kad je kralj tako što čuo, o'ma' je priskočio i sam poč'o tovariti momkovu prćiju. Kurtala i ovak'og kalfe, – misli se kralj, – a još više kurtala tak'og pobratima. Nit pita, nit želi čuti više za tog pobratima, al' momak već vidi, da kralj ne zna je l' krv crvena je l' žuta, pa veli:
– Otiću ja, svitla kruno, al' mi je žao što mi niste dali vrimena, da s mojim pobratimom pokažem šta znamo. On bi još sis'o nikoliko nedilja i linčario se, al' posli tog bi bilo zašto razrogačiti oči!
– Ne kažem, da ne bi' volio viditi to, – prinemaže se kralj, – al' nisam ja toliko bogat, da možem toliku snagu 'raniti. Prid vama je srića, a svit je širok.
Tako kralj kaže pa još i uzicu veže na mišini, samo da momak krene što brže. Ode momak smijuć' se, pa krene i

svoje roditelje. Nije nji' bilo teško kreniti, kad su kod kralja bili i soparni i goli. Uzeli starci ono malo bućurića, pa usput pitaju sina, kuda će on s njima.

– To nek vam kaže moj konjic, – nasmije se momak.

– Kazaću ja. Usta su mi prorizana, a rič nije u njima zamrla, – nasmije se sad i patak onim njegovim pačijim smijanjem, – samo kad stignemo na vaše ognjište. A sad se tovarite svi na moja pleća.

Začas on nji' stovari u planini 'di je kadgod har'o i pustošio devetoglavi zmaj, pa zastruže vatrenim kandžama po jednom velikom kamenu. Kako ga optrč'o, a tu lipa koliba. Spolja drvena, a iznutra zlatnim cigljama zidana.

– Sad svakom pačetu istrgnite po jedno perce iz desnog, a jedno iz livog krila, – kaže on momkovim roditeljima, – pa i' zadite u zemlju oko kolibe.

Kako rečeno, tako i urađeno, i taj čas misto zlatni' pera oko kolibe stoje lipe mlade voćke i na njima rod, da ti srce lipčeg ne može zaželiti.

– Sad vi samo timarite moju braću i sestrice, – kaže onda patak, – a oni će vam danas sneti čet'ri zlatna jajeta, pa onda po čet'ri svakog mladog miseca. Prva čet'ri bacite na čet'ri strane oko kolibe, pa vam ni'ko ne će moći tisniti na nju, ta ni vitar ni snig ne će prići priko nji'. A kad vam što triba, vi samo zakoturuškajte po jedno jaje po ledini, pa će vam se sve stvoriti dok nas dvojca ne dovedemo sebi mlade.

Lipo se oni sad oproste od staraca i od oni' drugi' zlatni' pačića, i momak zajaši svog konjica, pa i' začas nestane iza planine.

– A kud mi to sad idemo? — zapita jedared momak.

– Isprositi divojke tebi i meni, i naći mladoženje za moji' dvadeset sestara.

Idu oni sad, kad li se momak siti:

– Pobratime, ja sam zaboravio svoj buzdovan!

– A šta će ti taj nakovanj, imaš već jednog u torbi!

– Imam, imam, al' na ovom sam učio raditi, pa ću to i otsele činiti, a na onom su me samo tukli, pa ako dođe usput do kavge, i ja bi' s njim po nepreteljima.

– Tamo, 'di mi idemo ne ćemo zamećati kavge, već pamet osvitlati, – kaže na to patak. – A kad dođe do kavge, mi ćemo se vratiti do tvog buzdovana.

Momak se već naučio da sluša svog pobratima i ni sad mu se ne protivi.

Putovali su oni tako do druge misečeve mine i dođu do komšijskog kralja. Kako stigli prid dvore, a patak se pritvori u običnog, i momak ga uzme u nidra. Tako se javi kralju i kaže, da ima kovački zanat i alat, pa bi rad bio kod njega kruv zaraditi.

– Kod mene možeš, al' od mene ne možeš kruv zaraditi, sinko moj, – kaže mu taj kralj.

– Kako to?! – začudi se momak.

– Tako, što sam i ja majstor od tog zanata. Možeš tu raditi, al' kod mene nema ni plaće, nit ću ti ja zapovidati. Kod mene je služba ovaka: što znaš, nauči me, a što znam, nauči od mene, – to će ti biti zarada, a što je u mojoj zdili to će biti i u tvojoj, jel mi svi iz jedne 'idemo.

– Pristajem ja, svitla kruno, samo ja imam i jednog patka, pa da se i njemu nađe zalogaj, – kaže momak.

A kralj njemu odgovara ovako:

– Što ti je u nidrima, to ti je na srcu – a što ti je na srcu, to će pokazati plod tvoji' ruku. Kako bilo tebi, tako će biti i tvom patku.

Tu je sad pogodba bila gotova, i momak o'ma' ode u kovačnicu. Tu dvadesetjedan nakovanj, pa za dvadeset momci, al' na dlaku ko novi kalfa, a jedan nakovanj je ostavljen za kralja. O'ma' momak svoj nakovanj i alat iz mišine, pa se uputio na pos'o. Zna i on iskovati, što ovi još nisu vidili, al bome tu svaki nakovanj izgleda k'o rodna njiva: ugrijano gvožđe je sime, a kad momci počnu kovati, gotov i dobar rod. Pa još kad se stari kralj lati! Iskuje on i ružu od gvožđa, pa se sve rumeni.

Tako oni samo rade i rade od ishoda sunca do mrknuća, a za zdilom svi zajedno, pa i patak, al' i kraljeva ćer jedinica. A ta jedinica bila lipa k'o da je zora svaki dan u obraze ljubila, a sunce joj kosu milovalo. Dorasla divojka za udaju. i kralj oglasi, da će je dati za onog, 'ko iskuje kolivku od zlata, al' da bude laka ko perje.

Jedva to kralj razglasio, kad mu stiže u goste mlađi brat, koji je im'o kraljevinu u komšiluku. I u ovog kralja ćer jedinica, mezimica, al' k'o jaje jajetu slična jedinici kralja-kovača. Kad je gost čuo kako stariji brat udaje ćer, razglasi sad i ovaj, da će svoju ćer udati za onog k'o mu donese zlatnog patka.

Kažu još obadva kralja:

– Ostavićemo mi mladencima i zlatnu kolivku i patka, ne triba to nama. Mi 'oćemo samo da vidimo, koliko koji mladoženja vridi!

Diglo se sad mladoženja sa svi' strana, kad su udavače lipotice na glasu, a koliko su lipe, nisu manje ni dobre ni vridne. Nije to šala zapatiti take dobre žene, jel ništa na svitu ne vridi toliko, k'o dobro čeljade s kojim ćeš vik vikovati. Bilo je sad sijaset mladoženja, koji u životu ruke radom nisu natrudili, al' se sad svi dali, koji u kovače, koji u lovce. A dva kralja kažu:

– Divojke će dobiti samo dvojca, al' će bar tušta nji' naučiti pošten poso.

Dabome, da su se prvi latili posla kraljevi kovači, pa dan-noć kolivke iskivaju, a novi kalfa samo plugove kuje. Čudi se ono dvadeset momaka, što se najmlađi kalfa ne laća posla, a ni ne primećuju, da ti' dana nema njegovog patka.

– Ti se ne misliš ženiti?! – pitaju momci patkovog gosu.

– Kako da ne mislim, kad ćemo se svi zajedno okućiti, – kaže on.

– Kako to?! – čude se momci još više.

– Uskoro će biti, pa ćete onda čuti i viditi, a sad me više ne pitajte, jel i da 'oću, ne smim vam ništa kazati.

A ne može njim reći, kad ga je patak učvrstio, da samo ćuti i radi svoj pos'o, dok se on ne vrati od kuće. Kad su kraljevi razglasili, kako će udati svoje 'ćeri, patak to veče rek'o momku:

– To su divojke za nas. Našeg gose ćer će biti tvoja, a njegovog brata ćer moja. A ovo dvadeset momaka će biti moji šogori.

I kaže momku, da on samo i nadalje kuje plugove. Patak se to veče krene na put i ode do svoji' sestara. Sedmi dan se vrati i donese tri torbe zlatnog maška, što je napabirčio od sestara. Kad su uveče svi zaspali, patak razbudi svog pobratima i šapne mu:

– Hajde, sad ćemo nas dvoj'ca kovati zlatnu kolivku.

Patak grije i drži zlatan mašak, a momak kuje, i kad zora na prag, a zlatna kolivka gotova.

– Sad ti pođi do našeg gose, pa pridaj dar njegovoj ćeri, a ja ću u stopu za tobom do moje divojke.

O'ma momak posluša, i kad je kralj-kovač uz'o kolivku u ruke, od radosti je momka poljubio u obadva obraza.

– Sinko moj, pa ovo je lakše od paperja, a lipo je, da bi se svaka 'tica pozlatila, koja bi stala na kolivku.

Kako on to kazo, a vrata se otvore i na kolivku skoči momkov pobratim, patak. Kako skočio, on se u zlatnog pritvorio.

– Evo i mojoj ćeri jabuka, – obraduje se mlađi brat kralja-kovača.

– A 'di je đuvegija? – zapita onda kralj-kovač.

– Mora da je stidljiv, kad je ost'o napolju, – kaže mlađi kralj.

– Nit je stidljiv, nit je ost'o napolju, – začuju oni na to glas.

Pogledaju oni, 'ko to govori, al' tu đuvegije nema, pa će vratima, a na patka ni ne gledaju, kad su sad svi na đuvegiju ljubopitljivi. Nagrnu svi na vrata, al' ni prid vratima nikog nema.

– Pa 'di je taj đuvegija, kad mu glas čujemo, a njega nema?!

– Evo ga! – vikne onda patak i skoči svojoj divojki u krilo.

– 'Ko, zar ti?! – začude se sad svi osim patkovog pobratima.

– A šta se čudite! Vi ste razglasili, – kaže sad patak svom didi, – da će divojka biti onog, 'ko donese zlatnog patka. Ja sam doš'o, eto, sam.

– Kad si doš'o sam, ja ću se za tebe udati, – kaže na to divojka.

Kako ona to izustila, a patak vatrenim kandžama očeše svoj crveni oroz i zine, a iz usta mu iskoči momak ni manje ni više lip, neg njegov pobratim.

Sad je tu bilo veselja i veselja, pa obadva kralja pitaju, kako je on to bio običan patak, pa zlatan patak, i sad post'o ovako lip momak. Kaže on njima sve po redu.

– Moj otac je bio kralj, al' k'o što ste vas dvoj'ca braća, – kaže kraljevima, – tako je im'o i on jednog mlađeg brata. Pazio ga i mazio, al' taj mlađi brat je bio zloban i nenavidan, pa u potaji smisli, da mom ocu dođe glave i kraljevine.

– Da to nije onaj pogani kralj, kod koga je moj otac bio sluga?! – zapita patkov pobratim.

– Dobro pogađaš, – kaže momak-patak.

I onda dalje ispripovida, šta je bilo. Ta pogana duša ode u svit, da bajage uči kovački zanat, a zapravo je poš'o u svit, da nauči, kako će svog rođenog brata stamaniti, samo da bi zasitio svoju lakumost. A zloban je bio na svog starijeg brata i zato, što je ovaj im'o sina i dvadeset lipi' ćeri, a u njeg nikako poroda.

Vrati se ta pogana duša kroz koju godinu u dvore svog brata i o'ma' se po'fali, da je zapatio taku vodu s kojom može vola u panj pritvoriti, drvo u kamen, i druga čuda stvarati.

– Samo me ni'ko ne smi gledati, kad ja s tom vodicom škropim, – kaže on još bratu, patkovom ocu.

O'ma će on kralju i pokazati šta zna i može, pa kralj i kraljica i sva nj'eva dica krenu s ovim nesrićnikom u šumu. Jedva su oni stigli u šumu, kaže njim ova pogana duša, da se svi okrenu od njega, pa će viditi čuda.

Poslušaju oni njega, a on iza leđa poškropi sve nji', i svog brata pritvori u 'rast, kraljicu u vitu jelu, a svu dicu u pačiće. Utamanio on nji', al' je 'tio ostati i čisti' ruku. Ni'ko mu ne može kazati, da i' je ubio, al' u sebi je mislio ovako: 'rast i jelu će kogod posići, il' će i' grom opaliti, a pačiće će valjda koja lisica ščepati za vrat. I još da bi mu duša bila mirnija, odnese pačiće svom kovaču tamo u pustolinu, 'di je i patkovog pobratima otpravio, pa mu još zabrani, da ni za živu glavu ne zakolje ni jednog.

Uz'o on sad i dvorac i kraljevinu svog brata, pa ga ni brige. Al' nije on znao jedno: ako kogod tim pačićima pokloni svu svoju muku, bar za tri misečeve mine, onda će se

oni pritvoriti u zlatne, a ako se koje od nji' oženi il' uda u kraljevski rod, onda će se svi spasiti.

– Eto, – pokaže on onda na svog pobratima kovača, – on nam je poklonio sav svoj trud, pa smo postali zlatni pačići, a ja sam dobio za ženu kraljevsku 'ćer, i evo sad od pačića momak, a kod kuće moji' dvadeset sestara sad već čekaju mladoženje.

Sad je tu bilo veselja, pa se svi grle i ljube, a najviše dva pobratima. Dva kralja bi o'ma' i svatove sazivali, al' će na to dva pobratima:

– I oni' naši' dvadeset drugova iz kovačnice će se zajedno s nama ženiti.

– Da nam ne će biti šogori? – patkova divojka će.

– Baš tako, – odgovori patak, – jel su moje setre divojke baš za nji' stvorene. A svatove ćemo zvati, kad i moji siroti roditelji budu tu.

Svima je to pravo i drago, pa se obadva kralja i svi mladenci skupe i odeše u patkovu kraljevinu. Tu je sad bilo radosti već kod kovačeve kolibice. Kad su stari sluga i njegova baba vidili, kaku snaju vodi sin, njima srce umalo nije puklo od dragosti. A kad su dvadeset kovački' momaka vidili, kake sestre ima patak, bome je i nj'evim srcima bilo tisno u prsima. Sad su svi pošli do onog starog 'rasta i vite jele.

Kad su oni stigli, a stari 'rast se orosio zlatnim suzama, pa mu pukne najdeblja žila u panju, i iz nje skoči patkov otac zdrav i ves'o. Kako on iskočio, a 'rast sav zasja, a kako i ne bi, kad je post'o zlatan.

O'ma' oni otrče i do vite jele. Zasuzi ona srebrnim suzama, i u to i na njoj pukne najveća žila na panju, i iz nje iskoči zdrava i vesela stara kraljica. Kako je kraljica svoju dicu zagrlila i izljubila, sva se jela zasja, a kako i ne bi zasjala, kad je postala srebrna.

– A kud ćemo sad? – zapita kralj-kovač.

– U tvoje dvore, pretelju, – progovori prve riči patkov otac. – Svatkovaćemo, a ne ćemo se u radosti svetiti onoj nesrići, mom crnom bratu.

Kako rekoše tako i učiniše, al' još nisu bili ni priko planine u kojoj se sad sjao zlatni 'rast i srebrna jela, a ona crna

duša već dotrčala sa slugama. Udario sjaj čak do dvora, pa je onaj potrč'o na svitlost k'o mušica. Čim je stig'o, vidio je, da je zlo za njega, al' je prva kod njega lakomost. O'ma on vikne sluge, da siku zlatno i srebrno drvo. Poslušaju sluge, al' kako koji udari, sikira sklizne, a varnice udaraju u oči. Kralj se malo nije zagušio od srdžbe, pa do'vati on sikiru, al' kad je udario, na 'rastu nisu iskočile varnice, već crven plamen mu obavio glavu.

Kad je onda bacio sikiru, do dvora se nije ni zaustavio. Ode on kukajući, a svatovi sa planine poviču za njim:

– Ej, nevoljo nenasita!

Odeše sad oni, pa kad su se siti nasvatkovali, onda su se opet latili svaki svog nakovnja, a žene preslica, i živili su u srići i blagosovu.

Al' nije to potrajalo dugo. Onoj crnoj duši sad nije bilo mira. Dan za danom se muva oko zlatnog 'rasta i srebrne jele, pa tumara okolo po šumi i jedared naiđe i na buzdovan sluginog sina. Sad mu se klin još više zabio u glavu, pa krene u planinu, 'di je bio kadgod devetoglavi zmaj. Nađe on tu kolibicu sa najlipčim voćem na ledini, pa će njoj. Pođe, al' jedared mu se noge usikle u zemlju, pa ni stope dađe, al' jedared mu se noge usikle u zemlju, pa ni stope dalje. Pogleda on, a prid njim zlatno pačije jaje. O'ma' se maši, al' jaje ni da pomakne. Krene on okolo, al' i tu naiđe na jaje, i tako sa sve čet'ri strane. Što onaj buzdovan nije mogo' niko živ pomakniti, to ga još nije ni čudilo, al' se bome grdno začudio, štó ova jaja ne može ni digniti, a ni prići priko nji'.

Buzdovan je pozn'o po nakovnju, pa mu se sad uvrtilo u glavu, da su u svem ovom prsti sluginog sina. I o'ma' pošalje svog povirnog čovika u pustolinu kod onog svog kovača. Kad je dozn'o kako je taj kovač proš'o od sluginog sina, onda ovoj poganoj duši nije tribalo drugo zlamenje. Procunja on okolo i čuje, 'di je slugin sin i šta je od njega postalo, al bome čuje i to, kako mu je brat oživio sa svom čeljadi.

O'ma' on pošalje onom kralju, čiji je zet bio slugin sin, svog povirnog čovika s ovakom porukom: nek' mu kralj-kovač za tri dana odgovori, 'ko ima duži korak: pivac il' riba. Ako odgovor ne bude kako triba, on će udariti na kralja-kovača s velikom silom.

Kod kralja-kovača baš bilo prelo, pa svi na okupu, k'o što su bili u svatovima. Dvadeset mlada, koje su bile zlatne patke, namotavaju vunicu na svoje ranije zlatno tilo, žena njevog brata namotava oko zlatnog patka, a mlada sluginog sina namotava oko zlatne kolivke. Ljudi, kad svrše pos'o, pomažu ženama, a starci k'o starci. I baš su bili tako na okupu, kad dođe poruka od one pogane duše.

– Baš ne će da se smiri, ta nevolja nikak'a, – kaže njegov brat, patkov otac.

– Šta ćemo sad s njim?! – na to će kovač-kralj. – Brez nevolje čovik da ima s njim nevolje. Nama nije do kavge, a ako mu ne odgovorimo, eto nam krvnika na pragu.

Javi se u to slugin sin:

– 'Ajde, da mu odgovorimo. Nek ga nosi andrak, šta da nam smeta prelu.

– A šta ćemo mu odgovoriti?!

– Šta?! Sitio se taj kako narod kaže: drugom u oku vidiš trn, a sebi ni balvan. Misli on, da mi vodu imamo u glavi, pa se vode ne ćemo ni sititi.

– Kako to?! – začude se svi.

– Tako, – na to će k'o razgaljena glava slugin sin, – što ni pivac nema duži korak od ribe, a ni riba od pivca, a i tako, što pivac ima duži korak od ribe, a i riba duži od pivca.

Bome su sad sva čeljad pripazila na ovaj zamršen divan, a momak onda kaže i šta misli.

– Evo, da mi tom mom crnom gosi ovako odgovorimo: metni pivca do ribe u vodu, pa će riba imati duži korak, a izvadi ribu iz vode, pa je metni na suvo do pivca, pa će pivac imati duži korak.

Cilo prelo vidi, da je to tako, pa o'ma' taj odgovor i vrate onoj poganoj duši. E, al' se prelo nije još ni razišlo, već je stigla i druga poruka. Posl'o onaj sad tri ždribeta, jedno od godine, drugo od dvi, a treće od tri godine, al'

sva tri jednaka k'o tri jajeta. Ako mu za tri dana ne kažu, koje je koliko lita, on će udariti velikom silom. Opet se prelo pomutilo, al' se slugin sin nije dugo mislio, već kaže svom didi:

– Imamo l' mi, babo, zobne slame od ove, lanjske i priklanjske godine?

– Kako ne bi' imali!

– No, onda će ždribad dati odgovor.

O'ma' momak ode na guvno, pa jedan naramak zobne slame od ove godine, dva naramka od lanjske i tri naramka od priklanjske godine, pa to lipo metne na ledinu. Onda pušti ždribad, a ono od jedne godine o'ma' na naramak slame od ove godine, ždribe od dvi godine na lanjsku, a ždribe od tri godine na priklanjsku slamu.

Tako oni udare žig na svako ždribe i vrate i' natrag.

Misle sad ljudi, da će onom dodijati nazlabanje, al' se ljuto privarili. Nisu za ždribad još ni zaboravili, a prid dvore pade buzdovan. Bacio onaj buzdovan i poručio, da će udariti velikom silom, ako mu buzdovan ne dobace natrag.

– Možemo mi njega i malo dalje dobaciti, – nasmije se slugin sin i o'ma' se lati buzdovana.

– Ne moraš dalje, – kaže na to patkov otac, – samo do njega, jel u ovo vrime on uvik puši lulu.

– E, da mu dim ne bi nagriz'o oči, onda ćemo baš po luli, – nasmije se slugin sin i kad je onda zaušiljo buzdovan, začas je onoj crnoj duši izbio lulu iz usta i još sedam zidova na dvorima.

Onaj je po buzdovanu pozn'o sluginog sina i o'ma' poruči, da mu se pošalje glavom taj delija, koji je buzdovan vratio, jel će drukčije udariti velikom silom.

– E, sad je došlo vrime, da se vratimo rad tvog buzdovana, – kaže momak-patak i skoči na noge. – Ne ćeš ići sam, već ću i ja i moji' dvadeset šogora s tobom.

Naoružali se svi k'o jedan, obukli se svi k'o jedan, pa su nalik k'o jaje jajetu. Tako oni odeše do tog poganca. Doček'o on nji', pa bi da zna, koje je slugin sin, al' štogod on

zapita svi odgovore, štogod naredi, da uradi njegov bivši kovački kalfa, svi k'o jedan urade.

Šta će on, već njim u sobu sakrije svog sina, pa će taj priko noći izvrebati koji je slugin sin. Nije to bilo ni teško, jel čim su momci ostali sami, a slugin sin poč'o pripovidati, kako je tu kadgod patio. Kako on rič izustio, a ruka ispod kreveta se pruži, pa mu ociče skut. E, al' je tu ruku o'ma' i vidio momak-patak, pa onog ispod kreveta i utamane ga k'o gnjidu.

Ujtru oni izašli prid ovog kralja poganca, a svakom momku ocičen skut.

Šta će kralj, već iznese prid nji' bili kruv za ručak, al' sladak kako se ritko nađe, pa pita:

– Zašto je ovaj kruv tako sladak? Ako mi o'ma' ne odgovorite, svima će vam kosti u podrumu istruniti.

– Zašto?! To je bar lako pogoditi! Možeš se čime većma zasladiti, neg' materinim mlikom?! Ovaj kruv je zakuvavala kaka dojilja, pa joj kap'lo mliko u tisto, zato je tako sladak, – odgovori o'ma' slugin sin.

– Ti si taj, kojeg ja tražim, – drekne kralj, pa poviče svoje ljude i sune na momka sabljom.

Navali poganac, al' u to vikne i momak-patak:

– A ti si taj, kome nikad nije dosta tuđe nevolje, pa je i sebi vazda tražiš!

Zgrabi one velike zdile vrilog mlika, u koje su kruv drobili, pa vikne na sluginog sina:

– Pobratime, ja ću polivati, a ti suši!

O'ma' on i žbućne svom stricu vrilog mlika međ' oči, a slugin sin se maši u zapećak za svojim buzdovanom, pa kad je udario po pogancu, o'ma' mu je desno rame odvalio. Kad je drugiput udario, za zemlju ga prikov'o, a kad je trećiput zamanio, na buzdovanu ga je izn'o zajedno sa dvanejst zidova.

Buzdovan se nije ni zaustavio, dok ovoj crnoj duši ono malo kosti nije satiro u zemlju baš na tom mistu, 'di je momak spalio devetoglavog zmaja.

I onda spale i sve dvore, da ni spomena ne bi ostalo tom mistu, 'di je za nji' toliko nevolja nicalo, pa se svi

zdravi i veseli vrate po patkovog oca, dovedu ga natrag na njegovo ognjište i tu mu pod zlatnim 'rastom i srebrnom jelom saziđaju nove dvore od zlatni' cigalja.

Tako su sad svi srićno i dugo živili, ljudi kovali, mlade vunicu na zlatne patke namotavale, a starci k'o starci žive još i sad, ako nisu umrli; a ako su umrli, onda je iza nii' ostala ova pripovitka.

Pričao *Marko Beširović*

POPINO PRORICANJE

Bio u jednoj salašarskoj crkvi popo mršav k'o grablje, a gladan na sve k'o rđava krmača. Za njeg se moglo kazati da nikad ne pije, već samo nadoliva, jel se nije znalo kad je poč'o piti, a ni'ko živ ne bi mog'o kazati kad će se popo jedared napiti. Nije drukčije bilo ni s 'ilom.

'Di bi se taki čovik mog'o prikloniti, već gazdama, kad ga oni možedu na'raniti i napojiti. Da je ostalo samo na tom, pra' svit se ne bi ni obazir'o na to, jel je već naučio da je za njeg popo baš toliko k'o kad bi kogod ček'o s neba tarane, al' popi to nije dosta, već se još latio u pridiku pa sve šiba po svitu. 'Di se okrene kod gazda za punim astalom, popo sluša kako ruže sluge, a kad dođe nedilja, on u pridiki još i podvostruči.

Baljezga on kako svitu ni'ko nije kriv što je siroma', jel i kad se koji pogodi služiti, ne će dosta da radi, ne sluša gazdinu rič i nareda još sto zanovetanja. Tako je poč'o, al' nije dugo izdrž'o jel se svit odbio, pa ni na njegovu stranu.

Šta će popo, već zaređo od salaša do salaša i 'di u'vati koga od svita poč'o mu proricati kak'e će strašne kaštige saći s neba, ako se ne pokore prid njim. Svitu nije do njegovog proricanja, već do svoji' nevolja, pa 'ko odmane rukom, 'ko ni ne odmane, dok popo nije doš'o do jednog pudara. Ovaj se za života naminj'o gazda i vidio ljudi i ćudi i na pritek, pa naučio da ne ostane nikom dužan. Popo će pudaru soliti pamet, a ni ne klapi da je nakas'o na para. Pudar bajage sluša k'o blažen i kad je popo od divana već sav ožvalavio, onda će i pudar kazati koju rič. Bajage će držati popi stranu i karaće one što mu ne viruju, da će i' stigniti velika kaštiga na ovom i na onom svitu. Kad je sve to nared'o i popu poč'o voditi žednog priko vode, pudar će na kraju zagonetati:

– Eto, gospodine, vi ni ne znate zašto vam ja tako virujem od prve riči. Da vam kažem? Zato, jel i ja znam proricati.

– Ta ne govori? – popo niki k'o ne viruje.

– Prava istina, virujte kad vam ja kažem. Eto, kad smo baš u riči, da i vama proreknem štogod. Virujte meni, k'o ovom bilom danu, ako noćos samo proturite nos iza ćoše, trgniće vam krv iz nosa kako nikad nije. A ako još i zaokrenete iza ćoše, da vidite kak'a čuda će biti od vas.

– Kak'a? – uplašio se popo i o'ma' zaboravio, da i on zna proricati.

– E, to već ne smim kazati, al' samo proturite nos iza ćoše i da vidite kako će vam trgniti krv na nos.

Zna pudar da će popo ošugaviti od ljubopitljivosti i ne će da mu više kaže ni riči, makar ga koliko vuk'o za jezik. Šta će popo kad ne može izaći na kraj s pudarom, već se okrene i ode kući. Uš'o crv u njeg i sad ne će ići dalje da proriče, neg' se zatvorio u čet'ri zida i samo misli.

Okreće u glavi i ovako i onako, al' nikako da mu je po ćudi. Popo dobro zna, da je to prazan divan i kad on sam baljezga o proricanju, al' mu vrag opet ne da mira. Kad dobro smisli, onda se mora smijati: ta otkud bi pudar mog'o znati šta će ga snaći ako uveče krene iz kuće?! Al' kad se siti kako je pudar ozbiljno govorio, onda popo i ne'otice prošaplje: može biti taj vrag, da taj pudar zna za kak'e moći el čine! Popo sad proš'o k'o onaj što bi drugom dav'o pameti, a nema je ni sam. Dotle mu pudar nije izlazio iz glave, dok se siroma' popo nije sasvim zbunio.

Jedva čeka veče i čas se nakanjiva da baš izađe iza ćoše i vidi šta će biti, čas se opet sav ustravi da kako ne će još izgubiti i glavu. 'Ko zna šta bi bilo s pope, da ga nisu baš za to veče pozvali niki gazdaci na večeru. Mrak već pao, večera se puši na astalu, a pope nema. Nije to još ni'ko upamtio, da popo nije doš'o i nezvan za pun astal, pa se gazdaci poplašili, da popu nije snašla kak'a nevolja. Nema šta, već ostavili i večeru, natovarili se na dvoja kola i otkasali, da vide šta je s pope.

Iđu i putom gataju šta se moglo dogoditi popi. Jedan će:

– Da ne tuguje možda što mu je juče crk'o magarac, pa ga čoban ostavio zato jel mu nije 'tio kupiti drugog magarca?

Drugi će:

– Možda mu je sramota, što mu je čoban od bisa bacio crknutog magarca u jendek iza kuće?

Na to će jedan matori gazda poklopiti:

– Man'te se vi tog divana! Kako ga ja poznajem, našem popi se ne će šale obraz zapaliti od sramote. Ne može tu drugo biti na stvari, već naš popo mora da sam čuva ovce el koristi mrak, pa dere kožu s crknutog magarca, da bar nju spasi od štete.

U tom razgovoru su baš stigli do jendeka iza kuće i kad je jedan bacio oko na tu stranu, samo je prošaplj'o:

– Gledajte! Taj baš zapravo dere crknutog magarca!

U mraku je svaka krava crna, a kad su ljudi bili baš u tom razgovoru, njima je u mraku svaki čovik popo, kad ga vide u jendeku nad popinim crknutim magarcom. Ni ne klape oni, da to pudar majstoriše štogod oko magarca. Malo su se zblenili, al' će onda onaj matori gazda prošapljati:

– Kad je već tako, a vi što vidite ne vidite! Napravićemo se ludi, k'o da ništa ne znamo. Ajd, ajd, tirajte lipo u avliju k'o da je sve na svom mistu: ne ćemo ga sramotiti kad je naš popo.

Tako i urade. Kad su bili već u avliji, jedared evo odniku i pope. Gazdaci lipo oko njega, pa sve ne znadu kako bi ga pitali zašto ga nema na večeru, al' je popo nujan k'o ker na kiši. On misli ono što je njemu na srcu, gazde opet misle da se zato spleo što su ga zbunili u deranju crknutog magarca i razgovor iđe baš k'o kad gladnog nude čašom vode. Al' kako je da je, gazde ne će dugo otezati, kad su ostavili večeru na astalu, već će popu pod ruku i na kola da iđe s njima.

Kad je ovaj vidio da tu nema šale, najedared smislio i kaže po duši kak'a je nevolja. Ne smi iz kuće, jel mu je pudar prorek'o da će proći tako i tako. Popo govori pravu istinu, kako valjda nikad u životu nije, al' kad su gazde to čule, oni se samo zgledali i maličak nasmijali.

– Vidi ti našeg pope! – prošaplj'o jedan koji je stoj'o podalje. – Dositio se, da smo ga možda vidili, pa izmislio pripovitku da večeras ne smi iz kuće, ne bi l' kogod bio lud i povirov'o, da se on večeras nije ni mak'o priko praga, a kamol' da je der'o crknutog magarca u jendeku.

Tako misle i drugi, i kad su čuli šta je pudar proric'o popi, navalili na njega k'o guske.

– Ako je samo do malo krvi iz nosa, onda nema dalje divana! Vridi to malo rđave, stare krvi proliti, kad vas na astalu čeka toliko dobrog vina, koje će se sve pritvoriti u krv!

Pogodili su popinu žicu, al' se još malo odupir'o, dok onaj matori gazda nije prišaplj'o:

– Gospodine, 'oćemo l' dotirati do tog da ćete i vi virovati u babačke divane?! K'o da mi pametni ljudi ne znamo, da su ta vaša proricanja s kojima strašite svit prazni divani, a sad ćete se praviti prid nama da se bojite od proricanja jednog pijanog pudara! Ne vridi trošiti riči! Nemojte se više ni braniti, jel mi to ne možemo otrpiti da jedna ovaka večera bude brez vas.

Matori održ'o popi pridiku i lipo njeg pod ruku, pa ga puštio isprid sebe. Popo vidi da su ga smotali k'o oko prsta i ne kaže više ni rič, već će kolima. 'Oće on, al' u gazdace sad uš'o vrag. Nema ni jednog koji se ne bi zakleo, da su popu zatekli u jendeku 'di dere crknutog magarca i da je pripovitku o pudarovom proricanju izmislio samo da bi zavar'o trag. Popo će kolima, a onaj što je dek'o ošine konje i odjuri isprid pope.

– Ne ćemo tako, – poviče kad je bio već na putu, – već vi, gospodine, iđite baš iza ćoše, da vidimo 'oće l' vam trgniti krv iz nosa!

Jedan je kaz'o, al' ko da su svi. Dopala njim se šala i popo je sad mog'o raditi šta 'oće, al' gazdaci ne popušćaju. Nast'o smij i graja, pa se ni ne čuje šta popo govori, a svi se nalatili i gotovo na rukama ga nose kućnoj ćoši.

Mrak bio baš k'o na zgodu, a iza popine kuće narasla nika visoka koprena i korov. Da su i gledali kako su izašli sa svitlosti, ne bi baš šale vidili da u korovu ćući pudar

s nikom ovčijom kožom na glavi, a još kako su se naturivali oko pope, nikom nije palo na pamet da zagleda. A' jedva su popu doturali do ćoše, kad se iz mraka digla ruka i kad je onda šaka krnila popu po nosu, krv mu je trgla ne samo na nos već i iz usta. Popo jauknio kako još u životu nije, pa od stra' poskočio da se otme od gazda. Kako se poplašio umalo nije skočio baš u korov, a pudar k'o da je to ček'o, baci prid popu nogu crknutog magarca.

Ako se popo ustravio, al' kako su se samo gazdaci pripali! Najedared su zanimili k'o da njim je smij kogod prisik'o. Zanimili i skamenili se, al' kad je jedan vidio nogu crknutog magarca i popu di 'oće bižati baš priko korova, poviče k'o brez duše:

– Drž'te gospodina! Ne dajte mu ni za nokat bliže tom strašilu u mraku, jel mu ode glava! Ne vidite, ljudi, jedva je 'tio zakoraciti, a evo, jedna noga mu je već otpala!

Pudar nije ček'o, da vidi šta je tu posli bilo. Provuk'o se kroz korov i jedva je ček'o, da malo odmakne i sit se nasmije. Al' mu nije bilo baš do spavanja, dok nije svratio kod nikoliko svoji' dobri' ljudi, da njim ispripovida kako se s popom ispunilo proricanje.

Na jednu stranu pudar raznosi glas, al' među svojim povirnim ljudima, koji se ne će odati, s druge strane gazdaci digli uzbunu, pa drugi dan sunce nije ni granilo, a svita oko popine kuće k'o mravi. Svi bi da vide kako je popo izgubio nogu, a kad se popo kojikako pokaz'o, al na dvi noge, al i sa nosom ko da su dva, a svit u jendeku vidio crknutog magarca brez jedne noge, jedan pudarov pretelj poviče:

– Av, ljudi, da čovik svojim očima ne vidi na ovoj ocičenoj magarcovoj nogi, da je poškropljena krvlju iz gospodinovog nosa, baš bi mor'o povirovati da je s magarca otkinuta!

A drugi će:

– Mani se luckastog divana! Čitavo gospodinovo društvo je vidilo da je baš njemu otpala noga, a što kažeš, eto i njegovom krvlju je poškropljena.

– Al' gospodin ima i sad dvi čitave noge!

– E, on je svet čovik, pa je možda dosad im'o i ovu treću, samo mi to nismo vidili. Znaš kako je, njemu triba više noga, da ne posrne tako lako k'o mi.

Kad je popo čuo taj razgovor, pobig'o je k'o da ima čet'ri noge i nije se više ni pokaz'o dok se nije otselio.

Pričao *Lazo Križanović*

D I D A   I   M O M A K

U davna vrimena živio jedan siroma' momak. Nigdi nikog- u rukama ništa, pa nije ni im'o 'ko da plače za njim, ako ga nesrića snađe. I šta mu je ostalo, neg' da krene trbuvom za kruvom po svitu. Iđe on tako, pa mu noć stere postelju, sunce ga budi, rosa umiva, a vitar suši. Proš'o je već svita i svita, kad jedno veče pristigne jednog didu.

– Kuda, dobri čovč'e? – zapita momak.

– Za životom.

– I ja.

Dida se malo nasmije ispod brka, pa mu veli:

– Ne bi' rek'o. Čini mi se, da ti još iđeš prid njim. Ta nemaš još ni brkova za sukanje.

Začudi se momak, što dida tako s njim govori, al' kad su se opružili na suvom lišću, pa povadili iz torba koji je šta im'o, dida mu onda kaže:

– Evo, kako je to. Dok sam još i ja mladov'o, skak'o sam nasumce, kako me je život tir'o, a sad mi se već i kosti suše, jel sam moje vrime skoro sažívio. Al' sam za to vrime od života koješta naučio, pa sad ne skačem prid njim, neg' iđem za njim kako me je naučio.

– Mora da si se nakupio pameti po svitu, čestiti didače, – kaže momak, kad je sve to čuo.

Rič po rič i na kraju se sporazume, da dalje iđu zajedno, pa šta zapate, da je nj'evo.

– Al' zapamti jedno, – opomene dida momka, – ne ću da čujem rič »moje«, neg' je sve naše.

Išli su oni sad po svitu i dilili i dobro i nevolju k'o dva rođena brata. Nije tu bilo zamire ni kad su izvrnili torbe, pa mrvice dilili za večeru, dok i' jedno veče, baš kad su proveli dan brez zalogaja, iznenada zadesila srića.

Side oni pod nikim gustim lišnjakovim granjem i baš se spremaju, da se tu zavuku na noćište, da rosa ne bi pala na nji', kad iz lišća iznenada iskoči droplja. Dok su se dida i momak sitili, ona se već i zaplela u momkov bućurić. Zgrabi on nju, a u to mu i dida pomogne.

– E, ovo će biti pečenica, – obraduje se dida, – k'o da nam je 'ko iz oblaka bacio.

Tako dida veli, al' se momak iznenada polakumio, pa će didi:

– Kako ti to misliš, da nam je bacio?! Ako je 'ko i bacio, onda je meni bacio, jel se u moje krpe zaplela, i ja sam je u'vatio.

Dida se zlo iznenadio na take riči, al' se nije rasrdio, već se samo nasmij'o ispod brka i kaže:

– Dakle, još uvik trčiš isprid života!

Kar'o, a ne kar'o momka, onaj zaintačio, da je droplja njegova, pa je ne će bome peći za večeru, kako bi to dida 'tio, već će je prodati.

– Bome ću još čitavu noć gladovati, a sutra ću je prodati i s novcom štogod početi.

Opomene njeg dida na pogodbu, al' se momak ne da opametiti. Zaintačio, pa samo tira da je droplja njegovo tecivo.

– Dobro, nek' si je ti stek'o, al' ja bi' je nama za večeru pek'o, – nasmije se dida.

Dida uvik lipo, a momak od lakumosti zamutio očima, pa skoro zlim na didu, i dotle je išla rič iza riči, dok se momak na kraju pomalo osramotio. Poč'o mu goriti obraz, makar su mu na droplju narasle zazubice, pa na kraju smisli da didu nadmudri.

– Dida, kad smo se već proričili, baš da vidimo 'ko ima pravo. Ako pristaneš, da svaki ispripovida kako je u životu mudrov'o, pa 'ko bude mudriji, nek je tog droplja.

Dida se opet nasmije ispod brka i pristane, al' tako da momak prvo pripovida.

Momak je pripovitku već i smislio i o'ma' pristane.

– Moj otac je, – počne on pripovidati, – doživio duboku starost. Bio je čak sedam godina, kad je umro. To je bilo baš devet godina prija mog rođenja. Koliko stara je

bila moja mater, to nisam upamtio, jel je umrla nedilju dana prija mog rođenja. Komšije su mi posli pripovidale, da se najviše žalostila što nije mogla dočekati, da ja dođem na svit, jel sam joj bio jedino dite. A znala je, kako ću ja biti mudar kad odrastem.

Tako sam ja ost'o siroče od ponika, al' mi to nije teško padalo, jel sam im'o sedam braća i šest sestara. Kako sam ja bio najstariji, bio sam i najmudriji, pa su oni u meni naši krilo. Živili smo složno, u miru. Kuća je uvik bila puna svega i svačega, makar mi iza roditelja nije ostalo ništa. Ta i svu mudrost sam sâm steko. Svake godine smo ugojili po jednog pivca, a još bolje se gojio kopun, i kad mu istopimo polak slanine za mast, a polak upušimo, tu posnog 'ila u zdili nikad nema. Kad su mi braća malo već porasla, moja briga je bila jedino da pomuzim jarca. Onda sam zapatio i drugu brigu, jel kad su mi se braća i sestre napili mlika, mor'o sam i' razvađati po čitav dan, jel su se buckali k'o da su svima rogovi izrasli.

Imali smo i veliku bašču. Kako su mi braća i sestre najviše volili pivčija rebra kuvana u kiselom kupusu, u toj bašči osim kupusa drugo nismo ni sadili. Silan kupus je tu rodio. Nisu to glavice, već prave kačice! Barem tri nedilje nam je tribalo svake jeseni za samu vozidbu kupusa. Kako je kod nas jesen kišovita, morali smo i žuriti, da što prije sklonimo kupus. Šta ćemo, kad su magarci jako spori u kolima! Braća se dala u brigu. U našem selu je bilo samo magaraca, a za konje nisu ni čuli. Ako braća ne znaju s brigom izaći na kraj, a zašto sam tamo bio ja?! O'ma' ja u svaka kola upregnem po dva zeca. Ta ima l' brži kasača, neg' što su zecovi?!

Nije sad bilo nevolje, makar kola i u blato zapala. Zecovi su imali veliku rodbinu, pa je tu silna moba na kupus. Da ne bi kola ostala u blatu, svaki zec ponese bar po glavicu kupusa, pa kako su nosili, da su nosili, al' što je glavno, korenje smo uvik srično uvezli u salaš.

'Ranio sam braću, da ni za carskim astalom ne bi više sala nakupili, al' braća lakuma, pa njim ni'ko ne nastači. Jedared mi kažu, da će oni klati i zecove. Al' ja ne dam. 'Oće, ne će, morali su me poštivati, kad sam ne samo naj-

stariji već i najpametniji. A 'di bi' ja dao klati marvu, koja radi?! Ko bi nam onda kupus vozio, kad bi sve zecove poklali?!

Sto nevolja bi bilo kod braće i sestara, samo da mene nije bilo. Tako je jedno proliće nadošla divija voda. Izvire iz zemlje, k'o da se ledina rasplakala. Selo se pritvorilo u buzalicu. Stane mrav na džombu, pa već i propadne, tako se zemlja raskvasila. Ruše se salaši k'o zrile kruške. Naš stoji k'o dren. Kako i ne bi, kad sam mu temelje plivom nabij'o, kad sam ga pravio. Stoji on, al' je voda silna. I jedno jutro razbudimo se mi, a naši kreveti se popeli na duvar, al' baš pod tavanicu. Iskočim ja na ledinu, a moj salaš krenio, sav se već nacrio. Kako ćemo ga sad potpačiti, kad je zemlja riđa neg' prokuvani pekmez, pa svako potpačilo tone.

Sitim se ja o'ma'. Kažem braći i sestrama, da samo malčak ramenima podupru zidove. Još od mog oca je ostala na tavanu kesica sa špicama od veliki' bundeva. Taki' bundeva nije bilo širom svita; kad te pladnjare sidnu pod zid, može se on na nji' naleći, k'o da mu je temelj poduprt. O'ma' ja posijem pod zidove špice ti' bundeva. Braća i sestre su samo malčak poduprle zidove, a kad se vriža načičkala bundevama, salaš bi stoj'o i da lito nije popilo svu vodu.

Tako sam ja spasio naš salaš, al' mi je ta nesrićna godina odnela svu braću i sestre. Dokle si okom mog'o doprti, porušili se salaši, pa se svit razbižo. Oštavio sve, samo da glavu mož' izneti. Tako je u ataru ostalo sijaset pućaka, al' krupni' baš k'o ova droplja. Nad ritom, baš u našem dolu, u obali bio veliki trnjak. Svud je buzalica, pa se pućke okupile i nanizale se na trnjak k'o čičak.

Kako su braća i sestre to vidili, digli se, pa će sve pućke spratiti na našu ledinu. Kažem ja, da se kanu tog posla, al' me ne slušaju. Skaču, lete, otimaju i grebu pućke, a ovi zaslipili, pa samo za njima po trnjaku. Bode trnje, dere se koža i s braće i sa sestara, al' oni zaslipili. Vidim, da će propasti, pa otrčem i ja u trnjak, da i' izvučem i spasim. 'Oću ja, al' ne će oni. Kako se od nji' otimaju pućke, tako se od mene otimaju oni. I kad sam se sitio, bome se i ja

dobro upleo u trnje, i koža visi s mene u krpama. Ogledam se, a i moja braća i sestre prisvisli, pali ispod trnja i potonili u buzalici.

Na meni još i ima koji komad čitave kože, al' kako sam se zazoc'o, tako sam se zapleo usrid trnjaka. Šta ću sad?! Da i ja ne prođem k'o braća i sestre! Sitim se ja o'ma'! Iskočim iz kože, ostavim je u trnjaku i kako sam se onda do'vatio čvrstog druma, putujem po njemu sve dosad.

Šta je bilo s pućkama, ne znam, i ni jednu više nisam 'tio ni pogledati od žalosti za braćom i sestrama.

Kad je momak tako ispripovid'o sve svoje mudrovanje u životu, kazaće svoje i dida.

– Sinko moj, – počne dida govoriti o svom životu, – ja sam proš'a malo drugačije neg' tvoj otac. Ja sam se rodio tri godine posli rođenja mog sina jedinka.

Momak napripovid'o svoje, pa se sad zagled'o u usta didi i bome napolak i zaboravio šta je malopre nareď'o. Čim je dida poč'o, a momak mu se uplete u rič:

– Kako si, dida, mog'o doći na svit posli sina?!

Dida se opet samo nasmije ispod brka, pa kaže:

– Moraš znati, da sam ja čovik s dva života. Baš kad sam se sprem'o za smrt, doznam kako će pamet mog sina jedinka biti jako nakratko nasađena. Šta sam mog'o raditi?! Kad mi jedan život nije stig'o do sina, pa da mu nakalamim malo pameti, mor'o sam zapatiti drugi život, da kako stignem sina. Tako sam moro, baš kad sam umro, kreniti za drugim životom. Sad da vidiš, šta je bilo sa mnom.

Vučem se ja mrtav po svitu, pa tražim drugi život, al' nik'o da mi ga da. Nalup'o sam se već i o drvo i o panj, i mrtvom mi već dosadilo, kad jedared u pustolini nađem šugavog magarca. Ne znaš u koga je veća nevolja, al' se ja bar njemu potužim. »Znaš šta«, – kaže on, – »meni je života i tako dosta. Navuk'o sam se za druge, batina nadobij'o, sad me još i šuga mori, uzmi moj život, ako će ti to pomoći«. Šta sam mog'o, neg' uzmem život šugavog magarca. Al' kako ću sad sinu pamet nakalamiti, kad imam magarećiji život?! »Ako je zglavljen taj tvoj sin«, – kaže mi na to magarac – »još i s mojom pameću će biti u velikom dobitku.«

Odem ja sad potražiti sina, al' nisam bio na dan hoda do našeg salaša, kad iđe meni usuprot jedan magarac. Sav je ulopan, gladan i izmoren, al' jedva 'oće da stane na koju rič. »Bižim, brate, iz ovog atara, jel se tu sprema velika opasnost. Nadošla divija voda, pa mož' da pomori sve živo«. Zapitam ja njeg', ne pozna l' mog sina. »Ta, 'ko njega ne bi poznav'o među nama! Taj zna i jarca pomuziti«, – kaže mi pobratim, al' dalje ne će da se zadržava. Pobig'o on otud, i samo sam još toliko dozn'o od njega, da mi je sin zdrav i čitav i da ima sedam rođeni' braća i sestara.

Odem ja dalje, kad se nađem sa čitavim čoporima zecova. Biže i oni iz tog atara. Pitam i nji' šta njim je dotužilo, da ostavljaju rodni kraj. Makar sam od magarca dobio život, ne virujem baš onom ulopanom, uvatom pobratimu, al' mi i zecovi kažu, da je nadošla divija voda. »A što je najgore«, kaže još jedan matori, – »mi smo uvik išli na mobu u jedno veliko kupusište, a sad se i gosi nakrivio salaš, pa zaboravio da posadi kupus. Moramo ići za životom na drugo misto.«

Požurio ja, ta magarac cilog života na čet'ri noge nije bio tako hitar, k'o što sam mu ja život nosio na moje dvi. Srićno sam stig'o. Salaš je jedva malo krenio zidovima, al' u njemu još svi spavaju. Zanjačem ja još iz daljine, k'o velim, sin će me u snu čuti. Zanjačem ovako:» Braća i sestre nek podupiru, a ti, sinko, brže posij pod zidove špice od oni' bundeva pladnjara!«

Jedva ja zanjak'o, a sin mi skoči s tavana i već treska kesu sa špicama. Kad sam to vidio, odem na guvno i kako sam se primorio od puta, zaspem pod jednom kamarom. Al' mirno sam spav'o, jel sam znao da je salaš spašen.

Koliko sam spav'o, ne znam. Izgleda, da je mog pobratima magarca, koji mi je pozajmio život, šuga namučila, pa dugo oka nije sklopio. Mora da sam ja sad otspav'o sve njegovo vrime i kad sam se razbudio, u salašu nikoga. Bundeve pladnjare već velike, poduprle zidove k'o da i' u krilu drže, al' žive duše nigdi. Što okolo nema žive duše, nisam se ni čudio, kad su svi salaši porušeni, al' sam se čudio 'di mi je sin nest'o iz čitavog salaša. Odem ja na do' – nema ni tamo nikog, samo u nikom gustom trnjaku visi sva iskidana ljud-

ska koža. Šta ću, opružim se na travi baš ispod trnjaka i tako tu opet zaspem.

Ne znam, koje doba noći je bilo, kad sam se trg'o iza sna. Ne bi' se ja valjda ni onda razbudio, al' sam skočio na glas. Na jednoj grani side tri gavrana i to oni govore. Ja, brate, pozajmio život od magarca, pa mislim kako sam s tim unesrićio i sebe i sina, al' sad vidim, kolika je to korist. Razumim jezik svake zviri i 'tice. Čujem ja sad, kako jedan gavran kaže: »Kad bi 'kogod znao, kolika je mudrost u ovoj poderanoj ljudskoj koži! Ko bi je navuk'o, ne bi naš'o od sebe mudrijeg na svitu!«

Kad sam ja to čuo, jedva sam ček'o da gavrani odu. Kad zora došla, oni odlete, ja u trnjak i navučem tu kožu na sebe. I u njoj sam ja stek'o svu mudrost mog drugog života, koju sam 'tio nakalamiti na pamet mog sina. A kolika bi mudrost u toj koži bila, da se još na trnju nije poderala!

Kad je dida to kaz'o, a momku se sad otela rič.

– Dida, ta to ne može biti, da si ti od te kože post'o baš tako mudar!

– A zašto, bajage, ne bi moglo biti?! – nasmije se dida opet ispod brka.

– Zato što je to bila moja koža.

– Dobro, – kaže dida. – Ako ti tako misliš, onda izlazi, da ti u toj koži i nisi baš bio toliko mudar, a još manje si mudar, kad si iz nje iskočio. A drugo izlazi, da si ti onda moj sin jedinak.

Momak sad samo zinio, pa kad mu se vratila rič, kaže:

– A otkud bi ti, dida, bio moj otac?! Valjda sam ja bar oca poznav'o!

Dida se opet nasmije ispod brka i kaže:

– E, onda bi i ti mor'o biti čovik s dva života, jel je tvoj otac umr'o devet godina prije neg' si ti doš'o na svit. Je l' tako?

Sitio se momak svojeg pripovidanja, al' se sitio i didine mudrolije, pa mu stala rič u grlu. Dida se samo smijucka, pa kaže dalje:

– Vidiš, sinko, da nisi iskočio iz te kože, ja bi' u miru drim'o među mrtvima, ne bi' se mor'o mučiti po drugom

životu. A ovako si me natir'o i u drugi život, pa sam ne jedared već triput mudriji od tebe: jedno, što sam ti otac, drugo, što sam proš'o dva života, a treće, što sam ja u toj primudroj koži, a ne ti. I da ne tiramo mak na konac: droplja je moja.

Da momka droplja nije ćapnila po rukama, ne bi šale doš'o sebi, tako se smuv'o. Ni sam ne zna kako bi sad poč'o razgovor s didom. Al' ga guši 'ladna gar, pa se na kraju odbrecnio na didu:

– Kad bi to sve tako bilo, al' ja iz kože nisam nikad ni iskak'o!

– I onda je droplja moja, jel je droplja što i pućka, samo divija. Ti si sam kaz'o, da pućku ne možeš ni viditi otkako su ti se braća i sestre usmrtili zbog pućaka.

Momku gori obraz od sramote, al' kad je već zaintačio, kaže dalje:

– Kad bi i to tako bilo.

Dida se nije iznenadio. Smijucka se on i dalje ispod brka i veli:

– Pa da se ljudski razumimo: jesmo l' utanačili, da vidimo 'ko je mudriji, il 'ko zna bolje lagati?

Vidio momak, da ga je dida skrkljušio u ćošu i da tu nema više oduška, pa kaže:

– Znaš šta, dida, da se mi manimo razgovora, jel ovako nikad ne ćemo imati pečenicu od droplje. A mene glad već jako čukljika.

– A je l' droplja moja?

Momku je sramota već i tako došla priko glave, pa mu zagustilo što ga dida još konabi.

– Dida, – drekne on, – je l' moja, je l' tvoja, ajde da je već pečeno, il ću je puštiti u vitar, pa će u šumi biti i moja i tvoja.

Razgoropadio se momak kako se samo od nevolje može razgoropaditi, al' dida samo ispod brka kaže:

– Ta ne luduj. Droplja je moja, al' ne misliš valjda, da večeru ne ću podilit s mojim sinkom-jedinkom?!

– Onda je spremaj, a ja ću vatru, jel mi već ruke dr'ću od gladi, – vikne momak i prida droplju didi.

Kad su se dobro navečerali, a dida će onda momku:

– Čija je da je bila ta droplja, al' mi smo se dobro okripili.

– Ne spominji je više.

– Još kako ću je spominjati, a još više triba da je spominješ ti. Čija je, da je, glavno je da nam je na korist, onda je zapravo naša.

Pričao *Antun Beširović*

POKISNUTI PROSIJUN

Iz jednog sela krenio prošijun na vodicu. Sublizu, bože, vodica čak iza drugog sela. Dok ne odeš možeš susristi dva vrimena, a dok se ne vratiš 'ko zna kak'i' vrimena se ne ćeš nauživati. Tako i ovaj prošijun krenio po suvom vrimenu, a kad doš'o u po puta počela padati sitna, prava čobanska kiša.

Isprid prošijuma pridnjak nosi bakarni križ. Nosio ga i po kiši dok mu kogod nije kaz'o da bakarni križ rđa. Šta će pridnjak već turi križ pod kaput. Nek' je prošijun brez križa k'o ćulav samo nek rđa ne po'ide bakar.

Tako su došli pod komšijsko selo. Seljani k'o seljani, izašli pod kuće da vide prošijun iz drugog sela. 'Di se ne bi narugali ljudima iz drugog sela?

Nisu se morali dugo misliti kako će započeti kad su vidili pokisnuti prošijun, već jedan ispod kuća o'ma' poviče:

– No, i ovo mi je niki lip prošijun, a nema ni križa!

Pridnjak se razbisnio što mu tarmaju prošijun, pa trgne križ ispod kaputa:

– A ovaj vrag zarđani vama nije ništa!

Pričala *Ilka Manjok*

BABIN RAJSKI ĐUVEGIJA

Bila je jedna gazdačka baba, koja je živila u kući sama k'o remeta. U stražnjoj avliji je imala kućericu, u kojoj je jedan siromak stoj'o za dvorbu, al' u velikoj kući je baba bila sama. Zemlju je dala pod arendu bratu, a ona nije radila ništa drugo, već je po vazdan molila s očenašima i gledala, da što manje troši na se', a što više novaca poslaže pod postelju.

Ako oko kuće ima većeg posla, nije ni za to pogađala čovika, već je gledala da to uradi onaj siromašak s njegovom dicom el koji bratovljev sluga. Već godinama joj se peć skoro srušila, al' novu nije pravila. Zimi se radije mrzla, samo da nema troška.

E, jedared čuje, da joj je brat uz'o novog slugu, koji zna praviti parasničke peći. Baš u to vrime i onaj siromašak, koji je stoj'o kod nje za dvorbu, nije naš'o 'di bi radio u nadnicu, pa će on pomagati slugi. Babi iđe sve na ruku, k'o da je tako baš i krojeno.

Sluga doš'o rano sa salaša i latili se on i siromašak, da do ručka rasprcaju staru peć. Kako su zgađali, tako i bilo. Staru peć su srušili, pa će ručati. Kad će već kreniti ručku, siromašak k'o da se sitio čega.

– Jesi ti don'o kake 'rane sa salaša? – zapita slugu.

– Šta bi' donosio?!

– E, kad nisi don'o, a ti hajde kod mene na ručak. Šta ima podilićemo.

Sluga nije današnje dite, a rodio se i odrast'o u sirotinji, pa mu je bilo dosta, da vidi koliko dice ima siromašak, i nije mu tribalo pripovidati, da u njegovoj kući nema kruva ni za nji' same, a ne da još dile s njim.

– Ne će nas 'raniti gazdarica? – čudi se čovik.

Siromašak je samo odmanio rukom.

– Ako ti čekaš da će te ona na'raniti, onda ti je smrt od gladi cigurna. Bolje da ne sporimo riči, već ajde lipo kod mene na ručak.

Siromašak bi svršio s babom nakratko, al' sluga ne će tako lako, već se raspitiva za babu. On je čuo, da je puna svega i svačega.

– Kako ne bi imala, – kaže siromašak. – Na sebe nema troška, a svaku krajcaru triput lupi o zub, al' je ni onda ne potroši, već slaže nuz druge.

I rič po rič, pa ispripovida slugi, da baba živi tako sama otkad su joj starci umrli. Imala je u mladosti nikog đuvegiju, za kojeg je nisu dali. On je od žalosti očo u svit i posli se pron'o glas, da je 'digod poginio nemilom smrću. Tako svit kaže, da baba od tog vrimena čuva svaku krajcaru, pa ako čuje za đuvegijin grob, da mu kosti donese kući i napravi grobnicu za njeg i za se, o kojoj će se pripovidati.

– Eno vidi je i sad samo iđe s očenašima kroz bašću i valjda moli za đuvegiju, – kaže siromašak.

– El broji na očenašima koliko novaca još triba da poslaže pod postelju, – na to će sluga, al' se niki zdravo zamislio.

– El možda broji voće na granama. Nedajbože, da moja dica uzmu šljivu el jabuku, kuća o'ma' gori od babine graje. A kome vragu čuva, kad nema nikoga, to pitaj boga!

Tako divane nji' dvojca, a sluga se misli i misli, pa će jedared siromašku:

– Slušaj ti, pobratime, je l' bi se ti rasrdio, kad bi' ti ja kaz'o, da ova divojka te novce skuplja ni za kog drugog, već za nas dvoj'cu.

Siromašak se samo nasmij'o:

– Mani se luckastog divana, već bolje ajde da jedared već ručamo. Ta ja bi' bio srićan čovik, kad bi mi samo polak platila koliko sam je ja poslužio za tolike godine, al' tog kruva ja ne ću 'isti, a bogame ne ćeš ni ti!

Siromašak veli tako, a sluga njemu ovako:

– Kaži ti meni samo ovo: viruješ li, da li bi to bilo pravo, kad bi nas dvoj'ca dobili te novce?

– 'Di ne bi bilo pravo?! Ovako i' možedu po'isti mišovi, a kad bi' mi imali te novce, bar bi nam se dica pomogla.

– Kad je tako, onda drukčije ne će ni biti. Ne ću ja sad praviti peć, već znaš šta ću uraditi?! Ja ću biti babin rajski đuvegija!

Siromašak misli, da se sluga šali, al' onaj zdravo uozbilj kaže šta je naumio. Borme se to najedared i siromašku počelo dopadati, pa zdravo, i sad ne će ići na ručak, već će početi rajske poslove. Prvo je sluga iskliknio iz kuće i sakrio se iza pisaka, nuz koje se baba šetala s očenašima, a za njim evo i siromaška.

Istrč'o je k'o brez duše i dreknio:

– Av, gazdarice, šta ću raditi?! Teško meni!

Ona se uplašila, da su joj očenaše o'ma' ispale iz rukiju.

– Šta je, nije se valjda kuća zapalila?!

Siromašak bajage sve dr'će od stra', al' zato joj je kaz'o sve na dušak. Tako čudo svit još nije vidio! Kad će peć razvaliti, a u njoj se zatres'o i temelj. Razvalila se sama, k'o da je kogod razdrobio, a u njoj se pokaz'o pauk kak'og je gadno viditi i u snu. Glava mu k'o panj, noge deblje neg' u vola. A kak'e su mu oči?! Kad je samo pogled'o slugu, onaj je pobig'o kroz pendžer k'o da ga je kogod vućio napolje.

– Bar da sam i ja pobig'o, al' sam se ja tako ustravio, da se nisam mog'o ni makniti, – kaže siromašak šta je dalje bilo.

Pauk je najedared progovorio, al' mu glas nije k'o u čovika, već k'o da dolazi s onog svita. A srdit je do zla boga! Kaže, da su ga ostavili na miru, da se grije još tri zime u toj peći, on bi staroj gazdarici kaz'o kako će doći u razgovor s đuvegijom, koji je čeka u raju. A kad su ga ovako nemilo izbacili iz peći, 'ko gazdarici bude to kaz'o, o'ma' posli tog će zanimiti.

Kad je matora divojka čula za đuvegiju, navalila je na siromaška k'o da će ga raskidati. Kaži, pa kaži! Moraš kazati, pa moraš kazati!

– Ne marim, kad sam već poč'o i kazaću, al' ja ne ću badava izgubiti govor. Eto, za 'iljadu forinti ću kazati sve.

– A je li taj pauk baš s onog svita?! – baba se o'ma' počela misliti čim je razgovor o novcima.

– Ni sa kojeg drugog mista, već baš s drugog svita. Kako bi bio s ovog svita, kad je njemu vruće i u toj peći, u koju godinama niste ložili!

Baba se počela misliti, pa se misli i dalje. Ona bi rajskog razgovora s đuvegijom, al' ne bi još u raj. Boji se, da je taj pauk ne bi odn'o, i pita je li još unutri.

– Nije, – kaže siromašak, – jel kad mi je kaz'o kako možete razgovarati s vašim đuvegijom, najedared je planio i samo sam vidio kako dim ode kroz odžak, a pauka nema.

Kad je tako, baba će doneti novce. Ona u sobu, a siromašak kukučka na pendžer, da vidi otkud baba uzima novce. Lipo mu je izbrojila 'iljadu forinti, ta svaka je k'o uroljana, a siromašak će se onda bajage misliti i trzati rič. Čoviku je žao, da zanimi za tuđu ljubav. Njemu je žao, al' je baba sad već zapinušila. Nije to šala, kad ona daje 'iljadu forinti!

– Divani sad već, kad si mi iščup'o polak srca, jel ću ti drugačije ja iščupati jezik. Šta ti imaš žaliti što ćeš zanimiti, kad ja ne žalim 'iljadu forinti! Iljadu forinti, čuješ, ti prosjak jedan!

Siromašak se sad bajage pokunjio i kad je poč'o, ta sve piva. Nek se čuje dok još ima glasa. Pauk je kaz'o, da će se babi javiti đuvegija, ako ona sad o'ma' sidne pod onu veliku krušku, koja se nagnila na komšijinu striju, i uzmoli sve dotle dok ne ugleda misec. Čim joj se javi misec, ču'će glas odozgor, a to će biti glas njezinog đuvegije.

– Šta kažeš? – poskočila je od dragosti. – Ne triba ništa drugo, već samo moliti dok ne ugledam misec?! O, to je bar meni lako. Moliću ja dok ne ugledam i zvizde s misecom. Je li još štogod kaz'o?

Baba pita, a siromašak će bajage kazati, da nije, al' kako je zinio, a iz njegovi' usta ne izlazi glas. On pruža jezik, 'oće da divani, al' sluš'o kako živinče el njega, to je baš sve'dno. Od žalosti je i zaplak'o, al' ako je njemu žao što je zanimio, babi je to još drago. Ona sad vidi, da mora biti istina ono što je čula od siromaška, jel se eto ispunila paukova rič. Kad se obistinilo jedno, 'oće onda i drugo.

Babi je drago što će moći razgovarati s đuvegijom, pa će tišiti siromaška:

– Nemoj ti tugovati. Ne će tebe zaboravit ni moj đuvegija tamo u raju.

Al' kako je siromašku nek' mu je, matoroj divojki nije više do njega. Namistila se lipo u 'lad pod krušku, očenaše zgrabila u šake i udri u molitvu. Njoj nije do siromaška, al' njemu još manje do nje. Vidio je kako je sluga četv'rnoške otševelj'o u kućericu, pa ode i on za njim. Kad su se zatvorili, prvo njim je bilo, da se slatko nasmiju, pa su novce bratski podilili i sili za ručak. Ručali su slatko, kako nikad nisu u životu, pa se lipo opružili na krevecu.

Dan lip k'o naručen, u debelom 'ladu pod kruškom ništa lakše neg' zadrimati, a nuz očenaše još slađe se da zaspati. Kad je prošlo vrimena, siromašak će izaći u bašču, da vidi šta je s gazdarice.

– Drima li? – zapita sluga, kad se siromašak vratio.

– Kaki drima – hrče!

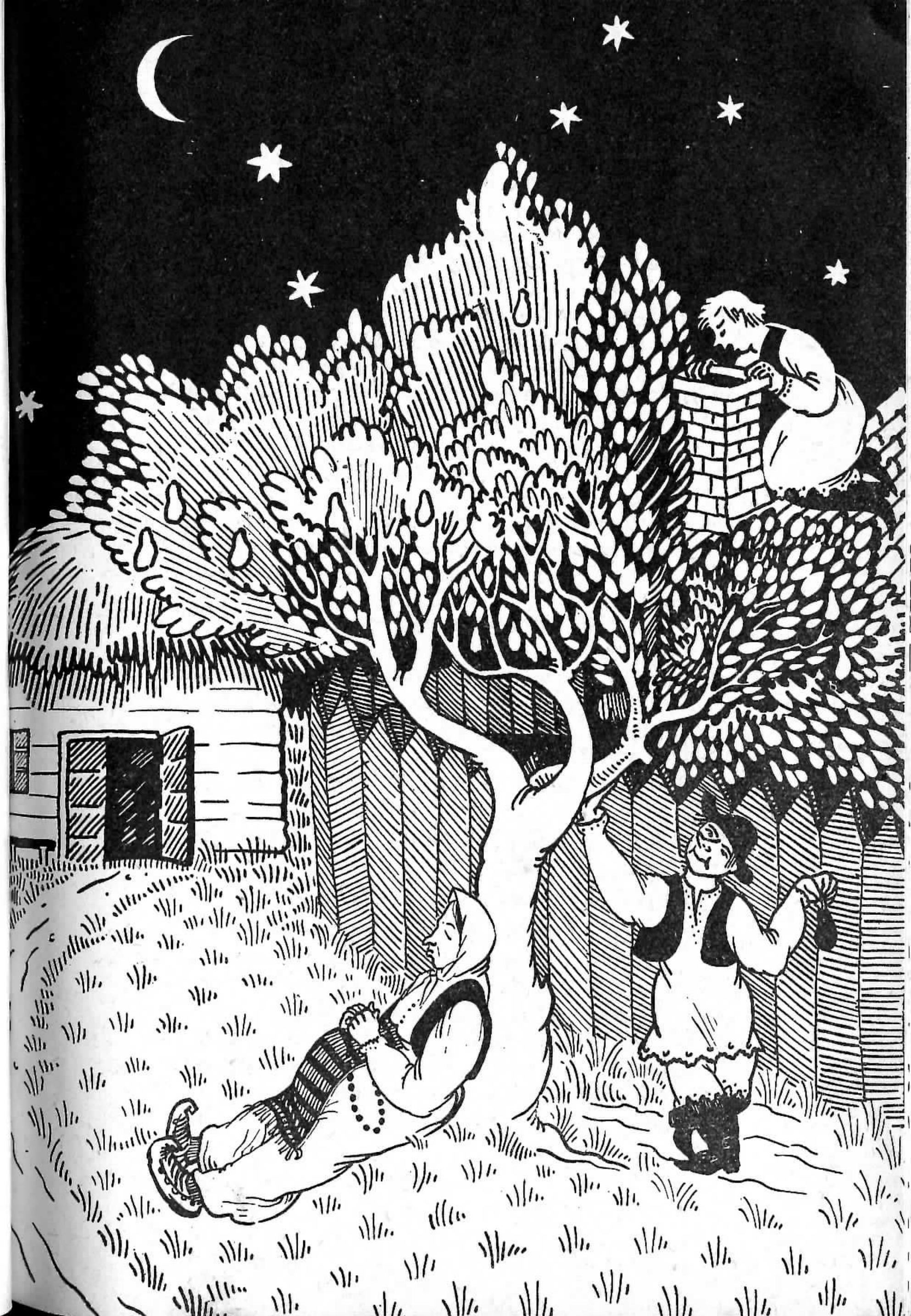
– E, onda joj polagacko odapni ključove s pregače, pa pribroji novce pod posteljom, al' pazi da i' vratiš onako kako si i' naš'o, da se gazdarica ne bi kako sitila, da je novce 'kogod dir'o. A usput svrati malo i u podrum, pa ako nađeš štogod dobro za 'ilo, to donesi. Pazi, nemoj zaboraviti, da joj vratiš ključove.

Siromašak je bio srićne ruke. Gazdarica sve pućka, tako spava, i kad joj je skid'o ključove i kad i' je vrać'o. Don'o je iz podruma kotaricu jaja, ćup skorupa, dobrog starog sira čitavu kačicu, a priko svega velik somun bilog kruva i nikoliko divenica.

– Ima pod posteljom još priko devet 'iljada forinti, – kaže slugi šta je nacunj'o.

– Baš dobro, malo novaca ćemo ostaviti i gazdarici. Nek joj ostane za sime ono što je priko devet 'iljada.

Sad oni ne će gubiti vrime, već kradom odu do kruške, pa se sluga srićno popne po njoj na komšijinu striju, i sakrije za odžak. Kak'a je kruška bila gusta i kako se nalegla na samu striju, ne bi slugu ni'ko vidio ni da se nije zakrilio s odžakom, al' on veli siromašku:

– Kad sam du', e baš ću za odžak. Je l' du'ovi idu kroz odžak el ne idu! Drž'mo se du'ovskog reda.

Sluga se ugnjizdio iza odžaka, a siromašak izabr'o jednu zrilu, mekanu krušku. Uz'o je u šaku i stao iza drveta, pa kad je onda s tom kruškom gazdaricu udario u nos, od kruškine ćorbe je o'ma' udarila mala kiša. Siromašak je sad krnio gazdaricu, sad je i nest'o iza gusti' pisaka. Ode četv'r-noški k'o ker i dok se gazdarica nije trgla, on se već i sakrio.

Matora divojka se stresla k'o ker kojeg su bacili u buzalicu, al' se nije još ni razazocala, a glas se začuo odozgor. Sluga metnio usta na odžakovu jamu, pa otud podvikiva:

– Perka, čuješ li me, vidiš li me?

Kad je baba čula glas odozgor, ta o'ma' se pomladila. Ne da se razbudila, već se sva razigrala kako ne bi ni jedna mladica.

– Čujem te, čujem, kako ja tebe ne bi čula kad sam to dočekala, da mi se javiš iz raja?! Čujem te, a je l' baš tebe vidim, to ne znam, – sve piva, tako odgovara divojka Perka.

– Šta vidiš? Vidiš li misec?

– Vidim, vidim, a još kaki! Vidim misec, koji mi se sav sigra prid očima i još zvizde, koje lete oko njega.

– E, taj misec sam ja, a zvizde oko mene, to su anđelčići. Vidiš li ti, Perka moja, kako je meni život o'de blažen i blagosoven?!

– Vidim, vidim, kako ja ne bi vidila, kad sam to dočekala.

– Kad me vidiš i čuješ, a da li me os'tiš?! – dolazi glas iz odžaka.

Baba se najedared k'o malo ražalostila.

– 'Di bi' te os'tila, kad si tako daleko.

– E tužan i žalostan, – tuži se i glas iz odžaka, – a ja sam te u snu tako slatko poljubio.

– O, to si me ti tako zdravo poljubio, da ti nisu bila dosta usta, već doteklo čak i na nos! – podvikne sad od dragosti divojka Perka. – To os'tim, kako da ne os'tim, kad su mi još i sad slatka usta, da se 'di obliznem.

Kad je tako, obradov'o se sad i đuvegija.

– E, kad ti je tako slatko palo, – evo njegovog glasa iz raja-odžaka, – što sam te poljubio, kaži mi onda: imaš li ti novaca za me'?

– Kako ja ne bi' imala, kad sam cilog života čuvala samo za te'. Imam još priko devet 'iljada, a imala bi' deset, da nisam morala dati 'iljadu, da doznam kako ću moći, da razgovaram s tobom.

– E, to nemoj ni žaliti, jel bi' ja prod'o i rajski ključ, samo da sam ti mog'o kazati jednu rič. E, sad nek' mi kaže 'kogod da nije tako, al' ti si baš moja Perka-crvenperka. Dušo moja i srce, meni baš triba devet 'iljada forinti, al' triba mi k'o umriti.

– K'o da sam znala! Ja sam to čuvala, da napravim grobnicu za te i za me, čim čujem 'di si sa'ranjen, i, tebi ne smim lagati, što bi priteklo, da ostavim bratu el njegovoj dici, da bi imali što više tala, pa da nas spominju.

– Mani se ti groba i spominjanja tamo doli, već ti gledaj da mi o'de gori u'vatimo što bolje misto. Tvoj brat ima i tako na odmet, bolje daj prosjaku i potribnom, da te ne kunu, jel će drugačije biti zlo i naopako. A spominjanje ni ne spominji više, jel mene o'de spominju, da mi se štuca i kad spavam, samo me ne spominju po dobrom već po zlom. Spremaj 'iljadarke i otkupi me od nevolje.

Divojka Perka se zlo ustravila, kad je čula da i tamo ima nevolja.

– Kak'a te je nevolja snašla, kad si u raju?! – začudila se.

– Teška. Im'o sam tu toliko nevolja, da valjda više nisam mog'o imati, a sve čerez tog, što sam brez tebe. Da si ti tu, ne bi bilo brige ni muke, al', Perka moja, od žalosti što nisi nuza me, dao sam se u piće. Al' ne boj se tuge i žalosti, proće mene sve to kad budeš do mene, onda ću piti samo od dragosti.

Drugidaš se divojki Perki to baš ne bi dopalo, al' sad joj je sve ravno, samo kad joj se đuvegija javio iz raja.

– Možeš se ti napiti kako ti drago, – kaže mu, – al' otkud iz tog nevolje u raju?!

– Ne znaš ti rajske poslove, – glas iz odžaka sve uzdiše. – Evo da ti kažem! Imaš ti nikog siromaška za dvor-

bu, a brat ti ima nikog slugu koji zna praviti parasničke peći. Njevi ocovi su tu k'o dva brata, a ljudi vridni i okretni, pa su otvorili mijanu baš nuz rajska vrata. Mene đavo uvik nanese do rajski' vrata, jel uvik gledam ne ćeš li već doći. I šta da ti pripovidam nadugačko, kako te dugo nema, ja sam se kod ti' ljudi zadužio za piće za okrugli' devet 'iljada forinti. Nisu mi ti dobri ljudi nikad baljezgali, al' sad je najedared prigustila nevolja.

– Ta kaži već jedared šta je to čudo s tobom u raju?!

Divojki Perki sve kosa raste na glavi, tako se već ustravila, a đuvegija k'o da kod svake riči jezik prigriza, tako mu je teško kazati šta ga mori.

– Bolje da ti se nisam ni javlj'o! Ta dva dobra čovika su nuz mene, i kad su vidili, da si ti moja suđena, oči da mi pokopaju za dug. Kažu, da su znali, da ja imam tak'u divojku, koja njevoj dici ne da ni čašu vode, ne da mi ne bi dali pića na veresiju, već bi me na lopati izbacili iz raja. I sad su mi metnili nož na grlo: novce na sunce el napolje iz raja. Znaš, s njima se ne može šaliti, jel drže i svetog Petra u šakama. Njemu samo dadu satljik rakije, a on njim učini što god zažele, jel Pera voli piće i svirku više neg' sav drugi raj.

– A joj tužna i žalosna, šta ću sad?! Teško meni, ako tebe izbace otud, 'ko će mi 'vaćati mista! Kako ću ti novce poslati čak tamo, kad mi još nije vrime da odem do tebe, – zajaukala divojka Perka.

Baba jauče, a onaj iza odžaka se najedared ozovnio sav radostan:

– Znaš ti šta kažu ovi dobri ljudi?! Znao sam ja, da su to ljudi kojima nema para, ta nisu oni badava mijandžije nuz rajska vrata. Eto, sve će biti u redu, ako ti moj dug vratiš tamo na zemlji njevoj dici.

– Vidiš, vidiš, tog sam se mogla sititi, – obradovala se i divojka Perka.

– Samo pazi kako ćeš: za to ne smi ni'ko znati. To su rajski poslovi i teško nama, ako 'kogod dozna, da sam se zadužio u raju. I tim sirotim ljudima nemoj kazati ništa, osim ako ćeš toliko, da su njim ti novci pali iz neba.

– Ne boj se, poslušaću te u svemu, samo kad će izaći na dobro, – raduje se baba. – Baš tako ću kazati toj dvoj'ci, a oni nek se čude kako su njim novci pali iz neba. Baš je dobro, onaj za dvorbu je kod kuće, a tu je bio i bratovljev sluga, samo je pobig'o od stra', kad se jutros počelo ovo oko nas.

I ne će ona sad dalje pripovidati, već ključove u šake i potrč rad novaca. Ne pamti zemlja kad je tako zvonila pod Perkinim nogama, al' ni Perka ne pamti, da je u životu bila tako vesela kad je tribalo novce dati iz ruke. Još je i viknila u nebo:

– Kaži ljudima, nek ne brigaju. Ako ne viruju, da ću nj'evoj dici dati novce, nek' gledaju, pa će sad viditi što nisu nikad vidili.

– To i 'oće, – rajski đuvegija viče u odžak. – Samo požuri, jel nam ističe vrime. A ne brigaj ni ti kad isplatiš moj dug, jel ću ja onda mirno grijati misto za te, dok ne dođeš.

Baba ode u kuću, a sluga skočio iza odžaka i poljubio zemlju pod kruškom, baš k'o da je pao iz neba. On s jedne, a siromašak doš'o s druge strane i počeli mavati jedan na drugog rukama, k'o da su brez pameti. Tako su dočekali gazdaricu. Dočekali su je, al' ne čekaju, da ona počne divaniti, već siromašak podvikne:

– Av, gazdarice, kako je to čudo i stra'ota danas u našoj kući. Čujete li vi to, ja sam opet progovorio! Uplašio sam se šta je to s vas, kad najedared tako bižite u kuću, pa sam potrč'o za vama, ako triba da sam u pomoći, kad najedared os'tim 'di mi iznad glave pada štogod iz neba. Kad sam doš'o sebi, k'o da me štogod udarilo u nos.

– I tebe?! – baba je o'ma' zaboravila, da je siromašak još jutros bio nim.

– Ne znam ja je l' koga drugog, al' mene jeste. Prvo me je malo zabolilo, al' mi je onda bilo slatko, k'o da me 'kogod poljubio. Ne vidim živu dušu, al' u to k'o da je 'kogod dovuk'o ovog mog pobratima. Bubnio je prida me, a odnikud odozgor čudan glas kaže: »Magarče božiji, kuđ bižiš, kad si sad od potribe tvojoj gazdarici«. I kad sam pogled'o, a ono štogod neobično iđe u vaš podrum.

Gazdarici je najedared sinilo kroz glavu i podvikne:

– Da nije štogod k'o misec?!

– Ta baš tako, samo nije to k'o pravi misec, već je to niki du', i nije sam, već za njim idu još dva.

– Šta kažeš?!

– To što sam vidio s ova dva oka! – siromašak se poč'o sad i kleti na sve svoje na svitu. – Iz podruma su odneli lip bili somun kruva, kotaricu jaja, kačicu sira i ćup skorupa. Odan su prošli, evo baš odan, i kad će isprid nas, a onaj k'o misec će meni: »Kaži Perki nek' se ne srdi, al' naše vrime je isteklo. Svršili smo dobar zemaljski pos'o, pa nam sad triba i dobar zemaljski zalogaj za aldumašče. Al' će biti rajske kajgane pečene na siru!«

Kad je baba to čula, poskočila je od dragosti:

– To nije bio ni'ko drugi, već moj suđeni, znaš li ti to! Nek' mu je na zdravlje. O, da je bar znao 'di je sakrivena lipa šunka! O, slatki moj! I baš si i ti divanio s njim?!

– Kako ne bi' divanio?! Di bi' ja sad divanio s vama, da nisam s njim?! Ja mu još kažem k'o čoviku, kako ću vam kazati njegovu poruku, kad sam nim, a on meni: »To je bilo, pa prošlo. Ne zaboravljam ja tebe, kad si ti tako štogod učinio za nas, da smo ja i moja Perka mogli razgovarati. Stamanili smo mi tog pauka i sad te više ne 'vaća njegova snaga. Samo pazi, da o tom nikom ne kažeš ni rič, a ni moje Perke nemoj pitati ništa osim što ti kaže. Eto, dobio si natrag svoj glas, to nek ti je k'o da je palo iz neba.«

Kad je divojka Perka to čula, ona je samo podviknila:

– A palo je tebi iz neba još štogod! Palo je borme i tebi i ovom tvom pobratimu!

I lipo rasprostre prid nji' devet 'iljada forinti. Odbrojila polak jednom, polak drugom i još svakom dodala po jednu forintu.

– Ova gromila novaca vam je pala iz neba, a po forintu svakojem ja dajem, – izbekarila se. – Samo jedno morate znati: o tom se ne smi pripovidati.

Ona dvojica ne da ne će pripovidati nikom, već se najedared počeli kleti, da ni nju ne će ništa pitati. Kad je tako, ni'ko nije veseliji neg' divojka Perka. Ne će ni ona

više govoriti o tom, al' još mora zapitati siromaška, je li vidio kako su ti duo'vi nestali.

– Kako ne bi' vidio?! Tu isprid nas su prošli, jedan je još tako nezgodno u'vatio divenicu, da se vukla po zemlji. Ja mu baš 'tio kazati, da pripazi na divenicu, al' svi trojici k'o da su uto narasla krila i odeše gori. Došli su evo baš dovde, kako i' ne bi' vidio, kad se onom, što je k'o misec, stope svitle kako koraci, – siromašak pripovida, a kune se dvared kod svake riči.

– Šta kažeš, baš su mu se stope svitlile?! – divojki Perki još malo triba, pa da umre od dragosti.

– Kad vam kažem, valjda bar meni možete virovati.

– Kaži mi 'di si vidio te stope, da bar nji' izljubim, kad nisam imala sriću, da mog suđenog vidim tako izblizo.

Puštili su je nek ljubi zemlju do mile volje, a nji' dvoj'ca su uzeli novce i očli u siromaškovu kućericu, da se siti nasmiju i naraduju.

– A šta ćemo s babinom peći, 'oćemo li je praviti? – siromašak se sitio jedared.

– A šta će peć u njezinoj sobi, kad nema više pauka, koji se grije u 'ladnoj peći?! Bolje ću praviti peći u tvojoj i mojoj kući, jel ćemo sad imati svoje kuće i svoju zemljicu. Nek se zna, kad je i sirotom čoviku palo štogod iz neba!

Tako je to i bilo, a šta je posli bilo s matorom divojkom i njezinim rajskim đuvegijom to se ne zna, jel je ona poslušala njegovu rič i nikom nije pripovidala o rajskim poslovima.

Pričala *Luca Vojnić-Purčar*

KAD POPO I ZVONAR KRADU

U jednom selu živio popo, koji je volio piti, a nuz to i sve što nije dobro. Da je samo ta nevolja, selo bi mirno spavalo, al' je popo volio potrošiti, a nuz to vavlio i da steče. Ni'ko živ nije dao i uz'o najedared, pa je i popo mor'o gledati da dođe do tak'og do'vatka, da može i potrošiti i da mu ostane.

K'o da mu je 'tio ugoditi, stari zvonar umre u taj par. I šta će sad popo, već primi za zvonara jednog momka, od kojeg boljeg para ne bi naš'o baš da ga je svićom tražio. I taj je volio sve što i popo, samo je popo mog'o trošiti ono što ima, a ovaj momak je volio potrošiti i ono što nema. Popo sebi nazvoncka, a otkud će novi zvonar nastačiti troška kad mu ništa tako ne smrdi ko pos'o. Ko nema svog, a trošiti voli, taj mora uzeti tuđe. Tako je i novi zvonar radio noćom. Znao je popo s kim ima posla – momak za života nije ukr'o jedino kamen iz vitrnjače, a nikad mu nisu stali na pete.

– Ja iđem po kućama, pa ću sve razgledati, – kaže popo novom zvonaru. – Ti ćeš krasti, a ja ću ti grije prašćati: polak posla tvog, polak mog, pa ćemo i diliti napole ono što ukradeš. A ni'ko ne će smiti na tebe ni prstom pokazati, kad si kod mene u službi, a nedajbože da 'kogod još i na mene smi štogod kazati.

Zvonaru se zdravo dopalo da se upari s popom. Ratov'o je i dosad sa selom, a kako sad ne bi mog'o izaći s njim na kraj, kad će ga kriliti popine svete skute. Nikad boljeg života za zvonara. Odzvoni uveče svoje, pa jedva čeka da svit zaspe. Zvoni on, a ni'ko ne zna kad čijim šunkama el svečanom ruvu zvoni, pa još kako zvoni kad popo nanjuši digod velike novce!

Ljudi znadu 'ko je zvonar, al' ni'ko ne smi ni rič kazati protiv njeg kad popo o'ma' potvrđiva, da mu je baš tog i tog večera prao noge el mu protro krste, jel se baš očemerio. Šta će selo već trpi i ćuti, al' se popin prvi komšija zakleo, da će stati popi na žulj. Bio je to siroma' čovik i nije im'o ništa drugo osim trošne kućice i malo sermaja. Živio je iz tog, da je uzim'o pod arendu malo zemljice i išo drugima raditi s kolima. Sad mu je došlo na zgodu, da uzme pod arendu salaš s malo više zemlje, pa će seliti iz sela, a u kuću će puštiti babu i njezine dvi neudate 'ćeri.

Jedan dan će se on seliti, drugi dan će doći baba i 'ćeri, pa će malo ukrečiti sobe i kad se promane, onda će doseliti, a dotle je kuća prazna. Kad je došlo vrime, siromašak se latio i do mraka otselio sve siromaštvo, al' kad će okreniti s poslidnjim kolima, vidi 'di zvonar zdravo poviriva priko.

To je i ček'o. Čim je vidio zvonara, priš'o je ogradi i k'o da su u najvećoj ljubavi, kaže zvonaru:

– Komšija, 'ko će se paziti i čuvati ako mi ne ćemo jedan drugog. Baš te gledam čitav dan, a nikako da mi dođeš na zgodu. Vidi šta je na stvari, ja sam sve srićno odn'o, a što je najvažnije ne može mi stati na kola. Konji su slabi, pa se bojim da ne zapadnu, a kome ću drvetu-kamenu ako me nevolja snađe na putu, pa još u noći, i tako sam mor'o ostaviti do sutra šunke i divenice. Strp'o sam i' u džak i ostavio u komari, dok ne dođem sutra rad nji'. Molim te k'o svog najrođenijeg, pripazi malo noćas na moje siromaštvo. Znaš kako je – kuća prazna, a u selu ima svakaki' ljudi.

Kad je zvonar čuo o čemu je razgovor, gotovo da je poljubio komšiju.

– Kako ja ne bi' pripazio na kuću. Nismo odavno komšije, al' mislim da nije bilo zamire. Što je tvoje k'o da je i moje! Samo ti iđi mirno, a za kuću ne brigaj.

– Tako sam i mislio. Nek' ti je stoputa 'fala, samo te još molim, da ne kažeš kome – znaš kako je, ima nas svakaki', a najviše nikaki'. U siromaškoj kući brava slaba, pa samo triba do'vatiti vrata, a ona se sama otvaraju.

Zvonar njeg umiriva, da se ne stara, već nek' samo ode što prija, da ga ne u'vati noć. Kad je tako, siromašak

se još jedared lipo za'fali i sidne nuz ženu na kola i ode, al' ne na salaš. Čim su zašli za poslidnju kuću, on s kola, i natrag do svoje kuće. Provuk'o se sastrag kroz bašču, pa lipo u komaru i pravac u džak. Kad se namistio, poč'o se smijati za se:

– Drage moje komšije, popo i zvonaru, nemojte misliti da sam vam slag'o: sve moje šunke i divenice su u džaku, jel što je u mene šunaka i divenica, to je sve u meni.

Nije mor'o dugo čekati. Kako se mrak spuštio, a oko vrata 'kogod šuška. Vidi se da je majstor koji vidi i noćom k'o mačak, jel je jedva brava škljocnila, već je džak i napip'o.

– 'Vaćajte i vi, gospodine, da ne ostane trag po zemlji, – siromak je čuo zvonarov glas. – Eto srdili ste se što sam i vas zvao, a vidite da sam ne bi' mog'o odneti pun džak šunaka i divenica.

– Kako se ne bi' srdio, kad znaš da već moramo ići tamo 'di smo naređeni, – srdito će popo.

Al' nije tu bilo dugačkog divana. Kako su došli, tako su i očli, samo što sad siromaška ljuljadu u džaku. Kako su ga prineli priko ograde, to on ne zna, al' je srića njegova što se zvonar dositio, pa kaz'o popi:

– Nemojte kako ispuštiti džak da bubne, jel može kogod čuti.

Da zvonar nije bio stari majstor u noćnom poslu, teško da siromašak ne bi nažuljio rebra kad bi ga popo puk'o o zemlju, jel je sveti čovik zdravo stenjo kad je džak bio na ogradi.

– Ovaj zvonar je baš pravi komšija – siromašak je prošaplj'o za se. Da su i šunke u džaku, jednu bi' mu ostavio zato što me nije bacio s ograde.

Al' rano se obradov'o, jel nisu dobro ni ušli u sobu, popo je tako ispuštio džak iz ruku, da je siromaškova glava sve zveknila. I o'ma' je sunio na zvonara:

– Sad jedared si me naveo na grij, a više me ne ćeš. Ti znaš pogodbu: ti griši, a ja ću ti grije prašćati. Polak posla tvog, polak mog k'o što i zaradu dilimo po pole.

– No dobro, ne ćemo se valjda zazubati ma zašta, – zvonar će lipo oko njeg. – Ne bi' vas ja ni sad zvao, al' nije

red da ja ukradem komšijino suvo meso, kad ga je baš na meni ostavio.

– I baš sad si me upreg'o, kad znaš da već moramo ići.

– Stignićemo i tamo na vrime, samo da još pogledam koliko je šunaka i divenica, kad su tako teške.

Zvonar bi gled'o, da ga popo ne privari na diobi, a popo opet baš zato ne bi gled'o, da u potaji može prija diobe izvući bolje komade za se, pa mu se sad još više žuri. Ne da nije dao zvonaru gledati, već mu nije 'tio više čuti ni rič. Uvatio ga za ramena, pa s njim napolje iz sobe.

Siromašak se nije nad'o, da će se tako rastati s domaćinama u ovim gostima, al' kad je čuo kako su i kapiju zalupili za sobom, on lipo izađe iz džaka. On je mislio, da će oni džak o'ma' drišiti i da će nadigniti graju čim pokaže glavu, pa da se svit zgrne na čudo, i dilo izađe na vidilo. Al' kad ga srića nije poslužila, on upali sviću da se malo razgleda po popinim dvorima.

Nije mislio da će se tako brez riči rastati od pope i zvonara, al' kad je užeg'o svitlost, nije požalio što je tu ost'o sam. Da su pacovi vukli, ne bi toliko navukli k'o što je zvonar. Pune sobe svega i svačega.

– Av, ljudi ljucki, ja bi' sust'o da sam mor'o za sve ovo samo prašćati zvonara od grija, a kako se on nije umorio dok sve ovo nije navuk'o, — poč'o se siromašak češati iza uva kad je sve to vidio.

Al' nije bilo vrimena za češanje iza uva, već je tribalo smisliti i uraditi kako valja, jel 'ko zna kad će se ona dvoj'ca vratiti. U punoj kući lako je i razgoditi, pa se ni siromašak nije dugo mislio. A čim je naumio šta će, o'ma' je poč'o i raditi.

Bilo je u popinim sobama svega, al' i da se nije po selu pripovidalo šta je kome nestalo, ne bi bilo teško razlјučiti šta je popino, a šta je zvonar noćom navuk'o. Siromašak se okrenio i u popinoj komari, pa uz'o nikoliko divenica i dao kerovima, da vide kako je dobar čovik.

– Spominjite se kad sam ja gazdov'o u popinoj kući, – nasmij'o se od srca kad su kerovi navalili na popine divenice, pa se latio posla da i za se' ima spomena.

K'o veli, kad je zvonaru već kaz'o da ima u džaku šunaka i divenica, ne će ispasti lažov. Napunio sebi džak i poč'o divaniti sam sa sobom:

– Kad je ovaj džak jedared već priš'o priko ograde, valjda se ne će rasrditi ako ga opet provedem tudan.

A kad je vidio, da se džak baš ne srdi što ga svojoj kući nosi punog priko ograde, a popinoj kući praznog, siromak je okrenio još nikoliko puti.

– Kad ću već biti sit, nije red ni da sam go i bos, – poč'o on opet divaniti sa sobom i lipo poč'o birati među popinim ruvom i obućom.

Radi k'o crv, a uš'o vrag u njeg, pa kad nema s kim drugim, vazdan pripovida sam sobom.

– Ej, ej, siroma' moj džak, šta će pritrpiti ove noći?! Još se može i poderati, kad toliko stvari mora preneti priko ograde.

Navuk'o se i nasmij'o se toliko, da se već i od samog smija umorio, a' nije stao ni da znoj otare s čela. Nije ni čudo, kad je naumio da za jednu noć uradi što je zvonar uradio za tolike noći. Doduše nije još sve pritovario što je od popinog blaga mislio uzeti za sebe, al' se poboj'o da drugu polu posla ne će svršiti na vrime. Manio se šetnje priko ograde, već se latio da nakiti popine voćke.

Na jedne viša šunke, na druge čizme nazadivane s divenicama, na treće žensko ruvo i šta mu dođe pod ruku. Tako je okitio voćke sa svim što je ukradenog još naš'o u popinoj kući, al' nije zaboravio da i kerovima još baci divenica.

– Evo vam i ručak, kad ste se tako dobro navečerali, pa imajte prid sobom, da ne bi prija vrimena zalajali prid popom na ovaj lipi cvat na voćkama, – latio se opet u pripovitku.

Kad je sve tako uredio, vratio se u kuću i natrp'o još pun džak od onog što je još ostalo od najbolji' popini' stvari. 'Tio je još za rastanak da zasladi jednim teretom, al' baš kad je džak zaveziv'o, na kapiji se jave popo i zvonar. Da je siromašak bio lopov k'o zvonar, mor'o bi se zbuniti kad su ga ovako iznenadili. U toj žurbi nije im'o kada dučiti se s džakom, već ga baci u ćošu, pozatvara vrata iza sebe i

biž' priko ograde. Šćućurio se u bašči i sluša šta će biti s onom dvoj'com.

Kad kome pođe srića za rukom, onda iđe sve k'o podmazano. Siromašak je po popinom šprljekanju čuo, da je napit ko zemlja. Mora da su bili 'digod na večeri, pa se zvonar i popo sve potpačivaju.

– Samo kad smo mi došli do kuće, a do kreveta ćemo već izdržati, – siromašak iza ograde čuje kako zvonar 'rabri popu.

– Al' nas ne će tribati ljuljati kad se lupimo o krevet, – prošprljeka još popo.

Da ga je vrag još malo počukljik'o po tabanima, siromašak bi se nasmij'o u sav glas, kad je čuo taki divan. Šta da se spore riči: išlo je sve k'o po loju. Popo i zvonar su se još malo nalupali o kućne dovratke i kad su kojikako ubatrgali, u kući je bio mir k'o da je mrtva. Nije se užegla ni svića, već mora da su se svalili na krevet odiveni i obuveni.

Siromašak nije više gubio časa. Skinio opanke, pa bos k'o ker zaprašio po ledini. Kako se slatko zakas'o do salašića se nije ni zaustavio. Nije dugo pripovido ženi, ta međ' razgaljenim svitom je dosta i jedna rič, već upreg'o konje, ženu nuza se, i tiraj do sela. Uvuk'o se u svoju kuću k'o pravi lopov. Kad je žena vidila šta se sve tovari na kola, umalo nije zanimila od čuda. Uplašila se, da od tog ne će biti nevolje, pa samo zinila:

– Čovče, al' šta mi to radimo?

– Ne brigaj ništa – kidamo stelju popinom gazdovanju. Što je tuđeg bilo, to sam sve ostavio, a kad se već kaže, da svaki popo sebi dere, nek se i naš nauči na svojoj koži, kako to izgleda kad je koža oderana, – izvers'o on svoju pripovitku i ženu posio na kola, a on vodi konje da ne bude buke.

I šta da se pripovida, lipo i srićno je stig'o na salaš za mraka. Kad je sve spremio, sirota žena je odanila k'o da joj je kamen pao sa srca, al' u čovika uš'o vrag. Kaže ženi, nek ona iđe spavati, a on će opet u selo, jel ima još nesvršenog posla.

– Šta ćeš tamo, kad znaš da su popo i zvonar već kod kuće? – pristravila se žena.

Čovik post'o pravi obišenjak, pa se samo nasmijo:

– Imam još jedan džak u popinoj sobi. Ne misliš da ću ga prostiti popi, kad sam se toliko mučio dok ga nisam napunio.

Ženu malo nije dop'o stra', kad je čula taj divan, al' se čovik sve slađe smije.

– Ne boj se, ne ću ja ići u popinu kuću rad tog džaka, već će ga sam popo dati meni. A da znaš šta sveg lipog ima u tom džaku, ženo moja, ti bi me kandžijom tirala da iđem rad njeg. Ta u tom ćemo našu dicu i ženiti i udavati.

Kad je počelo svanjivati, a on utir'o kola u svoju avliju. Gleda u popinu avliju, pa se sve smije na voćke. Kerovima divenice pod nosom, al' ni jedan da zamaše repom – spavaju k'o zaklani. Kad je siromak vidio da je sve kako triba, oćo na ogradu i poč'o lupati. Onu dvoj'cu je dobro ureklo vino, pa i' nije bilo lako probuditi, al' jedared se pokaže zvonar. Kad je vidio komšiju, o'ma' je pomislio da ovaj diže buku što mu je nest'o džak s šunkama i divenicama, pa se najedared otriznio. Spremio se da dočeka komšiju kako priliči, i 'oma' drekne:

– Šta lupaš k'o da si pamet zaboravio kod kuće, još ćeš probuditi gospodina.

Siromašak se bajage dao u velik stra', pa samo maše zvonaru da dođe na ogradu. Ovaj nije današnje dite, pa je o'ma' vidio da komšiji nije do džaka s šunkama i divenicama. O'ma' se odobrovoljio i doš'o na ogradu, pa će siromašku:

– Šta je, je l' kak'a nevolja?

– Još kak'a! – siromašak prošaplj'o, a sve zub na zub poklapa, tako bajage dr'će. – Komšija moj slatki i rođeni, šta ću sad?! Ja sam ubio ženu i metnio je u džak, da je tako prid zoru kuda odnesem i kradom zakopam. Nije bilo u tom džaku ni šunaka ni divenica, već mrtvo tilo, a džak je kogod priko noći ukr'o. Šta ću tužan i žalostan, kad lopovi u džaku nađu moju mrtvu ženu?

Ni zvonaru nije tribala veća sikira u čelo! Ako se komšija pritvar'o da dr'će od stra', al' zvonar nije, već mu najedared zadr'ćale i petne žile.

– A šta mi to nisi kaz'o sinoć? – jedva je promuc'o.

– Ne tebi, već ne bi kaz'o ni crnoj zemlji, da nisam ovako proš'o. Ta zato sam te sinoć i utvrđivo k'o brata rođenog, da malo pripaziš na kuću, al' eto, čovik može paziti kako 'oće kad mu je nesrića za vratom.

Ni zvonaru nije tribalo više razgovora. Ostavio je komšiju, nek plače i jauče, pa potrč'o do pope. Kad je onaj čuo, da je u džaku ukr'o ubijenu ženu, poč'o se okrećati po sobi k'o lud.

– A joj, šta ćemo sad, nesrićo nikak'a! I baš sad sam ti ja mor'o pomagati!

– Nemojte sad dizati graju, već mislite kako ćemo odud izvući čitave krste, – razgoropadio se i zvonar.

Nema tu sad pope el gospodina, u nevolji se ne pita koja te je mama rodila. Vidi i popo ,da tu nema šale, pa se zamislio i jedared kaže:

– Znaš šta ću ti ja kazati – nema drugo, već ti iđi pa zagovori tog prokletog komšiju, a ja ću dotle pribaciti džak u njegovu avliju, jel ako ljudi nađu džak s mrtvim tilom kod nas, onda nas ne će izbaviti ni moja sveta rič ni suknja.

Zvonaru nije dvaput tribalo kazati, da nije vrime za razgovor. Razdanjiva se već, ljudi će poustajati, pa će biti nevolje ako zavrimena džak ne spreme u komšijinu avliju. Otrč'o je, da ne bi brže ni da su mu krila izrasla, pa će bajage gledati u komšijinu komaru, da nije džak možda još tamo. Lipo laže oko siromaška, a onaj se bajage da voditi za nos k'o ni'ko živ.

Nisu se oni dugo zadržali unutra, a zvonar je već čuo kako je džak bubnio. I sad će on napolje. Kako je koracio priko praga, bajage se rasrdio i povik'o na siromaška:

– O, ludi čov'če! Šta dižeš bunu, pa da još i mene upleteš u nevolju?! Jesi l' ti slip? Eno tvog džaka u bašči! Al' sad se ti staraj kako ćeš se iskobeljati iz nevolje, a ja nisam tu ni bio!

Nije tu bilo više divana, neg' zvonar dao vitra petama i ode baš k'o da nikad nije bio u komšijinoj avliji. Kad se

naš'o u sobi nuz popu, još i vrata su zaključali i samo slukte. Ako u toj furiji nisu imali kada ni da pogledaju na voćke, al' sad se ne bi razgledali po sobi da njim je 'kogod i kaz'o da to urade. Sćućurili se iza pendžere i samo slukte.

Nisu dugo morali čekati, jel su ljudi krenili za svojim poslom, a komšija nije bio lin, da i' dočekiva prid popinom kućom. Da njim pokaziva kako su popine voćke procvatale, to već nije mor'o.

– Ljudi ljucki, šta je ovo? – svit stao k'o u čudu, pa kad su onda počeli pripoznavati šta je čije, borme to selo nije čulo za veću graju od svog postojanja.

Šta su popo i zvonar mislili kad su čuli graju, to znadu nji' dvoj'ca, al' siromašak je dobro znao šta je naumio. Kad se svit uzbunio, pa poč'o popu i njegovog zvonara spominjati svakak'im imenima, siromašak će ljudima:

– Eto, čeljad, sad mož'te viditi i sami kak'i su ljudi ove moje komšije! Tu ne triba ni jedna rič, ovaj »cvat« na voćkama divani na sto jezika. Al' njima nije dosta što su harali po selu, već još i poštenog čovika 'oće da uvale u nevolju. Koji ste izbližeg, mogli ste viditi da sam juče selio. Sve sam srićno odn'o do sinoć, samo jedan džak s našim siromaškim krpama mi nije stao na kola. K'o velim, kome će to tribati, pa sam ga ostavio priko noći u bašči, kad ni tako ništa ne vridi. Al' šta sam ga i ostavio, ta bolje da sam ga bacio na put, kad ni tako ništa ne vridi. Jutros sam doš'o, da još koješta zagledam po kući, pa k'o velim, usput ću baciti i taj džak na kola. 'Oćeš vraga! Ja nisam dobro ni zakoracio, a ovaj naš popo i njegov zvonar već stoje na ogradi i viču, da je to njev džak, da sam ga ja ukr'o iz nj'eve avlije.

– Šta, još oni smidu usta otvoriti? – drekne jedna oštrokonđa, koja je pripoznala svoje svileno ruvo na dudu. – Ajd baš da i' pitamo!

I tu sad nije bilo dugačkog razgovora. Svit navalio i kapiju provalio k'o da je od slame i trske napravljena. Dok se zvonar i popo nisu sitili, već su i' našedili iza provaljeni' kućni' vrata, a ustati nisu morali, jel i' je svit izvuk'o na avliju baš k'o što su oni komšijin džak vukli.

– Šta vi još smite kazati, da je onaj džak u komšijinoj avliji vaš? – drekne na nji' ona oštrokonđa.

Popo i zvonar ni živi ni mrtvi, i ako i' pudar nikad nije udario dinjom, al' sad jedared cigurno jeste. Još ni sad ne klape otkud vitar duše, al' kad su čuli za onaj džak, povikali su da su sve jaukali:

– Kaki naš da je taj džak?! To je komšijin uvik i bio, a i jeste. Nemamo mi s tim džakom nikakog posla, nit 'oćemo da čujemo više za njeg. 'Ko to kaže da je naš, valjda ovaj nesrićnik nikaki?!

– 'Di bi ja kaz'o da je vaš, kad je moj, – komšija se čisto k'o naš'o uprašen kad je popo upačio prstom na njeg. – Ja samo 'oću da istiram mak na konac prid svitom, pa da posli ne bude divana. Pazite, sad prid svitom razgovarate, a ne k'o što smo se jutros ja i zvonar u čet'ri oka istiravali oko džaka.

– Ja se s tobom istirav'o o tvom džaku?! Jesi l' ti lud?! – zvonar ne će ni da se primi da je razgovar'o o džaku. – Nit sam kadgod vidio tvoj džak, nit si mi rič kaz'o o njemu.

Tako zvonar na siromaška, a ovaj se pravi k'o da nije ni slan ni kis'o, već samo lipo kaže:

– E kad je tako, nemojte posli opet privrniti naopako, pa da još kažete kako sam taj moj džak uzabr'o s ovi' vaši' voćaka.

Popo izvonar kad su čuli taki razgovor, zapravo su pomislili da je siromašak skrenio pameću. A nije njim bilo ni neobično, kad je čovik ubio ženu, kako oni misle. Njima ne pada ni na kraj pameti da pogledaju na voćke, već će popo svitu:

– Čeljad, sad bar vidite da ovaj moj siroma' komšija ne divani uput. Nemamo mi ništa s njegovim džakom, ako on i ima kaki džak, je l' ko je to još čuo, da se džak bere s voćke?!

Da je popo samo slučajno bacio oko na svoje voćke, prija bi poželio da mu se jezik osuši, neg' što bi spomenio tako što. Al' nije rič ni dorek'o, kad je kogod dreknio:

– Ako dosad nismo vidili, al' sad ćeš viditi i ti kako beremo s tvoji' voćaka sve naše, što ste nam ti i zvonar pokrali!

– I još vi 'oćete da svalite na ovog poštenog čovika, da je uz'o od vas džak!

To se još čulo, al' kaki je razgovor posli tog nast'o između pope, njegovog zvonara i seljana, to se moglo samo viditi, al' ne i ispripovidati. Kad su ljudima već zabridile ruke od bubataka, popin komšija poviče:

– Ljudi, jeste l' vidili bisa?! Ovi nisu krali samo kad njim je tribalo, već su i kerove 'ranili s vašim divenicama! Da njim možda i moje krpe u džaku nisu tribale za to, da i' prostru pod kerove?!

Ni ljudima nije tribala druga rič. Kad su vidili, da su kerovi tako siti, da ne će ni da onjuše divenice na zemlji, opet su počeli po zvonaru zvoniti, a svetog čovika posvećivati s toliko bubataka, da su uskoro bili obadvoj'ca debeli k'o komšijin džak. Kad su i' se jedva jedared manili popo i zvonar su izgledali tako, da i' ni ker ne bi olaj'o.

Začas se rasčulo po okolišu, da leže u avliji k'o dva trula panja i prid podne evo pope iz komšijskog sela. Natovario i' na kola baš k'o džakove i jesu l' živili el umrli, to svit nije čuo, al' se u to selo nisu više vratili.

Pričao *Lazo Križanović*

CRNAK I CRVENKO

Bilo je u staro vrime svašta, pa je bilo i ovo. Vinčali se jedinak i jedinica baš kad je misec bio najpuniji. Momak iz siromaške kuće, divojka iz siromaške kuće, al' je poštena i jedna i druga kuća, a nikom dužna ni jedna. Bogat 'ko nije dužan ,a mlad 'ko je zdrav. Momak i divojka su dvostruko mladi, kad je i jedno i drugo zapravo mlado k'o rosa, a zdravo k'o puce. Dvostruko su i bogati, jel ne samo da nj'evi starci nisu nikom dužni, već su njim čak mogli otkiniti komadić zemlje i malo salašića. A i nji' dvoje mladi zaradili godišnji kruv, sačuvali koje prasence za odranu, spremili koju kokoš za kvočenje, a vinčani kum njim misto dara dao žensko tele.

Nit su starci upamtili da su kadgod došli do čega što ne bi zaslužili, niti su mladi čuli da se može čekati s neba tarane, pa će se o'ma' posli svatova latiti posla. Dogodilo se tako, da će dan posli svatova sijati svoje žito na zemljici, koju su dobili od svoji' staraca. Nisu to bili ne znam kak'i svatovi, već se skupili svi svoji, pa su tako svi i izašli na njivu kad će mladenci sijati svoj prvi kruv.

U to vrime staro čeljade se poštivalo, a svršen čovik je i pazio prid mlađima, da mu iz usta ne izađe kaka nezgodna rič. I šta će stariji, već će sad svitovati mladence.

– Dico moja, – prvi će đuvegijin otac, – prva nek je sloga. Kad su dva konja nuz jednu rudu ne mož' vući svaki na svoju stranu, ako 'oće da kola idu.

Divojkin otac bi opet da mu je što prije unučadi, pa veli:

– Na dici raste krajcara.

Kum njim nije badava naminio tele, kad već nije bio tako mogućan, da njim da kravu, pa on kaže:

– Tele leže na krajcaru, a ustaje sa dvi.

Svi imaju pravo, svi dobro kažu, al' to već svaki vrimešan čovik zna, pa će sad kuma kazati što još ni'ko od nji' nije znao.

– Čeljad moja, dobro slušajte šta ću sad nagovistiti! Nek sad ne baci sime muška ruka, već nek mlada posije žito. Misec je najpuniji, i ako mlada već nosi štogod ispod srca, da vidite kako žito će roditi.

Ne kaže kako će biti to žito, al' kad ona želi, mlada će je poslušati. Ne misli tu ni'ko na kako čudo, već k'o vele, valjda će rod biti blagosoven ako je sime bacila u zemlju ruka žene, koja je u blagosovenom stanju. Ni nije to žito bilo nikako čudo ni kad je izniklo ni kad je raslo, al' je uistinu bilo lipo kako čovik mož' poželiti.

Kad je dozrijalo i mlada se već jedva držala u čoporu. Svaki čas i' je moglo biti više, al' žena 'oće da bar vidi kad joj čovik sruši prvi otkos. On će kositi, a starci će mu se minjati na mobi u rukovetanju. Nji' dvoje mladi nisu mogli čekati dok starci dođu, već poranili na njivu.

Ni dan ranije nije se vidilo ništa neobično na žitu, al' kad su izašli da kose, čovik i mlada ne viruju očima. Slama k'o i druga slama, al' u klasu osam redi zrna, a svako zrno k'o trišnjina špica. Čovik ne mož' da se načudi, a ne mož' ni čekati, već uz'o kosu, pa će pokositi prvi otkos.

Nije ni triput zamanio kosom, kad iznad salaša pukne k'o da je grom. Puklo jedared i, dok se nisu obazrli, još nikolikoputa. Gledaju: baš grom! Grom za gromom puca, al' njim se čini da nije iz oblaka, već da odozdol tuče u oblak. Otkud se stvorio i oblak, kad je nebo bilo vedro još kad su izašli iz salašića?!

Otkud je da je, čovik i žena nisu imali vrimena da pripovidaju o tom. Najedared priko salašića bubne zmaj. Čovika i mladu k'o da ni ne vidi, samo žito guta očima.

– E, sušni zmaje, – poč'o sam sa sobom razgovor – ovo je sime za tvoje njive, ovo i nikoje drugo.

I o'ma' će na žito. Ne će ga kositi, već počupati. On će žitu, a čovik njemu, al' kako je nesrićno potrčo, siromak zagazio u kosu. Rasik'o nogu i krv sve lije, al' ne gleda na krv već trči zmaju u kob, da obrani svoj prvi kruv.

Čovik bi se 'vaćo sa sušnim zmajom za uši, a žena stala prid njega.

– Ta ne ću se valjda sakrivati iza tvoje suknje?! – rasrdio se čovik, makar nije bio običan nikom kazati ružnu rič.

Čovik se rasrdio, a sušni zmaj još više, al' žena lipo veli:

– Čov'če, ne ćeš se ti sakrivati iza suknje, al' ti ne znaš, da nečista sila ne mož' blizo žene, koja je noseća. Ja ću braniti naše žito.

Čovik bome nije čuo za tako što, al' je zmaj mor'o to znati, jel je zapinušio od bisa kad je čuo šta mlada kaže. Tako bisan je nasrnio, al' nije doš'o mladi ni nado'vat nika snaga ga je odbacila i lupila o ledinu k'o bundevu. Čovik zanimio od čuda, al' je zmaj mor'o znati kak'a je to snaga, jel nije više tisk'o već pušti grom.

Grom ošine, al' ne mladu, već prid nju u zemlju. Opalio zemlju da se zacrvenila k'o žeravica, a mladi i njezinom čoviku bar da se dlaka pomakla na glavi. Nit njima udi grom sušnog zmaja, nit je jedna os pala s njevog žita. Ni zmaj se nije više uzalud trudio, već odleti k'o vijar, al' se priti:

– Skupo ćete mi platiti za moje žito!

Da nije tako odjurio, možda bi već sad skupo platili, jel nije dobro ni zamak'o iza salaša, a mlada je već rodila. Doš'o novi kruv do usta, došla i nova usta, al' ne jedna već dvoja. Mlada donela na svit dvojke, dva sina. Jedan pao na zemlju baš tamo 'di je lupio grom sušnog zmaja, a drugi pao tamo di se zemlja umrčila od groma.

Čovik zaboravio i ranjenu nogu, i žito, i zmaja, već će o'ma' pokupiti dicu i ženu. Da je znao što nije znao, još bi više žurio. Da se po nesrići zmaj okrenio, bilo bi nevolje za sve nji', jel žena sad već nije noseća i zmajevska snaga bi i' mogla satrti u pra'. Čovik ne zna to, a zna kako je kad se žena porađa na goloj zemlji, pa bi krilio i nju i sinove, samo kad bi stig'o. On potrč'o, a žito planilo.

Siroma' čovik stao k'o skamenjen, pa ne zna šta bi. On ne zna šta bi, al' njegov sin, koji je pao tamo 'di je udario grom, zinio i pružio jezik k'o da se obliziva. Kako se obliziva, a plamen iz žita nestaje u njegovim ustima.

Sad nije samo otac gled'o k'o da će o'ma' umriti, već i mater. Gledaju, a dičica se smijuckaju k'o dva matorka. Otac i mater gledaju i jedared se samo site šta vide; onaj što je progut'o plamen sav crven k'o bakarni kotlić, ta i kosa k'o da mu je plamena, a onaj drugi garav k'o da je po njemu pao lip crn rutež.

Čudili bi se oni tu 'ko zna dokle, al' uto evo i njevi' staraca, a malo posli i po' sela. I sad se nije znalo čemu se više čude: neobičnoj dici el neobičnom žitu. Radilo se tu sad i žito, a bile su i babine. Tak'o žito i tak'a dica, ta sto srića bi bilo u siromakovoj kući samo da nije sušnog zmaja. Al' nek je i sto zmajeva. Selo došlo na mobu i siromakovo žito začas pokosili, a on k'o veli: kad ja imam nek' ima svaki. Ta u takom zrnu rodilo mu je, da bi im'o kruva dok dicu ne bi podig'o na noge. Šta će siromak, već razdili selu, pa nek svaki zapati to sime.

Tako je i bilo. U tom ataru svaki ima tog krupnog žita, pa jedva čeka jesen da ga posije. Svaki ima tog žita, a siromak ima dva sina što i' nema sva'ko. Mater i' metnila u povoj, a oni u njemu i izdržali čak do doveče. Kad će veče, dva momka počela skakati u kolivki i pokidali povoje. Drugi dan već uj'tru razbili kolivku, a treći dan iskočili iz nje i uzjašili na prve konje koji su tudan natrčali.

A nisu to bili ma kak'i konji. U atovima iza sela bila kraljeva ergela. Iz te ergela natrčali konji, koje još ni'ko nije mog'o ni zauzdati ni osedlati, a kamoli da i' je mog'o zajašiti. Siromaškova dva derančića iskočila iz kolivke i upravo na dva ždripca što su vodila te bisne konje. Dva ždripca dvi vatre, a kad su i' siromakova dica uzela u ruke, konji se sve miluju pod njima.

– Vidi ti našeg Crnka i Crvenka! – otac njim povik'o od dragosti.

– E, babo naš, sve nam se čini da ćete i imati šta da gledate, kad smo se tako zacrvenili i ugaravili od ruke sušnog zmaja, – dva derančića mu odgovore k'o dva matora.

Treći njim dan, a oni rastu k'o iz vode. A zašto su rasli tako? Da vam baš kažem.

Kad je mater pogledala na nji', već su bili toliki da njim je s glave mogla 'isti čorbu. Kad je metnila ruku na nji', dica su četvronoški jedva prošla ispod slimena, a šta je bilo kad i' je poljubila?! Oni su rasli od njezine dobrote. Tak'a dica nisu zaboravila na dobrotu tak'e matere, već njim je mater bila prva briga.

Čim su skočili na ždripce odjašili su na njima k'o vijar. 'Di su bili to oni znadu, al' su dobre konje priznojili dok se nisu vratili. Nosi svaki po vuntov sina od nike trave.

– Evo našoj materi i cilom selu prvog dara od Crnka i Crvenka, – kažu oni.

Ne triba njim drugo ime naditi. Kako i' je otac nazv'o od dragosti, tako sad već i oni nazivaju sami sebe, pa i seljani sad počeli:

– Daj, Crvenko i meni, daj, Crnko, i meni.

Svaki bi te trave, kad je to nj'ev prvi dar, a ni'ko ne zna čerez čega je dobra ta trava. Kad ne znadu, Crnak i Crvenko će njim kazati.

– 'Ko je žensko nek ovu travu zadije u kosu, 'ko je muško nek je zadije za čizmu el za kajiše na opankama i nek se ne boji, da će mu moći blizo nečista sila, pa nek' je od vile i vilenjaka, nek' je od vištice i vištaca, pa nek' je čak i od zmaja. Ovo je čubor-trava. Ne bojte se, ne ćemo ostati samo na čuboru, nit ćemo čekati da nam dogori do nokata – revenaćemo se mi s našim ojerinima i prije, i drugačije.

Ljudi slušaju, gledaju i čude se: káka su ovo dica, ovaj Crnak i Crvenko?! Nek' se čude ljudi, nek' se čude otac i mater, al' dva derana kažu, da će sad otići da zarade kruva.

U oca onog krupnog žita, da bi bilo godinama kruva pa da ništa drugo ne rade od jutra do mraka već da samo mlašću, al' momci mu kažu:

– Baćo, ne bojimo se mi da bi' umrli od gladi na vašoj od'rani, al' je za nas mali ovaj pos'o oko vašeg salašića. Nama triba jačeg posla.

I kažu oni 'di će – iđu kod kralja, pa će mu čuvati ergelu. Kad je tako, šta da se badava spore riči. Otac i mater i' blagoslove, momci sve starije poljube u ruke i odeše na dobrim konjima. Kad je kralj vidio kako jaše brez sedla na njegovim najopasnijim ždripcima, tu nije tribalo pitati 'oće l' i' primiti u službu. Daje njim šta zaištu, samo nek utaru i druge tak'e konje. Raduje se kralj, ta kako se ne bi radov'o kad će mu momci dotirati za rukom konje, koji su najviše vridili.

Nije se on samo zato radov'o, već se zdravo ponad'o, da će ga ova dva momka osloboditi i najveće napasti za njegovu ergelu. U komšijskom ataru je bila jedna druga ergela, al' ne konja, već magaraca. To nije bila nikak'a druga ergela, već zmajevska. Iz te zmajevske ergele je dolazila u kraljevsku jedna šugava magarica. Ni'ko živ od kraljevi' sluga nije mog'o njoj ni blizo, jel ako kopitima ne ubije, bar ruku el komad mesa iskine iz čovika. Ona je bila napast i za ljude, al' ljudi ako nisu mogli drugo, bar su se mogli sklanjati, a konji u kraljevskoj ergeli nisu mogli ni to. Kralj iz prvine nije im'o ni jednog nevaljanog konja, a sad je jedva mog'o naći kojeg čestitog. Sve je to majstorija zmajevske magarice.

Dođe šugava drtina i izabere najlipče konje, pa i' čukljika, grize za uši i prkosi na sto načina dok konje ne razbisni tako, da njim posli ne mož' blizo ni živi đavo, a ne da bi mog'o čovik. Kralj ne kaže Crnku i Crvenku ni rič za zmajevsku magaricu, da i' kako ne bi pristrašio prije vrimena, al' se ufa, da će oni i njoj stati na pete.

U čega se on uzda to on zna, a u čega se uzdaju momci, to oni ne kažu njemu. Oni su znali, da se ni jedan zmaj ne bi sramotio da ne jaši konja, već magarca, da u tim magarcima nema kako mogućstvo. Zato su se nji' dvojica dogovorila, da ne tiskaju u magarećiju ergelu dok ne zagledaju u zube ovoj magarici, koja dolazi sama. Jače selo od svatova, pa je zato bolje prvo početi iz manjeg. A računali su i na to, da zmaj ne će lako zaboraviti nj'evu kuću, i k'o vele, lipče će se pokazivati kad ne znamo 'ko su oni.

Nisu ludo računali. Magaricu nisu još ni dočekali u kraljevskoj ergeli, a sušni zmaj se već javio oko nj'eve kuće. Javio se, al' ne sam, već doveo i svog brata, zmaja mrazovitog. Nit vitar dušu, nit pucaju gromovima, već bub-

nili ukraj ledine i otud viču k'o da od kerova ne smiju bliže salašiću.

Crvenkov i Crnkov otac baš izn'o ponjavicu, pa vije na njoj žito, da ga odnese u suvaju. Zmajevskoj braći iskočile oči k'o da moraju izbrojiti svako zrno i svu plivu što izleti u vitar. I mogli su gledati. U ono vrime se vrlo na konjima, pa se žito i ukalja i izgazi, al' tu svako zrno čitavo i čisto k'o da je cakleno.

– Slušaj ti, goljo goljeni, daj mi to žito dok ti lipo kažem, a kad već ne ćeš ljudski, evo ja ću ti dati za kruv od našeg žita, – zmaj sušni će se pogađati.

Siromašak i sluša i ne sluša, a pogleda na čubor što ga je zadio i u jednu i u drugu saru, pa će k'o za sebe:

– Blago onom 'ko svoj kruv 'ide!

Dva zmaja se samo zgledala. Vide: ovaj se ne boji.

– Daj nam to žito, – sad će ga nagovarati i zmaj mrazoviti, – i evo ti tvrde vire, ne da ti ne će pasti ni dlaka s glave, već dođi u naš atar i budi naš čovik, al' taki kaki ti 'očeš. Dobićeš sve što ti srce zaište.

Siromašak samo gleda u čubor i opet će k'o za sebe:

– Bolje vragu, neg' na tuđem pragu!

Dva zmajevska brata dotle nisu znala šta je to pogađanje. A ovaj siromašak još ni ne će da se pogađa s njima. Nije ni čudo što se zmajevska krv sad raspalila. Zmaj sušni je već dobio po ušima, pa se on prvi poč'o pritití:

– Ti uš gola, ti misliš da ćeš meni prckati ispod nosa?! Ja sam 'tio i lipo, a kad ti ne slušaš na čovičansku rič, pokazaću ja tebi tvog boga, samo dok ti žena rodi. Ne će uvik u njoj biti snage koju mi ne možemo prikoraciti, ne ćeš se ti uvik sakrivati za ženinu suknju.

Zmaj se uspuv'o, a siromašak opet k'o za sebe veli:

– Ben se priti. Da je uraditi k'o kazati, alaj bi nas bilo vridni'. A da znaš – žena mi je rodila. No, šta veliš na to?!

Dva zmaja skoče k'o dva bisna kera.

– Sad ćemo ti pokazati šta velimo i šta ti želimo?! – drekne zmaj mrazoviti.

Oni će siromašku, a on krenio prid nji'. Čovik dočekiva goste, a žena baš izlazi iz kuće.

– Dobro je što si ti napolju, pa ćeš barem viditi kako dočekivam i ispraćam s babina nezvane goste, – kaže ženi.

Dva zmaja srtljaju, al' kad će oči u oči, a siromašak izmane jednom nogom. Kako je čubor zavijar'o u sari, dva zmaja skiknu kako ne bi ni išiban ker. Skiknili, pa će o'ma' okrećati leđa, al' siromašak ne čeka da odu od svoje volje, već i' čizmom požuriva. Odu dva zmaja k'o jedan, a ni jedan se ne obazire, već samo gleda da izmakne isprid čizme s čuborom. Siromašak njim je prašio japundžiju đogod su bili na do'vat njegovi' čizama, a kad su već pobigli iz salaša on vikne za njima:

– Gospocki sinovi, zmajevska braćo, vi valjda spavate u kerećijoj bunji, kad ste tako prašni.

Bolje da njim nije spominj'o prašenje. Od čubora ne možedu bliže, al' litina nije nazadivana s čuborom, a zmajevsku braću ne triba učiti na osvetu. Čim su izvukli krste ispod siromaškove čizme, dva zmaja reže k'o kerovi i jedan puštio na siromaškovu njivu sušu, a drugi mraz. Žito je na tavanu, al' što je bilo druge litine ta je sva o'čla u propast dok se siromak nije ni sitio. Što zmaj sušni nije spržio, to je zmaj mrazoviti mrazom obario.

– Ako mi ne možemo s tobom izaći na kraj, tvoje rođeno selo će ti zavrniti vrat, – prite se oni siromaku.

Dositili se šta će uraditi. Dobro su nagatali, samo nagatati i uraditi to je dva. Uništili siromaškovu litinu i sad će zaći po selu i koga nađu kleknići mu na prsa: el će njeg stamaniti el on mora stamaniti siromaška i njegovu ženu. Što su dokonali to će o'ma' i raditi, samo su se zdravo iznenadili kad i' je siromaškov prvi komšija dočeko s vilama, koje je zakitio s čuborom.

– Dalje od mog praga! – komšija njim se priti vilama.

– Ako nas ne ćeš poslušati uništićemo ti svu litinu. Osta'ćeš na crnom kruvu.

– Bolje crn kruv, neg crn obraz.

Tu nije bilo daljeg divana ni zmajevskog ni čovičanskog. Dva zmaja udare u pustošenje. Jedan sušom suši, drugi mrazom mrzne. Kako su prošli kod prvog komšije, tako i' je dočekalo sve selo. Ljudi su se baž zabrinili kad su vidili to pustošenje litine, al' ni'ko ni da pomisli, da

kiekne prid dva zmaja. Ne samo da ne možedu zaboraviti siromakovu dobrotu, ne samo da se ne boje gladi dok je u kući od njegovog krupnog žita, već svaki misli: kako bi izaš'o prid ljude kad bi se uortačio s dva tak'a krvnika.

Selo se drži za kajiše, a ni'ko ni ne primećiva, da Crnak i Crvenko sve gledaju iz šumice iza sela. Kad su se dva zmaja nagoropadila i napritila, smotaju skute i odu, a Crnak i Crvenko onda dojaše u selo. Seljani istrčali prid nji' pa njim pripovidaju sa svi' strana, k'o da ova dvoj'ca nisu ni čuli za dva zmaja. Ljudi pripovidaju, a Crnak i Crvenko samo kažu:

– Nek' samo pustoše po našem ataru. Mi nj'ev ne ćemo opustošiti, već lipo obrati i spremiti, al' za nas.

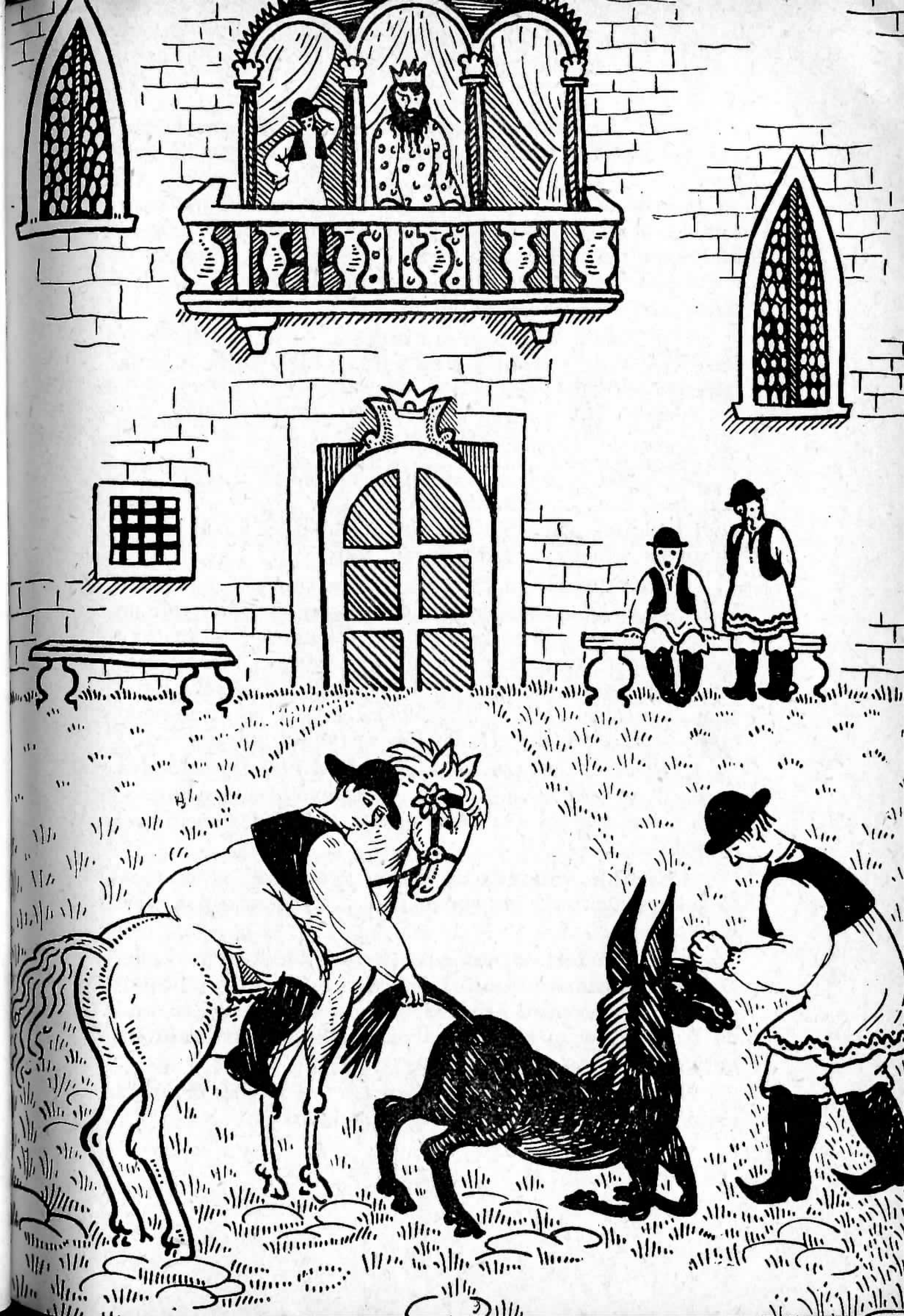
Prošli kroz selo, poljubili ruku ocu i materi, pa odu za svojim poslom. Oca i mater ne triba 'rabriti, njima je dosta samo da pogledaju kak'a dva sina od'ranjivaju. Oni o'čli ergeli, a selu opet kad 'ladno, kad vruće. Dva zmaja ne možedu mirovati. Valjda su se malo izduvali u zavitrini, pa se opet vratili. Sad mrazoviti mrazom mrzne, sad sušni sušom suši, a prite se na sva usta:

– Vidićemo šta ćete raditi, kad vam iz godine u godinu uništimo i kukoljovo sime.

– A vidićemo šta ćete vi raditi, žalosna braćo zmajevska, kad mi na jesen po cilom ataru posijemo sime ove lipe trave što je ja nosim za sarama, – smije se njima u brk Crnkov i Crvenkov otac. – Onda dobro otvorite oči, da kako ne koracite priko naši' mrginja, jel ćete nagaziti na trn, makar ova trava nije trnovita.

Zmajevima nije tribalo pripovidati, da je to ozbiljan divan. Mrazoviti mrzne oblake, pa pušta led, sušni pali po ataru i vodenim gromovima, al' vide da od bisa nikak'e hasne. Znadu dobro, da će moći orcati samo dok seljani ne posiju čubor. Onda će moći pivati: alaj naše zamalo bijaše.

Šta će od nevolje, već opet saviju skute i odeše svom ataru, da prispavaju i triznom glavom razmisle kako će selu stati za vrat. Sad njim već nije ni do žita, neg do sramote. Nije njim sad već samo do Crnkovog i Crvenko-

vog oca, već su zakrvavili na čitavo selo. Kako ne bi pucali od bisa, kad se naš'o kogod, da iđe njevoj volji usuprot.

Nisu spavali, al' su opet nagatali kako će seljane smotati oko prsta. Jedva je zora zazorila, a nji' dvojca već prid kraljevskim dvorima.

– Kraljevska glavo, izađi nam na razgovor, – viču k'o da su kod svoje kuće.

Kralj dobro zna 'ko su mu komšije, pa se ne šali s glavom, već skače s perine k'o da mu ništa nije milije, već da tak'e goste dočekiva.

– Šta jè vas, komšije moje, tako rano istiralo iz gospocki' kreveta?! – ulagiva se oko dva zmaja.

Ne triba i' moliti, kažu oni i sami zašto su došli. Ne taje, kad se ne mož' tajiti kako su prošli, ako 'oće da njim kralj bude od pomoći. Kažu: tako i tako su prošli u tom njegovom selu i evo zašto su mu došli:

– Mi s našom zmajevskom snagom ne možemo priko te trave, pa ni ne možemo izaći na kraj sa selom. Mi ne možemo, al' to selo je pod tvojom rukom, a ljudska ruka mož' priko te trave k'o i priko svake druge. Ako si rad, da mirno spavaš od nas, ti slomi rogove tom selu i daj nam ga u ruke. 'Oćeš – 'oćeš, ne ćeš, ne ćeš, mi ćemo onda razgovarati s tvojom glavom i svim tvojim atarom.

Kralj bi se češ'o iza uva, samo kad bi smio prid dva zmaja. Lipu čašu su mi napili, pa još ovako ujutru rano – misli u svojoj glavi. On kralj, pa da svoje rođeno selo baci u žvale ovoj dvoj'ci.

– Komšije, vidim da ste se zdravo naoštrili, al' ne mož' to kako drugačije?! Nezgodno je, da ja lupam o put svoje ljude.

– Ako je tebi to nezgodno možeš dočekati na svojoj koži još nezgodnije stvari. Krmača zna po'isti i svoje prasiće, pa se tako misli i ti, ako 'oćeš da si dugačkog života i da ti je dobro na zemlji, – dva zmaja otvoreno kažu šta misle.

Nema šale, to vidi i kralj. Šta će već kaže, da mora malo promisliti kako će, pa će njim javiti.

– Dobro, al' nemoj da se šališ s glavom i nemoj da dugo čekamo, jel znaš da mi ne milujemo nikog 'ko ne igra kako mi zviždimo.

Dva zmaja odeše, pa jedan sve oblake rastirava, drugi mrzne put kudan prolazi, tako se pokazivaju kak'i su strašni. Ne znadu ni oni ni kralj, da nji' gledaju Crnak i Crvenko. Nisu oni samo gledali, već su i znali o čemu je razgovor. Zmajevska braća odeše svojim dvorima, a Crnak i Crvenko svojem selu.

Nisu se privarili, kralj posl'o po povirnom slugi poruku, da seljani razmisle šta će – ovako el onako se pokoriti zmaju sušnom i zmaju mrazovitom. Ako njim ne će dati šta traže i maniti se kojikaki' trava, onda će i' on morati pridati zmajevima u ruke. Bolje nek 'se prignu, pa će on kojikako izmoliti od zmajevski' komšija, da zaborave šta je bilo među njima.

Ljudi poslušali, dobro razumili i još bolje znaju: nek se pokore ovako, nek se pokore onako, teško njima kad dođu u zmajevske ruke. I poslušaju Crnka i Crvenka šta da poruče kralju. Lipo kažu kraljevom povirnom slugi poruku.

– Kralj nek' nas da zmajevskim komšijama, a mi se ne damo. Kralj daje, selo ne daje, jel nek ne misli ni kralj ni njegove zmajevske komšije, da imaju više nozdrva neg' naše siromaško pule el više rogova neg' naši siromaški volovi, makar su kraljevske i zmajevske krvi. Od naši' koža se ne će nanositi čizama. Nek' oni trguju svojim kožama, a kad bude razgovor o našima, onda ćemo i mi biti na pogodbi.

Sluga doš'o s porukom, a Crnak i Crvenko su već kod ergele. Kralj se uzjogunio, kad je čuo šta mu selo poručiva i još više što su to kazali momci, koji su na njegovom kruvu. Njemu je dosta nevolje što se čerez sela mora istiravati s dva zmaja i sad mu seljani još tako poručivaju, k'o da su s njim čuvali svinje. Uvridila se svitla kruna i šta će, već prvo uzeti priko kolina ona dva momka iz ergele, k'o već Crnka i Crvenka.

Kralj će o'ma' slati rad nji' svog povirnog slugu, a zaboravio da je i taj sluga iz istog sela iz kojeg su Crnak i Crvenko, i da zna što on ne zna. To je bio stari sluga,

koji je kralja drž'o na rukama i zato mu je bilo slobodno kazati svašta što drugi ne bi smio kralju ni pomisliti.

– Svitla kruno kralju, vi ne znate, da to ne će izaći na dobro ako prodavali svoj rođeni svit? – kaže on sad. – Ja ne znam šta znaju zmajevska braća, a vidite vi šta znaju Crnak i Crvenko?!

Kralj pogled'o kroz pendžer, pa je im'o šta i viditi. Došla magarica iz zmajevske ergele i kome će prkositi već baš Crnkovom ždripcu. Njoj ne smeta ni što je Crnak na konju. Ako njoj ne smeta Crnak, al' ona njemu smeta. Magarica da će gristi i čukljikati ždripca, a Crnak ga samo zasigr'o i dotir'o magarici do repa. Dok se ona nije sitila, Crnak je već zgrabio za rep. Nije ona znala 'ko je Crnak. Što on u'vati u šaku to više ne ispušta dok mu nije volja. Zgrabio je za rep i kad je onda trg'o, zmajevska magarica se kasno sitila da se koprca. Ona bi kopitima ubijala Crnka, al' se onaj samo smije i okreće je oko glave k'o klepetaljku.

– Ti klepeći s njom, a ja ću zvoniti, – evo i Crvenka.

Kako Crnko magaricu okrene iznad glave, Crvenko je dočekiva na šake. Magaricina glava leti s jedne strane, a Crvenkova šaka s druge i kad se sastanu, kralj od varnica ne vidi ništa. Tako je Crvenko nikoliko puta udario magaricu po glavi, da je ona opuštila uši, al' kad je pogled'o šaku on se sav nike zblenio.

– Crnak, je l' ja to dobro vidim?!

Ni' da mu je koža oderana, nit ima modrice, već je šaka manja. Šta će on, već će udarati drugom šakom. Udario jedared – gleda: šaka manja. Udario još jedared, pa još jedared, a šaka se smanjkava kod svakog udarca. Šta će on, već će se buckati. Čelom o čelo s magaricom, pa bome njemu i glava postaje manja, a magaricina zvoni k'o tučana kastrona.

– E, sad je možeš slati kući, – kaže Crvenko kad je to vidio.

Crnak je zaušilj'o iznad glave i kad je taj piljak izbacio iz fraćke, do magarećije ergele se nije ni zaustavio.

– Znaš ti, brate, šta je s ovom magaricom?! Njezine kosti su gvozdene, – Crvenko će Crnku kad su ostali sami.

– A znaš ti kak'e su tvoje?! Gromom paljene i sve mi se čini, da nji' mož' sabiti, al' slomiti el razmrskati nikako.

– A znaš ti šta ću ja tebi kazati?! Kad su kod zmajevske braće i magarice neobične, ne virujem da u dvorima nema i jače snage. Ja ću ući u dvore i u potaji naći zmajevsku snagu, a onda ćemo se 'vaćati nuz nji' u kolo.

Crnak ne mari, al' ne bi 'tio da mu brat iđe sam. Oni će baš oko tog udariti u divan, kad evo opet zmajevske šugave magarice. Kad se brže-bolje vratila to ona zna, a došla opet Crnkovom ždripcu k'o da malo prije nije letila priko dva atara. Zdrava i čitava je, ta ni dlaka joj nije ispala kako se lupila o zemlju iz tako visine. Momci sad još bolje znaju, da su njezine kosti gvozdene, a Crnak se sad već i zapravo rasrdio na nju.

– Vidi ti napasti, da je se čovik ne mož' otresti. Ajde, ajde, al' sad te ne ću slati kući, već u kuću vikovičnu, – kaže i opet je zgrabi za rep.

Crnak će je zaušiljati iznad glave i lupiti o zemlju, al' Crvenko skoči i onako u letu zajaši magaricu.

– Brate, nemoj je ubijati, pa da ti moraš zakopavati šugavu strvinu, – vikne Crvenko. – Bolje je sad još jedared baci, pa da na njoj dođem pod zmajevske dvore, a kako ću u nji', to već znam: magarica me je naučila.

Šta će Crnak, kad zna da brata ni tako ne će zadržati, već uradi po njegovoj volji. Crvenko ode k'o piljak na magarici, a Crnak ost'o kod kraljeve ergele. Kralj sve to gleda s pendžera i kad ga je stari sluga zapit'o šta misli, on samo manio glavom:

– Trči u selo i kaži, da ga ja ne dajem zmajevskim komšijama, a još bolje će biti ako seljanima kažeš, da oni mene ne daju.

Tako je to tu i bilo, kralj se požurio da se pomiri sa selom, a seljani se nisu zdravo ni ustezali, kad su znali da on to nije radio od svoje volje. Ta nije ni njima bilo drago da se kavgaju sa tak'im komšijama k'o što su zmaj sušni i zmaj mrazoviti, al' šta se može kad nevolju ni'ko ne zove, već dolazi sama.

Tako je i nije baš tako, jel Crvenka ni'ko nije tir'o da ide tražiti nevolje, a on skočio s magarice čim se ona do'vatila zemlje i evo ga prid kapijom zmajevskog grada. Od čega je taj grad, od čega je ta kapija to Crvenko ne bi znao kazati, dosta to, da je sve k'o saliveno i da ni mrav ne mož' proći, a visoko da ni svaka' tica ne prileti.

– Ej, kopuni zmajevski, jesti li vi ta zmajevska braća, koja se 'fale s takim gvozdenim buzdovanima, da s njima jedared udarite a dvared ubijete, – viče on ispod kapije k'o da ga iz grada već nisu vidili.

Ne triba tu još jedared vikniti. Dva zmaja znaju na kak'oj 'tici je Crvenko doletio i taj znak njim je dosta. Znaju, da njim je nepretelj prid kapijom. On je tamo, al' su tamo već i oni. Sve šarke ispadaju kako su zmajevska braća istrgnila kapiju i već su pokazivali Crvenku kake buzdovane imaju. Nek i' pokazivaju, Crvenko to i' oće.

On stoji k'o da zvizde broji, a dva zmaja tuku buzdovanima. Udari zmaj sušni – iz Crvenkove glave lete varnice. Udari zmaj mrazoviti – iz Crvenkove glave leti inje. Lete varnice, leti inje, al' ne leti glava sa ramena.

– Al' ste se vi sastali, pa me jedan grije, drugi 'ladi, i tako ćete me lipo po'iskati, da ni trun peruti ne će ostati u glavi, – smije se Crvenko, a nikako da se makne s mista.

Glavu mu nisu rascopali, al' kako koji zmajevski brat udari buzdovanom, Crvenko se smanjkava k'o da propada u zemlju. Jedared se zmajevi zagledali: el to Crvenko el kaka zarđana čivija, koja je ispala iz kola?!

Kad su čuli, da još daje glasa, makar su ga tako sabili, njima se smrklo prid očima. Udarali su dotle dok njim se buzdovani nisu raspukli o kamen, al' kad su onda pogledali, Crvenku ni traga. 'Di bi mu i bilo, kad je on samo đotle ček'o dok ga nisu smanjili k'o zrno duda, a onda njim između noga utrč'o u grad.

Samo kad je u gradu, samo kad se smanjk'o, sad za njeg nema nevolje. 'Di vrata malo zire, tamo je za njeg širom otvorena kapija. Ode on od puklotine do puklotine, pa se nagled'o blaga i blaga po sobama, al' se ne zaustavlja. Jedared je čuo kako dva zmaja lupaju kapiju na gradu, pa se već dao u brigu, kad vidi prid sobom zlatnu

pendžericu. Malo je otškrinuta, a kroz nju vise dvi pletenice: jedna k'o crna svila, jedna k'o da je u plamenu – ta baš k'o da su pletenice od njegove i od Crnkove kose.

Take su, samo su divojačke. Crvenku je lako, kad je sad tako mali. Skoči na jednu, pa s nje na drugu i tako u šali se popne na pendžericu. U šali se penj'o, al' mu je sad srce stalo. Dvi divojke naslonile glave na pendžericu i tako zaspale, pa njim pletenice pale priko pendžere. Al' nije se Crvenko uplašio divojaka, već od tog što je oko nji'. Svaku divojku sisa po sedam zmijčića.

– Av, sestre moje, a vi još možete drimati! – Crvenku se otela rič k'o da nije u zmajevskom gradu.

Divojke su se razbudile na glas, al' se nisu uplašile zmijčića, već su se više iznenadile kad su vidile tako malog momka. Ljudskog stvora nisu vidile kako su zarobljene u ovom gradu. Kad je Crvenko čuo da su zarobljene, on njim nije tajio 'ko je i šta traži na tom mistu, a i one mu kažu šta je s nji' dvi. One su jedinice u jednog kralja, pa su i' dva zmajevska brata otela i sad njim doje zmajčiće, jel ti zmijčići nisu ništa drugo nego dica jednog i drugog zmaja.

Crvenko bi o'ma' lupo zmijčiće o zid, al' divojke ne daju. Samo bi još to tribalo, pa da zmaj sušni i zmaj mrazoviti doznaju da je on u gradu. Zasad nek se ni ne dotakne zmijčića, jel će ga zmajevi nanjušiti, već nek' se čuva dok mu ne dođe vrime. Kad je tako, a Crvenko će zapitati, da li zmajevi imaju kak'u snagu iz potaje.

– Ne bi bili zmajevi, da nemaju tako šta, – divojke će.

– A znate l' vi za tu snagu?!

– Kako ne bi znale, kad tolike godine robujemo u ovom gradu.

Divojke ne čekaju da i' Crvenko pita, kad se zmaj sušni i zmaj mrazoviti već čuju kako grme po gradu, već mu časkom kažu šta znaju. Tu 'digod u gradu zmajevi imaju niku tičurinu sa sedam glava. Ona jedared 'ide u nedilju dana, al' onda sa svakom glavom po'ide ugojenog vola. Kad po'ide sedam volova, njoj izraste jedno perce. To perje očupaju i očešljaju svojim rukama zmaj sušni i zmaj mrazoviti. Svaki ima svoje bure puno tog perja i to mu je bunja u kojoj spava.

Al ne spavaju oni samo na perju, već imaju i uzgljance. Kak'a glava tak'a i uzgljanca. Svaki zmaj ima uzgljancu od čet'ri volovske kože. Nije glava za svaki dan, nije ni uzgljanca ma kak'a, a kako je samo perje u njoj?!

Njeva tica svake stote godine snese po jaje, a svake dvistote godine izleže male. Dva su zmaja, tica njim leže dva 'tičeta. Od maška ti' 'tičića se pune zmajevske uzgljance.

– E, u tim uzgljancama je snaga dva zmaja. Kad oni spušte glave na te uzgljance, pa na njima prospavaju noć, nema te snage koja će njim taj dan otkiniti glavu sa ramena.

– A kad ne prispavaju u miru noć na tim uzgljancama, kako se onda trljaju?

– Onda su k'o i drugi stvorovi: prid jačom snagom moraju poklekniti. Ni njeva glava nije gvozdena kad nemaju potajne snage iz uzgljance s tim maškom. Samo u tu sobu, 'di su nj'eva burad, nije lako ući.

– Što nije lako to je teško, glavno je da se može. – Crvenko se ne boji, da ne će moći i to, pa zapita ima l' smrti za tu 'ticu.

– Pa još lake. 'Ko mož' privrniti tu burad u kojoj spavaju zmajevi, taj je nj'evu 'ticu ubio. Samo tu burad nije šala privrniti, jel su gvozdena, a 'ko bi to i mog'o, taj ne mož' u tu sobu, jel je ona iza sedam gvozdeni' vrata na kojima je po sedam teški' katanaca. –

Crvenko je sve dobro sasluš'o i zapita još od divojaka, da nemaju slučajno jedno tanko i dugačko šilo. Šilo nemaju, al' dugački' igala koliko 'oće, pa još od samog zlata. Crvenko bi se zadovoljio i s jednom iglom, al' kad već imaju toliko, on uzme dvi najčvršće. Naoruž'o se iglama, a zmajevska braća već na zlatnim vratima. Crvenko 'di će, već brže-bolje skoči pod pletenicu divojke, koja je imala kosu k'o i on.

– Nije tu bio ni'ko – pita'će zmaj sušni.

– 'Ko bi bio, kad za tolike silne godine ni'ko nije zakoracio u ovu sobu, – divojke odgovaraju k'o jedna.

'Ko i' ne pozna ne bi mog'o kazati koji je sušni, koji je mrazoviti. Sušni sav pokis'o od znoja, a mrazni se zajapu-

rio kako je lup'o buzdovanom. Nisu se zadržavali kod divojaka, jel su znali da do te sobe nije lako doći.

– Tu smo badava i svraćali, – još će kazati zmaj sušni.

Borme nisu badava dolazili u tu sobu. Sušnom zmaju prokinuta japundžija baš ispod pazuva. On se nagnio da vidi kako zmijčići sisaju, a Crvenko se već ugnjizdio u jamu na japundžiji, pa veli u sebi:

– E, moj zmaje sušni, sad me nađi ako si vridan da pogledaš sebi pod pazuvo.

Dva zmaja privrnili sav grad, pa kad došlo veće, ne znaju od čega spadaju s nogu, jel od bisa jel od silnog šalabazanja. Šta će kad je već i noć za vratom, već će u svoju burad, da prislone glave na uzgljance od volovski' koža. Crvenko gleda iz japundžije i kad je vidio one velike katance na prvim vratima, samo se počeš'o iza uva. Koliki je, ne bi mog'o ni ključ podigniti.

Jedva je išček'o da pootključavaju sve katance i opet i' pozaključavaju iza sebe, jel se sve boj'o, da će zmajevima dosaditi da vuku na sebi velike japundžije. Iza sedmi' vrata su ušli u jednu veliku kamenu sobu na kojoj su bile pendžerice, da ni deblji vrebac ne bi mog'o proći. U toj sobi su svega dva gvozdena bureta.

– E, baš smo ludi što japundžije nismo napolju obisili na klin, – sušni zmaj se rasrdio kad je vidio da i' tu nema 'di obisiti već i' mora pribaciti priko bureta. – Doneli smo, da nam se buve rasipaju iz nji'.

Crvenko se o'ma' spuštio među perje u buretu, al' zmaj mrazoviti kaže:

– Ja ne ću još jedared otključavati i zaključavati sve katance, pa da me buve do ujtru baš po'idu živog.

Crvenko se malo nije nasmij'o u perju kad je čuo šta veli zmaj mrazoviti. A da se kako i nasmij'o, zmajevi bi ga teško čuli, jel su se o'ma' izvalili svaki u svoje bure i počeli vući vodu mrtvima čim su spuštili glavu na uzgljancu. Zahrkali zmajevi da se gvozdena burad sve ore. Spavanje njim palo slatko, a kako i ne bi kad od tog dobivaju snagu iz uzgljance, samo što nije dugo potrajalo.

– Kad bi da te buve nazlabaju do uj'tru, nek' ti je, – kaže Crvenko i priđe prvo u bure zmaja mrazovitog.

Uvuk'o se u uzgljancu, izvadio one dugačke zlatne igle i poč'o svoj pos'o. Polagacko probode kožu i s jednom i s drugom iglom, pa bocne zmaja u glavu. Crvenko bocka, zmaj skače i kune buve što mu ne daju da spava. Kako je ovog malo rasanio, Crvenko priđe u drugo bure i tamo se zavuče u uzgljancu, pa se da na pos'o. Nije prošlo dugo vrimena, a dva zmaja već zapinušila od bisa. Kako koji spušti glavu na uzgljancu, njeg najedared uštinu dvi buve.

– Ja ću istresti sav mašak iz ugljance, pa ću tući buve makar i do jutra, – drekne jedared zmaj mrazoviti.

– No, onda još samo donesi rašeto, pa u njemu 'vaćaj buve, – brat će mu se još i rugati.

Al' da su šta radili pomoći nije bilo. Kako spušte glavu, a iz uzgljance bode, i jedared začuju i niki tanucak glas k'o da kaže:

– Tu sam! Prkosim vam.

– Šta je ovo?! 'Ko je još čuo, da buve i progovaraju?!

Do uj'tru su mogli pitati, al' oka nije sklopio ni jedan zmaj. Jedva su dočekali da zazori, već su počeli otključavati katance. Gotovo da ne viruju da i' je snašla napast od buva, al' kad su pogledali po uzgljancama, krv ne da lagati. Uzgljance sve išarane od krvi, al' i zmajevi su izokani k'o da su njim buve ispile svu krv.

– Ja ću izneti moju uzgljancu na sunce, da se raziđu iz nje buve, pa kud puklo da puklo. Još jednu noć ne smim ovako dočekati, jel ću oslabiti da ni katance ne ću moći otključati, – zmaj mrazoviti je poč'o mrnđati.

Nikad te uzgljance nisu vadili čak ni iz bureta, ne da bi i' izneli iz te sobe, al' sad je i zmaj sušni do'vatio svoju, da je iznese na sunce. Crvenko bi njim sve pomag'o, samo kad bi mog'o, da se kako ne bi pridomisili. Baš je bio u uzgljanci zmaja mrazovitog i da bi se onaj što bolje paštrio, malo ga je probock'o i sad.

Izneli su uzgljance i bacili na zid, a Crvenko već poviriva ne će l' digod ugledati Crnka. Znao je, da onaj ne će moći siditi s mirom. Nije se ni privario. Evo Crnka 'di prilazi u zmajevski atar. Na svom ždipcu jaši, a Crvenkovog vodi uza se.

Zmajevi ga nisu opazili, jel su se zasukali, da spreme sebi ručak. Od sna nisu na'vaćali snage, pa se žure, da se bar ručkom okripe. U vr' grada naložili veliku vatru, pa zmaj sušni doneo rašeto od ljudskih kostiju, a zmaj mrazoviti mu lopatom baca mrt'ačke glave. Zmaj sušni je baš metnio rašeto iznad vatre kad evo prama gradu Crnka.

– Alaj vi to pucate kokice! –poviče Crnak kad je vidio šta ova dvoj'ca majstorišu. – Ni ne čudim se što vas je zub zabolio na žito mog oca, kad ste dotle dotirali, da ste spali na ovak'u posnu 'ranu.

Zmajevima nije tribalo kazati 'ko je Crnak, kad su čuli šta kaže, i zmaj sušni o'ma' baci rašeto, maši se buzdovana i vikne:

– Ne će biti posna, kad je zamastimo s tvojom glavom, samo ako nam ne nosiš poruku, da će nam seljani dati to krupno žito.

– Nit vam on nosi tak'u poruku, nit sam vam je ja don'o, nit će je kogod doneti dok je na nama glava, jel znajte da je to žito meni i mom bratu naminjeno i suđeno, – ozovne se Crvenko iza uzgljanaca.

Zmajevi se uzbunili kad su čuli taj tanucak glas, koji njim se i priko noći javlj'o ispod glave, al' ne vide otkud dolazi. Najedared njim nije bilo do nj'evi' kokica. Bacili rašeto, pa će se mašati buzdovana, al' koga će tući kad nikog ne vide po gradu, nit znaju otkud glas dolazi. Mašili se buzdovana, a onda vide da su sasvim izlomljeni kako su s njima lupali po Crvenku. Uzmuvali se zmajevi, a Crnak viče:

– Šta je, zmajevi, da se ne ćete sakriti u jame k'o dva miša?!

Zmajevima je teže palo što njim se ruga, neg' da i' vatrom opalio. Zmaj sušni je samo dunio i lupio gromom prama Crnku. Lupio je, al' samo prid noge, a ne u momka, jel su njegove sare pune čubora. Ne mož' njemu nauditi zmajevska snaga iz potaje. Grom ga samo ogaravio, a momak se na to poč'o smijati:

– O, moj zmaje, dokle ćeš me mrčiti?! Nije ti dosta što si me umrčio baš kad sam se rodio, a ti biž'o isprid mo-

je matere?! Kad ćeš se već jedared i na šakama pokazati?! Možete doći obadvoj'ca najedared, ne ću se ni ja uplašiti, kad se moj brat Crvenko juče nije uplašio od tak'a dva šmolje.

Crnko zna zašto i' tako draži. 'Di će on ući u grad, kad se ne mož' smanjiti k'o Crvenko, već triba zmajeve izvarati prid kapiju. Što je 'tio to je i postig'o. Kad njim je poč'o prišivati lipče od lipčeg imena, pa još kad su vidili da mu snagom iz potaje ne možedu ništa, zmajevi sve dr'ću od bisa. Trče doli, pa sad ne iskidaju šarke na kapiji, već svu kapiju ruše prid sobom, samo da su što brže prid Crnkom.

Usput zgrabili u volovske kože po velik kamen, pa će s tim dočekati nezvanog gosta. Kako su strčali tako su zamanili s kamenom u volovskoj koži i dok se Crnko nije sitio, već je odletio priko polak ledine. Pao lipo baš prid ergelu zmajevski' magaraca, pa dva tri magarca do'vatio nogama. Kako i' je iz tak'e visine pozdravlj'o, siroti magarci se više nisu ni digli. Crnak vidi, da su to obični magacri. Nisu njima kosti gvozdene k'o šugavoj magarici.

Ona trči Crnku k'o da zna, da on misli na nju. Šugava magarica ne gleda kud staje, već smotaje poda se magarce koji joj se nađu na putu. Crnak je sad još bolje vidio, da ona jedina ima gvozdene kosti u zmajevskoj magarećijoj ergeli, jel je satrla magarce, priko koji' je prigazila, k'o da je kopitima izmeljala meso.

– Vidi ti šugavice, da ona ne će svu magarećiju ergelu sameljati za divenice zmajevskoj gospodi, – vikne Crnak.

– Tebe ćemo samliti za divenice, – prid njim su već dva zmaja.

S jedne strane mu trče zmajevi, a s druge strane mu trči nj'eva šugava magarica s gvozdenim kostima, al' sa zmajevski' uzgljanaca viče Crvenko:

– Brate, up'o si između dvi vatre. Ne boj se, već jednom raspali drugu.

Crnak je razumio šta mu brat poručiva. Napravio se k'o da ne zna ni kako bi usto sa zemlje, al' kad je šugava magarica doprla do njeg, mora da se zdravo začudila, kad joj se brže dočep'o repa. Nek' se čudi, drugo ni ne može kad joj je rep dop'o Crnkovi' šaka.

Dva zmaja okreću iznad glava velik kamen u volovskoj koži, a Crnak okreće magaricu s gvozdenim kostima. Zmajevi su valjda mislili da će ga tako ležeći sabiti u zemlju, pa su se zlo iznenadili kad i' doček'o s tom klepetaljkom i povik'o:

– Vi s kamenom na kremenjaka, a ja s čim možem na magarce već s magaricom!

Momak podvikiva, al' zmajevima nije do divana, već će o'ma' s dvi strane tući u glavu. U glavu ga nisu zgodili, al' kad su ga najedared s dva kamena kvrcnili po plećima Crnak up'o u zemlju ne do kolina već o'ma' do pojasa. Njegova srića što je tako duboko up'o, pa se i šugava magarica do'vatila zemlje nogama. Crnak potonio u zemlju, al' ne ispušta magaricin rep, a njoj je prvo da ga se oslobodi, pa da mu se zatim osveti. Kako je os'tila zemlju pod nogama, oduprla se iz sve snage i skočila. Srićno je skočila, samo iz momkovi' šaka nije iskočila već i njeg istrgla iz zemlje.

– Kad si ti mene izdigla, ne ću ni ja tebi ostati dužan, – nasmije se Crnak i već je vrtio magaricu iznad glave.

Jedared je okrenio, pa je s njom već i lup'o, jel su zmajevi opet 'tili blagosivati s njevim kamenom. Oni bi njeg u glavu, a on udara i viče:

– Kad sam već posrnio, ja ću šibati malo niže.

Zgodio jednog s magaricom u kolima, o'ma' i drugog, pa kad njim je smrsk'o kost nije mog'o da njim i ne prkosi.

– Tako, tako, samo vi kleknite prid jačim.

– Pušti nek' ti se mole, samo nemoj dopuštiti da štogod i izmole, – viče i Crvenak s grada.

Momci se rasigrali, pa njim je do šale i prkosa, al' se uto poč'o tresti sav tvrdi grad. Drma se iz temelja, a divojke se sve lome kroz zlatnu pendžericu i viču Crvenku:

– Nemojte se šaliti s glavom, već dokrajčite ove krvnike, jel se dositila nj'eva 'tica sa sedam glava. Ona sad ne će leći svoja jaja, već će s njima na'raniti zmijčiće. Teško vama i nama, ako to bude, jel će od zmajića o'ma' biti tak'i zmajevi, da ćemo i od jednog zaplakati na vike vikova.

Crnak baš nije znao o čem divojke divane, al je znao da je sad došlo vrime umriti el živiti. On zaušiljava maga-

ricu iznad glave, a Crvenko raskid'o zmajevske uzgljance od volovski' koža i rasipa mašak. Ode mašak u vitar k'o da s grada pada snig. Zmajevima je baš magarica nad glavama, al' su zaboravili sve drugo, pa ni sami nisu znali kako su zajaukali kad su vidili 'di njim uzgljance odu u propast.

– Šta je to?! – jauču k'o da ne vide šta je.

– Istresam buve iz vaši' uzgljanaca, da bolje možete spavati, – još njim vikne Crvenko, al' već trči u sobu 'di su gvozdena burad.

– Kad vam moj brat već udešava san, onda ću vas ja i poslati na spavanje, – al' na vičito, – vikne Crnak i počne i' tući po glavama.

Sad i' je mog'o tući. Kako je mašak letio iz njevi' uzgljanaca, zmajevi klonili. Klecali bi sad da njim Crnak i nije razbio kolina. Zamanjivali bi na njeg s kamenom u kožama i još i izmanjivaju, samo nje've ruke nemaju više snage da do'vate Crnka. Na njeg izmanu, a jedan drugog udaraju, kad glave priklanjaju jedan drugom k'o da dva cvića venu. Crnak nije ček'o da sami sude jedan drugom, već magarica pali po zmajevskim glavama. Kako je jednog slatko udario i drugom je odvalio polak glave. A kad je obadvoj'ci olakš'o teret na ramenima, onda je s njevom magaricom poč'o tući o kamen u volovskoj koži.

Zmajeve stuk'o u pra', a Crvenko baš provlači krste kroz one budžice na zmajevskoj sobi, kroz koje ne bi proš'o ni bolji vrebac. Crvenkova je srića što je baš onda skočio u sobu kad su zmajevi ispuštili paru, jel drugačije ne bi šale uš'o unutra. Kako su zmajevi izdanili, Crvenko tog časa post'o onaki krupan momak kaki je i bio.

Da je to bilo napolju, Crvenku nikad veće nevolje, a sad nikad veće sriće. On se baš plašio od tog kako će onako mali privrniti gvozdenu burad, a sad ne će gubiti vrime da privrće po jedno, već jednom rukom jedno drugom rukom drugo 'vaća. Bilo je i vrime, jel je 'tica sa sedam glava baš prokinila i sedma vrata, pa graknila:

– Momče, ja sam tu!

Crvenko njoj nije im'o kada kazati baš ništa, al' dva gvozdena bureta uto samo učine: pu! Kako i' je Crvenko privrnio, ona 'tica plane i počne goriti. Ona gori, al' dok

nije dogorila, dotle su dotrčale i dvi divojke. Ne idu prazni' šaka, već nose zmajiće i jednog za drugim bacaju u 'ticin plamen. Tica nije ni doplamsala, kad evo i Crnka.

Kako je vidio divojke, a on će k'o u šali:

– Brate Crvenko, poslove smo poradili, sad bi mogli da se i ženimo.

– Ako vam nas dvi nismo na odmet, onda nas ne morate ni prositi, jel je naš otac nas i tako obeć'o za žene onima koji nas otkupe. Daće nuz nas svakom i po polak kraljevstva, – divojke kažu, al' ne u šali već zdravo uozbilj.

Kako ne bi kazale uozbilj, kad njim se momci dopadaju, a borme se ni oni nisu zato šalili s ženidbom što njim se divojke ne bi dopadale. I nisu sad ni čekali, već svaki svoju divojku prida se na konja, pa će prvo svojim starcima, kad je nj'evo selo bliže, a o'ma' zatim će s divojkama i nj'evim roditeljima. Seljani imaju kada, nek dođu i nose zmajevsko dobro i blago. Momci će to sve bratski razdiliti seljanima k'o što je i nj'ev otac razdilio krupno žito. Ta siroti seljani su i zaslužili, kad su svi onako složno podmetnili leđa pod zmajevsku silu.

Momci nose divojke, Crnak garavu, a Crvenko onu koja ima kosu k'o i on, pa se šale:

– Ljudi ljudski, šta će kazati naš otac, a šta će samo seljani kazati, kad nas vide da se već ženimo?! 'Ko je vidio još to čudo, da se danas već žene dva derana koji su se rodili prije koji dan?!

Oni se tako šale, al' kad su došli ocu i materi, a dvoje staraca već gotovo osidili.

– Dico naša slatka, ta jeste l' zapravo živi?! Dvadeseta je godina kako ste očli zmajevskom ataru, pa se nismo nadali ni da ćemo vam kosti naći, – zaplakalo se i jedno i drugo.

A borme se i seljani sve u krst meću.

– Ta još malo, pa bi svi umrli od gladi, – kažu njim. – Žita vašeg oca već jedva imamo, a kako je to žito pokošeno, od tog vrimena od suše i od mraza nismo mogli ništa ni sijati, a kamoli da smo imali šta brati.

Svit se čudi što su se momci zavratili živi, a oni su se imali čemu čuditi kad su čuli koliko je vrimena prošlo

otkad su očli od kuće. A još kako se čudio stari kralj, pa još stara kraljica, mater divojaka, kad je vidila 'di joj ćeri dolaze zdrave i čitave iz zmajevskog ropstva i još s tak'im zetovima.

Al' svako čudo za tri dana, pa je onda bilo časti i veselja kad su Crvenko i Crnak svatkovali. To su bili svatovi o kojima se pripovidalo, jel je u zmajevskim dvorima bilo i 'ića i pića da je iz dvi kraljevine svaki bio zvan i dočekan u svatovima. A najviše su ti svatovi bili na glasu zato, što je tu bilo nastalundžija k'o ni u jednim svatovima ni prije ni posli. Bilo je toliko nastalundžija, da za dobre momke nije bilo dosta konja u dvi kraljevine. Sva je srića što su zmajevi imali tu veliku ergelu magaraca, pa je polak nastalundžija jašilo na čobanskim konjima. I ja sam u tim svatovima bio nastalundžija, al' meni već nije doteklo konja, neg' sam jašio na dobrom magarcu iz zmajevske ergele. Da mi je sad još zmajevskog vina, ja bi' grlo malo pokvasio, pa bi i pripovitka bila duža.

Pričao *Nikola Gabrić-Krmačin*

I M E N J A C I

E, kaže, bio tako jedan gazda, koji je im'o zemlju i salaše na nikoliko strana. Ne radi ni jednu zemlju, već sve izdaje pod arendu. Izmislio on ovako: zemlje imam dosta, da možem živiti i brez rada, a i kad bi' baš im'o volju, da gazdujem, zašto da uvik dr'ćem kaka će biti godina! Ovako, arendašima rodilo a ne rodilo, meni uvik rodi, kad meni moradu platiti arendu.

Nikad ne izda zemlju na više godina, da bi mog'o arendaša kreniti kad 'oće, pa svake godine gleda da arendu udesi kako je njemu bolje. Ako je u izgledu da će 'rana biti na cini, on izdaje pod arendu za 'ranu, ako nije taki izgled, on u novcu, al' šalangove nikad ne zaboravlja. U šalangove dobije i ogriva, debelo krmče i živine, a ne zaboravi, da uzme i svoje iz voća na ledinama.

I tako ništa drugo ni ne radi, već s vrimena na vrime iđe od salaša do salaša i sića arendaše šta su mu još dužni.

Jedared doš'o kod jednog malog arendaša baš posli užne, kad su dica bacila mačkama što je ostalo od užne. Na salašu se mačke baš ne maze, a kod sirotog arendašića se baš ni ne možedu maziti, i kad njim se štogod baci, onda sve navale k'o hale. Navalile i sad sve mačke, al' najviše jedan veliki mačak. Skočio u sridu, nakostrušio se i ne da bliže. Kako će koja mačka, da zgrabi štogod, a on nju noktima i zubima.

Arendašova dica se smiju okolo, a i gazdi se dopalo kako mačak nikom ne da bliže. Stao i on, pa viče mačku:

– Samo tako, drž', ne daj!

Uto izaš'o i arendaš, a evo za njim i žene, pa zovu gazdu unutra. Ne će on dok ne vidi šta će naraditi veliki mačak, već pita kako se zove, da ga mož' imenom 'rabriti.

Gazda pita za ime, a arendaš i arendašica se najedared spleli, pa bi štogod i kazali i ne bi. Kako će kazati, kad su mačku nadili baš gazdino ime.

– Šta je, niste ga valjda zaboravili krstiti? – gazda će u šalu.

On će u šalu, a arendašov najmanji derančić će:

– Nismo borme, on se zove Loša!

Arendaš i arendašica bi udarili derana po ustima, al se gazdi zdravo dalo na smij, kad je čuo kako se mačak zove.

– Vidi, vidi, pa to je moj imenjak! Tako i triba! Valjda ste mu zato nadili moje ime, što je tako lip deb'o i jak k'o ja!

Arendaš i žena se sad samo zbunili, pa ne znadu e bi l' potvrđivali, el bi na dicu, da ćute, al' derančić se oslobodio kad je vidio kako je gazdi drago, pa ga ni'ko ne zadrži. Stao on prid gazdu k'o mator i kaže:

– A, kako ne bi! Zato smo mu nadili to ime, što je tako posrtan i sve grabi sebi! Gledajte ga, ni sad ni'ko živ ne mož' doći od njega do zalogaja!

Derančić se zapripovid'o, a gazda se najedared manio smija, pa se okrenio na petama i ode k'o iz puške.

– Gazda Loša, pa ne ćete nam ni ući?! – arendaš će za njim. – Šta vam je, da najedared odete?!

Al' gazda skočio na kola i ni ne obazire se, već ošinio konje i onda viknio:

– Za danas smo se dosta izrazgovarali!

Pričao *Lazo Križanović*

M R T V I J A R A N

U staro vrime jaran jedne divojke nije se vratio iz rata. Ljudi kažu da je poginio, al' divojka ga samo čeka. Godine prolaze, mater je s'vituje da se uda za drugog, al' divojka ni da čuje.

– Moj jaran nije mrtav. – Da jeste on bi se već javio. A baš da je mrtav, ja njegova i ničija, – divojka tira svoje.

Mater njoj lipo:

– Ćeri, 'ko je još čuo da se koji mrtvi javio, a koja je to divojka bila jaranica mrtvog momka?!

Al' nema razumnog divana s divojkom. Ona će povirovati kad joj sam jaran kaže da je mrtav. I kad je mater sve više s'vitovala, divojka ko usprkos počela ići od babe do babe, za koje je čula da se bave nečistim poslovima. Dotle se nije manjivala, dok nije našla jednu babu koja se primila da je uputi.

– Kad bi ti da ti se mrtvi jaran javi, – kaže njoj baba – izađi uveče pod brig, tamo 'di je kadgod bilo groblje, i iskopaj jednu mrtačku glavu. Kuvaj je do ponoći u maslici, pa će biti što ti srce želi.

Divojka je još to veče našla niku razlupanu mrt'ačku glavu, a drugo veče se zatvorila i samo troši ogriv. Maslica se kuva, a kad je vatra bila već jaka, počelo je i vriti. Kako maslica kutlja kroz uši, nos i svaku jamu na glavi, a divojka čuje:

– Doć', doć' prid ponoć! Doć', doć prid ponoć!

Tako je kutljalo sve do prid ponoć, kad jedared kogod krvca na pendžeri. Divojka se nije ustravila već o'ma' otvorila. Pogledala, a prid kućom njezin jaran na crnom konju. Ne kaže ni rič, već pokaže rukom iza sebe na konja. Divojki drugo nije ni tribalo. Spremila bućur i uzjašila iza jarana.

Jaše sad kroz selo, al' nigdi ni žive duše, ni sviće. Ni divana o tom da koji ker istrči i zalaje na konja, već ako se koji naš'o na putu, taj podavio rep i biži k'o od vatre. Divojki je to malo čudno, al' se još ni onda nije ustravila, jel je jaran baš taki kak'og ga je vidila poslidnji put. On ne kaže ni rič, ni ona ne pita, i tako su jašili jedno vrime, dok nisu došli na jedno veliko groblje. Divojka onda vidi, da tu na sve strane jaše na crnim konjima, al' ni na jednom konju da je dvoje k'o što je ona s jaranom. Kad su već ušli među nji', njezin jaran progovori:

– Vidiš, to mrtvi jaše.

– Pak, samo kad ti nisi mrtav, – ona odgovori.

Kako ona to kazala, a momak ošinio svog konja, da se onaj zatrč'o iz sve snage. Nije se dobro ni zakas'o već se zaustavio prid jednom uskom jamom na pustom grobu.

– Evo, ovo su moji dvori, – jaran kaže divojki. – Tu ćemo ući.

I ne čeka šta će divojka kazati, već o'ma' uvede konja. Kako ga je uv'o, a divojka ima šta i viditi: nije to konj, već mrt'ački kovčeg. Kad je vidila na čem je jašila s jaranom, a kosa joj počela rasti. Ne kaže ni rič, al' se ni ne miče.

– 'Ajde, unutra kad si toliko želila, da budeš sa mnom, – jaran će na jaranicu.

Ona ne smi kazati da ne će, već veli:

– Čekaj, da ti prvo dodam bućur.

Jaran ko da se nasmij'o i veli:

– Ej, jaranice moja, kome je još do bućura taj k'o da ne želi baš iz srca ovamo.

Al' kako je da je, nek' prvo iđe bućur. Kad je divojka metnila bućur, a jama tisna za njega. No ništa, jaran će ga iznutra vući, a ona će turati. Vuče on, al' kako se bućur malo zaglavio, divojki se pod rukom naš'o komad dračovog drveta. Baš je bio natruo, al' ona ga umalo nije poljubila. Da je jaran vidio, možda bi pomislio, da se zato toliko obradovala što će s drvetom turati bućur. Kako ne bi! Divojka drvo provukla kroz bućur, namistila ga priko jame i onaj nek' vuče dok grob ne razvali. Kako se bućur zaglavio, a jaranica biž'! Ni mrtvi je ne bi stigli tako perjaši iz groblja.

Kudan i dokle je bižala, to nikad nije doznala, al' je jedva stojala na nogama kad je ugledala jednu sviću. E tu će biti živi' ljudi, pomislila i utrčala. Al' kad je već bila u kući, onda vidi da tamo nema nikog, osim što se u zapećku opružio jedan mrtavac, i na pendžeri vino i mrvica što su mu metnili za dušu.

Divojki nije sve'dno što je opet naišla na mr'ca, al' ne će više u mrak. Kako je tako je, al' tu je bar svića! I sćućurila se u jednu ćošu, pa ćuti. Nije se dobro ni namistila kad jedan zaorca na pendžeri, i poviče:

– Hej, mrtvi, daj živi'!

Onaj iz zapećka se podig'o i o'ma' će kreniti divojki. On bi, al' u taj par divojka začuje 'di mrvica progovara:

– Stani, stani, i ja sam bila mrtva, al' ti nemaš puta priko mene.

Kako mrvica kazala svoje, a mrtavac u zapećku opet pao nauznak. On pao, a onaj na pendžeri zakvrca još jače:

– Hej, mrtvi, daj živi'!

Onaj iz zapećka već skače, al' mrvica je brža. Kaže ona:

– Stani, stani! Ja sam bila mrtva, al' su me posijali, pa sam iznikla i tako oživila. A ti jedared doš'o na svit, jedared o'čo, i nikad više.

Divojka je samo čula kako se onaj strovalio u zapećak. Ona čuje, al' čuje kako i onaj na pendžeri viče još jače:

– Hej, mrtvi, daj već živi'!

Mrtavac iz zapećka skače, al' mrvica ga već dočekiva.

– Stani, stani! Kad sam već nikla, ja sam narasla i sazrijala, – ona kaže svoje.

Onaj puk'o u zapećak da je sva soba zveknila, a onaj na pendžeri zalup'o k'o da će je o'ma' razbiti.

– Hej, mrtvi, 'oćeš već dati živi'?!

– Kako ne bi dao. – Diže se onaj iz zapećka i makar ne vidi, o'ma' bi u budžak do divojke, al' mrvica već kaže:

– Ta stani, stani! Onda su me ljudi pokosili, vezali u snoplje i ovrli. Od zrna je opet postalo zrno —postalo i još ostalo.

– Ti mrtvi, čuješ već jedared, 'oćeš dati živi'?! – onaj lupio po pendžeri.

Zapećak se sve zatres'o kako je onaj skočio, al' je mrvica tu. I ona je povikala:

– Stani, stani! Onda su me samlili, u kruv zakuvali i ispekli, al' za žive, koji su i od mene još dosta simena ostavili, da opet oživim.

Zapećak se zatres'o kako je onaj pao, a ovaj na pendžeri k'o da će pobisniti.

– Ne čuješ ti mrtvi. 'oćeš već jedared dati živi'?! – dreknio on, al' u to i pivac kukuriknio.

I ko da je kogod rukom odn'o, nestala zuka i buka s pendžere, a i onog iz zapećka. Ostala samo svića, al' malo posli i nju vitrić utrnio. Kad je divojka bacila oči na pendžer, vidila je 'di se zora javlja, a mrvica progovori:

– A sad biž', i ne trpaj se više među nji' dok ti ne dođe vrime. Spominji i' se, al' poštivaj mene dok sam za tebe stvorena.

Divojku nije tribalo još jedared nagovarati da biži. Kad je izmakla iz kuće, nije se ni obazrla do svoje kuće. Prvi pos'o joj je bio da baci maslicu i mrt'ačku glavu što je u njoj kuvala, al' od svega ni traga. Ne vidi ni da je vatra gorila. I šta će tako izmorena, već se zavukla pod dunju, a kad je uj'tru ustala, nije se stidila, već kaže materi:

– Nane, je l' mene prosi još i sad onaj momak za kojeg ste mi koji dan govorili?

I tako se lipo udala k'o i druga čestita divojka, i živila ko i drugo čeljade. Svoji' mrtvi' se spomenila kad je bio red, al' nikad više joj nije palo na pamet da s njima započne razgovor. A kad je već ostarila i vidila, da će i njezino vrime isteći, borme je često uzdisala:

– E. da mi je sad one mrvice! Alaj se ne bi' srdila da me još dugo ne da!

A' šta je na kraju bilo, i da l' je sve to baš bilo, ja ne znam. To znam jedino, da je pripovitki kraj.

Pričao *Marko-Vojnić-Purčar Pulak*

N O V A   S N A J A

U staro vrime, kad se snaja dovela u kuću, znalo se šta su njezini poslovi u kojima će odminiti svekrovu. Zato su starci jedva dočekali da prođu svatovi, pa da vide šta vride snajine ruke i kako će svekrovi svaniti.

Tako jedan jedinak dov'o u kuću mladu, a svekar i svekrova drugi dan uranili i čekaju kako će se snaja pokazati. Čekaju i čekaju, al' snaja nikako da se siti šta bi prvo počela. Kad su starci vidili, da pos'o ne kreće brez upućivanja, zavukli se u sobu i dogovaraju se.

– Bilo bi nezgodno, da je prvi dan sićamo el karamo, – kaže svekrova – jel se mlada nije dobro ni razbudila u našoj kući.

– I ja tako mislim, – potvrdi dida – jel mi se čini, da je okoprcno i dositno čeljade. Bolje da mi štogod izmislimo, iz čega će se ona i brez divana dositititi šta joj je dužnost.

Nisu se dugo mislili, već uzmu đuge, k'o da su se bajage krenili na vodu, i prid snajom će se otimati, koje će od nji' ići.

– 'Di ćeš ti, dida, na bunar s tim velikim đugama, kad i sebe jedva nosiš na tim rđavim nogama, – bajage se protivi baba.

– A ne možem ni to gledati, da ti iđeš svaki dan rad vode, – ne da se dida.

Kad je snaja čula o čemu je razgovor, najedared se stvorila između svekra i svekrove, pa njim lipo kaže:

– Alaj, alaj, šta se tu triba istiravati ma za čega?! To je bar lako razgaliti: jedan dan ćedu baćo doneti vode, jedan dan ćedu nana doneti, i mir-bog!

Kad su starci čuli kako snaja razgaljiva, manili su se divana i očli obadvoje na bunar.

–E, baš si im'o pravo: ovo je okopreno i dositno čeljade! – baba će se rugati didi. – Lipo se dositila!

– Borme i jeste! Srića je što se još nije dobro razbudila u našoj kući, a kad se tako dositno čeljade još dobro i razbudi, onda se spremaj, da joj i noge opereš svaki dan, jel se ja ne ću otimati oko tog k'o sad oko đuga. Ako bi se sitila i mene, ja ću je radije pokarati pa bilo zgodno el nezgodno – zaglavi dida.

Pričala *Joca Šević*

I Z I L I C A

Ko kod nas ima svog dobra i zna živiti k'o čovik, taj se ne može potužiti da je ost'o željan kak'og blaga ovog svita. Ova naša blasovena zemlja ne rodi samo 'tičije mliko, a drugo sve. Zato je kod nas uvik bilo izilica na glasu, al' i popilica.

Bio tako jedan, koji se 'ila nije ni laćo ako se navadi u tanjir k'o za drugog čovika. Zdila, kastrona el kotlić, to je razgovor za njega.

Jedared u nedilju bio lip prolićni dan. Žena bila dobre volje, pa je čovika 'tila iznenaditi s dobrom užnom. Prid podne izašla na kapiju, da vidi iđe l' čovik, a on baš skrenio u sokak. On iza ćoše, a dva komšije prid njega. Šta su divanili, žena ne zna, al' vidi da joj se čovik malo nećko, pa onda krenio s komšijama u kuću i manio joj, da će o'ma' doći.

Ona je čekala, al' kad se sitila da će rizanci popiti svu čorbu, a čovika još nikako nema, najedared se uzjurdumila. Kako ne bi bila srdita?! Spremila je tako lipu užnu, a njemu je baš sad do komšijanja. Naoštrila se i ode rad njeg.

A kako se samo rasrdila, kad je prid njim vidila tri zdile tašaka sa sirom! Najedared grabi iz tri zdile i već kašikom zvoni po dnolu. Žena da pukne od bisa, al' se na pragu najedared trgla: sitila se, da nije red tarmati svog rođenog čovika prid tuđim svitom. I latila se, pa će ga bajage lipo sićati, da ga i kod kuće čeka užna. Ona lipo, a on smaz'o poslidnje taške, pa se još i nakosirio:

– Alaj, ženo, ne će kuća nikud pobići, a ni ja ne možem skakati odud, kad sam se tako napucko, da bi' se raspuk'o čim bi' se pomak'o od astala.

Komšije se čudo raspoložile, kad su vidile šta on porađiva, pa nude i ženu da malo sidne. I kažu šta je. Eto, kladili su se, da njezin čovik ne će moći po'isti dvi zdile tašaka, a on po'io prvo i zdilu čorbe i još i treću zdilu tašaka, koju su skuvali za svoju čeljad. Smiju se kako je njezin čovik sve to počistio i samo bi i ženu zadržavali na divanu, al' njezin čovik ogreb'o zdile i najedared ust'o, pa će još uvik srdito:

– Komšije, ja bi još ost'o drage volje. Za vašu volju bi' porub'o još zdilicu makar se i raspuk'o, al' me sad nemojte ni siliti da ostanem, jel nemam volju ni za šta kad mi ovako iđu za petama.

Komšije će ga stišavati i zadržavati, pa će braniti ženu, da ona sirota nije ništa zlo uradila ni kazala, al' onaj ode k'o oparen i samo mrnđa ženi. Ona ćuti dok nisu odmakli, al' onda će:

– E, moj čov'če, vidiš kaki si. Ja ti ispekla dva jagnjeta, pa sam se baš rasrdila, kad sam vidila da si se nuz moju dobru užnu naužn'o za tuđim astalom, al' to nisam pokazala prid tuđim svitom. Od bisa da crknem-puknem što će mi ostati sve što sam naspremala, al' pokazivam lipo lice, a ti mene dočekivaš tako?! Još ni sad ne bi kući, već se srdiš na mene k'o na zlotvora, a moja užna i tolika trudba nek iđe u štetu.

Žena počela brojiti, pa već i pregaču sprema da tare suze, kad je čovik najedared zagrlio i poč'o se smijati iz sveg srca.

– Kaka srdžba, ženo! Ta u pete bi' te ljubio, kad sam vidio da dolaziš rad mene.

– Pa šta si onda zinio na mene k'o kaka matora džora?!

– Šta sam?! Ta moram se praviti srdit, jel me drugačije ne bi puštili iz gostiju. Pozvali me – kažu, kladili se na mene – pa ja mislio, da ću moći udariti dobar temelj našoj užini, a oni izneli prida me tu ritku 'ranu! Mor'o sam nakalamiti i s njevom užnom, al' kak'e hasne, kad ti 'idu k'o vrepci. A najgore ti je kad gladan čovik prizalogaji, jel se onda samo otvori glad. Tvoja srića, što si spremila malo mesanca i znaj, da ću sad zapravo biti srdit, pa jako,

ako užna nije već na astalu, jel kaki sam gladan, valjda bi' umro od gladi kad bi' mor'o još i čekati na čestiti zalogaj.

To kaz'o, pa kad je onda potrč'o prid ženom, dok ona nije stigla, on nač'o već i drugo jagnje.

Pričao *Šime Bašić-Palković*

MOMAK BREZ NEVOLJE

Bio jedan momak, koji nije im'o nigdi nikog, pa se krenio u svit. Jedno veče naiđe na kolibicu. Tamo je živila sama baka.

– Bako, bi li mog'o noćiti kod vas?

– Pa još i večerati. Kako ja ne bi' dala putniku konaka i malo krušca, – lipo ga primi.

O'ma' cvrkne malo večere, pa prid momka.

– Vi, bako, ne ćete? – zapitaće momak, kad je vidio da ona ne sida za astal. – 'Ajte, ta i meni će biti slađe.

– Ne možem, sinko – ja imam briga i briga, a i sustanuta sam. Di sidnem tamo već i spavam. Brige, sinko.

Momak bio duševan, pa mu baš nije sv'edno što baka veli.

– Znate šta, bako, – počo se on nagađati snjom, – ja nemam ništa osim što je na meni i u meni, a nemam ni briga kad se za mene, eto, postaraju dobri ljudi, k'o sad i vi. Eto, dajte el prodajte od ti' briga i meni, pa će i vama biti lakše.

– Meni kako bilo da bilo, a ti sad večeraj mirno.

– Ta prodajte i meni malo briga.

Momak navaljiva, baka se ne da, al' na kraju će:

– Dobro, al' ne mož' dok ne svane.

Šta će momak, već lipo večera i ode u spavinjak. Al' ujutru čim je ust'o, prva rič mu je:

– Bako, daj briga!

– Ti baš 'oćeš?!

– Kazo sam već nejedared.

– E, onda ašov i lopatu u šake, pa za mnom.

Baka ga odvede u jednu ritinu. Tu nika duboka, razvàljena bunarina. Kaže momku nek se skine, da je k'o od

majke rođen, pa nek se ogleda kako izgleda u toj vodi. Momak posluša, al' kako se nagnio, a baka njeg turi.

– Eto ti sad briga – gledaj kako ćeš se iskopati otud. Kad naučiš svoju brigu brigati, onda podili i tuđu.

I ode ona sotim, a momak ni sam ne zna kako se koprca. 'Di stane tamo se roni, 'di se odupre tamo noga tone. Na kraju se kojikako namistio na čvrsto, al' nevolji daleko kraj. On će se sad iskopavati, al' koliko zemlje izbaci gotovo toliko i padne natrag, pa se voda diže za njim. Malo vrimena mu je tribalo da nauči šta je to svoja briga i kad se u samo veče kojikako iskobelj'o, borme je vidio da još nije brez brige. Kako će tisniti na čiji prag, kad je go' golcat. Već je pomišlj'o na to, da se gladan i umoran zavuče 'digod u šumu k'o zvir, kad vidi 'di krave tiraju s paše. Nije se dugo mislio, već skoči među nji' pa se pokriva s njima, i više na čet'ri neg' na dvi noge, uvuče se u košaru. E, sad je u vrućem, al' je u trbuvu zdravo 'ladno. Sad bi dobra bila i večera. Ne bi sad ček'o da ga 'kogod zove el da on koga zove, dobro bi mu pala večera i samom. Baš se o tom misli, kad uđe gazdarica s kravljačom. Muzi krave, al' joj se baš ne žuri. Tako je tu otezala, dok se nije u'vatio mrak k'o tisto. Momak se čudi što ona ima toliko kada, al' se onda zapravo začudio, kad su se polagacko otškrinila vrata i povirio glavom popo.

– No, sad već mož', – prošaplje popo.

Sad je najedared i gazdarica postala hitra, pa sva poskočila.

– Mož', mož', mrak je već dosta gust, – kaže i o'ma' krene.

Ona će na vrata, a popo se zakrilio za njezinu suknju. Kad je momak vidio šta se tu sprema, najedared k'o da je dobio krila. Popo se samo začudio kad je nuza se spazio golaća. Čudio se, ne čudio se, popo ne smi kazati rič. On ne smi, a momak mu šaplje:

– U svake 'tice su dva krila, pa kad zakrili 'tiče jednim, red je da drugo 'tiče zakrili drugim.

Gazdarica je mislila da popo mrnđa, pa će se obazriti, al ovaj nju za konđu i ne da. Boji se, da će ona skikniti

kad spazi nezvanog gosta i u onom stravu, i kako je 'tica bila u riči, njoj šaplje:

– 'Tico moja, samo ti iđi mirno.

– Huncute jedan, alaj lipo znaš lagati oko mene, – gazdarici je drago. – Baš si me zvao svakako, al' ovako lipo još nikad.

Njoj je lipo, al' je popi zdravo ružno. Ne smi ni pisniti i tako iđe s momkom zakriljen iza gazdaricine suknje. Kud popo tamo i momak, a popo iza vrata pa pod krevet.

– Šta ćeš ti tu? – šapljaće on momku, kad su se opružili ispod drvenica.

– A šta ćeš ti, sveti čov'če?!

Popo o'ma' okrenio divan i jedva ga mož' čuti, kad je kaz'o:

– Mani se vike, još će nas čuti.

– A ti meni daj odilo, jel će drugačije biti dreke.

Popo će ga miriti i utijavati, a momak se samo priti da će vikati i na kraju se zemlja nije mogla potužiti popi, da je samo ona gola, jel se i on go' opružio po njoj. Momku drugo nije tribalo, već u'vati priliku i izmakne napolje. A tu se o'ma' pribio nuz pendžer. Kako i ne bi, kad se na astalu puši krasna večera.

– 'Ko je? – zapita gazda, kad je čuo da kvrcaju na pendžeri.

– Pustinjak.

– 'Oćeš li na konak?

– 'Oću, al' ne ću u nečistu kuću. Ti imaš u kući nečistog du'a, moram ga prvo istirati.

– O, zato ja i žena živimo tako rđavo, – skoči domaćin na noge, kad je to čuo.

Žena bi oko njeg, pa bi tirala pustinjaka s praga, al' čovik ne sluša već o'ma' istrč'o. Momak ga zapita ne bi li 'digod mogli ugrijati vodu, al' onako da se sve pari.

– Ta ima je u peći, ako ćeš i krmče paljužati.

– E, onda ćemo nečistog du'a opaljužati, da ga sutra pozna sve selo, – kaže momak.

Uplićala bi se tu i žena, al' čovik nju otisne i o'ma' veliki zemljani lonac vrile vode iz peći. Momku drugo nije tribalo, već žbućne pod krevet. Ni popi nije drugo tribalo!

Ako je doš'o u mraku zakriljen gazdaricinom suknjom, sad je na svitlosti potrč'o onaki kaki je. Ode on, ta sve dovratke ruši, a urliče baš k'o pravi nečisti du'. Kad je domaćin to vidio i čuo, borme su ga mogli zapitati kaki je to du', al' on ništa nije znao.

Za'faljiva se sad momku, pa ga sio u pročelje i samo dvori. A momka ne triba nuditi, kad su mu oči iskočile od gladi. Navečer'o se i ni brige ga što gazdarica reži. Domaćin liva vino i u njeg i u svakog još i više neg što stane u čovika. Gazdarici baš nije pravo, al' i ona mora piti, kad se domaćin straboga raspoložio, pa je samo plešće po ramenima i kaže:

– E, ženo moja, sad će biti života u našoj kući, samo kad je ovaj pustinjak istir'o nečistog du'a.

Pije sad 'ko 'oće i 'ko ne će. pa nije prošlo vrimena, a u kući se svi poizvaljivali. Momak je to samo i ček'o. Još kad se s popom zavlačio pod krevet, vidio je da sluge i sluškinje vide koga vodi gazdarica, pa se svi migolje isprid nje, da domaćin kako ne bi spazio popu. Momak je o'ma' znao, da sluge i sluškinje dušu u jednu tikvu s gazdaricom i popom.

Sad je lipo u'vatio dvi mačke, vez'o njim repove, pa i' pribacio priko pajante pod odžakom 'di se meso puši. Izaš'o u kujnu, pa tu naš'o criva koja su ostala od živine, koju su zaklali za večeru. Uzme on nikoliko i na krevet pod svaku sluškinju. Slugama privuk'o glave, pa njim zavez'o kose. Svinjaru svez'o jednu nogu za drvenice, pa tu sio i on.

Kad je sve udesio, onda se opet latio 'ića i pića, dok se koje od ovi' ne razbudi. Oni spavaju k'o i drugi pijani, al' se moraju razbuditi kad se mačke čudo mordave u odžaku. Grizu jedna drugu, koprcaju se, a kako će se oteti jedna od druge kad su njim repovi vezani, pa još više na pajanti.

Ni nije ta dreka dugo trajala, kad se prva trgla iza sna gazdarica. Poslušala malo, pa kad je čula otkud jauk i mauk dolazi, udari šakom u nos jednog slugu.

– Ustaj, šta spavaš?! Ne čuješ, da će mačke po'isti svu divenicu u odžaku?!

Onaj skoči, al' di će kad je vezan za kosu drugog sluge.

– Šta se čupaš za kose?! – drekne onaj drugi i udri po prvom.

– 'Ko te čupa?! Ti mene vučeš za kose i ne daš mi ustati ,– drekne onaj prvi, pa i on udri.

Mordave se nji' dvoj'ca k'o i mačke, al' se tu opet uplela i gazdarica, pa po njima prakljačom.

– Sad ste se latili tući, a mačke dotle nek' po'idu svu divenicu, – viče ona.

Ona dvoj'ca se već načupali, pa njim nije ni krivo što su dali jedan drugom, al' kad su ostili prakljaču, oni u jedan glas:

– Vidi sad posla! Čerez mačaka ćeš nas ubogaljiti prakljačom, a što onog tvog popu kljukaš divenicom priko cile godine, za to nas još tiraš da ne vidimo.

Kako su počeli vikati, a domaćin se budi. Kad je gazdarica to vidila, o'ma' ostavila sluge, pe će buditi sluškinje. Prodrmaće jednu, pa zgrabi rukama u criva. Trgla je ruku k'o da se opekla, pa će drugu, al' i tamo napipa živinska criva.

– Ju, vidi ove dvi keruše! Tu ste mi se u krevet okotile!

One se trgle iza sna, pa gazdarici:

– Okotila se ti s tvojim popom!

Mačke sve uši cipaju, domaćin poč'o ćuliti uši, pa gazdarica nema kada, već će buditi svinjara, kad drugi nije ost'o. Ne će valjda buditi ovog prokletog putnika – pustinjaka, koji drima nuz svinjarove noge. 'Oće ona svinjara, al' ne zna da putnik-pustinjak ne drima, već čukljika svinjarovu svezanu nogu. U toj buni gazdarica dotle nije ni čula kako se svinjar otima, a od smija ne zna šta bi.

– Šta je, čitava kuća se ruši i tuče, a ti ćeš se još smijati?! – drekne ona, pa udri prakljačom po svinjaru.

Na to će i putnik-pustinjak digniti glavu i progovoriti:

– Ta kako se ne bi smij'o, kad ti čitavo vrime misliš, da mi ne znamo da je taj nečisti du' bio popo s kojim si se držala.

– Šta kažeš?! – skoči na to domaćin.

– To, da sam ti prvo istir'o nečistog du'a, al' sad ti tiraj sve ovo što se nakupilo oko tvoje žene, jel su ti svi oni radili o glavi.

Domaćin je već čuo dosta i kad su se sluge i sluškinje izlanile, pa sad zgrabi prakljaču iz ženini' ruku i kad je onda poč'o tresti buve po njima, nije znao kojem je 'di poroljo kosti. Kad je kuću očistio, zgrabio kesu soli i kaže momku:

– Pobratime, 'ko je još vidio, da se krmče uradi samo napolak?!

On ode naprid, momak za njim, pa lipo do pope. Onaj se nije nad'o ovak'im gostima, al' i da se nad'o, ne bi se mog'o šale skloniti, kad je sav oparen, pa samo stenje u krevetu. Čoviku drugo nije ni tribalo, već strg'o s njeg jorgan, pa najviše soli tamo 'di je popo najviše oparen.

– Eto tako, pobratime, – kaže on momku, – ti si krmče opaljuž'o, a ja sam ga metnio u prisolje.

I odeše nji' dvojica, pa momak ispripovida kako ga je baka naučila, da upozna svoju brigu i tuđu zna olakšati. Kad je domaćin to čuo, o'ma' donese baku, pa i nju i momka primi u kuću, i sad su oni živili i razgaljivali kako triba i kako je čovičanski red.

Pričala *Tona Jurčak r. Lebović*

KOŠULJA ZADOVOLJNOG ČOVIKA

E, kaže, bio jedan kralj koji je već godinama bio sav m krastama. Obeć'o on polak kraljevine onom 'ko ga te nevolje oprosti, pa se oko njeg okrenilo polak svita da ga liči, al' lika ni'ko da nađe. Tako su prolazile godine, al' kraste na kralju nikako, i njemu život već odavno dotužio, kad tuđan naiđe jedan stari pustinjak. Kad je čuo za kraljevu nevolju, svrati i on, pa kaže:

– Svitla kruno, ja lika dati ne možem, al' znam za njega.

Kad je kralj to čuo, ta od same riči kraste pomalo počele spadati s njega. Sve mista traži pustinjaku, pa ga pita za taj lik.

– Eto, – kaže onaj, – da je vama, svitla kruno, košulja sa zadovoljnog čovika, pa da je obučete, al' o'ma' bi sve kraste nestale k'o da i' nikad nije ni bilo.

Kralj o'ma' razasl'o svoje ljude da traže zadovoljnog čovika, pa se krenila i dva kraljeva sina. Idu sad kraljevi ljudi na sve strane, pa nek' je čovik k'o šaka, oni ga pitaju je l' zadovoljan. Pitaju i pitaju, al' nigdi čovika koji ne bi im'o nevolje bar toliko koliko je crnog pod noktom, pa ni'ko i ne kaže da je sasvim zadovoljan.

Svi kraljevi ljudi traže, al' najviše njegovi sinovi. Idu oni drvetu kamenu, pa se zavitovali da se ocu ne će vraćati dok ne nađu zadovoljnog čovika. Već su i zaboravili kad su krenili, kad u jednom selu naiđu na momka koji se prati. Prid njim svirci, iza njeg svirci, a on od veselja grli svakog na koga naiđe. Tako on zagrlio i kraljeve sinove, pa i' zove da se s njim prate.

– Ne marimo, samo ako si zadovoljan, – kažu oni.

– 'Ko, ja jesam li zadovoljan?! Braćo moja, od mene zadovoljnijeg čovika ne bi našli pa da pritražite čitav svit. Ja sam zadovoljan i samo zadovoljan, – kaže onaj.

O, kad su kraljevi sinovi to čuli, onda su ga oni latili grliti i ljubiti.

– Pobratime, kad si tako zadovoljan, ne bi l' nam učinio tu dragost da nam d'aš košulju sa sebe? – o'ma' će ga zapitati.

– Ja da ne bi' učinio? Dao bi čitavom svitu košulju sa sebe, samo da ljudi postanu zadovoljni k'o ja, a da vama ne bi' dao jednu. Al' braćo moja, – kaže on onda, – što vam možem, kad sam već jutros naiš'o na jednog prosjaka.

Raskrili on kabanicu i kraljevi sinovi onda vide, da na njemu košulje nema.

Pričao *Luka Šabić, Bukvać*

ZATRČO SE U VRAČANJU

Svi znate da kod nas Bunjevaca narodni' običaja ima i na pritek, a za svaki gôd ponajviše. Tako se od običaja zna šta mora biti za večeru na badnje veče, i kojim redom se šta troši. I tu je običaja toliko da red nije jednak ni u svim bunjevačkim selima. Gra'čorbe mora biti svagdi, a iza nje na jednom mistu dođe sa sirom nasuvo i riba, pa skuvane suve šljive, na drugom mistu ima pupačke, na trećem čikmaka. Ima i gatanja i vračanja kako u kojem selu, al' k'o što je običaj da za to veče mora biti gra'čorbe u svakoj kući, tako je valjda svuda običaj i to da prije večere svaki razbije po jedan ora', i kaki je ora' tako će biti u kući zdravlje i godina.

Starovinski ljudi su virovali u to, pa jedan domaćin izabere ora' koji je naoko bio lip, jedar. Svi oko astala uzeli po ora' pa bi dica da prva rascipe svoje, al' starešina kuće ne da. On će prvi gatati i vračati. K'o veli, njegov ora' je cigurno zdrav pa nek s takim or'om bude vračka za cilu kuću.

Uz'o nož, poč'o rastavljati lupinju i kaže:

– Dajbože, da nam je ova godina tako zdrava i beričetna kako je zdrav ovaj ora'!

Rič kaže, ora' rascipio, a kad ga je pogled'o im'o je šta viditi: ora' sav truo i plisniv!

Siroma' domaćina se prvo zblenio k'o da je zanimio, pa još kad je vidio kako su dica rascipila sve do jednog zdrave orase, on povik'o k'o da kola odu isprid njeg:

– Bože, bože, ta ne slušaš ti valjda na jednu ovak'u matoru ludu k'o što sam ja?! Bolje pogledaj na ovu dicu, jel je moje vrime i tako već prošlo, pa danas jesam sutra nisam,a oni rastu pa će temelji i tako ostati na njima.

Pričala *Ilka Manjok*

MOMAK KOJI JE PRODO POOČIMOVU KOŽU

E, kad se dogodilo nek se i pripovida. U jednom selu osvanio čovik iz bilog svita. Nema žene, a u povoju nosi muško dite. Siroma' je da nema ni košulje, već se golom tilu opaso s nikim ularom od čudne crne dlake. Nit se tuži nit se fali, a kad ga zapitaju na koju stranu svita je odrast'o i koja nevolja ga je dotirala ovamo, on samo odmane rukom. Toliko je od'o, da ditetu nije otac već poočim.

Svit se malo čudio neobičnom gostu, al' svako čudo za tri dana, a svaki ima svoje nevolje i starosti, pa kad je siromak u selu naš'o posla, ljudima je već sutra post'o običan k'o da se tamo i rodio. On je bio čovik miran i vridan, i dok dite nije stalo na svoje noge, već je ishrnjag'o malu kućicu. Nema u njeg ludorije, već pos'o i deran to je sav njegov život. On bi da od derana od'rani čovika na svom mistu i ne gleda na se', već se samo stara da deranu bude. Siromak 'oće, al' posinak ne će. Još nije dobro naučio nos otrti, on već radi uprkos poočima, a momkom je post'o prava napast za selo'. Di se čuje za rđavo društvo, momak je tamo prvi. Što vidi očima to grabi rukama i sve razvlači od kuće. Gromorna momčina da bi se moglo orati na njemu, a više voli čuti o kugi neg o poslu. Slime iznad poočimove glave još nije odn'o, al' košulju mu nije ostavio. Jedared je svit samo vidio, da je siromak opet po golom tilu opasan s onim ularom od crne dlake, k'o kad je prviput koracio u selo.

Dok je deran bio nejačak, komšije su često s'vitovale poočima, da derana steže šakom i kandžijom, a on ni da ga prstom dotakne.

– Kako bi' ga ja tuk'o, kad sam ga uz'o na dušu. Dosta će njemu biti njegove nevolje kad odraste, pa vidi da

je siroče, a onda će valjda i doći u svoj razum, pa će mi za'faliti na dobroti, – kaže poočim.

A kad se deran već i zamomčio, onda je bilo kasno. Ne samo da ne sluša poočima, već mu se još i priti kad bi ga ovaj s'vitovo. Momak se uporožio s dva gazdaca, koji su na kotarice rasipali novce dok njim je trajalo očinstva i materinstva, a poočim nek i umire, posinak se ne bi sitio da ode na njegovu stranu. A baš se tako dogodilo, da je poočim pao u krevet, kad su gazdaci utuckali i poslidnju manguru. Godine se nanizale, nevolje se napodnosio i na pritek, žalost čerez posinka ga grize gore neg rđa gvožđe i nije ni čudo što je stari čovik pao s nogu. Dok se posinak nije sitio kuće, poočim se već jedva mic'o u krevetu. Pravo je čudo kako je dovuk'o i dotle, kad nije bilo nikog 'ko bi mu pružio čašu vode.

Posinak se ne bi sitio kuće ni onda, da mu gazdaci nisu kazali:

– Dok je trajalo našeg doteklo je i tebi, sad se ti nastaraj da ne umremo od žeđi. Naše smo prodali, sad ti prodaji, šta imaš.

Da bar jedared u životu prid poočimom nije 'tio ostati pod sramotom ko sad prid ovom dvojcom, možda bi od njeg bio srićan čovik. Kako na poočimovu rič nikad nije dao, tako je sad skočio na noge da se pokaže prid svojim društvom. Poočim će se danas-sutra rastaviti s ovim svitom, a posinak bi prod'o kuću iznad njeg, samo kad bi je kogod 'tio kupiti. Nije mu ni palo na pamet, da bar na samrti podvori poočima, već samo nudi kuću na prodaj, samo kad bi im'o kome. Da drpava kućica i vridi štogod, niko čestit ne bi uz'o grijotu na dušu, da gleda kako će samrtnika izbaciti na put.

Poočim gleda šta posinak radi i jedared se javi iz kreveta:

– Sinko, vidiš ovaj ular: s njim sam poč'o u ovom selu, ne daj da s njim i svršim. Poslušaj me ovo jedared: ostavi sebi ovu kućicu, da se ne povaljivaš po putu, već da imaš 'di sakriti obraz, pa ćeš možda još postati čovik.

– Šta se vi starate za mene?! Vi ćete uskoro imati kuću za vike vikova, – posinak se odgovara još i sad.

Njemu je čitav svit jedna briga: kako će doći do novaca, da napoji pijance na čijim novcima se naprovodio i naprovodio. 'Di bi taki momak na glasu dopuštio, da kažu kako je vridan samo podsisti?! A otkud stvoriti novaca kad poočimova kućica ne triba nikom, a iz nje samo dušu i poočimov ular nije prod'o.

Momak onako zapustaren i drpav malo nije pao od čuda jaši niki gospodar kojeg nikad nije vidio u selu. Vranac pod njim nije konj, već živa vatra. Dlaka da joj ni svila nije ravna, a svitli k'o da će varnice iskočiti iz nje. Na gospodaru ruvo k'o saliveno, a zlatnim koncom šiveno, biserom išarano. Priko konja pribačene dvi zobnice, pa i te svilene, a u njima zateže štogod teško.

– Momče, zašto si se tako snuždio? – gospodar stao u razgovor. – Da tebe ne svrbe šake za novcima?

Momak onako zapustaren i drpav malo nije pao od čuda što ovaki gospodar 'oće i da ga pogleda, a još se više začudio otkud onaj pogađa pravu nevolju. Zagled'o se u gospodara k'o u čudo, a i mog'o se zagledati. Gospocka glava divani, a usta ne otvara. Ima oči al' se ne vidi kake su. Momku se to nije baš dopalo, al' je o'ma' sve zaboravio kad je razgovor o novcima, i kaže:

– Gospodaru, pogađate ko da imate malog vraga!

– Ne triba meni ni veliki, dosta sam ja sam sebi da vidim šta mi triba, – onaj se nasmije, a nikako ne otvara usta. – Ako ti je do novaca, onda smo se našli da bolje ne možemo. Ja ni tako ne znam šta bi' radio sa silnim novcima.

Momak je o'ma' zaboravio, da gospodar ne otvara usta kad divani, i da mu oči ne možeš sagledati. Novci, to je momku sad glavno! Obradovo se, a o'ma' se i snuždio. Ta on nema drugo na prodaj' osim poočimove kolibe, a kad to ni'ko u selu nije 'tio kupiti, di će ovaki gospodar stati u razgovor o tom.

– Tako je, – potvrdi gospodar, – o kući ja ne bi' sporio riči pa da je visoka do neba, al' imaš ti drugo što bi' ja kupio drage volje. Dao bi' ti novaca koliko ni'ko ne bi dao ni za sve kuće u ovom selu.

– A šta je to?! – momak sluša, a ne viruje svojim ušima, kad zna da u kući nema ništa, osim ako ne će izvući ispod poočima ono malo kreveca na kojem umire.

– Tamo–'vamo pa ništa: eto prodaj mi dva komada kože tvog poočima za ove dvi zobnice dukata, a onaj crni ular, s kojim je opasan, za druge dvi zobnice dukata.

Momku zasvitlile oči kad je čuo šta je u zobnicama, al' se o'ma' i užegurio. Što je istina to je istina: nikad se nije star'o za poočima, al' sad k'o da su mu dva ledena klipka prošla nuz rknjaču. Di bi on prodav'o kožu s čovika, pa da je ma 'ko, a ne ovaki poočim, koji je bolji valjda i od pravog oca. Kožu ne će, a onaj šugavi ular 'oće drage volje.

– Jedno s drugim el nikako, – kaže gospodar.

Momak se najedared sitio svega dobrog što je doček'o od poočima i samo nek' pomisli na njegovu kožu, najedared mu je i vruće i 'ladno. U srce ga štrecnilo štogod k'o nikad. Gospodar vidi šta se kuva u momku i ne pušta ga da dugo razbija glavu, već mu prede ko mačka:

– Nisi valjda pomislio, da ćeš ti oderati kožu s tvog poočima?! Meni triba samo jedan komad kože s leđa i jedan s prsiju. Šta će mi, to se tebe ne tiče, nit pitaj. A ne boj se, ne triba meni koža s živog čovika, već ću je uzeti kad ti poočim umre.

Gospodar lipo pripovida, a momak zna da od tog ružnije nije čuo za života, makar nije bio izbirljiv. Doduše, kad je čuo da gospodar triba kožu samo s mrtvog tila, to ga je malo umirilo, al' još nikako ne može doći sebi. Poč'o je trti znoj sa čela makar mu nije bilo vrućina, a gospodar se latio i vadi dukate iz zobnice pregršt po pregršt k'o da i' se zaželio. Kad su zasjali na suncu, on će:

– Momče, nemoj čekati da se pridomislim; ja ću naći espapa na sto strana, a ti baš borame ne ćeš naći još jednog ovak'og trgovca: Šta se skanjivaš sto godina?! Nije ti bolje da daš meni dva komada kože za ove dukate neg' da cilu kožu daš crvima u zemlji?! 'Oćeš-ne ćeš, jel ja nemam vrimena za sigru. Još samo toliko da ti kažem, da sam čuo iz mijane kako te krste tvoji pobratimi. Viču na sva usta, da si momak na glasu kad triba piti tuđe, a čim je red da ti plaćaš, nek' te čeka k'o je lud.

Momak je već i tako bio na iglama i samo ga je još tako tribalo žagniti.

– A ne ćeš ga dirati prije smrti? – zapita gospodara.

Onaj se samo nasmij'o onako ne otvarajuć' usta, a momak se još siti:

– 'Di su ti još dvi zobnice dukata?

Gospodar se opet samo nasmij'o, iz ruva izvuko zlatni končić i pribacio ga priko konja, a prid momkom se već zanijale još dvi zobnice dukata. Nije više pit'o ni riči, već jauknio ko da ga peku na žeravi i zgrabi dvi zobnice, a druge dvi će gospodar uneti. 'Oće oni s dukatima u kuću samo kad bi mogli. Oni vratima, a poočim na pragu. Posinak se zlo začudio što vidi samrtnika, al' se začudio i neobični gspodar, jel je o'ma' ispuštio zobnice i graknio ko vrana:

– Otkud si najedared oživio, kad si već jednom nogom bio u grobu?!

Starac samo što ne padne, a u rukama drži onaj ular od crne dlake i s njim zamane na gospodara. Ovaj se brže-bolje izmak'o, a samrtnik onda poviče:

– Pak! Ako te ja sad nisam mog'o zaularíti, al' ti ne ću dati da zaulariš mog posinka, pa da si stoputi vrag k'o što jesi. Još sam živ, da kažem poslidnju rič!

Kad je posinak čuo s kim je trgov'o, o'ma' je bacio zobnice i potrč'o poočimu, al' ni ovo jedared u životu nije stig'o da ga podvori, jel je samrtnik već pao. Opružio se priko svog praga i jedva dahti. Posinak će ga za ruku a samrtnik najedared izmane.

– Sinko, nikad te nisam udario, a sad jedared nek' ti je, da ne misliš da nisam mog'o!

Momak je uvik mislio, da se poočim boji od njega, a sad je dozn'o, da se poočim nije mor'o bojati ni deset ovak'i' junaka. Kad je ovako na samrti lupio, šaka mu je zveknila ko čelik, a momak ni posli nije 'tio sebi virovati da mu je glava ostala čitava. Poočim udario i kaže:

– Sinko, kad za života nisam doček'o da se bar spomeneš oca i matere, da bar zapitaš jesu l' živi el, di njim je grob, ja ti ne ću ni sad kazati šta je s nji', jel nisi za-

vridio. Ne ću ti kazati, al' ne im'o mira dok ne doznaš šta je s nji'.

Kako će saznati šta mu je s roditelja, kad nikad nije čuo ni ko su. Samrtnik mu kaže:

– Materi i ocu ćeš ući u trag ako pođeš s ovim ularom da zaulariš crnog bika s dva bila jezika. Tvoj otac mi je tako ostavio na dušu, da te pošaljem za crnim bikom, ako budeš čovik kojem niko nije ravan el ako budeš korov od čovika. Rek'o mi je, da po čovika ne šaljem, pa bio dobar el rđav. Da si post'o pod mojom rukom ono što sam želio, već davno bi' te posl'o s ovim ularom, a kad si ost'o ovo što si, sad te već moram poslati, jel mi je vr'ime isteklo. Sinko, iđi, pa ćeš možda postati čovik el ćeš izgubiti glavu, i bar više ne ćeš biti nečovik.

Momka ni'ko nije vidio sa suzom u oku, al' sad je zaplak'o ko da su mu u oči slavine udarene. Kad je čuo taj divan iz samrtnikovi' usta, najedared se sitio svega dobrog što je doček'o od poočima i kako mu je on vrać'o to dobro. Nikad nije poljubio poočima u ruku, a sad se opet mašio za nju. Boljana ruka ga samo pomilovala baš tamo di ga je malopre udarila, i otpala. Momku nije tribalo kazati, da je sirotom poočimu bilo teže što ga je mor'o udariti neg' što mora umriti. Kad se tog sitio došlo mu je da poočima rukama kopa iz groba. O'ma' je poč'o ljubiti mrtvo tilo ko da će ga tako oživiti, al' ni sad mu se nije dalo da se poočimu zaf'ali za dobrotu.

Samrtniku ruka nije ni otpala, a gospodar skoči da zgrabi ular. Kad je momak vidio kako se gospodar zatrčava ularu k'o prasici na alov, nije mu tribalo kazati šta taj ular vridi. Nije se plašio što gospodar ima rogove pod kosom, već nasrne na njeg glavački k'o ovan. Kako je slatko bucnio gospodara tako ga je našedio i ščep'o ular. Gospodar o'ma' poč'o krajčiti, da ga ular ne za'vati i iznenada skoči do mrtvog tila. Kad je brže-bolje odig'o košulju i uz'o ono drugo što je kupio, momak to nije vidio, a kad se obazr'o, gospodar već ode na vrancu i maše s dva komada blide kože. On ode kroz kapiju, a momkovo društvo u avliju. Gospodar prokas'o nuz pijance i povik'o:

– Baš ste stigli na vrime, da vidite kaki je čovik vaš pobratim kojeg ste 'ranili i pojili. Gledajte kako sklanja svoje dukate, a vama pripovida da je siroma'.

Pustološi nisu dobro ni zakoracili u avliju već su očima zapeli za zobnice, a još kad njim je gospodar potpirio vatru, sunili su k'o zolje. Zaslipili od dukata i ni jedan da se siti mrtvog tila, već digli graju na momka:

– Taki si ti? Zato uzalud čekamo na tebe?!

– To nije drugačije stečeno, već si nas mor'o potkradati dok si nam pomag'o da trošimo naše, – sikću gazdaci.

Kad je siroma' momak vidio šta se sve najedared svalilo na njegovu glavu, nije kaz'o ni rič, već kečio zobnice da su se dukati rasuli prid pijance. Ovima je najedared bilo dosta svakog drugog divana. Navale na dukate kako ni gladni kerovi ne bi navalili na kokale. Zatoliko su pomeli avliju i iskočili k'o varnice.

Kad je ost'o sam, momak uz'o ular i kaže mrtvom tilu k'o da je poočim živ:

– Baćo, kad za života nikad nije bilo po vašoj volji, al' sad će biti baš tako kako ste kazali el nikako.

Sitio se kako je poočim čitavog vika nosio ular na golom tilu i prvo mu je, da se sad on opaše s njim baš tako. Istrg'o košulju i da će se opasati, al' nije dobro ni dotak'o kožu, kad os'ti da ular peče ko živa vatra. Malo se trg'o, al' kad je pogled'o na mrtavca, momak samo stisk'o zube i zamot'o ular oko pojasa.

– Žeži, pali, tako sam i zaslužio.

To je samo kaz'o, pa poočima uz'o u ruke i zatvorio se s njim u kuću. Dok komšije nisu doznale za poočimovu smrt, momak je već zameć'o na rame mrt'ački kovčeg. Jedan komšija će ga pokarati što njim nije javio za poočimovu smrt, al' kad je pogled'o momka, čoviku zapela rič. Ni traga od onog pustološa, koji je dosadio cilom selu. Nije to više onaj obišenjak već živa žalost. Momak je runio ko da je od jutra do mraka ostario. Oči nabunile od suza, lice ko lišće u jesen, a iznad slipi' očiju kosa pobilila k'o snig.

Nosi mrt'ački kovčeg, nikog ne gleda, nikom ne kaže ni rič, al' ni ne plače. Isplak'o se tamo 'di ga ni'ko ne vidi

i sad samo s ularom razgovara, al' kad je prolazio isprid mijane, u kojoj su pijanci grajali s dukatima iz zobnica, momku su opet trgle dvi krupne suze.

– Baćo moj dobri, šta ste vi kome skrivili, da još dočekate i to, da vam ovak'e poduše napravim za cinu vaše kože?

Sa'ranio je poočima i ost'o na grobu do mraka. Nije 'tio više za vida u selo, da se svit ne zgleda nad njim. Srićno je proš'o kroz selo, da nije sustrio nikog, al' kad je doš'o do svoje kuće, a prid kapijom jedan stari prosijak. Vadi iz torbe korice krušca i 'rani nikog ulopanog, mršavog kera. Vidi se da ker nije prosijakov, već vandrovač brez gose. A ni prosijak nije mogo biti iz sela, jel ga momak nikad nije vidio.

Momku baš nije bilo do razgovora, al' usta k'o da sama progovaraju. Kad je vidio te neobične goste, momak zapita:

– Alaj, dobri čov'če, šta tražiš u ovo vrime na ovom pustom mistu?

– Sinko, pitaš me šta radim?! Čuo sam da je u ovoj kući ukop i ponad'o sam se, da ću i ja dobiti koji zalogaj od poduša, a vidim da je tu prag zarast'o u travu. I mislim se: kad već nema nikog 'ko bi meni udilio za dušu tog siromaka, ajd, da ja bar udilim ovom sirotom keru.

Siroma' prosijak ne zna, da je momka ubo u srce. 'Di će znati, kad je onaj samo sag'o glavu i kaže u sebi:

– Baćo moj dobri, vaš posinak vam je i kod kuće »lipe« poduše napravio. Nema ni korice krušca, već jedan prosijak mora da na'rani kera za vašu dušu.

U mraku je otro dvi suze i onda će prosijaku:

– Alaj,, dobri čov'će, ti prosiš i još imaš toliko da dadeš drugom?

– Sinko, ja bar znam iskati, kad već nisam vridan kruv zaraditi, a ovaj siroma' ker ne zna ni to. On sad nema drugog boga osim mene, i šta bi bilo s njega, da mu ja ne pomognem?! – kaže prosijak, a ni ne sića se 'ko je momak i zašto ga pita.

Uto iz avlije nagrne čitav čopor komšijski' kerova, a onaj brez gose će o'ma' u bižaniju. Podvio rep pa će u mrak, al' dida ne da. Mršavog kera miluje livom, a desnom rukom dig'o batinu na u'ranjene seoske kerove.

– Ovi siti vragovi su napravili čitavu kusnicu u ovoj razvaljenoj avliji i malo nisu raskidali ovog siromaka, baš kad sam naišo. On je štogod raskopav'o pod onom starom jabukom, valjda je nanjušio kak'u kost, – kaže prosijak, i sad već zapita čija je to kuća.

Momka ranije ni'ko nije natir'o da se zastidi, a sad je i u mraku os'tio kako mu crvene obrazi. Od stida da izgori, al' opet nije slag'o. U dvi-tri riči je ispripovid'o kako je straćio mladost i uzdane:

– Ej, dobri čov'če, sad vidiš da sam ja još veći nevoljnik neg' ovaj ker brez gose.

Prosijak se zdravo iznenadio kad je čuo kako je momak živio s poočimom, al' ga nije ružio i kar'o, već lipo kaže:

– Sinko, lud bio 'ko kaz'o da je lipo što sam sad čuo od tebe, al' nemoj tako divaniti o sebi. Opanak se da okrpiti, a ne da čovik ne bi mog'o ustati kad posrne, samo ako 'oće biti čovik.

Dok su tako razgovarali ker otrčo pod jabuku i počo opet kopati pod njom. Nije dobro ni poč'o već je zaćavk'o k'o da zove prosijaka i momka.

– Taj ker je mor'o štogod naći, kad toliko laje. Momče, ne bi mi to pogledali?! – jedared će prosijak i krene tamo.

Momku nije do kera, već bi radije čuo s'vit šta da radi, jel ga crni ular žeže po tilu. On bi već krenio po svitu, da traži crnog bika s dva bila jezika, pa se ne miče i valjda šale ne bi poš'o do jabuke, da dida nije povik'o k'o brez duše:

– 'Ajde, da vidiš što još nisi vidio!

Dok momak nije doš'o, dida već pregrštima vadi žute dukate. On vadi iz jednog zarđanog kotla, ker već na drugom mistu razgrće zemlju. Momak još nije doš'o sebi, a pod jabukom se pokazalo sedam veliki' kotlova dukata. Nije bilo na njima zemlje ni sa dobre podlanice. Da je momak kadgod uz'o truda, da samo zabode ašov, naš'o bi silno blago u zakopanim kotlovima.

Ni njemu nije tribo bolji čakanjac u čelo. Što bi drugom bila velika radost, njemu je sad najveća žalost. Samo je

pogled'o te silne dukate, a žignio se nije ni jednog, već zaplak'o k'o kiša.

– Teško meni i mojoj ludoj glavi. Za čet'ri zobnice dukata sam prod'o poočimovu kožu, da pijanci k'o ja moždu dalje bekrijati, a da sam pošteno pomeo avliju, mog'o sam postati čovik kak'og nema nadaleko.

Dida ga pogled'o ispod oka i poč'o ga karati:

– Ranije si bio zdravo velik momak, a sad ćeš postati plačkava baba?! Čovik ne misliš postati baš nikad?! Ta nisi ti s jednom nogom u grobu k'o ja, a još se ni ja ne dam životu. Bolje će biti, da gledaš kuda ćemo s kloniti ovo blago, neg' da samo njačeš.

– A šta će meni to blago?!

Dida ga opet pogledo ispod oka i skočio na noge.

– Sinko, kaži ti meni: misliš li tražiti crnog bika s dva bila jezika el ne misliš, pa da znam 'oću l' ići el ostati s tobom.

– Ti bi poš'o sa mnom, da tražimo crnog bika?

– A šta bi' pametnije znao uraditi još za ovo malo života, neg' da bar tebi pomognem kad sebi ne možem. A misliš, da će nam ovi dukati biti na odmet kad krenemo na crnog bika? – dida ne govori već sve križa.

Kad je momak čuo, da će dida poći s njim, ljubio bi mu i ruke i noge, al' onaj ne će trošiti vrime, već uputi momka šta će prvo uraditi. Dida nije dobro sve ni kaz'o, momak zgrabio nikoliko šaka dukata i odjuri u selo. Jedna noga tamo, druga noga 'vamo i evo momka s dobrim konjima i svačim što triba za put. Nije zaboravio ni na kera, don'o mu je čitav vinac divenica.

Dukate sasuli u kožne torbe, pa natovarili sedam konja, a na dva uzjaše nji' dvojca. Na vrat na nos su svršili sve, jel su se nadali da će se selo digniti na čudo, kad se raščuje da momak još ima dukata na pune šake, makar je otkečio čet'ri zobnice zlata. Krenu o'ma', al' nisu došli ni do kapije, kad se momak zaustavi.

– Šta smo zaboravili? – začudi se dida.

'Ko je taj dan osidio, tom valjda nije do šale ni do smija, a momak je taj dan osidio i ostario, al' se mor'o nasmijati. Kako se ne bi nasmij'o, kad ker ne mož' stražnje

noge pomakniti toliki mu je trbu' od divenica. Momak skoči i digne kera u krilo, pa odjaši za didom.

– Šta ti misliš, – momak će zapitati kad su već odmakli od sela, – otkud mom poočimu ovaj ular i kak'a je snaga u njemu, kad baš s njim triba zaulariti crnog bika s dva bila jezika, i postoji l' baš taki bik?

– Sinko, otkud poočimu ular to ni ja ne znam, al' da u njemu nije čudna snaga i da ne postoji taki bik, ne virujem, da bi se onaj tvoj gospodar tako otim'o oko ulara. A mislim, da tu divanu nema mista i zato što je sve to kaz'o tvoj poočim, pa još na samrti. Znaš, samrtnici nikad ne lažu.

U zoru su bili daleko od momkovog sela i čim su sustrili prvog čovika, dida se o'ma' poč'o raspitivati za crnog bika i za gospodara na neobičnom vrancu. Kako je bilo prvi dan tako je bilo s dana na dan, al' ni'ko živ da njim pomogne. Dida zna da će u nevolji najbrže pomoći onaj koji je na svojim leđima os'tio šta je nevolja, pa dili svakom potribnom, al' sve badava-ni'ko ne može da i' navede na trag.

Momak se već sasušio od brige k'o dobra zimska divenica. Dida vidi, da to ne će valjati, pa će okrećati na šalu.

– Sinko, ako se ti još malo budeš sasušio, borame će te naš ker zaminiti s kakom velikom divenicom. Nedajbože, da naiđemo na kak'u pustolinu 'di mu ne ćemo moći kupiti divenica, taj će te poisti.

Dida se šali, al' momka nikako da razveseli. Tako su prišli dolove i brigove, sela i putova nepribrojeno, kad jedared dođu na niku veliku ledinu. Nebu vide kraj, a ledini ne vide. Momak zast'o i kaže:

– Dida moj, ako krenemo ovamo, sve mi se čini, da će me naš ker morati po'isti k'o divenicu.

Zamislio se i dida, pa će na kraju:

– Sinko, vrag možda baš tamo spava 'di mu se ni'ko ne nada. Šta znaš, možda će nas srića baš tu poslužiti.

I krenu oni tom pustolinom. Išli su i išli, a pustolina k'o da je svaki dan veća. Nigdi ni traga živoj duši. Bar da bumbar zazuji el da lepur prileti. Zašli su već toliko, da sad već ne vide kraj ni s one strane s koje su ušli u pustolinu, pa se i dida već zabrinio, kad jedared daleko-daleko

opaze da se na ledini štogod bili k'o da je pao snig. Konji se nisu dobro ni zakasali, kad momak kaže didi, da to bilo nije ništa drugo već niko visoko, gusto cviće. Tamo pod kraj neba sva ledina pokrivena tim bilim cvićom, samo se štogod crni k'o da je velik crni bumbar u cviću.

– Sinko, – nasmije se dida, – ako na ovoj ledini spava vrag, onda to crno u cviću nije ništa drugo već tvoj gospodar. Znaš da gospodari vole spavati na perini, a tvoj gospodar nije baš od oni' obični', pa mu ni perina ne priliči k'o drugom, već ovaka velika od cvića.

– Ako je on taj bumbar, a mi ćemo onda na cviće k'o 'čele, – našali se i momak.

Čitavog puta mu se čelo nije nikad razgalilo, al' se sad obradov'o čim je čuo da su možda na tragu crnom gospodaru. Kako je kaz'o da će tom cviću, kad ono crno đipi iz cvića. Skočila nika crna bublja, i kad se počela kotrljati bilo cviće leti iza njega ko da je vijar razvij'o bilu plivu. Bilo cviće se diže u vitar, al između njega momak opazi varnice. To je njegovom oku bilo dosta.

– Dida, nisi se privario. To je moj crni ospodar na vrancu, – poviče iz sveg glasa.

Dida nema oštre oči k'o momak, pa će pogledati bolje, al' je sad već mog'o gledati i kroz iglene uši, al' viditi nije mog'o ništa. Otud se cviće razletilo k'o magla i dolazi ovamo k'o vijar. Dida i momak su najedared samo ositili kako šiba mećava. Sad je peklo sunce, sad su bili u snigu i vitrini, da nisu mogli viditi ni svoj nos. Momak se uplašio, da će se izgubiti od dide, al' onaj mu pruži ruku i kad su se dobro u'vatili opet će u šalu:

– Sinko, vidiš li kako je 'ladno perje na nas ras'o iz perine tvoj crni gospodar? Mora, da je zdravo vruće krvi, kad mu je dobro u tako ledenoj perini.

– El mu je postalo vruće, jel je os'tio moj ular, – uputio se i momak u šalu, kad je vidio da didi nije ni brige.

A 'di bi didi bilo do brige, kad je jedared već uš'o u trag crnom gospodaru. Zna dida, da onaj sad ne će moći zametniti trag. Nek' se gospodar izgubi u magli i vijavici, al' dida zna da će svemu doći kraj, a zna i to da snig otud pada otkud vitar duše, a vitar dolazi od gospodara.

– Udri na vitar! – podvikne momku.

Odu onako nasumet kroz vijavicu i samo pod vitar, kad jedared štogod skikne prid njima. Nije ljudski glas, nije 'tičiji, al' da je kogod u velikoj opasnosti to su o'ma' znali po glasu. Zaustave konje i skoče doli, pa imaju šta i viditi. Baš prid didinim konjom velika zelena zmija sa zlatnom plašom uzduž leđa, a u ustima drži šest klasova žita. Dva su zelena, zrno u njima je još u mliku, dva su srebrna, a dva klasa su zlatna. Čudna zmija, a još čudnije je što se ne sklanja isprid konja, već se grči k'o crv na žeravici.

Dida i momak se počeli pitati šta to mož' biti, kad zmija progovori k'o čeljade:

– Dobri ljudi, meni je krv i tako 'ladna, pa sam se sva ukočila od ovog 'ladnog maška što pada na mene. Nemojte me zgaziti, već me spasavajte, jel nosim dici lika. Koliko mogla, ne ću zaboraviti za vašu dobrotu.

Kako joj ne bi pomogli, kad je i ona nas'radala od crnog gospodara, samo nek kaže kako će je otkupiti iz nevolje.

– Pruži mi ruku, da se ogrijem na njoj, – zmija će momku.

On nije im'o posla sa zmijama, ta 'di bi i vidio koju, kad one ne odlaze u mijanu 'di je on provodio život, al' se sad nije skanjiv'o. Zmija se o'ma' popela u rukav, obavila mu se oko ruke i glavu zavukla čak pod momkovo pazuvo. Čim se malo otkravila o'ma' zapita momka koja nevolja ga tira kroz ovu pustolinu?

– Vaša srića što ste naišli na mene, – obraduje se zmija kad je čula da su oni udarili bilom cviću u kojem je spav'o crni gospodar. – Za gospodara i crnog bika ne bi vam znala kazati ništa, al' da se nismo našli, vi bi u bilom cviću izgubili glave.

Lipo njim kaže šta je to bilo cviće. To je čudno cviće iz kojeg otrovne zmije sisaju mliko. Ko zna, kaka je to bašča, taj je obalazi nadaleko, a ko ne zna za nju, taj ostavi zube u njoj, jel ga zmije svega izgrizu.

– Oho, vidi ti crnog gospodara, – podvikne dida kad je to čuo. – Zato je puštio ovu maglu i vijavicu, da mi ne bi kako zavrimena vidili kako je to cviće. Lipo bi gospodar nama zakadio s tim cvićom, pa bi se dočep'o crnog ulara.

Zmija kaže, da bi to bilo baš tako, al' sad nek se ne boje. Nek uzmu od svakog njezinog klasja po jedan i ma koji nek zataknu za šešir, pa nek se ne boje otrovni' zmija. A možda će njim ti klasovi tribati još kadgod. To je žito od jednog simena, al' od tri zrijanja. I kaže još i to šta se može s tim klasovima uraditi. To je za njezinu dicu lik, a u ljudskim rukama čudna snaga.

Baš su bili u razgovoru kad magle i vijara nestane, al' je još prid njima debo snig, da se ne zna 'di je ledina, a di' počinje ono bilo cviće. Dida i momak su se zagledali prida se, da vide koliko još imaju do cvića i ne će l' ugledati gospodara i njegovog vranca, pa nisu ni vidili da je nuz nji' iz magle izaš'o stari čovik. Kad se momak jedared obazr'o na niko stenjanje, začudio se k'o nikad. Nuz njega crupka po snigu prosjak, kojem se na bose noge mrzne snig.

Dida se o'ma' mašio torbe i prosijaku daje pregršt dukata.

– Na, brate moj, pa kupi opance i kruva da imaš dok si živ.

Dida dariva prosijaka, a momak skače s konja, pa svoje opance izuva, prosijaku obuva i svom pobratimu-didi kaže:

– Lipo je što ćemo ga darivati, al' dok stari čovik s ovakim nogama ne bi stigo tamo di može kupiti opance, ne znam da l' bi im'o na čega da i' obuje. Vidiš kako su mu noge već pomodrile od zime.

Didi ne da je krivo, već mu je još drago što se momak prvi dositio i tako požalio prosijaka, a momak starom čoviku nije samo noge uvio u vunene obojke, već ga sio na svog konja. Sad dva dide jaše, a momak ganca bos po snigu. Prosijak je jedva doš'o sebi, a prva rič mu je bila:

– Jeste l' vi ti, koji imaju nikog gadnog računa s gospodarom na crnom vrancu, koji divani, a ne otvara usta?

Momak je o'ma' zaboravio kako mu se noge mrznu na snigu.

– Jesi l' se ti sustrio s njim? – zapita prosijaka.

– Sustrio, vraga! Ja baš 'tio zaći u niko bilo cviće, a on sunio na vrancu otud i kad me je lupio o zemlju o'ma' sam iskočio iz opanaka, a i iz obojaka.

I kaže stari čovik kako je dalje proš'o s crnim gospodarom. Nije mu dao do riči, već poč'o vikati na njeg, ko da mu je mater ubio. Ruži starog čovika što je krenio priko cvića, k'o da mu je onaj 'tio naprkositi.

– Luda glavo, koji vitar te je baš sad nan'o odan, da moja dva najveća nepretelja vide kad te zmije stanu gristi i da zavrimena doznadu što sam njim o'de spremio, – viče gospodar, al' ne zadugo.

Nije otez'o divan, već mamuzama podbo konja, a konj izmanio repom i šta je dalje bilo, to siroma' prosijak ne zna, samo se jedared na to osvistio, da je usrid vijavice.

– Ni krivog ni dužnog, gospodar me udesio onako gospocki, – uzdane prosijak kad se ispripovid'o.

– Mani ga, jel kako je milostivnog srca, mog'o ti je i dušu istirati na lakat. Ovako si još dobro proš'o, jel ćemo ti mi dati dukata da ćeš živiti k'o čovik do smrti, – utaloži ga dida.

A momak nakalami:

– Dobri čov'če, ti se zapravo nemaš zašto srditi na crnog gospodara. Nije te puštio zmijama, već te bacio među dukate. Zato se sad jedared ni mi ne srdimo na njeg, jel smo od tebe bar cigurno doznali da smo mu u tragu.

Prosijak pogled'o momka i k'o veli: ima on i pravo, šta bi se ja srdio kad nisam ni prosio, a tolike dukate dobio, kad se momak ne srdi što misto mene iđe bos po snigu. A 'di bi se momak srdio? On bi i go puz'o po snigu, samo kad je jedared živ uš'o u trag crnom gospodaru. Zna on to, da mu ni'ko i ne kaže, da će gospodarovim tragom doći i do crnog bika s dva bila jezika. Ta zašto bi drugčije gospodaru trib'o crni ular ako on nije u kakoj svezi s crnim bikom?

U tom razgovoru nisu ni vidili da je snig najedared okopnio, a prid njima je ono bilo cviće. Izdaljeg se vidi samo cviće, a kad su mu došli nado'vat, onda vide da je među cvićom zmija na zmiji. Sve su se sklupčale i samo palacaju jezikom. Stari prosijak se najedared o'ladio i ni sam nije znao kako je kazo:

– A ja se još srdio na crnog gospodara što me je bacio od cvića.

Sad se o'ladio, a sad se i proznojio, kad je vidio da momak konja vodi baš u to cviće.

– Ljudi, pa ne mislite vi valjda baš uozbilj kroz to cviće?

Stari prosijak najedared post'o mutav, a momak se samo nasmij'o i zadig'o rukav u kojem mu se zmija omotala oko ruke.

– Dobri čov'če, šta se ti bojiš na konju, kad se ja ne bojim pišice i bos, – kaže još, i ne čeka, već ode kroz bilo cviće.

On iđe naprid, konji za njim, a otrovne zmije se čiste s puta ko da i' metla mete. Tako su srićno prošli kroz cviće i izašli baš tamo, 'di je prosijak iskočio iz opanaka kad ga je crni gospodar lupio o zemlju. Tamo su mu opanci na jednu stranu, a obojci na drugu.

– E, da ne vidim rođene opance, ja bi' mislio da sam sve ovo klapio. Kroz tolike zmije smo izneli žive glave! – prosijak sve ne viruje sebi.

A bilo kako bilo, on više neće dalje s društvom. Skinio je o'ma' i momkove opance i kaže mu:

– Ja imam svoje, a evo tebi tvoje. Nema srca, al' ja se ne volim mišati u tak'e račune kake imate vas dvojica i onaj neobični gospodar.

Ni'ko to ni ne želi, pa dida prosijaka dariva još s kojom šakom dukata i lipo se rastanu. Rastanu se s prosijakom, a ode i zmija s žitnim klasovima, jel kaže, da je i tako već dosta vrimena izgubila. Ni momak i dida ne će gubiti vrime, već će pod vitar, da kako ugledaju crnog gospodara. Oni će kreniti, kad ker skoči isprid nji' i počne urlikati na vitar. Zaurlik'o i potrč'o pa samo njuška u vitar.

– Da ovaj nije opet nanjušio kak'e kotlove s dukatima? – dida će.

On se šali, a zmija s klasovima se obrazre i vikne:

– Nanjušio je on blago što za vas vridi više neg' sto kotlova dukata. On os'ti trag crnog gospodara i samo vi iđite za njim. Ne bojte se da će ga izgubiti, kad ga je jedared u'vatio u vitru, jel rundav rundavog dobro os'ti.

Kasaju za kerom, al' se konji nisu dobro ni zagrijali kad momak prstom pokaže na jednu gredicu. Ko se otud zakas'o, već glavom crni gospodar.

– Oho, pa taj misli da od nas nije ostalo ništa drugo u bilom cviću, osim crnog ulara, – podvikne dida, kad je vidio 'di dolazi gospodar.

Bome je taj mislio, da je zdravo ciguran u svom poslu jel je dosad jašio ovamo, a nije se ni razgled'o. Kad je čuo didin glas, crni gospodar trg'o konja k'o da će mu glavu otkiniti. Konj se okrenio k'o varnica u vitru, a gospodaru malo nije pala šepica s glave.

– Upuj, reponja, čuvaj ćelepuš, da ti se ne vide rogovi! – dida drekne kad je vidio kako gospodarov vranac ode otkud je doš'o.

Gospodar 'vaća maglu, al se okrene i konju istrgne iz repa čitavu šaku dlake. Dida i momak su još vidili kako je gospodar dlaku puštio u vitar, a onda nisu vidili ništa osim ritina i kaljuga u kojima su se našli. Malopre je svud bilo pusto, a sad visoka trska na sve strane, dolovi puni vode i buzalice. Morali su dobro otvoriti oči, da ne zapadnu 'digod s konjima. 'Di je malo briga i tamo je zemlja gnjecava, klizava i puna džomba.

Momak se poč'o češati po timenu, al' je dida nakrivio šepicu i kaže:

– Sinko, ni po brige. Dobro ubardaj šta će ti dida kazati: mi smo na dobrom putu da dođemo do crnog bika, kad nas ovaj gospodar toliko nazlaba.

Dosad su putovali po svitu, a sad samo za kerovim repom. Njev ker zaurliče, onjuši ajer, pa krene dalje, a oni za njim biraju put. Nije lako ni danjom, a noćom se ne da baš nikako kroz ritove i dolove. Tako s dana na dan i jedared vide, da će već morati izvrćati torbe i tražiti mrvice, a ritovima nigdi kraja.

– Dida, sve mi se čini, da će doći vrime kad će naš ker morati po'isti mene umisto divenice, ako 'oće da ne upušti gospodarov trag. Tebi ne će ostati drugo za ručak, već ako si još dobar na zubima, da se počastiš s mojim ularom.

– A ja mislim, da će naš ker više voliti divenice od mesa crnog bika, a za mene će biti dosta i zrno žita iz ma kojeg zmijinog klasa, – odgovori dida.

Baš su bili u riči, kad ugledaju 'di se iz jedne doljače diže dim. Požure konje i uskoro evo nji' u doljači. Dobro su se nadali, 'di je vatra tamo je i živo čeljade. Gori velika vatra od trske, a nuz nju sidi smežurana baba kojoj se u'vatila nika crna kora na licu, i drži u krilu kornjače koje nisu veće od dobre jabuke.

U močvarnoj zemlji se ne čuje bat, pa baba nije ni opazila da joj dolaze gosti. Momak i dida došli s leđa, a baba baš meće živu kornjaču iznad vatre. Kad je momak to ugled'o, nije im'o vrimena za razgovor, već skoči s konja i pravac u vatru. Poč'o je gaziti po njoj nogama, da je utrne baš k'o kad se priskače vatra na svetog Ivana, pa se posli nogama gazi gar, da te godine nemamo buva.

Baba se iznenadila, ko da je prid nju pao kamen iz neba. Mora da se nije nadala živoj duši. Blenila je u momka, pa u didu i jedared samo skikne:

– Vidi, vidi, tebe ne peče vatra po nogama?!

– Peče, još kako peče, al' me više peče po srcu gledajuć' kako živog stvora mećeš na vatru. Ako si tako prigladnila, da već žive kornjače moraš peći, evo ja ću ti dati naš poslidnji zalogaj, al' ovo nemoj više raditi.

Momak je o'ma' i počo izvrćati torbe, al se baba na to počela cirikati:

– Jesi l' ti lud el pust – o kakoj gladi buncaš, momče?! 'Di bi ja bila gladna, kad je moj čovik prvi tamburaš kod prvog gazde. Imam ja do'vatka, da se možem kupati u mliku, jel naš gazda plaća k'o što ni'ko ni ne klapi. Bog boguje, car caruje, a naš gazda gazduje, to je taki čovik. Al' njemu ni ne možeš svirati na ma čemu. Eto, zato ja te kornjače mećem na žeravu da iskoče iz svog korta, a moj čovik onda pravi sebi tamburice iz kornjačine kosti.

Baba nije baš morala imati nadugačko skrojenu pamet, kad se tako očitovala prid momkom, jel je mogla viditi kako mu oči sivaju kad je čuo šta ona pripovida. S prvine je izvrć'o torbu, da joj da zalogaj od usta, al' sad nije kaz'o više ni rič, već zgrabio pregaču s kornjačama i otkinio je

isprid babe. Ona će se otimati i skičiti, al' je momak samo bucnio k'o rogatog gospodara i kad je našedio, kornjače je lipo puštio u rit.

Kako se rasrdio momak bi babu i za kose, al' dida ga lipo otisko i namignio mu. Dida nije s jednim čovikom im'o posla, pa je o'ma' vidio da je babina sva pamet u jeziku. A k'o niki mali vrag mu šaplje, da tu nisu čisti poslovi, kad baba tako mirno peče kornjače u ovom ritu što ga je crni gospodar stvorio iz šake konjskog repa.

Što je smislio to će dida i uraditi. Sad će on babu nasaditi na odžak ko rodu, pa nek klepeće.

– Slušaj, baba, ako je tvoj dida tamburaš, nisam ni ja gajdaš ni vrulaš. Nasvir'o sam se i ja za života na tušta vrata, pa se ni ne možem potužiti, da ne poznajem gazdace koji vole svirku. Vidićeš, da se ne 'falim onako u vitar. Ja bi se smio zakleti na ovaj bili dan, da je tvoj čovik kod onog gazde, koji ima crnog bika s dva bila jezika.

– Lako je to pogoditi, kad od njeg ni'ko ne zna za većeg gazdu, a od mog čovika nema boljeg tamburaša, – 'fali se baba kako se dida nije ni nad'o.

Mislio je on da će babu počukljikati po jeziku, al' se nije nad'o da će baš od prve riči. Ako se on nije nad'o da će od prve riči, a momak se baš nikako nije nad'o da će ovako što čuti iz babini' usta. A kad je to čuo, na didu više nije ni gled'o, već skoči do babe i vikne k'o da se boji da će baba sad nestati:

– 'Di je taj tvoj gazda?

Babi su baš švrake popile mozak, al' toliko luda nije bila da i to oda.

– Ne bi l' 'tio, da ti još i to kažem, a uzimaš od mene kornjače. Momče nanin, ne nadaj se tom, da će ti to kogod kazati, a 'di bi ti kazali, otud i kurjakovi biže, a ne da ti ne bi pobig'o.

Dida je 'tio pokarati momka što mu se upleo u divan, pa bi babu opet mot'o oko prsta, al' uto ker zaurliče kako još nikad nije. Zaurliče i skoči k'o da je baba njeg metnila na žeravu.

– Daj crni ular, – drekne dida čim je podig'o oči, al' je već bilo kasno.

Na brigu iznad doljače prop'o se vranac, a crni gospodar strg'o ploču s njegove pridnje noge i bacio se s njom na babu.

– Proklet taj tvoj jezik, kad ga nisam iščup'o i na'ranio s njim kerove, – skikne gospodar, al' već i okreće vranca.

Nest'o je iza briga, da se sva trava zapalila od varnica što su letile ispod vrancovi' kopita, al' je nestalo i tamburašove babe. Kako je gospodar udario konjskom pločom, baba se stanjila k'o konac i namotala na ploču. Ploča se skotrljala u rit dok momak i dida nisu mogli ni pomisliti, da je zgrabe. U ritu se udarila u prvu trsku i nestala u njoj. Momak i dida skoče k'o jedan i iščupaju taj struk trske, al' kako su ga se do'vatili iz vlata se otresla kunina i ode u vitar, a trska plane. Kad su pogledali za kuninom, u njoj su vidili ploču s vrancove noge.

Momak i ne'otice potrč'o za kuninom, al' ga dida zaustavi.

– Mani se ludog posla. Ako baba uzživi, naćemo je 'di igra na svirku njezinog dide, jel sve mislim, da sad ode da posluša didinu svirku, a gospodar je već naručio pismu za nju, al' taku koja ne će pristati dogod je na babi glave.

Šta će oni, već utrniti vatru i kreniti dalje.

– Dobro smo uradili što smo vatru utrnili, – momak šaplje didi, – jel kad se crni gospodar nije dosad sitio, da zapali na nas ovu silnu trsku, ne bi bio red da se ispržimo čerez babine vatre.

Momak divani k'o prava pametna glava, a dida se poč'o smijati k'o da mu nisu sve daske čitave u glavi.

– Šta ti je, dida, da nije doš'o na tebe ludi sat? – momak je jedared već mor'o kazati šta misli.

– Još pitaš, šta mi je, a pripovidaš o nikoj vatri od koje bi se mi morali bojati, – dida se sad samo dao u smij. – Sinko, ta nije gospodar lud da pošalje na nas plamen, dok si ti opasan crnim ularom. Sažeg'o bi on nas već davno, kad bi mog'o tako, da mi izgorimo, a ular da ostane. A ja velim još i to, da tebe crni gospodar ne bi šale spalio ni kad bi 'tio.

Dida lipo kaže, a momak baš ništa ne razumi. A 'di će razumiti zašto ga gospodar ne bi mog'o spaliti, kad ne gleda sebi u noge. Čim je pogled'o, o'ma' je i znao zašto se ne mora bojati vatre.

Kako je gazio babinu vatru njemu se žerava na'vaćala na noge k'o inje, pa se sva rascvatala na vitru, al' momak ne osića ništa. Pogled'o, a ne viruje. Šta će, već uzme u ruku žeravu, a ono k'o da drži lepura u šaki. Sad se samo zblenio, al' se dida o'ma' dositio šta će to biti i kaže:

– Sinko, šta se čudiš? Kad tebe nije sažegla vatra tvog ulara, 'di će te peći drugi koji plamen. Vidiš li zašto crni gospodar toliko vavli za tim ularom?!

Ni'ko veseliji neg' momak. Sad već zna, da može ići ako triba i kroz vatru. Sad već ne šaplje o vatri, već vikne iz sveg glasa:

– Ej, gospodaru crni, ako te ja budem sa'ranjivo, golim šakama ću te zavaliti u raku, al' ne sa zemljom, već sa živom žeravicom.

Krenu sad veseli kroz rit, al' nisu ni zakoracili kad i' niki deb'o glas zovne. Divani k'o čeljade, al' je glas deb'o k'o da bik bembuče. Dida i momak su se o'ma' i nakosirili, jel su bome pomislili, da to nije ni'ko drugi već crni bik, a kad su se razgledali, prid njima stoji kornjača, al' ne veća od dobrog or'a. Mala je, al' je kost na njoj zlatna.

– Ne ćete valjda od nas otići brez milošće, kad ste mi otkupili od smrti toliku dicu, – javi se ona i dida i momak sad čuju, da je to njezin glas tako dubok.

Lipo njim kaže nek joj skinu gornje kor'to i uputi i' zašto će njim to možda dobro doći. Ona lipo kaže, al' se momak dao u brigu.

– Ta kad nisam dao da baba skida s tvoje dice koštanu košulju, ne ću te valjda ja ogoliti.

Kornjača se nasmijala i kaže:

– Ne boj se, imam ja više košulja na meni. Samo ti skini ovu gornju, ta i tako se već malo ukaljala, bar je ne ću morati prati.

Kad je tako, momak će skidati tu zlatnu kornjačinu kost, a kad se dotak'o, kost ode doli k'o da se suva ma'una ocipila. Momak se za'fali na milošći, a kornjača još kaže:

– Pazite, baba je luda, al' je baš zato istinu kazala. Dobro gledajte ne ćete l' naići na tako misto otkud i kurjakovi biže. Ako ste kuražni da tisnete i na tako misto, onda iđite svojim putom, a ako je u vama i jedna kap zečije krvi, onda se lipo vratite kući dok je u vrime.

Dida se samo nasmij'o:

– Moju krv su već popile nevolje, ne mislim da je baš tušta kapi ostalo za kurjakove, ako bi se oni 'tili napiti od nje. Ja se nemam čega bojati.

– A moja krv je dosad bila gora neg kurjačka, – uzdanio momak, – pa ne mislim da bi je kurjakovi i onjušili. Ako mi se krv ne izmini i bolje je da se ne vraćam kući među ljude, već da ostanem s kurjakovima.

Didi se nikad nije dopadalo kad se momak žalostio, pa i sad o'ma' okrene divan.

– Latili smo se divana zdravo uduboko, pa će nam kurjakovi pobići. 'Ajdemo mi bolje, da vidimo to misto otkud oni biže.

Kornjača u rit, oni nuz rit, i sad su opet išli kud njim je ker pokaziv'o. Opet su išli dan za danom, al' nigdi žive duše ni ljudskog traga, ni da se sagleda kraj trski i baruštinama. Da je digod sime od kurjaka, valjda bi se i to javilo. U torbama nisu imali već ni mrvica, a dukatima se još ni'ko nije na'ranio, pa nuz svu nevolju morila i' još i glad. Ni ker siroma' nije mog'o uloviti ni miša, kad su ritovi crnog gospodara k'o mrtvi. Sva je srića što je za konje bilo trave, pa su oni bili siti i mogli nositi teret.

Došlo je već dotle, da je i dida pomalo obisio glavu, a momak jedared kaže:

– E, moj dida, nek je ma kako strašno to misto otkud bi kurjakovi bižali, jedan cigurno ne bi pobig'o otud.

– Zašto?

Dida ne razumi zašto taj jedan kurjak ne bi mog'o pobići, a momak mu onda kaže:

– Zato, jel bi' ga ja ulovio da je kaki brz i poruč'o onako s kožom i kostima.

Dida vidi, da tom divanu ne će biti dobar kraj, pa ga se nije ni laćo. Nije to šala, kad je kogod čitavog života živio brez brige, sit i napit, pa najedared uzme na se ova-

ku brigu i još mora postiti k'o za pokoru. Ni sam već nije znao kako bi 'rabrio momka, kad na brigu isprid nji' trska se počela lomiti i svaljivati k'o da je vijar udario po njoj.

Dok se momak nije sitio, da bi se sad mog'o pokazati kako zna loviti kurjakove, oni su već protrčali. Da njim je vatra bila na repu, valjda ni onda ne bi tako trčali. Ne gledaju ništa drugo, već samo kako će izneti glave. Sve po troj'ca protrčavaju između konjski' noga, a sirotog kera svalili i valjuškaju ga isprid sebe.

Da je samo stisk'o noge momak bi ulovio kojeg, al' mu sad nije do lova. O'ma' je zaboravio i glad i sve na svitu.

–Dida, kurjakovi biže! – viče k'o da dida to ne vidi.

Repovi njim nisu još ni provijarali, a momak konja potir'o na brig. Dida viče, da spremi ular, možda će tribati za obranu, al' se momak nije ni sitio za stra', već podvikne:

– Nisam ja kurjak! Samo kad sam živ stig'o jedared na to strašno misto.

Momak se zapravo obradov'o, kako se ne bi ni najlipčoj divojki, al' se o'ma' i skiselio kad je pogled'o s briga. Prid njim velika doljača k'o i sto drugi' kroz koje su već prošli. Trska, buzalica i trava, a sve ćuti k'o mrtvo. Bar da se gušter javi, el krtina izbaci zemlju, a još i ker na drugu stranu najavljiva gospodarov trag. Momak odmanio:

– Dida, tu se ne vidi baš ništa.

– To znam i ja, – kaže dida i zamisli se.

Dobro je otvorio oči, a još bolje se kvrcnio u glavu i na kraju kaže:

– Kurjakovi biže baš zato što se ništa ne vidi, a os'te da je tu niki vrag zakopan, a što bi se boj'o crni gospodar kad je on kod svoje kuće u ovoj pustolini?! Ne boji se on za drugo, već zato, da mi ne bi' ugledali ono što se odavle ne vidi. E, onda 'ajdemo u doljaču.

Nije ček'o šta će momak kazati na to već se zakasa s briga. Dida zna da vrag nikad ne spava, već koti nevolje, pa je i on otvorio dvoje oči. On gleda, još više slukti, momak gleda i još bolje slukti neg' dida, kad ima bolje uši, al' niotkud glasa, nigdi da se trava zanija el voda uzmuti. Tako su zašli duboko u doljaču, kad jedared počnu konji upadati. Jednu nogu izvuku, a dvi upadnu u raskvašenu

zemlju, i jedared dida i momak samo vide da njim se konji koprcaju do trbuva u blatu.

– E, moj dida, izgleda da će nama u ovom ritu zacrniti. Ne znam ja 'oćemo l' ovako ući u trag crnom biku s dva bila jezika, a još manje znam da l' ću ga zaularititi mojim ularom.

Momak je već pomislio, da ne će izaći živi iz vragove trščare, al' se uto iza njegovi' leđa iz trske javi glas. Lipo, razgovitno se čuje 'di ljudski glas kaže:

– Koja je to blagosovena ruka, koja bi zaularivala crnog bika s dva bila jezika?

Ova dvojica se obradovali, a pomalo se i pristravili. Kad nisu čuli nikog živog, onda njim nije bilo stra', a kad su u pustolini čuli ljudski glas, najedared se naježili. Onaj pita 'ko su, a oni pitaju 'ko je i 'di je on, kad ga ne vide.

– Tu sam vama nado'vat, al' nemojte krećati ovamo, jel ako dosad niste izgubili glave u ovoj pustolini, tu ćete i' zacigurno ostaviti. I ja sidim tu polak čovčijeg vika, a nikako da se oslobodim iz ovog ukletog mista.

Ne čeka da ga pitaju, već kaže zašto je tu tako opasno. Oko njeg je tako teško blato, da svaki propadne u njega, a ni'ko se živ ne iskobelja. Zato ni on ne može nikud.

– Kako je to blato?

– Zlatno, dabogda od zlata se zadavio onaj, 'ko je ovo blato zakuv'o.

Borme bi se svaki začudio kad bi čuo za blato od zlata, pa su se začudili i dida i momak, al' nisu dugo ostali na tom, već dida zapita:

– Dobri čov'če, a ne da se to blato zasuti ničim, pa da postane čvrsto?

– Kako da se ne da! Ta nema nevolje koja se ne da izličiti, samo kad se zna za lik. Može se zasuti i ovo blato, al' samo s čvrstim zlatom, a 'ko je taj kojeg put nanese ovamo, pa da nosi sa sobom – dva-tri kotla zlata? A ko se jedared odud vrati. taj nikad više ne pogodi na ovo misto.

On to kaže, a momak i dida u jedan glas:

– Ni mi se ne mislimo više vraćati ovamo, a kad pitaš 'ko je taj što bi odan nan'o dva-tri kotlića zlata, znaj da

mi nismo tak'i ljudi, jel mi imamo još i koji kotlić više, da dukatima malo i posolimo kad zaspemo blato.

Oni tako, a onaj ušima ne viruje baš nikako dok nije čuo kako dukati zvone.

– 'Ko bi to meni kaz'o?! Ljudi, umr'o bi' zadovoljan samo kad sam doček'o čovika, koji traži crnog bika s dva bila jezika, a vidi sriće, još imate i zlata, da zaspete blato, – onaj sve plače od radosti.

Drago je i didi i momku, al' su se najedared o'ladili kad su pogledali svoje konje. Dok su se zadivanili, siroti konji upali u blato do vrata, pa se na 'dikojem već jedva vidi vr' od torba sa zlatom.

– Brže govori šta da radimo? – požurivaju onog u zlatnom blatu.

Onaj se nije dao moliti. Kaže njim, nek svakom konju spušte samo po dukat nuz nogu. Kako su dukati potonili u blatu, a konje ko da je kogod izdig'o.

– E, sad uzmite torbe, pa pregršt po pregršt bacajte prid sobom, dok vam ne kažem da zaspete čitavom torbom, – upućiva i' onaj.

Tako su i uradili i odeše lipo usrid blata k'o na dlanu, dok nisu došli do trske. Kako su je razgrnili, a prid njima se ukaže gusto blato od najžućeg zlata.

– E, sad torbama sijte zlatno sime u ovo sitno oranje!

Tako su srićno došli i do čovika. Po glasu su znali, da ne može biti drugo neg' čovik, al' kad su ga ugledali, onda su se morali zapitati je l' to baš uistinu čovik?! Od kose i od blata vide se samo oči. 'Di bi čovik i mog'o biti čist, kad se u tom blatu umiva od kiše do kiše, a potonio je u buzalicu gotovo do ramena. Momak i dida samo zinili, a ni on ne kaže ništa već njim pruža ruke, da ga izvuku iz tog nemilog mista.

– Kako si živ izdur'o tu tolike godine? – čude se dida i momak.

– Tako – kako vidite – do vrata u ovom prokletom blatu. Da mi u srcu štogod nije govorilo, da ću dočekati ovaj dan, ne bi' izdrž'o ni polak vrimena.

– A jesi im'o kake 'rane?

– Nisam valjda du', da živim brez 'ića i pića, – onaj se mor'o i nasmijati.

Pokaže njim onda jedno gnjizdo među trskom u kojem je bilo nikoliko jaja. To je njemu godinama 'iće i piće. Priko ove pustoline lete divije guske i kadgod naiđu, jedna, koja ima u krilima po zlatno perce, sleti i snese toliko jaja, da je njemu bilo uvik dosta. Kad su već udarili u divan, daborme da će ga pitati i kako je dospio ovamo, a on veli, da će i to kazati, samo prvo 'oće da vidi ne vara l' ga srce.

Zovne momka, da mu prigne glavu. Ovaj posluša, a čovik iz blata mu poč'o tražiti po kosi k'o da će ga po'iskati. Nije dugo tražio i već je napip'o čvorgu, koja još nije splasnila.

Ne kaže ni rič, već livom rukom momka u'vatio odastrag za kosu i kad je onda desnom lupio po onoj čvorgi, momkova glava zazvonila baš k'o crkveno zvono, a iz čvorge suknio plamen. Momak se tako zblenio, da se ne bi znao makniti da ga onaj i kolje, a dida vikne:

– Zar se tako zafaljiva za našu dobrotu?

Dida se nakosirio, pa već i šake sprema za m'ejdan, a onaj iz blata nit sluša nit gleda, već skočio i kad je onda poč'o ljubiti momka, još malo je tribalo pa bi mu kožu skinio s obraza.

– Sine moj rođeni, poočim te je dobro pečatov'o po glavi.

Kad je ovaj to rek'o, a dida najedared poč'o mucati:

– Šta kažeš?

– To, da me srce nije privarilo. O'ma' sam znao, da ovo može biti samo moj jedinak i ni'ko drugi. A sad nek mi makar i on kaže, da nije moj sin, ja znam da jeste, jel ovaka čvorga ostaje samo onom na glavi koga udari moj kum, njegov poočim.

Dida je post'o mutav, a momak nije mog'o ni mucati, već je sad on skočio ocu, pa ga s jedne strane ljubi, a s druge suzama pere ono blato s njega. Bilo je tu sad radosti i veselja, al' je bilo o'ma' i žalosti. Otac pita za kuma, a sin za mater. Kad je otac čuo kako mu je kum doček'o samrtni čas, borme se ražalostio, a kad je sin čuo 'di mu je mater, on se dvostruko rastužio.

– Sinko, – kaže mu otac, – tvoja mater je zarobljena kod jednog zmaja od koga smo svi mi nas'radali, i ja, i ona, i tvoj pokojni poočim, moj kum. A taj zmaj nije ni'ko drugi već gazda crnog bika s dva bila jezika.

– A 'di je taj zmaj, baćo, znate l' to?

– Znam.

Momku je dosta bila ta jedna rič. Skočio i o'ma' bi tamo. Ne bi iš'o, već bi letio, al' ga otac utaloži. Otac ne zna zašto bi momak tako žurio, a zna zašto se ne smi trčati glavom na zid. Sin se sitio kako mu je poočim kaz'o, da bi ga već davno poslo na ovaj put, da je bio čestit čovik. Kad se sitio, da bi možda već davno oslobodio mater od muka i nevolja, da je bio čovik na svom mistu, zabolilo ga u srcu k'o da će na mistu prisvisniti, pa bi samo iš'o i iš'o da mater otkupi od nevolje. Ne želi ni otac drugo, al' on zna, da se zmaju ne iđe k'o u svatove, već se triba zasukati i potpasati, pa će zato sina prvo uputiti.

Kad već mora biti pripovidanja, sin bi da krene, pa da otac usput kaže šta misli, al' onaj kreće glavom:

– Sinko, ja još ne možem otići odud.

I da ne bi sporili riči, kaže i zašto. Zmaj mu se zapritio, da će mu o'ma' stamaniti ženu ako tisne u zmajevski atar.

– Vidiš, sinko, ako tvojoj materi nema druge smrti, to bi joj bila cigurna smrt ako bi' ja s vama sad o'čo u zmajevski atar.

Kad je momak čuo šta bi bilo materi kad bi otac poš'o s njim, ne da ga više ne nagovara, već i ocu kaže, da o tom više ni ne progovori. Otac će ostati tu drage volje, da ni crni gospodar ne bi sazn'o, da su ga oslobodili iz zlatnog blata.

– Kak'e sveze ima taj gospodar sa zmajom? – zapita dida.

Momkov otac će kazati i to, samo nek ga pušte da pripovida redom. Kazaće njim kako je proš'o sa zmajom. Evo kako je to bilo. Momkov otac i poočim su bili momci, da jači nije bilo u sedam atarova. Božesačuvaj, da bi oni bili kavgadžije el prznice. Onako iz zabave i čiste ljubavi su se trljali sa svakim, al' da su se proričili s kime, za to

nije čuo ni'ko. 'Di bi se laćali kavge, kad znadu da su jači od svakog. Njima bi bilo sramota da istuku slabijeg. Kad su se trljali, nikad se nije dogodilo da koga lupe o zemlju, već samo u zemlju. Uzmu tele u šake, pa se bacaju s njim priko najvišljeg jablana i tako se loptaju nji' dvojca. A 'ko je od nji' dvojice bio jači, to se nije znalo. Jedan dan momkov otac lupi kuma u zemlju, drugi dan kum njega.

Momkova mater je bila divojka, da je čitavom selu bila dika. Bilo bi za nji' sve života, da zmaj nije dozn'o za momkovu mater. Ona je baš rodila momka, kad evo zmaja u selo. Dojašio na crnom biku i upravo nj'evoj kući, pa će odneti momkovu mater, jel, kaže, tako lipa žena ne priliči nikom osim njega.

Nije tu bilo dugačkog divana, već momkov otac i zmaj se u'vate za kose. Oni se trljaju, a bik otrč'o u njive i poč'o pasiti. Jedan jezik pruži – čitavu njivu žita proguta. Drugi jezik pruži – druga njiva žita ostane k'o pokošena.

Momkov otac ne će nadugačko pripovidati, već kaže kako je izaš'o kraj koncu. Rasrdio se na zmaja kako ne bi ni na najvećeg zlotvora, ta kako ne bi kad je doš'o da mu otme ženu, a ditetu mater, al' se još više rasrdio na crnog bika, kad ga je vidio kako će opustošiti godišnji kruv čitavog sela. Do'vatio je zmaja za uši i kad je omanio s njim, sabio ga u liju zelenog luka do sami' brkova.

Bik nije opustošio ni prvu duž pod selom, kad je zmaj srad'o, al' kad je navalio momkov otac je onda vidio, da je zmajevska snaga nuz bikovu prava šala. Kad ga je podu'vatio rogovima, zajedno sa zemljom iz po avlije ga bacio priko kuće. Bilo bi veće nevolje, al' na sriću na to je dotrč'o i momkov poočim. Na sriću je dotrč'o u pomoć i on, al' na nesriću, dan ranije ga je momkov otac tako lupio u zemlju, da je kum ukvario desnu ruku. Kako je tako je, al' zmaj ne zna da je kum napolak umanut i vikne biku, da dočeka rogovima i kuma. Bik se okrenio, a momkov otac skoči s leđa i zgrabi ga za rep i za rogove. Kad ga je odig'o od zemlje, nek' se bik koprca, al' od snage nikak'e hasne. Momkov otac ga poč'o okrećati iznad glave, da bolje može s njim počešljati zmajevu rasčupanu glavu,

al' to je njeg stalo glave. Da je o'ma' udario bikom po zmaju, danas bi se zmaja samo spominjali, a iz mišine od bikove kože pili bi dobro vino. E, al' kad ni'ko ne zna 'di ga čeka nesrića.

On zaušiljava bika iznad glave, a niki matori vrebac viče ispod strije:

– Jezike mu čupajte, da ne pomremo od gladi svi čerez nji'. Od repa mu pletite ular. I kad ker ugrize, rana se liči kerovom dlakom, a ja znam, da se ovaj bik može zaularit samo ularom, koji se isplete od dlake s njegovog repa. U ularu će biti mirniji od jagnjeta.

Vrebac k'o vrebac, ne stara se za drugo već za 'ranu, kad je trbuvu najveći pretelj. Poplašio se, da iza bika ni njemu ne će ostati ni zrno 'rane. A bome se ni meni ni kumu nije baš dopalo, da čerez bika selo ostane gladno. I šta će kum, već pritrče, i kad je livom rukom do'vatio bikove jezike, iskinio i' iz korena. Momkov otac će čupati dlaku s repa, da plete ular, i kako je on trz'o na jednu stranu, a kum na drugu, lipo se okliznu i momkov otac padne na jednu stranu, a kum na drugu. Kum ima dva bila jezika u šaki, a momkov otac dlaku s bikovog repa.

Dok oni nisu došli sebi, bik skoči do zmaja i rogovima ga izbaci iz zemlje, a ovaj klekne momkovom ocu na prsa. Bik bi sad tisk'o na kuma, al' nije ni dvared koracio, već je klek'o. Nema jezika, nema ni snage – ost'o u njemu samo bis.

Sve to još ne bi izašlo na zlo, makar je zmaj momkovom ocu klek'o na prsa, al' su u zmaja bili brkovi kaki' nema svaka sila. Dugački k'o vrengije, a jaki čudo boga. Prvi pos'o mu je bio, da s brkovima splete noge momkovom ocu. Kum će tiskati u pomoć, al' šta će s jednom rukom? Momkov otac je vidio, da bi i kum samo uludo srad'o, pa mu vikne, da bolje spašava dite. I o'ma' se i on u'vati zmaju za brkove, da ne može otići za kumom, a kumu baci šaku dlake s bikovog repa.

– Tako je kum, sinko moj, uz'o tebe u povoju, – kaže momku otac, – a sirotu mater ti je mor'o ostaviti. 'Di će dizati rodilju iz kreveta? A zmaj mene sapleo, al' me nije 'tio ubiti. Kaže, ne će da sramoti svoj junački glas, kad

me nije savlad'o u trljanju. Nije me stamanio, već me bacio u ovo zlatno blato, da tu istrunem el se uplisnivim.

– A kako moj poočim nikad nije doš'o da vas otkupi?

Siroma' otac je samo zavrtio glavom, pa kad već mora kazati kaže sinu:

– A kako je siroma' mog'o kreniti, pa da tebe ostavi samog u selu?! Kaki si bio, ti bi sirotog kuma, tvog poočima dao u ruke crnom gospodaru, dok se kumove stope ne bi još ni o'ladile.

Ni momku nije ni'ko napio tako gorku čašu, pa je sad samo sagnio glavu, a dida će onda zapitati:

– 'Oćeš već kazati, šta je taj gospodar zmaju?

– Zmaj je džak, a crni gospodar zakrpa. Šta mu je zmaj obeć'o to ne znam, al' se gospodar primio tog, da mu vrati crni ular i bikovu snagu, a to može samo tako ako biku opet izrastu dva bila jezika. Sad su već i izrasli, jel oni ponovo izrastu, ako bik po'ide dva komada kože s onog čovika, koji mu je iščup'o jezike.

Kaže njim još i to, da se ni ne trude, da gospodara u'vate, jel to njim ni tako ne će poći za rukom, a on njim više ni ne će dosađivati kad podile račun sa zmajom.

– A šta je s moje sirote matere? – momak će onda.

– Ne znam, al' znam da se zmaju nije pokorila.

– Onda se napatila više neg Isus na drvetu križa, – momak zaplak'o i đipio, da krene.

On bi sad trč'o ko da kuća gori, a otac još ne da, već zgrabi momka za brkove. Sad ga zgrabio, sad je s njim izmanio iznad glave, al' onako slatko k'o da crnog bika zaušiljava i kad ga je lupio u blato, momak puk'o ko žabac. Puk'o je, al' su brkovi ostali čitavi. Otac omane još jedared, pa još jedared, i kad su mu i trećiput brkovi ostali čitavi u šakama, kaže:

– Takoc! Sad vidim, da si očvrsnio kako te žeže kumov ular.

Siroma' momak ni živ ni mrtav, a dida samo zinio u momkovog oca k'o da veli: šta ti je sad došlo, da se ovako sigraš sa sinom?

Nek gledaju kako 'oće, al' momkov otac kaže:

– E, sad je divana već i priko više. Slušajte i krećite.

Lipo njim kaže, da dobro paze kad će ući u zmajevski atar. To zapravo nije nikaki zmajevski atar, već njevo rođeno selo, al' otkako je zmaj došo, on je sve prisvojio. Izvuk'o zemlju ispod ljudi i sve satir'o u svoj jaram. Nema tamo živog k'o se ne pokorava zmaju, osim jedine momkove matere. Oni će ući u atar, baš kad ljudi urade žito i spremaju se, da dužijanca krene u selo. Umišaće se među svit i tako će doći do tak'e i tak'e mijane. Trag crnog gospodara će ići dalje, jel on ode do zmajevski' dvora, da mu kaže kome se ima nadati. Oni će poslati kera, nek urliče i dalje za zmajom, a njev put će voditi u tu mijanu i nikud na drugo misto. Kaže njim i 'ko će i' dočekati prid mijanom i kaki je mijandžija u njoj, pa i' lipo otpravi na put.

Momak je to jedva dočekao'. Prid ocom ga je stid, da već ne zna kud bi pogled'o, a matere mu je žao, da bi znao zemlju gristi kad pomisli kolike godine je propatila u zmajovim rukama. Na rastanku ocu nije kaz'o ništa, već mu samo poljubio ruku, a u seb imisli: baćo moj, ti ćeš viditi, da ćeš imati čovika za sina el nikakog sina ne ćeš imati.

Odeše momak i dida, a otac žbućnio između trske k'o da se nikad nije ni izvlačio otud. Zavuk'o se u staru bunju i čovika o'ma' u'vatio drim. Kako i ne bi, kad se umorio. 'Di se ne bi umorio, kad je mor'o divaniti koliko nije ni za polak života.

'Ko je upućen taj nije smućen. Momak i dida već ni ne pamte koji dan putuju kroz ritine, a nikako da njim ugledaju kraja, a kad su pošli kudan njim je kaz'o momkov otac, nisu se ni sitili već su bili u njivama. Tu se baš žito porađiva i 'di oko baciš, krstine su već svud složene.

Udare priko strnjika i jedared vide, da se risari i risaruše skupljaju na jednom mistu. Momak je slabo poznav'o starovinske običaje, kad mu je mijana bila kuća, al' zato je dida o'ma' vidio, da se tu onako po starovinski sprema dužijanca. Risari i risaruše se u'vatili u kolo oko poslidnje krstine što su je složili, pa kad je vrulaš zarojio onako po starovinski, nikom u kolu ne smeta što sustanute noge igraju po strnjiki.

Kolo baš stalo, kad su dida i momak stigli, a najstariji risar onda stao u sridu, uz'o u šaku toliko vlati koliko je momaka i divojaka i podvikne:

– Da vidimo koji će s kojom biti na jednom kruvu! Momkov klas, a divojkin je struk!

Momci i divojke potrčali, pa momci 'vaćaju odozgor, divojke odozdol i koja je divojka s kojim momkom u'vatila jedan vlat, ta momka mora poljubiti.

Dida i momak gledaju, pa će jedared kazati:

– Na kak'om ćete kruvu biti zajedno, kad smo mi čuli, da tu svit baš ne vidi kruva otkad je zmaj metnio nogu u ovaj atar.

Ljudi se začudili nezvanim gostima, a još više tak'om divanu, pa se i poćulili, al' najstariji risar se izgleda nije boj'o za sidu glavu. On dao srcu na volju i kaže:

– Dobri ljudi, ne znam ni 'ko ste ni otkuda ste, a što ste čuli istina je. Ni dosad nismo imali kruva zadosta, a sad ga baš nikako ne ćemo imati. Dosad smo životarili tako, da smo malo sakrili od simena, malo rasuli kad kosimo, pa priko noći pokupili, malo ukrali kad smo vozili u zmajevske dvore, a šta ćemo sad?! Ako nam za čitavo selo ostavi ovaj vinac s dužijance, mi ćemo zmaju morati još i za'faliti.

Momak i dida k'o bajage ne znadu na čeg misli stari risar, a onaj njim kaže i to.

– Ljudi, ima zmaj nikog pustog crnog bika, kojemu je jedan naš dobri čovik iskinio dva bila jezika. Za sve ovo gluno vrime bili smo mirni bar od tog bika, al' šta smo mi bogu skrivili, da su tom biku sad iznova izrasla ta prokleta dva jezika. Da vam kažem samo iz većeg kaka je to nevolja za nas: ta napast s dva jezika proguta žito iz po' atara još dok je na nogama. Samo nek je zrilo, crni bik ga već sa'rani u taj ukleti burag.

Momak se najedared sitio zelenog klasa, kojeg je dobio od zmije i upita:

– A zeleno žito ne dira?

– Ne. Valjda i on ima toliko pameti, da čeka dok sime sazrija, jel drugačije druge godine ne bi im'o šta pustošiti.

– E, onda nek danas, i dok vi ne uvezete sebi krstine, bikonja traži 'di je zrilo zrno, – kaže momak.

Kako je to kaz'o, sa zmijskog zelenog klasa je bacio tri osi. Osi nisu dobro ni pale na zemlju, a po čitavom ataru visoko zeleno žito, pa se u njemu sakrile sve krstine. Risari malo nisu potonili u zemlju tako su se začudili. Zaboravili su, da triba još jedno bunjevačko kolo odigrati prija neg' dužijanca krene od poslidnje krstine.

– Momče, ko si ti? – upitaće onaj stari risar.

– Kazaću vam kad bude vrime, a zasad znajte samo toliko, da sam i ja na ovoj zemlji doš'o na svit. Ako meni i sebi 'oćete dobro, nikom ni riči, da zmaju ne bi došlo prija vrimena u uši, već mi bolje kažite 'di je taka i taka mijana?

Kažu mu: iza one šumice. Divanu je to bio kraj. Momak i dida odjaše, i kad su prošli kroz šumicu, vide na ravnoj zemlji jedan veliki kamen. Crna zemlja, nigdi ni piljka, a tu kamen visok k'o jablan. Stoji k'o da je iz torbe bačen. Na njemu nike budžice i jedna velika jama iznad koje piše, da je to zmajevska mijana. Prid tim vratima rasprostro šešir i sidi na njemu niki omandrani dida s napuknutom tamburicom od male kornjačine kosti. Na nogama mu opanci one luckaste babe, koja je na vatru mećala kornjačice.

Dida namignio momku:

– Izgleda da su sirotu babu za vike vikova istresli iz njezini 'opanaca, kad su na didinim nogama, a i tamburica mu je napukla. Nema babe, da mu donese nove kornjačine kosti.

– Kako oni prid mijanu, a kroz vrata iskoči ni'ko drugi već crni gospodar na vrancu.

– Varaš se, momče, ako misliš da ćeš me pri piću skrkljušiti s tvojim ularom. Ded, stigni me ako možeš.

Gospodar ne otvara usta, al' zato viče k'o iz bureta i odjuri iza kamena.

– Dobro bi mu i bilo da nas odvara u zmajevske dvore, – dida kaže momku na uvo i napujka kera, da urliče za vrancovim repom, al' onako bisno.

Ker ode za crnim gospodarom, a ova dvojca sjašili, pa će u mijanu. Tamburaš bar da trepavicom makne. Sidi na svom šeširu k'o da ništa ne vidi. Kaki je »faljen Isus« taki je i »amen uvik«. Ni ova dvojca ga ne gledaju, već odu kroz jametinu u tu kamenu mijanu.

Odeše, al' se dida jedva do'vatio praga, već je otskočio k'o da je nagazio na zmiju, i poč'o cupkati.

– Dida, šta ti je da igraš, a tamburaš još ni nije zasvir'o kolo?

Momak se čudi, a dida će mu šapljati:

– Tebe ne peče kamen u mijani?! Meni žeže tabane k'o da sva mijana plamti podamnom.

Kad je momak razumio u čemu je stvar, skinio svoje opance i dao didi da i' obuje navr' svoji'. Momak bio nogat, pa dida onako u svojim opankama skočio u momkove. Momak ode bos, a pod nogama k'o da mu je rosna trava, al' didi je mlako i u dvostrukim opankama.

Mijana je velika k'o kak'a crkva, a u njoj sumračno k'o u karmiću. Gori je sva crna od čađe i kad su ova dvojca bolje pogledali, onda vide da nije samo od čađe, jel je sva tavanica puna niki' umrčeni' slipi' mišova i sovuljaga. U mijani u svu šir jedan astal. Nije kratak, a nije ni tanak, kad je napravljen od sami' deblja. Oko njeg nikoliko veliki' panjova, a iza svakog još veći kamen, da čovik može na čega nasloniti leđa. To su stoci oko astala. Iza astala svega jedno bure, al' toliko ko čitavo začelje mijane, pa još kameno. Na tom velikom buretu nigdi slavine, a pod njim čitava hrpetina kameni' čaša koje bi običnom čoviku dobre bile za bure. Na buretu zlatnim slovima piše, da tu ni'ko nikog ne dvori, već nek svaki sebi udari slavinu na bure, a ni'ko ni ne plaća, jel u ovoj mijani ima mista samo za zmajove goste.

Lipo to piše, da svaki može razumiti 'ko zna štiti, al' na buretu nema slavina, a makar piše da se tu ne dvori, kod jedne budže stoji niki delija i gleda napolje. Momak nije badava vik vikov'o u mijani, da ne bi o'ma' pripozn'o mijandžiju. I vikne on njeg:

– Mijandžijo, ti tako dočekivaš goste da u nji' gledaš leđima?

– Kaki mijandžija te napop'o i šta tu počinješ razgovor, već se bolje 'vaćaj za bravu i sklanjaj se s puta. Ne vidiš šta piše na buretu, da ovo nije mijana za svakog? – promrnđa onaj, al' se nikako ne okreće, već samo prikrstio ruke priko krstiju i okreće palce.

On se pravi lud, a dida se umiša u razgovor i praviće se dvared luđi.

– Dobri čov'če, mi smo ljudi prosti – ne znamo štiti. Žedni smo od dalekog puta, a k'o velimo, vino je za svakog poštenog čovika.

Dida lipo prede, ta lipče neg' mačak, a jednu rič kaže dva koraci. Dok nije kaz'o što je mislio kazati već je bio zmajevskom mijandžiji iza leđa, pa će se nagniti k'o da mu 'oće divaniti u lice. Dida se sve vrime čuva da ne pogleda kako u mijandžijine palce, a momak ide za njim' i k'o bajage zjali po mijani. Mijandžija se nakostrušio, sagnio glavu k'o bisni bik i drekne didi:

– Da se nisi dalje mak'o, već sivaj napolje i ti i tvoje ljudsko pule, jel ćete drugačije o'ma' okrvaviti nosove.

Mijandžija 'oće ružnim, a kad on 'oće dida mu se ne će protiviti, samo ne čeka da mijandžija počne, već skoči i svom snagom ga u'vati za palce. Momku o'ma' nije bilo do zazjavanja, već i on skoči na mijandžiju. Do'vati ga za dva uva i kad ga je onda puk'o o kameni zid, mijandžija poč'o i štucati i mucati, a kleca makar mu nije volja da se pomoli prid momkom.

– A ti baš misliš, mijandžijo naš lipi, da mi ne znamo zašto ti tako usrdno vrtiš palcima? Ko veliš, ljudi smo prosti, pa di bi' znali, da ti oči imaš na palcima, – rugaju mu se ona dvojca.

Digli mu glavu, da je dobro vide. Ne može se kazati, da baš nije čovčije oblike, al' je skoro sva u ustima s zubima k'o u divijeg bravca, a nos pod samom kosom, tako da za oči nema ni mista, ne da očiju ima u glavi. Al nisu ga dugo zagledali, već momak odig'o jedan od oni' panjova, pa mijandžijine palce pod njega, a didi kaže nek sidne na njega. Mijandžija dotle nije im'o oči u glavi, a kako je dida sio na panj, nije više bilo očiju ni na mijandžijinim palcima.

Tako su ga kaštigovali i još mu zaprite:

– Samo pisni, pa će ti i glava doći pod panj!

Jedva su podilili mejdan s mijandžijom, kad se zatresla kamena mijana. Momak skočio do one budžice na koju je gled'o mijandžija i već je viknio:

– Dida moj, spremi se da crnog bika na'raniš zrilim žitom, al' zmijskim, a zmaju da pridaš vinac od žita, kad već i tako dolaziš sa dužijance. Stigli su obadvojca.

Dida je to znao, da mu momak i ne kaže, jel se taki veliki kamen ne bi šale zadrm'o od bata ma kake šuše. O'ma' je i on skočio do druge budže, pa se o'ma' i dositio otkud zmaja tako iznenada. Za njim iđe onaj tamburaš. Na nogama mu samo krpe od babini' opanaka, a na tamburicin vrat obisio kožu didinog sirotog kera.

– Alaj ćeš nam skupo platiti smrt našeg virnog kera, – dida sve drobi svoje krnjetke, tako škripi zubima, kad je vidio s čime je tamburaš zakitio tamburicu. – Makar dotle živio, al' ja ti danas moram zasvirati tvoju poslidnju pismu!

– Vidiš ti, zašto je taj sidio na šeširu?

– Valjda vidim, kad je sve opance oder'o kako je trč'o da obavisti gospodara i zmaja, da samo naš ker trči u dvore, a mi da smo u mijani. Al' neka, neka, požaliće on što nije čuv'o snagu u nogama.

Siroma' dida; njemu je samo tamburaš u glavi, k'o da su zmaja već po'ili na paprikaš. A bórme zmajevska sila nije bila za šalu. Zmajevska glava jaši na crnom biku, al' pvelikom k'o dobra kamara slame. Bik nije mali, al' zmaj je i visok. Što je visok, nek je, al' se već i izdaljeg vidi, da je to snaga kaka ne raste u svaki' sto godina.

Obrve u njega, da bi i' mogo plesti u pletenice, a još kaki su mu brkovi?! Onako od oka, brat bratu da prodaje, ispalo bi bar dvadeset volovski' kola drva u ono desetak 'rastova što i' je zmaj iščup'o iz korena i vezo u dva brka. Vidi se, da je drva čup'o usput, jel se još ni tice nisu razbigle iz grana. Oko deblja omot'o brkove, pa taj zmajevski snopčić zabacio na leđa, a od brkova mu ostalo još toliko, da i' može sukati.

Iđe zmaj, al srdit. 'Di pljune, vatra plane, 'di drekne drva se rascipe. Srdi se zmaj, a još kako se srdi crni bik s dva bila jezika. Kako se ne bi srdio, kad s jednim bilim jezikom maše po jednoj njivi s drugim po drugoj, al' nigdi zrilog klasa, da se može na'isti i snage nakupiti.

Kad je dida pogled'o kaki je bik širok, kaže momku:

– 'Oće l' taj moći ući kroz ova mijanska vrata?

I momak je uz'o bika na oko, pa kaže:

– Ako se ovaj kamen rasteže k'o čorapa!

– Onda dobro spremi tabane kad zmaju natareš rena pod nos, da ti crni bikonja ne pobigne 'digod u mrak.

Lipo su se nji' dvojica izdivanili dok zmaj nije stig'o prid mijanska vrata, al' onda je divanu bio kraj. Oni skočili i sili za astal, k'o da ništa ne znadu. Zmaj skočio s bika, svoj snop pribacio priko glave, brkove razdrišio i sva drva složio iza sebe na prag. Drvima zatvorio vrata iza sebe i dreknio:

– Kroz ova vrata ću vam samo duše puštiti napolje!

I evo njeg nasrid mijane, a tamburaš ga prati. Udara po žicama, da se sve vijara koža sirotog didinog kera, a šta je ta njegova pisma, to ne bi pogodili ni na kerećijem večernju. Glavno je, da zmaju nema lipče pisme na svitu. Zmaj se marvaši usrid kamene mijane, a momak ga samo gleda ispod oka i jedared se javi:

– Zmajevska glavo, imaš li ženu?

– Ja da nemam ženu?! Zašto pitaš? – grmi zmaj.

On urliče i bembuče, da su popucali zidovi kamene mijane, a momak natenane kaže:

– Zato, što nije dobro uradila, kad te je baš sad puštila ovamo, jel će joj se vratiti samo tvoja glava, al' i to samo zato, što ću je ja poslati. Znaš, zmaje, zdravo sam gadljiv i ne ću, da se smućivam na tvojoj glavi.

Zmaju ni na drugom mistu ni'ko nije kaz'o tako što, a ne u njegovoj rođenoj mijani.

– Ti bi meni skid'o glavu, ti kožo šugava?!

Kad je onda lupio šakom prida se u kamen sva mijana se zasula žeravom, k'o da je kogod veliku peć žerave istres'o na njeve glave. Momak o'ma' zakrilio didu poda se,

a kad je njega svega pokrila živa žerava, uzdane, al' onako slatko k'o da je u medu:

– O, blažene prolićne kišice!

Zmaj i vidi i ne vidi, i sluša i ne sluša. Zaslipio od bisa i tira svoje:

– Ti triba još da rasteš i rasteš, pa da ti od kože možem iskrojiti jednu zakrpu za moje čizme!

Zmaj bisni, a momak se napravio pa još i šprljeka:

– Ne znam šta bi bilo s tebe, da ja još i porastem, al' ovaki kaki sam, kad bi' te k'o kuruz posadio pod petu, zmajevska glavo, iz tebe bi samo korov iznik'o. Drugo nisi ni sad, kad dopuštaš da gosti u tvojoj mijani ostanu brez čaše vina. Baš nisam u svom i na svom, al' kad sam te sad ja doček'o o'de, ja bi' te podvorio s čašom vina, samo da znam kako se toči iz ovog bureta.

Momak to kaže, a zmaj se najedared poč'o keciti.

– Veliš, da znaš? Da možeš, žmaro od čovika. Ti bi mene počastio, a nemaš ni opanaka, već ideš bos ko ker. Ajd, pokazaću ti kako se udara slavina na moje bure, pa da vidim kako ćeš me podvoriti s čašom vina, kad ti budeš udar'o slavinu.

Skoči zmaj priko astala i kad je onda udario šakom u kameno bure, momak i dida su onda samo vidili kako je debelo kameno dance na buretu. Zmaj prokinio bure ko da je lupinja golupčijeg jajeta, a ispod ruke mu otpalo kamenje debelo k'o ugojen vo. Kako je prokinio bure, vino se prolilo da ga je u mijani bilo do kolina. Vino se prolilo iz bureta, al' nije samo ono dolazilo otud, već se o'ma' začuo ženski jauk. Nije to jauk, već niko tako strašno stenjanje, da je momak mislio da mu nož okreću u srcu.

Al' nije im'o kada ni da se razmisli, zmaj ga je iznenada zgrabio za kosu i povik'o:

–Šta bi uzalud i prob'o rukom, bolje da mućneš glavom, pa ćeš bar viditi kako visoko drvo si zanij'o.

Lupiće on momkovu glavu o bure, al' nek lupa. Zmaj misli, da će momkovu glavu razmrskati o kameno dance i, prije neg' će ga lupiti počne se cirikati:

– A znaš li zašto sam zapravo don'o onaj snop pruća, što sam ga ostavio na pragu?! Da ti kažem, kad ti je to

poslidnje što ćeš čuti: na tom ću ti meso ispeći, da se malo osladim pečenicom, kad sam već čerez tebe mor'o doći u mijanu.

Sad više nije ček'o, već zamane i momkovom glavom lupi o kameno bure. Srićno je lupio, baš tako da je momak u kameno dance udario onom čvorgom koja mu je ostala od poočimovog udarca. Zazvonila čvorga k'o da sva zvona zvone na sedam-osam crkava, iskočile varnice, da su zmaju oči o'ma' zasuzile, a kad i' je malo protro, mog'o je gledati, al' njegovog kamenog bureta više nije bilo. Rasulo se orijaško kameno bure u pra', a na njegovom mistu stoji žena s ranom na prsima iz koje još pomalo teče krv.

– Sinko moj rođeni, materino srce te je os'tilo i kroz ovaj deb'o kamen.

Sirota je samo to kazala, pa kad je onda grunila u jicanje!

Ona bi da ljubi sina, ta kako ga sirota ne bi ljubila, kad ga nije dobro ni rodila, a već ga je izgubila. Nikad ga od tog vrimena nije vidila, nit je vidila bilog dana, već je tu bila zarobljena. Ljubio bi nju i sin, ta i u ruke i u noge, al' kad je pogled'o na zmaja, nije mog'o odoliti srcu.

– Otud tvoje vino! – dreknio je, i kad je onda priteg'o crni ular i sunio na zmaja!...

Zmaju je dosta bilo i to, da se zblene, a još zabatrg'o i stao mijandžiji na glavu, pa kad je onaj poslidnjiput jauknio, zmaj pomislio da se zemlja prokida pod njim. Zmaj otskače, al' momak brže priskače. Skočio momak, zgrabio zmajove brkove i dok se onaj ni sitio nije, momak je već zavez'o svoje brkove s njegovima.

– Ne ćeš mi više pobići! – smije mu se momak.

Kad je poč'o buckati zmaja s čvorgom koju mu je poočim na samrtnom času ostavio u dar, zmajevska glava počela rasipati zube po svoj mijani. Koprca se zmajevska snaga, zamanjiva i da udari, al' šaku ni ne digne, a momak ga na brkovima trgne k'o kera na lancu i kad ga onda čvorgom lupi u čelo zmaj bi letio do zida, samo da nije vezan na brkove.

Zmaj najedared otruntavio ko ugojeno krmče i kad je vidio, da će mu zacrniti dan, tražiće snage na zajam i kod

svog tamburaša. Onaj se zblenio od čuda i od stra', al' zmaj drekne na njeg kako nikad u životu nije dreknio:

– Šta čekaš?! Zasviraj ono vištičije kolo na koje svaki mora igrati! Sviraj, pa da kolo izvedemo do bika!

'Oće tamburaš, 'oće, ta i sam će igrati u kolu sa zmajom, momkom i didom. Bolje je i igrati s njima, dok ne izađu do crnog bika s dva bila jezika, neg' izgubiti glavu. Zmaju i njegovom tamburašu je sad jedina nada, da se zakrile za bikova leđa i rogove. 'Oće slavni tamburaš, o'ma' će udarati u žice, samo kad ne bi bilo dide.

Kad je dida čuo kako kolo će se svirati na tamburici što je zakićena kožom njegovog sirotog kera, skočio je bolje neg što bi skočio njegov ker. I ugriz'o je za ruku tamburaša jače neg' najbisniji ker.

– Moram ja gristi, kad si mi sirotog kera stamanio!

Dida se još i ruga, al' već onda kad je dig'o tamburicu koju je tamburaš ispuštio. Dida je tamburicu dig'o, a momak natak'o na nju onu zlatnu kornjačinu kost. Prilipila se zlatna kost k'o da je na tamburici rasla, a dida ne čeka, već zamane s tamburicom iz svega srca, al' i iz sve snage.

– E, da vidim kako ćeš u igri zapličati nogama, kad ti ja zasviram ovim zlatnim buzdovančićom! – vikne tamburašu.

Borme je poč'o zapličati nogama, kad ga je dida s tamburicom mak'o u glavu, al' poslidnjiput. Kako je dida tamburaša udario u glavu, a tamburica plane i začas izgori zlatnim plamenom. Izgorila tamburica, izgorio i zmajevski tamburaš.

Dida se računa s tamburašom, a momak dotle zmaja priznojava. Crni bik je čuo šta je u mijani, pa bembuše da čoviku uši prokine i ruši drva isprid vrata. Nek ruši, al' i momak s čvorgom ruši zmaja. Dokle ga je buck'o, momak nije znao, samo je jedared os'tio da mu na brkovima visi štogod oglendžano k'o težak sudoper. Stao je da uzme oduška i kad je pogled'o nepretelja, a zmaj još samo očima živi. Živ je, sve zna, a ništa ne može. Momak se samo nasmij'o odrišio brkove pa zgrabio zmaja za kosu i za tur.

– Kad je tebi bik počistio put isprid vrata, ne ću ni ja da moja mater iz ove proklete mijane ide priko strva.

Ona je bar zaslužila od sina, da joj i stope ljubi, a ne da ne bi zavridila, da joj sin put pomete isprid nje, – kaže zmaju.

I kad ga je onda do'vatio, pa poč'o s njim mesti mijanu, zmaj je požalio što je kamen u mijani tako rapav. Bik spolja sve kamen odvaljiva rogovima, ne bi l' proširio onu jamu da može ući u mijanu, a dida mu prkosi:

– Čuvaj te rogove, tribaće ti za tvog gosu!

– Baš je dobro što si me sitio, – kaže momak kad je sa zmajom pomeo mijanu.

Bik će se baš opet zatrčati vratima, a momak iskoči prid nji' sa zmajom. Izdig'o ga iznad glave i kad mu je bik skočio u kob, lupio mu je zmaja na rogove k'o da je polu slanine obisio na klin. Bik se kasno sitio, da je proburažio svog rođenog gosu, a momak se nasmije:

– E, ja sam bolje pogodio neg' moj baćo. On je, bikonjo, tebe 'tio lupiti o zmaja, pa je nas'rad'o, a ja zmaja o tebe, pa ćete nas'radati vas dvojca.

Biku je samo to tribalo, da ga još i draže. Nema zrilog žita, baš sad kad je jedva živ doček'o da mu opet izrastu dva bila jezika, a još je i to doček'o da svojim rogovima ubije svog gosu. Zbacio je mrtvog zmaja s rogova i kad se onda zatrč'o na momka i didu, valjda bi i' zajedno s kamenom mijanom odn'o na rogovima, samo kad bi mog'o.

Bik se zatrč'o, da se sav atar zacrnio od zemlje koju je izbacio nogama, a dida i momak stali prid vrata kamene mijane i skrstili ruke. Samo se smijuckaju, al' kad će bik skočiti na nji', dida trgne iza šešira srebrni zmijski klas i zadije ga u zemlju. Kako je dida klas zabio u zemlju, crni bik je već i lupio rogovima o srebrnu topolu. Kamena mijana je baš visoka, al' je topola, što se stvorila od srebrnog zmijskog klasa, još višlja.

Crni bik se samo začudio, šta je to tako lipo zazvonilo k'o da na hiljade srebrni' zvonaca zvoni. Ne zvone zvonca, već se trese lišće srebrne topole kako je bik zatres'o Lipo se trese srebrno lišće al' se to biku moralo učiniti zdravo ružno, jel se okrenio i zatrč'o još jače. Sad će na momka, a ovaj zadije prid bika zlatni zmijski klas. Visoka je ka-

mena mijana, višlja je srebrna topola, al' sve to nije ništa nuz zlatni jablan, što se stvorio od zlatnog zmijskog klasa.

Bik je u srebrnu topolu lupio rogovima, al' u jablan je lupio čelom, jel su mu se rogovi na jablanu slupili ko lepanja. Bik zinio od čuda, kad je čuo kako zlatno lišće zvoni na jablanu, a momak strg'o sa sebe crni ular i lupi ga biku na vrat.

– E, sad si se već dosta nasluš'o kako ti je odzvonilo, – drekne i kad je onda trg'o ularom, bika je odig'o k'o da je piljak u čorapi.

Desnom rukom drži ular, livom rukom ga do'vatio za dva bila jezika. Puk'o ga o srebrnu topolu, na ularu ostala samo koža; puk'o ga o zlatni jablan, bik ost'o i brez dva bila jezika.

– E, sad još da dođe baćo, pa možemo piti vino iz mišine od kože ovog prokletog bika, – odane momak.

– Evo me! Čuo sam kako šušte srebrna topola i zlatni jablan, al' nisam dotrč'o da pijemo vina, već da vidim tvoju mater i kažem ti šta sam ti zaboravio kazati u ritu. Ne diraj bikove jezike, nji' ćemo sa'raniti u grob tvog poočima.

Evo momkovog oca prid vrata, evo matere iz mijane, a evo i svita iz sela i sa njiva. Svi plaču od dragosti, a najviše momak i njegova mater. Siroma' momak od dragosti ne zna 'di bi naš'o materi mista. Ta nosi je na dlanu, ljubi je u pete, kad zna koliko se napatila.

Ona se nije 'tila pokoriti zmaju makar joj otkinio glavu, a on je jedared već i 'tio ubiti, al' se pridomislio kad je ranio u prsa. Nije 'tio stamaniti, već je zatvorio u to kameno bure, nek joj srce krvari za sinom i za čovikom. Od tog je bilo vino za zmaja i njegovo prokleto društvo.

Momak nije mog'o više gledati zmajovu strvinu, kad je čuo kako mu je mater namučio, već je baci u kamenu mijanu, a seljanima kaže, nek navuku na njega ta drva što je sam don'o i nek ga spale, da ni traga ne ostane od njega. Što je kazao, to je i urađeno. Baš su zapalili mijanu, kad 'ko poviriva iz šumice, već glavom crni gospodar na vrancu. Pokaz'o nos, al' kad je vidio kako momak drži

na ularu bikovu kožu, najedared mu je postalo vruće neg' zmajevoj strvini na vatri.

Podbo vranca, a onaj skočio tako, da je gospodaru o'ma spala šepica i ost'o goli' rogova.

– Upuj, rogati, jel ćeš sad dobiti po repu s repom crnog bika, – poviče dida.

Nikad više crni gospodar nije ni nos pokaz'o na tu stranu, a momak i njegovi su srićno živili dok nisu umrli. To je bilo davno. Ja sam svima na sa'rani bila i na podušama iz mišine od bikove kože dobrog vina pila, pa zato još i sad znam ovu pripovitku.

Pričala *Ilka Manjob*

S R I Ć A

Kažu, 'ko se rodio pod srićnom zvizdom, tom srića raste i kad spava. Ljudi divane svašta i nije ni čudo, da bar polak od tog nije istina. I oko sriće će biti tako. Evo, da vidite šta je bilo s jednim momkom. To je prava živa istina, jel se to slušalo od starovinski' ljudi.

Iđe stari čovik i vidi 'di na jednoj ćoši sidi niki zapustaren momak. Mlad, zdrav k'o jedar lastar na rodnom čokotu, a leđa naslonio na zid, glavu na batinu i drima. Ni brige ga što ljudi posrću priko njegovi' nogu. Rđava ledina nije tako zarasla u kupusac k'o on u kosu, krpe na njemu s toliko jama da mačke ne bi šale u'vatile miša u njima, a momku je i to dobro. Njemu je sve dobro, njemu sve mož' biti, jel su mu kazali, da se rodio pod srićnom zvizdom.

– Ej, more, šta ti tu radiš? – razdrmaće ga ovaj stari čovik.

– Čekam sriću.

– Lip pos'o radiš, samo kad bi to išlo samo od sebe. Nikad ti ne ćeš dočekati sriću na ovoj ćoši, jel ona odan ne će naići.

Momak skočio k'o ustravljen, a stari čovik će ga svitovati i dalje:

– Nema čekanja, već iđi za njom. Ja znam 'di je sad tvoja srića, pa te možem i uputiti do nje, ako 'š me poslušati.

Momak 'oće još kako, i stari čovik mu kaže put. O'ma' je i krenio i nije dugo lup'o tabane, kad dođe do kolibice, koja je sva sjala u žutim zlatu. Zlatom šarana, u dragim kamenu zidana, šta drugo da vam kažem kak'a je ta koliba.

Sve je kako je kaz'o stari čovik i momak će unutra. I njegova srića je tamo, al' se izvalila na opakliju, uši pokrila, i spava. Momak će se javiti, al' srića samo pućka usnama tako slatko hrče. Malo će je i prodrmati, posli će i jače. Ne pomaže ništa. Kad je tako, on će čekati dok se srića ne probudi.

Kad je on toliko drim'o čekajuć' na nju, k'o veli, valjda je i njoj slobodno malo spavati dok je njeg čekala. Nek spava, samo kad je on jedared živ doš'o do nje.

Momak ček'o i naček'o se, al' će već i mrak, a srića ni da uvom makne. Momak ne bi diz'o bunu ni sad, al' kad je povirio napolje, vidi 'di niki putnik skreće s puta i iđe upravo kolibici.

– Oho, šta će to još biti?! Da i ovaj ne iđe rad moje sriće?! To bi mi još tribalo sad kad sam je naš'o!

Nema tu dalje »strpen-spasen«, već batinu u ruke i udri, po srići.

– Ustaj! Dokle ću čekati, da mi se probudiš!

Momak je tako dreknio, da je putnik poč'o bižati od samog glasa. Šta da vam kažem kako se srića morala pripasti od batine. Nije ustajala, već sa opaklije skočila kroz vrata i biž'! Putnik biži naprid, a srića za njim.

Momak je mog'o vikati za njom koliko 'oće, a ona ni da se obazre, već samo ode za putnikom. Kad se momak jedared obazr'o, a ono nema ni kolibe. Iznad njeg samo zvizdano nebo.

– E, da mi je bar to znati pod kojom zvizdom sam se rodio, pa da se bacim na nju s ovom batinom.

Badava je uzda'nio. Nije dozn'o ni to, jel mu je srića pobigla.

Pričao *Šime Bašić-Palković*

TVRDAC DOČEKIVAO GOSTE

Bio tako jedan naš gazda, koji je i od sebe žalio zalogaj, a drugom gleda uzube, pa samo što ne zaplače. Ni žena mu nije bila bolja i nije ni čudo, što su nji' dvoje živili u slogi i zadovoljstvu. Kako ne bi bili zadovoljni i vazdan srićni, kad jedno drugom ugađaju. Tako kad žena uzme zalogaj, onda joj čovik gleda u zube i plače, a kad čovik uzme veću koricu kruva, onda žena plače. Tako su oni ugađali jedno drugom, al' ćer jedinica k'o da nije nj'eva.

– Šta će mi to silno bogatstvo, kad se ne smim ni alvatno na'isti k'o druga čeljad?! – kaže ona roditeljima kad je poodrasla.

Ne mari nek rade s njom šta 'oće, al' divojka ne sakriva, da joj je mrsko što joj je otac taki tvrdac, a mater se ›nuz njega prišila k'o osim, pa ne znaš koje je gore. Dabormе, da se ni tak'a ćer starcima nije baš dopadala i jedva su dočekali, da je 'kogod isprosi.

Došlo vrime i tom, pa na divojku doneli rakiju iz jedne jake familije. Divojkini starci ne zagledaju kaki je momak na oko, već kad su vidili, da ta familija još bolje stoji neg' oni i da se u toj kući još teče, o'ma' su primili rakiju. Ne gledaju kaki je mladoženja, al' ni udavača baš ne gleda – ne mari da je kaki, samo da je već jedared vode iz ove kuće. Ne zna doduše kako će joj biti u novoj kući, al' k'o veli, ako će joj u novoj biti i gore, za to bar ne zna, a o'de joj već dotužilo.

Kad su svi složni, sad će u nedilju doći pretelji divojačkoj kući, da udivane svadbarinu. E, divojkinim starcima je još samo ta nevolja, da odbave svatove, pa su onda skinili brigu s vrata, nek' otsele 'ćerin čovik gleda kako će ženu

ruvariti i kruvariti. Svatovi, nije to mala briga za tak'og tvrca! Dobro će tu biti pametan!

– Znaš ti, ženo, šta ja mislim, – poč'o je tvrdac gonetati.

– Ti ćeš kazati.

– Dobro će biti, ako se mi pretelju malo ulažemo, pa da s malim troškom pribortamo te svatove. Ako svekar babo 'tio mladi kupiti ruvo, mi ne ćemo tako, već u novcu, i kad on da novce, dosta će biti ako i polak potrošimo na vinčano ruvo, a drugo će ostati nama. Tako gledaj, da i oko drugog teret spadne na pretelja.

– Vidiš, vidiš, to si dobro naumio, al' kako ćemo se to ulagivati preteljima?!

– Kako ćemo?! Ženo moja, ni'ko ne mož' prodati ako nije kupio. Triba malo i potrošiti, ako 'oćeš tušta zaraditi. Eto, zato sam izmislio ovako: da mi pretelje dočekamo kako se ni ne nadaju. Ugostićemo i', al' onako čovičanski i božijanski, pa kad vide, da smo mi ljudi, ne će oni titi da izostanu iza nas. Samo tako, pa da vidiš kako će se pretelj lako prikloniti na našu rič, da šta zaištemo.

Ženi se doduše nije baš dopalo, što će se uvaljivati u trošak, al' kad je vidila, da će se to i dvostruko vratiti, pristala je, pa o'ma' i zapita šta će spremati, da dočeka pretelje.

– Znaš šta, ženo, nek' bude što nije bilo nikad: skuvaj dvoje jaja! Nek' pretelji vide iz kak'e kuće vode divojku!

Tvrdac i žena su baš bili u riči, kad je ušla i nj'eva ćer.

– A, joj, baćo, šta će nama ostati za užnu, kad prid pretelje mećete svega dva jajeta?! – ona će se rugati.

Ruga se sirota divojka, al' baćo ni ne klapi o tom, već njoj ozbiljno:

– Idi ti, curo, do kera s takim divanom! Ne misliš valjda, da će pretelji biti tako brezobrazni, da će po'isti obadva jajeta?!

Tako veli baćo, a nana će još nakalamiti:

– Curo moja, baš smo primili rakiju, al' kad bi ispalo, da su ti naši novi pretelji tako nečuvarni, da najedared

po'idu čitava dva jajeta, e nemoj misliti, da će od svatova biti štogod! Ajak, ne damo mi tebe u tak'u kuću!

Kad je sirota divojka čula taki razgovor, njoj se počela okrećati soba.

– Teško meni tužnoj, ako je to kuća k'o i naša, – zaplakala je u sav glav. – A šta sam se onda i udavala?!

Pričala *Luca Vojnić-Purčar*

DA BI KVOČKE BOLJE IZLEGLE PILIĆE

Na svetu Lucu kod nas se kadgod gatalo i gatalo, vračalo i vračalo. Tako kad tog dana prviput uđeš u čiju kuću o'ma' iza vrata sidaš na zemlju, da bi gazdaricine kvočke te godine izlegle tušta lipi' pilića.

Jedna udovica se jako dala na od'ranu živine. Kod nje gotovo nikad nije brez nasađene kvočke. Kuća nuz kuću joj stoj'o mlađi brat. To bio čovik gromoran. Im'o je leđa za dvoj'cu i zato su ga u selu zvali Đuka dvoji' pleća.

Jedared na Lucin-dan Đuka uranio, skočio u klompe, bacio priko ramena opakliju i dovikne ženi:

– One Đuka na rakiju, pa će svratiti i seli, da je iznenadi još za sumraka. Nek' brat prvi čestita sestri.

Uvuk'o se u sestrinu avliju, pa u mračnu kuću, i najedared trg'o bravu: hop-cup u sobu za vrata! Lupio se o zemlju i:

– Faljen Isus, čestitam vam svetu Lucu!

Onako širokom, pa još u dobroj opakliji, jedva mu je bilo dosta mista između vrata i parasničke peći. Poklopio čitavu ćošu i smije se što je selu tako iznenadio. Mora da je zdravo iznenadio, jel je sela zaboravila i da odgovori kako je red: »Ti živ i zdrav bio«. Ne odgovara na čestitanje već uzdiše:

– A koji anđeli su tebe naneli ovamo još u mraku?!

Zagledala se tamo di' joj se brat lupio, pa gleda k'o da je osuđena, a on se samo smije:

– Onako usput sam skočio, da ti prvi zaželim da tvoje kvočke izležu tušta-tušta dobri' pilića.

Uto će se nakaniti i da ustane, pa sestra vidi da se dogodilo ono što je i mislila. Pod njim samo tri košara sa kvočkama slupljeni k'o lepanje, a na opakliji mu razgnje-

čeni' jaja k'o čička. Kad ga je vidila tako nakićenog, morala je prižaliti štetu i nasmijati se:

– Brate moj rođeni, alaj dobro što se ti nisi još i spremio meni, kad ovako usput zgnječiš tri kvočke s jajima. Šta bi ti naradio, da si se još i spremio za pos'o?!

On se prvo zblenio, a kad je došo sebi, Đuka opet udario u smij:

– E, kad sam već rad da mi se sestri izleže tušta pilića, 'ko me stvori Đukom od dvoji' pleća! Bolje bi bilo da sam Đuka od polak pleća, a i tebi bi, sele moja, bilo bolje da ne nasadiš tolike kvočke da ne stanu pod krevete, ako misliš da imaš tušta pilića nuz ova'ke čestitače.

Pričala *Ilka Manjok*

POPLAŠENO JAJE

Puška pukla po ledu, pa se para digla čak do cara. Bilo jedno jaje, kojeg stanarica nije 'tila metniti pod kvočku. Ono se poplašilo već kad je vidilo, da se iz njeg ne će izleći pile, a još kad je čulo da se i car trg'o iz drimanja kad je puška pukla, u jaje uš'o samrtni stra'. Poplašilo se k'o niko živ, i biž!

Jaje biži i nabižalo se dok jedared nije naišlo na jednu patku. Ova je sama u pustolini i 'ko se zna malo mislit, taj ne mora pitati zašto se patka zastranila. Vidi se po njoj da je štogod skrivila.

– Kud bižiš? – vikne jajetu.

– Ne pitaj već biž', i ti, – kaže jaje, al' ne staje.

Patka se malčak zamislila i veli u sebi: kome je ovo jaje moglo skriviti, šta ja čekam, koja sam utamanila tolike žabe!

Nije više pitala na čega žali jaje, već se zagegala i sve praši za jajetom. Bižali su sad nji' dvoje i nabižali se dok ukraj šume nisu naišli na jednog ugojenog mačka.

– Kud bižite? – i njemu je prva rič, čim je ugled'o kako se jaje sve uznojilo.

– Ne pitaj, već biž' i ti, – kaže jaje, al' ne staje već se još većma zakoturuškalo.

Mačak je stari majstor, pa mu nije tribalo vrimena da se misli. Liznio nogu, otro brkove i poč'o u sebi: jaje baš nikom nije moglo naškoditi, a gle kako biži k'o brez duše. To nije brez velike nevolje! Šta ja onda čekam, kad ni sam ne znam kome još nisam skrivio?!

Ni' se dalje raspitiv'o, već se otisk'o ledinom i sve repom čisti put isprid jajeta. Bižali su sad nji' troje i već se nabižali, kad jedared izađe prid nji' niki nakostrušeni ovan.

Kako se pokaz'o, a jaje se prokotrljalo između nogiju i biži naprid.

– Kud bižiš?! – vikne ovan jajetu.

– Ne pitaj, već biž' i ti, – kaže jaje, al' ne staje.

Ovan vidi, da je tu velika nevolja za petama. Nije mu čudno što mačak biži u svit, pa razumi još i za patku, al' kad je pomislio da jaje tako biži, a baš nikom ne mož' skriviti, onda mu nije tribalo dugačkog divana. Sitio se koliko je već im'o nevolje čerez rogova i pomislio: mora da je došlo vrime, kad svakog uzimadu priko kolina. I nije više ček'o, već u'vatio trag za jajetom.

Biže sad nji' četvero i nabižali su se ni putom ni putićom, ni stazom ni stazicom, već kroz trnje i priko bara, dok iz jedne vode nije poviko jedan stari rak:

– Ej, jaje, kud bižiš?!

– Ne pitaj, već biž' i ti.

Rak se malčak zagled'o, malčak se zamislio i vidi, da tu nije dobro. Tu je voda, al' patka ni da je pogleda, a kamol' da se zagnjuri. Mačak i ovan isplezili jezik od vrućine, a nemaju kada ni da liznu vodu. Raku sve to još ide u glavu, jel zna da su ono troje mogli napakostiti u životu, al' kad je pomislio za jaje, koje baš nikom ne može skriviti, onda se najedared sitio svoji' makaza. Pomislio je u svojoj glavi: mora da je došlo vrime da se svakom vraća šta je 'ko skrivio. Šta ja onda još čekam?! Teško mojoj rknjači, ako počnu po njoj tući svi oni koje sam samo uštipnio makazama!

Biži sad i rak s njima, pa čim sustane makazama se u'vati kojem za rep.

– Juj, već su me ščepali! – poplašio se mačak kad mu se rak obisio na rep, i teško gostu na repu, samo da se mačak smio zaustavljati kad je vidio 'ko ga je tako poplašio.

– Juj, sad mene 'vaćaju, – skiknio je malo posli ovan, makar je vidio 'ko se malčak ranije u'vatio za mačkov rep.

Nek se plaše i nek jujuču, al' rak ne će da izostane. Kad ga zbace s jednog repa, on se makazama dočepa drugog i tako sad biži čitavo društvo. Jedared istrče prid nji' bisan bik. Nogama ore zemlju, rogovima lomi drva, al' kad je vidio 'di isprid svi' biži jaje, najedared se sav uvuk'o

u kožu. Baš je bio bisan, al' kad je vidio kako jaje biži da sve zemlja grmi pod njim, bik sav zadrć'o od stra'.

– Kud bižiš? – vikne za jajetom.

– Ne pitaj, već biž' i ti!

Šta je taj goropadan bik mor'o imat' grija na rabošu, to je moralo biti pravo čudo. Nije pit'o više ništa, već samo pomislio: kaka to sila zove na račun, kad i jaje 'oće da utamani?! To mora da je velika sila, a nemilostivna kad još i sime 'oće da uništi onom 'ko je štogod skrivio!

Bikonja se poćulio, rep savio međ' noge i sve vitar diže za sobom kad se uporožio s jajetovim društvom. Biže sad ni putom ni putićom, ni stazom ni stazicom, već kroz trnje i priko blata, dok jedared nisu došli u jednu pustolinu, a tamo se vuća magarac. Bisan je kako samo magarac mož' pobisniti, i sve zemlju tuče nogama kad drugo ne može. Tuk'o je zemlju, al' samo dotle dok nije zagrmila od jajetovog koturuškanja. Kad je magarac vidio od čega se zemlja zatresla, najedared se sav zadrć'o od stra' i jedva je zanjak'o:

– Kud bižiš?

– Ne pitaj, već biž' i ti! – vikne jaje i ode nuz njeg, a ni ne obazire se.

Magarac mora da je naradio silesiju magarećiji' poslova, jel kad je vidio kako se jaje sve prikošeđiva, nije se mislio, već samo podviknio:

– A šta ja još ne bižim, kad se ovo jaje dalo tako u stra', a ono siroto baš nikom nije moglo nauditi!

Kako magarac ne bi poš'o s njima u bižanje, kad su baš onda trčali tako da su gotovo vratove slomili. A kako ne bi bižali, kad se rak u'vatio biku za rep. Kraj repa zavunatio i bik ne vidi raka, a os'ti kako ga onaj steže makazama i samo bembuče:

– U pomoć! Kaka me je to sila ščepala, kad je nevidljiva! U pomoć!

Ni'ko njemu ne će u pomoć, kad su čuli da je pao u šake kak'oj nevidljivoj sili, već se svi prikidaju tako biže. 'Ko ne biži od te nevidljive snage, taj mora bižati isprid bika, jel bi on prigazio sve prid sobom samo da se može iščupati nepretelju iz šaka. On biži od raka, ispod njegovi'

nogiju biže svi, a jaje svima između nogiju i grmi naprid. Kad se nuz bika sad uporožio još i magarac, onaj sitni narod biži da sve zemlju ne do'vaća.

'Ko zna dokle bi tako gonili, da najedared nisu stigli do jedne guste šume. Bik tu ošinio repom o jedno drvo, da je rak o'ma' odletio na ledinu. Kako se oslobodio nepretelja, bik klonio na zemlju.

– O, da me još malo drž'o, ne znam da l' bi ja još mog'o držati paru u meni. Braćo moja, još samo koji kor'čaj i ja ne bi' bio više živ, – potuži se sirom'a bik.

Kad je on stao, sad su već olakšali i drugi. Opružili se po ledini, i svi se samo tuže i čude kako se nisu prikinili od silnog bižanja, a tako se boje one nevidljive snage, da je ni'ko ne smi ni spomeniti. Kad se svi boje, a rak izmilio međ' nji' i samo ćuti.

Nisu se dugo odmarali, jel se nisu dobro ni izduvali, kad će patka:

– Ne vidite vi, da će se uskoro spuštiti mrak! Ajdemo mi što brže, da do mraka nađemo kak'og zaklona.

Patka baš uvik brblja kojišta, al' sad svi vide da je i ona kazala štogod pametno. Jaje krene prvo, a svi za njim. Odeše sad ispod šume i jedared naiđu na kurjačiju kožu. Prošli bi svi nuz nju, al' kad je već patka kazala štogod pametno, ni magarac ne će da ostane iza nje. Kaže on društvu:

– 'Ko će ovu kožu baciti na moja leđa?

– Šta će ti to? – pita ga jaje.

– Ne znam, al' možda će to biti dobro, da jedared i magarac bude u kur'jačijoj koži.

Kad je tako nek' je, i ovan uzme kožu na rogove i baci je magarcu na leđa. Odu sad dalje, al' su tako izmoreni i sustanuti, da ne bi mogli kasati baš da i' 'vaćaju sto nevidljivi' sila, pa se ni rak ne 'vaća nikom za rep. Idu tako svi na svojim nogama i, baš kad će se 'vaćati mrak, ugledaju pod šumom jednu kuću. Vide kuću, al' nigdi nikog živog, nit se čuje kaki glas.

– Vidite kako je dobro što smo se požurili, – o'ma' će patka, – evo kuće k'o stvorene za nas.

– To mora da je kak'a divija kuća. Smim se kladiti, da je i ta pobigla u svit k'o i mi, – kaže jaje kad je vidilo da se ni'ko ne vidi oko kuće.

Svima se dopalo da prinoće u kući, al' su poslušali mačka. 'Ko zna šta može biti za zatvorenim vratima, pa će sačekati mrak i onda će bliže kući. Tako je i bilo. Čim se zamračilo društvo se dovuklo pod kuću. Idu okolo, pa će jedan povirivati kroz pukotinu, drugi će na pendžer i već 'ko kudan može, a magarac se naš'o baš prid vratima. On će oko vrata, kad se ona najedared otškrinu i prid magarcom se stvore kurjačije glave.

On bi poviriv'o spolja, a ni ne klapi da bi i oni iznutra povirivali, al' kad se najedared naš'o oči u oči s toliko kurjakova, ni njega nije tribalo s drugo čim plašiti. 'Ko zna šta je smislio u toj magarećijoj glavi, al' su se noge same vućile. Kako se vućio, a kurjačija koža odleti s leđa i upravo na striju.

Siroma' magarac malo nije prisvisnio od stra', al' ako on nije bio magarac iz svita već izvan svita, ni kurjakovi u kući nisu bili k'o drugi kurjakovi. Kako bi i bili k'o oni iz šume, kad žive u kući. Mrak već gust, a nisu se nadali da će ugledati taku njušku čim otškrinu vrata, pa siroti kurjakovi nisu ni vidili 'ko to grmi nogama prid vratima, već su samo vidili kako kurjak leti na kuću. Ustravili se pa od kurjačije kože vide živog kurjaka, i drugo njim nije ni tribalo.

– Braćo moja, – prošprljeka jedan matori kurjo, – kak'a je ova sila, kad samo nogom mane a kurjak već leti na kuću. Ja ne ću čekati, da me do'vati. Na čast svakom i kuća, a ja ću spašavati glavu.

Ni nije ček'o šta će drugi kazati, već istrg'o vrata i biž' priko avlije. On prvi, a drugi zaglavili vrata za njim. Nagrnili kurje, a magarac misli da će na njega, i kad se onda poč'o vućati, začas je uzor'o zemlju isprid kuće. On se vuća, a kurje misle da nji' 'oće do'vatiti, pa da vidiš bižanja – magarac krajči od kurjakova, a oni od njega. Dok se jajetovo društvo nije sitilo, a kurjakovi već nestali k'o da njim je žeravica na repu.

Jaje nije badava prvo počelo bižati, pa će ono i sad razgaliti.

– Znate šta ću ja kazati – da mi ne čekamo šta će kurjakovi, već da o'ma' uđemo i posakrivamo se po kući. Ako se vrate, unutra ćemo se lakše braniti, a ako se ne vrate, mi se odud ne ćemo više ni krećati.

Kako je jaje nagatalo tako će to i biti. Ono ode prvo u kuću, a svi za njim. U velikoj žurbi zaboravili su i vrata zatvoriti, već se o'ma' pozavlačili kojikuda. Pivac skočio na vrljiku u odžaku, mačak sio u zapećak, patka se do'vatila banka, a ovi što nisu mogli na visoko, posakrivali se doli. Bik se smot'o u budžak iza peći, magarac se sklonio iza vrata, ovan pod astal, rak u račku, a jajetu nigdi bolje misto neg' u garnjaku u pepelu.

Tako su se lipo namistili po kući, a dotle su i kurjakovi malo došli sebi. Zaustavili se pod šumom i kad su se sitili kako su ostali brez večere i brez strijė nad glavom, počeli su se tući u čelo zašto su se tako najedared pristravili. Žao njim je svog dobra, al' ni'ko ne će da tisne natrag, dok jedared nisu navalili na jednog šantavog.

– Iđi, i vidi kak'o je to čudo u našoj kući, jel ako ne ćeš, mi ćemo tebe po'isti za večeru, – kaže jedan matori kurjo. –

On kaz'o, a svi drugi se složili s njim i šta će siroma' šantavi, već savije rep i krene kući. Bolje je tisniti i na strašilo, neg' da ga o'ma' raskidaju. Dovuko se do kuće, pa će za bravu, a vrata otvorena. To ga malo okuražilo. Nek' bude šta bude, glavno je da su vrata otvorena, da mož' bižati! Unutra je mrak k'o u džaku, samo u garnjaku svitli malo žeravice. Šantavi kurjo otisne polagacko vrata i tisne unutra.

Kako je prikoracio prag, a magarac lupi nogama o zemlju i o'ma' podu'vati kurju. Tako se slatko vučio, da je sirotog šantavog kurjaka udario sa sve čet'ri noge! Kurjo odletio od vrata, pa upravo prid garnjak. Kad se već naš'o tamo, on će siroma' malo duniti u žeravicu, ne bi l' bolje vidio kad žeravica zasvitli. On će njušku garnjaku, a jaje se zakoturuška iz pepela i pu! njeg u njušku. Kako ga je slatko udarilo, o'ma' mu je žumanjcom pljunilo međ' oči.

Siroma' kurjo je 'tio malo bolje viditi, a sad još više oćoravio. Šta će kukakavac kukavni, već će njušku zagnjuriti u račku, da se malo opere. Kad on tamo, a rak njeg doček'o makazama. 'Di se okrene, kurju dočeka nevolja, a još će na to i patka zagrajati sa banka, a pivac kukuriče na vrljiki k'o bisan.

Šantavi kurjo ne zna el da se boji, el da bisni. Nije njemu dosta nevolje što ga svudan tako lipo dočekivaju, već još i grajaju na njeg! Rasrdio se, pa će tisniti tamo otkud se patka čuje, al' kako je proš'o nuz astal, a ovan odozdol zadod'o rogove u šunku na kurjinoj šantavoj nogi. Kurjo se još više razbisnio i skoči patki, al' ako on zna skakati, zna i mačak. Kako je kurjo doš'o na do'vat, a mačak skoči iz zapećka i zaore mu noktima po leđima. Sirotom kurji je bilo dosta veselja. Nije ništa drugo želio, neg' da se do'vati vrata, pa se lupi o zemlju da strese mačka s leđa i napipa put napolje. U toj nevolji ga nesrića nanela baš na bika, a onaj k'o da je znao kurjinu želju živu, do'vatio ga rogovima, i kad je onda zamanio, kurjo je izletio kroz vrata k'o iz fraćke.

Kako se naš'o na ledini nije se više obziro, već zaprašio i ode pod šumu k'o vijar. Baš su mu tamo pritili da će ga po'isti za večeru, al' sad je jedva živ doček'o da dođe do svog društva.

– Braćo moja, – kaže kurjakovima, – ne marim ako ćete me svaki dan po'isti za večeru, al' nema te sile koja će mene natirati, da ja još jedared koracim u našu kuću. Ne u kuću, već kad sad bacim rep na krste, otiću odud na kraj svita i nikom ne ću ni naspomeniti da sam o'de bio kadgod.

Kurje vide, da tu nema šale, pa se sad ni'ko ne priti da će ga povečerati, već ga svi mole, da njim što brže kaže kako je proš'o.

– Još pitate, – šantavi će. – Ta ne pitajte, već biž'te! Nisam dobro ni prag prikoracio, kad me nika zvir do'vatila s čet'ri malja, meni o'ma' narasla krila. Letio sam, k'o da za me nema veće dragosti, neg' da čelom poljubim peć. Kad sam već doletio do garnjaka, a ja ću načiniti malo svitlosti, da bar znam otkud da se branim. 'Oćeš vraga! Ja

ću duniti u garnjak, al' kad je iz pepela dunila nika mala, bila, pa okrugla napast, o'ma' je od žerave post'o pekmez. Sasula mi ga u oči, a ja tužan i žalostan 'di ću, već u račku da se operem. Kako ću ja tamo, a iz vode niki vrag pružio makaze i gotovo po nosa mi ocik'o.

– Av, ljudi ljucki, kako je to zvirenje?! – užegurio se matori kurjo kad je to čuo.

– Ta el to zvirenje, el su kak'a strašila, ja ne znam, al' di se okreneš, ti rade o glavi! Pa nije dosta što jedni 'oće da te ubogalje, već drugi još i pujkaju i prite se. Muče me k'o nikog živog, a na banku nika mala, bila se gega na nogama i još viče: »Ta-ko ga! Ta-ko ga!«

Ja se rasrdio na nju k'o lud, pa ću još i tiskati na nju, al' kad sam proš'o nuz astal, a otud me poč'o niki krpiti, pa najedared satirava u kožu i šilo i iglu, a ne znaš je l' šilo veće jel igla, al' ni jedno nije manje od moje noge. Meni to nije dosta, već ću ja baš tisniti na tu malu gegavu, al' kad je onda skočio na mene iz zapećka niki mali, koji kaže: »Zvr, na vr, zvr na vr!« i kad mi je satiro u leđa dvadesetak klinaca, ta mislio sam, da su klince cigani baš sad izvukli iz vatre. Kad me je taj poč'o pošivati, a ja vidim, da nema drugog spasa, već kroz vrata i na kraj svita. I sva je srića što su vrata bila otvorena, jel mora da su natuknili šta ja 'oću. Ja da ću vratima, a onaj na vrljiki što ima sikiricu na glavi, poč'o vikati, k'o lud:

»Do mene ga, do mene ga, da ga siki-ri-com! Da ga siki-ri-com!«

I nema tu čekanja, el nesloge. Kako je onaj sa sikiricom povik'o, a niki veliki s vilama poda me, da me baci onom na vrljiku. Šta bi s mene bilo, ta ne volim na to ni pomisliti! Sva je srića što je onaj s vilama nezgodno zamanio, a vrata bila otvorena, i umisto da me baci na vrljiku, a on mene kroz vrata. I tako sam se ja oslobodio, al' sad je divana dosta, jel ja ne ću više čekati, pa da ti još dođu za mnom.

Kako je to kazo, a on rep međ noge i uju! Ni druge nije tribalo nagovarati, a još kad je pivac iz kuće zakukuriko:

– Do mene ga, do mene ga, da ga siki-ri-com! – matori kurjak je prvi krenio.

– Biž'te braćo, –kaže–u nas su zdrave noge! Ako krenu za nama, nek' u'vate šantavog, on će i tako ostati iza nas.

I tako su kurjakovi pobigli u svit i bižе još i danas. Baš sinoć sam i' vidila, kad su natrčali odan ispod pendžere, a jaje i njegovo društvo ostali u kući i još i sad žive tri svita i sto srića.

Pričala *Marija Bačlija rođ. Mamužić*

S K A M E N J E N A   Ž E N A

Kadgod naš svit nije bio k'o danas. Čovik umre, a nos ne turi iz svog sela. Tako je bilo, bar sam ja tako sluš'o od stari' ljudi, al' nije bilo svudan. Bila su dva sela, koja k'o da su jedan svit. Dva su atara, kuće su na dvi strane, al' ljudi iz jednog k'o i iz drugog sela su u ma kojem k'o kod svoje kuće, a u svakoj kući k'o u rodu. Nije bilo ni jedne kuće da nije imala pretelje u obadva sela, a kako se ne bi preteljile druge kuće, kad su dva senska kneza bili šogori.

Nikud su bili vršnjaci, pa se jedan zvao Šime, a drugi Time. U Time sestra jedinica, lipa i pametna, a poštena da bi se u knjigu mogla pisati. Da je muško, pa bi mogla biti knez u obadva sela najedared. Šime nije bio baš nika lipota, da se zavija u svilu, al' visok i upravan da bi jablani mogli od njega učiti kako triba rasti, a šakat, brkat i obrvat k'o ni'ko, ta pravo muško do poslidnje dlake. I daborme, da se Timina sestra drage volje udala za Šimu, a on se dičio takom ženom.

Bila je lipota i divojkom, da je njezino ime bilo prvo na ustima kad su se seljani 'tili po'faliti šta je kod nji' najlipče, a još kad je rodila, rascvatala se k'o ruža. I jeste se rascvatala, jel je najedared donela na svit tri sina.

I te godine su bile berićetne k'o da je i zemlja zgađala kako će njim što više udesiti život, pa su i živili u srići i blagosovu dok dičica nisu stupila u treću godinicu. E, al' se onda život priokrenio. Došlo zlo, a za njim gore iza goreg. Prva je počela zemlja. Okrenila naopako k'o da se rasrdila na seljane. Ona zasušila, a nebo se steglo i bar od žalosti da pušti jednu suzu! Udarila gladna godina, ništa drugo.

Knezovi šta će drugo, već krenu u svit da 'digod nabave kruva za sela. Sve živo iz dva sela i' je ispratilo, svi su i' čekali većma neg ozeb'o sunce, al' knezovi mora da su žalosno prolazili jel su dani letili k'o muve, a Šime i Time nikako kući. Dva sela su već dotirala dotle, da ni kera da zalaje, ni pivca da zakukuriče. Teško selu kojeg ni ker ne čuva, ni pivac ne budi, a još kad je zima na pragu.

I baš onda, kad od nevolje seljani nisu mogli već ni stenjati, osvane u ataru niki čudan delija. Dobrog konja jaše, još boljeg vodi za sobom. Na rame zametnio plug, a na drugom konju je natovarena svega jedna stara čorapetina. To je sav teret na drugom konju, al' sve kleca pod njim. Delija projašio kroz obadva sela, pogled'o žalosne njive na kojima se zemlja stvrdla k'o kamen, i onda će stati u razgovor s ljudima.

– Je l' vama govorio moj pobratim, da mi je poklonio ovu zemlju, da mu budem prvi komšija? – zapita k'o prav i zdrav čovik.

– 'Ko je taj, 'ko bi ti mog'o pokloniti naše didinstvo? – začudili se ljudi. – Nemamo mi nikaki' komšija, kad je oko naši' atarova svud šuma.

– Imate jednog, pa još kak'og komšiju. To je moj pobratim, zmaj od devet glava. On mi je poklonio ove atarove, jel sam mu pomog'o kad je otim'o divojku. A mog'o mi je pokloniti i štogod bolje, al' sad ću ja dotirati za rukom ove zapuštene njive.

To je kaz'o i nije ček'o šta će seljani raditi, već skočio i poč'o drišiti onu čorapetinu. 'Ladan znoj ga probio dok je nije odrišio, a kad je izvrnio, iz nje ispalo jaje ne veće od golupčijeg, a crno k'o čađa. Razbilo se jaje, a iz njega izletio gavran, iz gavranovog repa ispalo perce. Perce palo, a srce u ljudima stalo. Perce planilo i stvorili se visoki dvori, a oko nji' gusta koprena, al' crnja neg' gavran.

Ljude u'vatio niki stra', a onom još nije dosta čuda. Uz'o razbijene lupinje crnog jajeta i bacio po ledini. 'Di su pale lupinje, tamo se stvorile žitne jame pune 'rane. Nije mu ni to dosta, već zgrabio u šaku simenja iz svake jame, konje u'vatio u plug i uzjašio. Kad je krenio seljani su samo blenili: konji ne trče već lete iznad zemlje, a plug ne ore

brazdu već za'vaća cili atar. Delija rasipa simenje k'o da u njeg nije samo jedna šaka, već čitavi tovari. Seljani nisu stigli ni da progovore, a on već uzor'o i zasij'o svu zemlju oko dva sela. Da je samo uzor'o i zasij'o, ni to ne bi bila šala, al' kad je sjašio, a po njivama svud iznik'o lip usiv. I kad je brže sve to uradio, kad se konji nisu ni zaduvali, al' je plug crven k'o živa žeravica.

Svit ne zna s kojeg kraja bi poč'o razgovor,a onaj ne čeka da drugi počne, već kaže:

– 'Ko nema kruva u kući nek' uzme iz moji' žitni' jama, pa će dug odraditi na mojim njivama, a 'ko me ne priznaje za svog gazdu, taj nek' priseli štence na drugo misto. 'Ko će ostati kod mene nek' ostane, 'ko ne će vrata su mu širom otvorena, al' svima kažem, nek' nikog ne nanese ni vrag ni anđo na onu koprenu oko moji' dvora, jel će mu zaplakati mater što ga je rodila.

Drž'o pravu pridiku, pa se okrenio, sio na onaj užareni plug k'o u kumašin stoc i uživa u svojim dvorima. Svit onako zbunjen i pristravljen uzmuv'o se k'o ovce u oluji, i na kraju nije vidio ništa osim žitni' jama. Glad nema oči, pa su i seljani odmanili rukom k'o da vele: posli šta bilo da bilo, a sad daj kruva.

Sve živo trči žitnim jamama, pa je potrčala i Šimina žena. 'Di bi ona izostala kad tri gladna derančića ništa drugo ni ne rade, već po vazdan ištu:

– Nane, kruva!

Ona je potrčala, al' kruva njim sirotima ni sad nije donela. Čudan delija k'o da ni ne gleda šta svit radi, al' kako je mlada natrčala on skoči i baci je prida se na konja.

– Bog te ubio, ne ćeš valjda oteti mater od troje sitne dičice i ženu od vinčanog čovika? Ona nije divojka, ne vidiš da je pod konđom?! – poviče mladin otac.

On viče, svekar se lupa u glavu, al' se delija ni ne osvrće već pušti ma' konju i ode dvorima. Prid crnom koprenom je samo zapritio mladi:

– Dalje se ne otimaj, jel ako padneš u ovu koprenu skamenićeš se da ti nema spasa dok je na meni glave el dok ne dođe junak tvrđi i od kamena, a takog nema.

Seljani stali baš k'o skamenjeni. Zagorčio njim pozajmljeni kruv. Svitu je teško, a kako je još dvojici dida? Mladin otac otro suze i kaže pretelju:

– Ti zakrili dicu, a ja ne ću čekati ni časka, već sedlam konja i odem u svit za sinom i zetom.

I nije ni ček'o, već poljubi svoja tri unučića i ode u svit da nađe nj'evog oca i ujca, da njim oslobađaju mater. Njoj sirotoj je bilo najteže. Čovik i brat u svitu, ona zarobljena kod ovog prokletog stvora za kojeg ne zna ni kak'a je nečista sila, a dičica ostala na vratu dva dide, koji su i sami već napolak dica. Kad pomisli na dičicu njoj srce da pukne, al' u ovim dvorima ni'ko ne pita šta je njoj na srcu. Gazdu dvora dočekala silesija sluga i svi viču od dragosti:

– E, biće večeras svatova kako si nam obeć'o!

A kak'e su to sluge? Gavrani baš k'o onaj što je izletio iz crnog jajeta, samo veliki k'o ljudi, a imaju i noge i ruke k'o čovičanski stvor. Gospodar dvora se samo nasmij'o onako gazdački i kaže slugama:

– Biće, biće časti kaka se šale ne vidi, al' se nemojte šaliti glavom, da kojem gostu kažete kak'u sam divojku don'o sebi, nit koga puštajte blizo njezine sobe.

I o'ma' je odn'o u jednu sobu visoko u dvorima, pa će je tu zaključati. Zna gospodar dvora kako će najlakše zastrašiti materino srce, pa joj zapriti:

– Da se nisi javljala živa, niti da si se makla odavle dok ti ja ne naredim, jel znaj, da su ti dica 'dotle živa dok me slušaš.

Sirotoj mladi je srce ranjeno da većma ne može biti, a još kad je vidila da se u dvorima spremaju za veselje, njoj je i sunce pocrnilo. A još kad je ta čast u dvorima počela, sirota mlada nije znala kud bi zavukla glavu, samo da ne čuje pismu i igru.

Od prvog mraka pa do zorni' pivaca po dvorima je cirik i graja, da čovik oglune. Kad će zorni pivci, mlada je začula k'o da odliću kake čudne tice i najedared se sve utijalo. Sirota je oda'nila, bilo joj je lakše što je bar te proklete graje nestalo, al' se rano ponadala. Najedared je ositila k'o da je iz druge sobe zada'nio kaki vijar. Ta soba do njezine bila je velika k'o kak'a crkva, a nasrid nje astal

na kojem bi lako igrala tri velika kola. Čitavo veče u toj sobi se nije čuo ni'ko, a kad je mlada sad pogledala kroz bravu, po sobi je dunio taki plamen, da je podig'o od zemlje taj veliki astal. O'ma' je zagrmio i niki krupan glas:

– No, pobratime i kume, nek' ti je što nikom ne pokazivaš divojku, al' kad si već ispratio sve goste, ne ćeš valjda biti taki, da meni, kumu, ne ćeš dopuštiti da darivam snašu.

Mlada još nije znala kod koga je zarobljena, al' je viđila da tu poslovi nisu čisti. Gospodar dvora joj je baš gadno zapritio, al' nju sad ni'ko ne bi mog'o otirati s vrata, kad je vidila s kak'im gostom je doš'o domaćina. Taj gost i kum nije bio ni'ko drugi već zmaj s devet glava. Kako je sio na stoc, tako se i lupio o zemlju, jel se stolac sav smrvio pod njim makar je bio od 'rasta stogodišnjaka.

– E, moj pobratime, slabo si se spremio da dočekaš kuma, – zmaj ust'o sa zemlje, pa se smije. – Daj ovamo gvozdene stoce i prostri na astal gvozdeni čaršap, da ne ostaneš brez astala kad bokalčićom lupim o njeg. Ajd, zovni sluge, da dvore tvog kuma!

Zmaj se dobro nasisoljio, valjda su mu staćale često nazdravljale s trojanicama, a još uš'o vrag u njeg da bi se i šalio, pa viče na sva usta. Zmaj viče, ta ne divani već grokti, al' se domaćina o'ma' uzvrtio i poč'o šapljati:

– Pobratime i kume, biće sve kako želiš, samo nemoj dizati graju. Moja mlada cigurno spava, pa će se poplašiti kad se trgne iza sna.

Gospodar dvora tako pripovida zmaju, a mlada gleda kroz jamu i misli: vidi, vidi, što je ovaj mladoženja najedared post'o mali prid kumom! I još malo, pa bi viknila: nit spavam, nit se plašim, a ti se, dični mladoženjo, možeš plašiti kad imaš ovak'og kuma! Sirota je najedared zaboravila svu svoju nevolju, kad je vidila kako se strašni gospodar dvora zdravo ušvrćk'o prid većom silom. A da je znala zašto se gospodar dvora užegurio ne bi se radovala.

Gospodar dvora sve moli zmaja, a onaj ni ne haje, već se razmarvašio:

– Pobratime, ded pokaži se. Jednog kuma je lako izdvoriti kad je mladoženja vilenjak.

– Oho, dakle zato je časti za druge svatovce bio kraj čim su zapivali zorni pivci, – mlada počela divaniti sama sa sobom, kad je čula šta je gospodar dvora.

Vilenjak vidi da zmaja ne zaustavi ričima, pa iz tiha zviždne. Da mlada nije vidila 'ko zviždi, mislila bi da je zmija. Zinila je i dosad na sve što je čula i vidila, a kako je zinila kad su rukati gavrani počeli dvoriti kuma s devet glava!

Nije za šalu ni bokal prid vilenjakom, al' da je selima zmajov bokal masti, mogli bi peći fanaka za obadva sela i na sam deb'o četvrtak, kad se devetputi 'ide. A kaka je samo bila mišina u kojoj su doneli vino?! Pripukla su obadva dovratka dok joj grlić nisu provukli kroz vrata, a po' zida ode kad su je počeli privlačiti astalu.

– E, ovo ne može biti drugo već jedino koža kak'og zmaja, jel za živinče s ovakom kožom nisam ni čula, – mlada sad već divani sama sa sobom k'o da u nje nema nevolje ni za sime.

Nije se ni privarila. Kad je kum s devet glava popio prvi bokalić vina iz te mišine, lupio ga o astal da je o'ma' prokinio gvozdeni čaršap i podviknio:

– Baš mi je drago što sam stamanio onog mog šugavog brata, pa sam ti mog'o za svatove pokloniti ovu mišinu. Slađe mi pada vino iz nje, neg' kad sam mu se napio krvi.

Zmaj tako nazdravlja, a mladoženja samo potvrđiva, ne bi li onaj kako zaboravio snašu. Vilenjak ugađa zmaju, al' kad je onaj u svaku glavu salio po nikoliko bokalića, otro sve brkove i kaže:

– E, sad je već red, da nazdravim i na kumu i da je darivam.

Zmaj lipo divani, al' se vilenjak ušvrćk'o k'o da je na žeravi i sve namišća poderani gvozdeni čaršap. Pravi se lud i gluv, al' zmaj opet zine:

– Pobratime, čak ni meni ne ćeš dopuštiti da vidim i darivam snašu?!

Borme vilenjak baš njemu ne bi pokaziv'o snašu, i kad je vidio da tu nema druge pomoći, otvorio usta u svu šir, a šaplje k'o da na slamku govori:

– Pobratime i kume moj, nije da ne ću, već se bojim.

Zmaj se najedared sitio na čeg kum misli i samo se nasmij'o:

– Zar je tako lipa, da se čak i od mene bojiš za nju?!

Kad je divan već poč'o, mora mu biti i kraja. Vilenjak se zauk'o i kaže:

– Valjda je lipa, kad sam je uz'o priko svi' vila.

I bila je lipa, da ne znaš šta je na njoj lipče od lipčeg, a vilenjaku se najviše dopadala na njoj kosa. Što je imala crnu kosu to ni'ko nije im'o. Svaku pletenicu plete u pet struka, a da je obavije oko pojasa, još bi doteklo za tri divojke. Zmaj nije znao da se vilenjak u mladu zagled'o k'o u čudo, čim je vidio tu kosu, al' mu je dosta bilo to što je vilenjak kaz'o i što je nikom nije pokaz'o. Zmaj je sad uz'o sebi u glavu, da snašu mora viditi pa kud puklo da puklo, a nije njemu samo do tog, jel on što vidi očima, to i rukama prije el kasnije. On već zna šta mu žulji rebra, al' vilenjaku ovak'u pismu prede:

– Kume, jesam se ja zavitov'o el nisam, da ne ću tisniti na tebe nit ću ti oteti šta dok je mene i mog kolina?!

Mladoženji nije drago što je divan zaš'o tako uduboko, al' kad su već usta krenila k'o pusta, on kaže šta misli.

– Znam ja dobro na čega si se zavitov'o, al' još bolje znam tvoju krv. Znam je bolje neg' ti.

Vilenjak se baš od tog 'tio najviše čuvati, da kako ne uvridi zmaja, al' sad je već bilo kasno. Zmaj zna zašto mu onaj spominje krv i zato mu je ta pusta krv o'ma' i uzavrla.

– Kad je znaš, onda ne triba da ti dvared kažem, da ja u ovoj časti nisam metla već kum. Kako je bilo noćos to ni'ko osim našeg društva ne zna, al' šta bi svit kaz'o, da posli časti ne bude brijanja kod kuma?! Kazali bi: lipi svatovi, kad kumu u njima nije ni brada izrasla! Kume, ja ne znam kako bi priživio sramotu, da mene mlada ne otare posli brijanja i da je ja k'o kum ne darivam.

Zmaj otkres'o svoje i kad je onda lupio bokalom po astalu, a gvozdeni čaršap ode u krpe. Mladoženji je samo još to tribalo! Kumu sad već nije dosta da tu dariva snašu, već bi da iđu s njom na brijanje kuma u njegove dvore! Čovik bi da se obdržavaju svatovski običaji! On bi sad

svašta, čak gleda i na svit, a vilenjak dobro zna šta bi zapravo devetoglavi kum. Nek' snaša ode na brijanje kumu, 'oće l' se ikad vratiti iz njegovi' dvora?! Prije će biti tako, da se ne će vratiti neg da će se vratiti, a zmaj još ne će ni ispasti nepošten. On će samo protegniti malo taj lipi svatovski običaj. Lako je njemu, da nikad ne završi brijanje, kad je u njeg devet glava. Dok mu prvu glavu ne obriju i snaša je ne otare, na poslidnjoj će brada već izrasti i brijanje može početi iznova.

Šta će vilenjak, već lipo oko zmaja, pa da kuma kako utaloži i da ga nagovori, da bar brijanja ne bude. Eto, ako bi već da dariva kumu, nek' je dariva tu. On bi tako, zmaj bi onako, pa se pogađaju k'o dvi čantrave babe.

Mladi je još malo tribalo, pa da zaboravi u kakoj je nevolji, kad su ona dvoj'ca počeli jedan drugog praviti ludog. Zaboravila bi na nevolju i već bi se i nasmijala, kad joj se učini da odnikud čuje dičiji plač, al' ne ma čije dice, već baš njezine. Ni'ko nije k'o mater, pa njezino srce ne privari ništa kad je rič o njezinom ditetu.

Zaboravila je najedared onu dvoj'cu i da joj je vilenjak zapritio da se živa ne smi javiti, pa potrči pendžeri. Kad je otvorila malo nije pala s nje. Iza crne koprene pod njezinom pendžerom plaču tri sinčića, a priko ledine trči k'o brez duše dida, mladin svekar. I on je u gaćama i košulji kako je skočio iza sna, a i dičica su iz kreveta pobigla za materom. Siroma' dida je valjda zadrim'o, a dičica se iskrala i očla po noći da traže mater.

Kad je ona vidila prid tom crnom koprenom svoja tri diteta umalo nije skočila prid nji' s visoke pendžere. Nije skočila, al' valjda se ne bi brže stvorila prid njima da je i skočila. Tak'u pletenicu k'o što je ona imala nije šala ni ocići, al' ona je otkinila s jednom rukom. Triba vrimena dok se pet struka ne uplete, al' ona je začas rasplela, struke nadostačila i vezala za pendžer. Spuštila se po pletenici i zatrčala da kako priskoči priko visoke koprene.

– Pilići moji nezakrilјeni, kud ste došli nani na ovo nemilo misto, kud ste došli da tu propadnete?

Otelo joj se iz srca, al' sirotoj je to bilo i poslidnje što je kazala. Živ čovik ne bi priskočio crnu koprenu, a ona bi

priskočila. da joj dičica nisu baš onda potrčala. Mater se uplašila, da će dica utrčati u koprenu, pa se bacila ukraj te uklete ograde da dici zapriči put. Dici je put i zapričila, al' više ni ona nije koracila. Kako se dotakla crne koprene tako se i skamenila. Samo su joj dvi suze ostale žive, a jezik je još im'o toliko snage da vikne svekru:

– Baćo, spasavajte i' odud, jel ako nisu poginili od koprene, od ruke oni' ojerina će cigurno poginiti.

Siroma svekar dotrč'o ni živ ni mrtav. Onako starom sve mu noge dr'ću, a od suza ne vidi, al' nije ček'o, već pritisk'o dicu na prsa i ode selu k'o zec. On ode, a iz dvora trče mladoženja i kum. Čuli su kako je mlada jauknila, a kad je vilenjak istrg'o vrata i vidio otvorenu pendžer, onda je već znao da je zlo. Na sriću mladinog svekra s dicom nije vidio, pa nije ni znao čerez čega je mlada nasradala. Zmaj je još manje znao zašto je mlada bižala priko te vražije koprene, al' se tim više rasrdio.

– Grom puk'o u tebe, kad si ovo prokleto sime mor'o posaditi oko dvora, – drekne na vilenjaka k'o da nisu niki gosini kumovi..

– U tebe grom puk'o, dabogda puk'o i vatreni i vodeni, – doček'o ga vilenjak. – Još ti kriviš mene, a ne vidiš da je zato nas'radala što je 'tila pobići isprid tebe. Cigurno je čula kako navaljivaš da je vidiš, pa se poplašila da ćeš je oteti.

– 'Ko tako čuva jednu ovak'u lipotu, taj i nije zaslužio drugo neg' da mu je otmem. Da se nisam zavitov'o da ne ću tisniti na tebe, sad bi ti otkinio glavu samo da nju oslobodim od kamena.

Kad se već rič zatrčala, zmaj ne krije prid svojim kumom rođenim, da bi ga drage volje i stamanio samo da dođe do mlade. Zmaj ima ženu, al' di bi se zadovoljio s jednom, kad je u njeg devet glava. Kumovi počeli jedan drugom križati ispod nosa i još malo, pa ni zavit ne bi pomog'o – počeli bi se vaćati za kose. Već bi bilo zmajevskog i vilovskog trljanja, da najedared nisu os'itili kako i' je štogod opeklo po tabanima, da su otskočili k'o sa vatre.

Začudili su se šta to može biti, da nji' take dvi sile može štogod opeći. Kad su pogledali, a pod nogama njim teče bistra voda k'o da je krenio izvor. Nije to bio nikaki izvor, već iz očiju skamenjene žene teku suze. Sva žena se skamenila, al' one dvi suze, koje su joj trgle za dicom, ostale žive i za njima lije suza za suzom.

Kumovi su se zlo iznenadili, a vilenjak se i rasrdio kad je vidio šta ga je opeklo. Ne može izmisliti otkud u skamenjenoj ženi tako mogućstvo, kad ni on ne zna za tako što.

– E, kad je tako, onda će se svaki pritvoriti u živu vodu k'o dođe samo nado'vat mojem crnom mrginju, – poč'o proklinjati, a ne divani k'o čovik, već laje k'o ker.

I ne gleda više na zmajevskog kuma, već ode u dvore. On ne gleda na zmaja, al' se ovaj priti za njim sa svim šakama. Najedared mu je došlo u glavu, k'o da mu je kogod prišapnio, da mlada nije nas'radala, već da je vilenjak pritvorio u kamen.

– E, moj kume, – mrnđa zmaj za sebe, – ti k'o veliš, kad nisi ciguran da će biti tvoja, nek' ne bude ni moja. No ništa, na'će se lika i za to. Ja ću održati zavit, al' ti se ne ćeš dugo nanositi vilovske glave, a ni ova lipota kamena.

Zmaj se ne bi stidio da to sad već kaže i naglas, jel su obadvoj'ca dobro znali, da otsele ne će obdržavati kumstvo. Ako se zmaj ne bi stidio kazati, a vilenjak se nije stidio ni učiniti. Zmaju se glava još nije počela ni 'laditi, kad iz pendžere bubne štogod na nju. Bubne jedared, pa o'ma' i drugiput. Kad je zmaj pogled'o šta mu je vilenjak bacio, a to njegov svatovski dar, mišina od bratovljeve kože i gvozdeni čaršap što je iskid'o na krpe dok je nazdravlj'o mladoženji.

Ni goreg kuma nisu s ovakom svirkom ispratili iz svatova. Zmaj zakrvavio sa očima u svi' devet glava, al nije stigo ni da zaurliče, vilenjak otkine pletenicu s pendžere i baci i nju prid zmaja.

– Kume, kad si tako lipo odigro poslidnje kolo u mojim svatovima, evo da se imaš na čega obisiti, – drekne vilenjak i zalupi svoju vilovsku pendžer.

– Pamtio bi ti tvog boga, da se ja nisam zavitovo, – zmaj sad ne urliče, već grmi da su se ljudi trgli iza sna i o'ladili od stra' i u devetom ataru.

I šta će od bisa, kad se onaj zatvorio u svoje dvore, već zgrabio u zube mišinu i počo je kidati ko bisni ker. Iskido kožu, pa se latio gvozdenog čaršapa, a kad je i njeg samlio u plivu, zgrabio je pletenicu. Nju je zgrabio, al je nije kido, već metnio u nidra.

– Vidićemo mi još ko će se višati na ovu pletenicu!

Kad se onda zatrčo svom ataru puštio je plamen do oblaka. Kako je bisno poletio nije pogodio put svojoj kući, već zaobašo i stotinak atarova. Njemu je to od bisa, a drugom je od koristi. Da je zmaj tio, valjda ni onda ne bi znao tako pomoći mladinom ocu. Siroma' stari čovik nije mogo mirovati ni priko noći, već samo jaši, da što prije nađe kakogod sina i zeta. Tako ga je usput zmaj do'vatio s vijarom što se digo iza njega. Kad zmaj tako zamane krilima, šta je njemu odvijati i drva iz korena, a ne jednog didu i konja. Tako je sad u vijar podigo i mladinog oca i spuštio ga digod čak u sto i kojem ataru.

Siroma' stari čovik nije virovo sebi. Ko veli, valjda se malo pobunio od silne nevolje, al kad je jutro osvanilo, borme vidi da je u nepoznatom svitu, a konj mrtav, sav ugruvan kako je lupio o zemlju. Jedva je čeko da ljudi ustanu i izađu iz kuća, pa da se raspitiva za dva kneza, za sina i zeta. Stari je, pa se njegovi točkovi već ne okreću lako, a mora ići pišice kad je osto brez konja i još nuz to o'de nije ravnica ko kod njegove kuće, već zapo u nike kamenite planine, pa dida sporo odmiče. Zažurio se kućama baš priko nikog briga, a kad je pogledo doli on i viruje i ne viruje očima. Prid njim ne ide niko drugi, već glavom oni koje traži, Time i Šime. Time ide pišice i vodi konja, a Šime jaši. Sav je ukopnio u licu, a desna noga mu zavijena u nike krvave krpe.

– Dico moja slatka, jeste l' to baš vi? – Timin otac poviko s briga.

On pita jesu l' baš oni, a ona dvojca ne samo da ga pitaju, već ga počeli i pipati i štipati, da vide je l' to baš zapravo on. Vide čovika, al ne viruju da je živ u koži.

– Baćo, otkud vas ovamo? – zapitaće ga jedared.

Nije tribalo početi iz daljeg, da dva kneza razaberu zašto je dida pošo na taki dalek put. Al nisu dugo ni gatali šta će raditi. Oni su dosad prolazili svakako, samo dobro nisu. Ostali su dvojca na jednom konju, a Šimi je i pao veliki kamen na nogu, pa ga napolak ubogaljio, al žita nigdi da nađu. Po svim selima je gotovo ko i kod nji', pa još i gore. Sad su čuli, da iza ovog briga ima nikoliko sela u kojima bi se dalo nabaviti 'rane. Krenili su baš tamo, al kad je Šime čuo šta mu je sa ženom i sa obadva sela, on samo stego zube.

– Šogore, – kaže Timi, – ja idem kući, al' iz ovi' stopa. El ću poginiti; el ću ženu otkupiti, al ne samo ženu već i naša sela. A onda će biti svima kruva iz žitni' jama tog prokletog delije, ta ne samo kruva, već će i kerovima biti mesa od delijine strvine.

Išo bi s njim i Time, al kako će dvojca na jednom konju. I nisu dalje gonetali, već Šime ode ko vijar, a Time i otac će za njim pišice. Valjda će digod naći konje i za sebe, pa će se požuriti, da Time ne izostane iz kavge.

Šime ode priko atarova, da se sve praši. Konj dao svu snagu ko da i on osti šta je gosi u srcu i za koji dan evo Šime prid sam mrak u selu. Prvo mu je bilo, da vidi šta je s dice. Stari otac sve pada po njemu, tako plače. Dicu je sklonio i čuva i' dobro, jel i' vilenjak traži u svakoj jamici. Ne će ni da simena ostane od Šimine mlade, kad je nju izgubio.

– A ja mislim, da njemu ne će ostati ni spomena, – kaže Šime.

Izgrlio dicu i ne čeka, već će o'ma' crnom mrginju, da vidi svoju skamenjenu ženu. Otac mu kaže, da se čuva, jel nije opasno samo čerez vilenjaka, već svako veče dolazi i devetoglavi zmaj. Obleti vilenjakove dvore i sve i' zavija u plamen, tako se srdi. Ljudi iz sela ne znadu šta je na stvari, al već i oni vide, da se zmaj straboga moro zavaditi s vilenjakom. Zmaj se sad već pokaziva i za dana, al nji' ne dira, već samo reži na vilenjakove dvore i najviše obleće baš oko Šimine skamenjene žene.

Šimin otac pripovida ko i drugi stari čovik, a Šime se najedared dositio šta mož' biti između vilenjaka i zmaja. Dobro je pogodio, da se oni nisu mogli zavaditi čerez drugog, već samo zato što je i jedan i drugi 'tio sebi njegovu ženu. Kad je pomislio na to, nije mu bilo ostanka, već ode skamenjenoj ženi ko brez duše. Badava je otac viko za njim da se čuva.

– Ženo moja rođena, – zajauko Šime kad je vidio onako skamenjenu i potrčo baš ko slip.

U gustom mraku je valjda ne bi ni pronašo među crnom koprenom, al kako je došo bliže, suze u njezinim očima zasvitlile. Ona sirota svitli suzama ko da joj iz očiju padaju jasne zvizdice, al ne svitli ona da se pokaže, već bi tako da mu pokaže na kako opasno misto tiska. Kad je već skamenjena pa ne mož' ustima, ona bi mu suzama kazala da ne gubi glavu uzalud, jel joj on ni tako ne mož' pomoći. Da je Šime i znao zašto ženine suze svitle, ni onda ga niko ne bi zadržo kad je vidio taku.

On otrči ženi, a iz dvora leti vilenjak, jel je čuo Šimin glas. Evo vilenjaka, al ispod neba i zmaj sa devet glava pali vatru po oblacima. Ne da ni on nikom do skamenjene žene. Trče svi trojca, al ni jedan nije stigo na vrime. Kad su se pokazali vilenjak i zmaj, Šime je već bio nado'vat crne koprene i samo je zacvrčio ko kad kap padne na vrilo gvožđe, i bilo Šime, nema Šime, već oko crne koprene teče potok.

Vilenjaku i zmaju nije ostalo drugo, već da zareže jedan na drugog. Jedan iz dvora, drugi ispod dvora, a suze skamenjene žene sad ne padaju više na ledinu, već u potok. U očima sad ne svitle, al kako padnu u tekuću vodu, suze zasvitle ko biser.

Tako je Šime za tren oka izgubio glavu, al niko živ, pa ni vilenjak ni zmaj ne znadu, da Šime nije uludo platio glavom. Kako je tako je, on je njegovo svršio, pa mir bog a siroma' njegov otac sad nek plače i za njim. Šime više nema, al iđe za njim Time i Timin otac. Oni ne znadu kako je prošo Šime, al se dobrom baš ne nadaju, pa kad triba, Time uzme oca i nosi ga doče, samo da brže odmiču. 'Oće on da je što prija nuz šogora.

Prošli su ta sela di bi bilo kruva. Triba samo platiti i tovariti, al njima nije do tog. Ne će ni Time sad da trguje, već 'će da vojuje za žito. Ako Šime nije stao na pete vilenjaku, Time se sprema i na zmaja s devet glava. On iđe pišice, pa se ima kada i misliti. Ima u njeva dva sela glava, pa ko veli, digniće i' sve na vilenjaka i zmaja. Ta šta će njim glave, ako njim vilenjak i zmaj uzmu njeve atarove, a nji' jednog po jednog tamane kako oće.

Tako iđe pa se misli i baš stiska šake ko da je prid njim vilenjak el zmaj, kad dođe u niku kamenitu planinu. Nosi oca nuz brzu tekuću vodu i odvađa sve brže ko da bi išo u korak s tom vodom. Baš su se verali priko velikog kamena, kad iz neba štogod zagrmi ko da se planina ruši. Time i otac nisu imali vrimena ni da podignu oči, kad iznad njevi' glava prileti kamenje veliko, da bi se pod njim satrla volovska kola.

Time i otac gotovo da su se skamenili kad su to ugledali, a kako su se začudili kad su pogledali kud leti to kamenje. Nuz vodu leži momčina visoka ko jablan i spava na kamenu ko da se izvalio na najmekšu perinu. Kamen za kamenom ga lupa u glavu, a on ni da se makne.

– Baćo, ja ne možem gledati da u snu ubijaju čovika ni krivog ni dužnog, pa da je ko, – kaže Time i ode doli s briga ko da je i on bačeni kamen.

Ne gleda 'oće l' i sam dobiti po glavi, već bi budio momka, al čupaj ga, kidaj ga, onaj ni da zastenje, a kamen za kamenom sve puca po glavi.

– Ja ga budim, a ovaj je možda već mrtav, – jedared se siti Time.

On se malo zamislio, pa zasto, kad evo i njemu kamena. Na sriću samo ga je očešo iza uva, al kad taki kamen samo i očeše čovika od majke rođenog, tu krv teče ko da lije. Otac Timu već počo oplakivati, kad onaj čudan momak najedared skoči na noge. Nije prvo pogledo Timu već se nasmijo u oblake i zapritio prstom:

– Vidi ti šteneta, kako se on sigra! To te je valjda tvoj lipi baćo poslo, da se učiš kavgi.

Kako ga je oblila Time od krvi nije vidio, a njegov otac od stra' nije vidio s kim se to razgovara ovaj čudan

momak. A baš da su i gledali, ne bi vidili ništa osim plamenog traga kako kogod biži kroz oblake ko zec.

– E, moj pobratime, a ti nasrado čerez mene, – momak će sad Timi.

I nije čeko šta će Time, već otkinio velik komad kamena i počo ga trti između dva dlana. Ta ni ne tare ga, već ko da žulja dlan o dlan, a Time jedared samo vidi, da je od kamena postalo niko brašno. Nek on gleda, al onaj ne čeka, već s tim brašnom maže ranu. Kako je primazo, a Timina glava zdrava i čitava. Ne da je zdrava i čitava, već kad je onaj uzo i kvrcnio o kamen, glava zveči ko brondza, a iz kamena lete varnice.

E, gotovo da bi se već i ti mogo buckati s kamenjem – nasmije se čudan momak. Time i otac samo zinili od čuda. Sad je došo i na nji' red, da zagledaju malo tog momka. I mogli su ga gledati. Timi malo nije razmrsko glavu samo krajičak od jednog kamena, a na glavu momka je pala čitava kiša kamenja, a bar da mu je koža zaderana. Glava sva zdrava i čitava, samo po kapcima po koja kap krvi.

On otro kapke i kaže Timi:

– To me je tvoja krv poštrapala, pa sam se od nje probudio. Od sigranja zmajevskog šteneta ja bi se još slatko naspavo, al mi nema sna kad ostim nevinu krv.

Time i otac samo zinili. Iz oblaka napadala čitava kiša tako velikog kamenja, pa da je pala na zemlju, valjda bi i ona zastenjala, a ovom momku je sigra kad je to kamenje lupalo po njegovoj glavi. A još čuju, da je to kamenje bacalo niko zmajevsko štene. Od čuda ne možedu doći sebi, al kad su bolje pogledali, onda su i vidili da za momka to nije bilo drugo već sigra, jel ga je to kamenje samo ljuljalo u snu.

Kako ga je ljuljalo tako ga je polagacko sabijalo u tvrdi kamen na kojem je ležo, al njemu ni da dlaka padne s glave, već se kamen ugnio pod njim. Di je momak usto, tamo je u kamenu ostalo njegovo misto ko da je ležo u kakom kalupu od gnjecavog voska.

– Ko si ti, neznani delijo?! – zapitaće ga jedared.

– Bolje vi kažite šta tražite na ovom mistu di ni tica ne doliće. Vi mojoj nevolji ne ćete pomoći, ja vašoj možda

znam lika. Da ste u kakoj nevolji, to mi ne morate kazati, kad ste udarili ovim putom.

Kad je tako, a ona dvojca časkom na dvoje na troje ispripovidaju kako su njevi kod kuće prošli od vilenjaka i zmaja od devet glava. Delija sluša, a ne viruje ušima. Time i otac se čude šta se najedared uzvrtio ko da ima sto pundrava, a on ne čeka da kažu sve, već zapita:

– Ta je l' taj vilenjak izgleda tako i tako?

Kad je čuo, da baš tako izgleda, delija zagrlio obadvojcu s jednom rukom, a drugom i' sve plešće od dragosti i kaže:

– Braćo moja, ja te zlotvore tražim već nikoliko godina, a niko da me navede na njev trag. Eto tako mi dikoje zmajevsko štene prkosi iz oblaka, al kad se probudim, pobigne da se ne zna ni na koju stranu odleti.

Nije čeko ni sata ni minuta, već zviždne. Time i otac se obazrli i onda vide, da s onu stranu vode pasi konj kaki priliči ovakom deliji. Konj pasi, al šta? Ništa drugo već tvrdi kamen. A šta bi drugo i pasio, kad je tu go golcati kamen. Delija zviždnio, a konj još zubima čupnio čitava kola kamena i kad je poskočio široku vodu je priletio.

Delija skočio u sedlo, a Time i otac nisu ni znali kad je brže i nji' podigo. Već su se zakasali, kad je delija opet počo razgovor. Kaže, ovako usput će se dogovoriti, jel on nema strpljenja da sidi na jednom mistu kad je jedared dozno di su njegovi krvnici.

– Eto, eto, počo se i šaliti od puste dragosti, – a ja još kažem da mi vi ne možete pomoći.

Nije čeko da ga pitaju kake račune je imo sa zmajom i vilenjakom. Nisu to mali računi, jel je zmaj sa devet glava oteo junakovu sestru, a vilenjak mu je pomogo u tom. Njegova sestra nije bila divojka, već rosno cviće. Što je imala crnu kosu, to je za pripovitku. Crna ko ugalj, a plete se u pet struka, i da je sestra obavije oko pojasa, još bi doteklo za tri divojke.

– Pobratime, pa i moja sestra ima baš taku kosu, – iznenadio se Time.

Iznenadio se i junak, pa se i zamislio.

– E, onda znam zašto je i tvoju sestru 'tio oteti zmaj, makar je nju uzo njegov najbolji pobratim. Kad me zmaj spravljo na onaj svit, moja krv je oblila svu moju sestru. Zato zmaj ne mož' ni da poljubi moju sestru. Ne mož' priko moje krvi. On to nije znao, al se moro zlo iznenaditi kad je moju sestru odno u dvore. A on što naumi da ima, to mora biti makar i glave pucale. Mora da ga je teško zabolio zub na tvoju sestru, kad je dozno da je krasota baš ko moja, pa ko veli, kad jednu ima a nema, on će uzeti zaminu makar moro otimati i od najboljeg pobratima.

Ne će s počela do konca pripovidati kako su mu oteli sestru, već samo to kako je nasrado na mejdanu. Tri dana i tri noći se vuko za kose sa zmajom. Kad je već bilo tako, da će zmaj podviti rep i odneti na njemu sramotu, naiđe onaj prokleti vilenjak. Skočio momku iza leđa i istrgo noge ispod njega.

– Da sam imo vrimena da ustanem, bar bi jednog smoto poda se prije neg bi me smlavio drugi, al nisam imo kada ni daniti. Zmaj me već držo za kose, vilenjak me zgrabio za članjke i kad su me onda zaušiljali i lupili o kamen, u meni je samo srce ostalo živo, – kaže on kako su ga dokrajčili.

Lupili njega, lupili mu i konja. Kako su i' slatko udarili tvrdi kamen se zaprašio. Snage nestalo, krv sve lipti i tako prilipljeni za kamen samo su mogli gledati kako mu nose sestru.

– Niko ne bi virovo da sam još živ, ta ni ja ne virujem, al je u meni želja živa, da bar toliko živim, dok se onoj dvojci krvnika ne osvetim. Valjda bi i srce umrlo, da nije bilo žive želje u njemu, – kaže junak kako je to bilo.

I jedared samo šta osti?! Sad nije imo u žilama ni škramice snage, a sad se počo i neotice odupirati o zemlju, pa mu se čini, da diže onaj veliki kamen. Okrene se on, pa oči da mu ispadnu od čuda: lipo iz temelja iskrenio onaj kamen, a na plećima ne osića veći teret, neg da je uzo na nji' mirov dva žita. Gleda – i konj mu đipa na noge. Još su krvavi, još su rane na sve strane – pa šta je to?!

Kad pogledo, a onaj pra' što se digo iz kamena kad su i' udarili o njeg miša se s njevom krvlju. Kako se kameni

pra' miša, rana nestaje i snaga raste. Nije tu prošlo vrime, a on i konj zdravi i čitavi, pa di on lupi šakom, di konj lupi nogom, kamen se uvija. Momak osića snagu kaku nikad nije ostio, a još kako bi bio snažan da nije tako gladan?!

Kako ne bi bio gladan kad zalogaja nije imo u ustima za sva tri dana trljanja sa zmajom. Al šta će 'isti, kad je svud pusti kamen?! Ni konj nije bio sit, pa mu je on i pokazo šta će isti: ono što ima. Lipo se konj latio i slatko čupka kamen.

– Nikad mi zalogaj nije pao slađe neg kad sam onda zagrizo prvi komad kamena, – kaže junačina, – i sad nek je samo kamena, za nas dvojcu nema gladi. Volim ja zato i ono bunjevačko voće, što se zove šunka i pleće, al nema gladi ni kad je samo kamena.

Od tog vrimena ništa drugo ne radi neg samo traži zmaja s devet glava i njegovog pobratima vilenjaka. Bio je već i među vilama i vilenjacima, al među dobrima, pa mu oni nisu znali kazati za ovog opakog vilenjaka. Zmaj i vilenjak su doznali, da je on osto u životu i vrebaju ga, pa kad njim slučajno i dođe na trag, oni promine atar, odu digod daleko.

– Al sad i' ne ćemo puštiti iž šaka, jel ćemo se još ove noći zavući u tvoje selo, – kaže junačina Timi.

– Ne ćemo i' borme pušćati iz šaka, jel ja ne bi 'tio trčati za mojom sestrom, – kaže Time. – Triba l' ti pomoći ne triba l' ti, al ja ne mislim ostati skršteni ruku kad se budeš počupo s njima.

– Ne da mi ne triba, već moram imati pomoći, ako su nji' dvojca zajedno. Nisam mačiji kašalj, al ne znam da i sad ne bi ostavio zube na ledini, kad bi' se s njima dvojcom moro vaćati u koštac, jel sam ciguran, da su se oni od tog vrimena dobro podmesili.

Kad je Timin otac čuo šta veli ova junačina, siroma' stari čovik se poplašio ko da ga već kolju. Misli se: kaka je to snaga u zmaja s devet glava i u vilenjaka i ko će s njima izaći na kraj, kad se ovaki momak ne ufa u se i u svoju snagu?! Nek otac misli šta 'oće, a Time kaže:

– Nek su se podmesili i kurjačijim mesom, al ja ne ću podneti sramotu, da njim sestru dam, a da njim ne poka-

žem svoje šake. Pobratime, ja ću primiti na sebe vilenjaka i ako ne mogo snagom, ja ću pameću.

Onaj se niki zagledo u kamen, malo se zamislio i kaže:

– Pobratime, tribaće tamo i snage i pameti, al sve ne će biti od hasne, ako ne imo i srca. Di bi i ja bio, da srca nije ostalo? Srce, to je glavno u pravog čovika!

Lipo su se narazgovarali i dogovorili dok u mrak nisu stigli Timinoj kući. Niko živ i' nije vidio.

– Vidi ti kako se nevolja zna okreniti na dobro! Ko bi meni kazo, da će nam jedared to još biti dobro, što su se kerovi razbigli iz sela?! Da su tu, sad bi nadigli graju, pa bi nas još i vilenjak mogo spazit, – raduje se Time što su srićno stigli.

Šta će oni kad za njev poso triba i snage, i srca, i pameti, već će prvo početi od pameti. Kamentog junaka će dobro sakriti dok ne dođe njegovo vrime, a Time će se u potaji razabrati šta je sa Šime. Na sriću, Time je imo dosta slame iz raniji' godina i lipo na guvnu zavali kamentog pobratima i njegovog konja.

Do zore je stigo i do Šimine kuće, a kad je dono glas kamentom junaku, onaj kaže:

– Drugom se nismo mogli ni nadati. Sad se zavuči i ti ko miš, pa spavaj do mraka, a onda do vilenjakovi' dvora, al dobro pazi, da ne prođeš i ti ko šogor.

Time se zavuko pod slamu baš ko miš i slatko se naspavo kod svog kamentog pobratima. Kad se spuštio mrak, on i onda ko miš: jedno koraci, dvared se obazre, a triput oslušne. Otvorio četvere oči i uši i srićno se dovuko blizu skamenjene sestre. Ona je počela svitliti suzama čim je Time došo bliže, a on o'ma' stao i uvuko se u travu ko miš u jamu. Sitio se, da sestrine suze ne svitle uzalud.

One ne svitle uzalud, al ni njezin čovik nije uzalud posto tekuća voda. Kamen ne mož' divaniti s živim stvorom, al se on i voda možedu sporazumiti. Kamen je mrtav pa ne mož' kazati čoviku, al mož' kazati vodi, a kad je ta voda živa, ona mož' kazati čoviku. Tako je to i bilo.

Time uvuko glavu, a istego uši pa sluša i jedared ko da čuje šogorov glas. Prvo mu se učinilo da voda ušti ko i

svaka tekuća voda, al jedared lipo čuje Šimin glas di mu kaže:

– Šogore, nemoj nam bliže ni za živu glavu, jel nama tako ne ćeš pomoći, a sebi ćeš odmoći. Mi nemamo spasa dok kogod vilenjaku ne otkine glavu el dok ne dođe junak koji je tvrđi i od kamena, a ne mislim, da se taki rodio.

Šimin glas iz vode to kaže, a Time gotovo da podvikiva:

– A ja tebi kažem, da ja vilenjaku ne nosim jednu već dvi smrti najedared, ako je to tako kako kažeš. Nosim mu dvi smrti, pa nek bira kojom će umriti.

Time se zdravo obradovo, al se Šime još jače uplašio.

– Ćuti, šogore, bog te ne ubio. Poslušaj me, al glas od sebe više ne puštaj, jel ako te prije vrimena čuje vilenjak, teško tebi ko i nama. Poslušaj me dobro: nemoj tiskati u njegove dvore ako nemaš kako mogućstvo da priletiš el priskočiš mene i ovu crnu koprenu, već ga čekaj el izvaraj digod napolje. Kako ćeš, to ti znaš, a sad iđi brže dok ti je čitava glava.

Time se nije šalio, već o'ma' poslušo. A šta bi dalje i čeko kad je dozno kako mož' spasiti sestru i šogora. Dobro je uradio što se sklonio, jel se jedva zavuko pod slamu kod kamentog junaka, a zmaj sa devet glava već rasipa plamen oko vilenjakovi' dvora.

Kamenti junak lipo saslušo Timu, dobro razmislio i kaže:

– Pobratime, čim zmaj ode ti ćeš za njim u njegove dvore.

Time se ne bi tako iznenadio da ga zmaj već mrvi zubima, ko što se iznenadio kad je to čuo. Nije da se uplašio, već se začudio.

– Šta ću ja tamo? Ja sam mislio da nas dvojca udarimo prvo na vilenjaka, a zatim opet zajedno na zmaja.

– Mogli bi' i tako, al se bojim da bi' se mi onda našli oči u oči sa vilenjakom i sa zmajom, a to baš ne valja, da se oni zajedno brane od nas.

Timi ne iđe u glavu taki divan, a njegovom ocu još manje, pa se i on umiša i kaže kamentom junaku:

– Ta di bi se nji' dvojca udružili protiv vas kad su u zavadi?!

– Znam ja da su u zavadi, al bi se oni izmirili čim bi vidili da je glava u torbi i jednom i drugom, a oni to dobro znadu da se sa mnom ne mož' šaliti.

I kaže on njima, da ne spore riči badava, jel vrime prolazi, a Time mora za mraka stigniti u zmajevske dvore. Đaleko je od tog, da će se Time tući sa zmajom. O tom ni divana, jel će se sa zmajom računati kamenti junak, al triba udesiti tako, da se on tuče sa zmajom u isto vrime kad i Time s vilenjakom. Kamenti junak pouči Timu kako će se vladati prid zmajom i kad se devetoglavi u niko doba noći izbisnio i krenio kući, Time ode za njim.

Zmaj od čuda nije znao el se probudio el još spava kad su mu sluge uzoru javile, da ga traži niki običan parasnik. Nikad se to nije dogodilo, da u zmajevske dvore dođe zemaljska duša kakim poslom ko i u drugu čestitu kuću. Zmaj se toliko iznenadio, da sluge nije ni izružio što ga tako rano dižu iza sna. Baš je zmaj s devet glava, al mu se pomalo i dopalo što je jedan običan parasnik tako kuražan, da tisne čak u njegove dvore. I lipo je dočeko Timu, pa ga još i rakijom nudi ko da mu je gost.

– Nit je meni do rakije, nit je meni do ručka, već je meni do glave mog najvećeg nepretelja, koji i tebi prkosi i još će ti prkositi dogod može, – kaže Time.

Zmaj se od čuda sve u krst meće i gleda Timu ko da nikad nije vidio živog seljanina. Ni ne klapi ko je Time, nit ga pita ko je, već je zdravo ljubopitljiv ko je taj Timin nepretelj. Kad je čuo, da je to glavom vilenjak, zmaj upita:

– A otkud ti znaš da je on i sa mnom u zavadi?

Time je dobro ubardo kako ga je kamenjak uputio i versa ko da pismu piva.

– Ja znam sve, jel moje oči dobro vide, pa znam i to što ti ne znaš.

Zmaj gleda, pa se samo čudi: na kakoj grani je ovaj rodio?! Ne da ga se boji, već mu pripovida ko da je stariji. Zmaj se čudi, a još je više ljubopitljiv šta će izaći iz tog. Kad je ljubopitljiv, nek sluša, Time se dobro potpaso,

pa ako triba zna zmaju i pridičiti, ako triba znaće ga i ispovidriti.

– Moj pobratime, – kaže on zmaju ko da su bogzna kolikoputa zajedno pili vino, – znaš li ti, da sam imo sestru jedinicu, koja je imala crnu kosu što je svit nije vidio, a ovaj vilenjak je pritvorio u kamen? To nije bila divojka, već dika i radost sve kuće. Što je imala kosu, to da ti ne kažem. U pet struka je plela, a da je obavijala oko pojasa ostalo bi još za tri divojke. A znaš li zašto je to uradio? Sam je kazo: da ti ne bi kako došo do moje sestre.

Zmaj samo zinio i jedared će zapitati:

– Otkud si ti, da nisi iz ovog sela pod šumom?!

– Kako selo? Ima do naše kuće i priko sto sela, a mi smo imali kuću duboko u šumi, baš zato da ne zna svaki za moju sestru.

Zmaj sve ne viruje, da je još jedna taka divojka mogla biti na svitu. Šta će, već Timu za ruku i povede ga u sobu di je bila sestra kamentog junaka. Kad je Time ugledo tu lipotu, zdravo je moro stisniti šake da mož' lagati kako ga je njezin brat uputio. Nije ni njegova sestra bila krasota koja se vidi u svakom selu, al ova sve u srce dira.

– Je l' ovaka bila tvoja sestra? – zmaj će.

Da je smio Šime bi začepio uši, da ne čuje samog sebe kako laže prid divojkom, i kaže zmaju:

– Ko da i' je jedna mater rodila, samo je moja sestra bila još lipča.

Time govori zmaju, a gleda u divojku ko da će je očima po'isti. On gleda nju, al borme i ona gleda njega, pa ni ne čuje šta on pripovida sa zmajom. Gledali bi se oni do smaka svita, al je zmaju bilo dosta svega kad je čuo šta je bilo i s trećom ovakom lipotom čerez prokletog vilenjaka.

Uzo Timu za ruku, pa ga ne vodi već nosi. Dobro što u bisu nije pomislio da mu je vilenjak u rukama, jel bi od Time bilo svega što nije dobro.

– Luda moja glava, što se zavitovala da nikad ne će tisniti na vilenjaka?! Ne bi moro čekati koga ću zamoliti da mu sudi, već bi mu davno zavrnio vrat, – zmaj škrguće zubima u svi' devet glava ko da sviraju zmajevski tamburaši.

– Ako si se ti zavitovo da ga ne ćeš stamaniti, a ja sam se zavitovo da ću ga baš stamaniti. Mene ne moraš ni moliti, samo mi pomogni da znam kako ću doći do vilenjaka. Ja mu moram otkiniti glavu, jel znaj, da će se moja sestra samo onda osloboditi kad vilenjak bude mrtav. Eto, pruži mi ruku, pa ako bude srićno, da si mi šogor do smrti.

– Vidiš, vidiš, kako se ja tog nisam sitio? – obradovo se zmaj. – A ne ćeš se ti uplašiti od vilenjačke sile?

– Kome je ovaki zmaj šogor, taj se ni od teške sramote ne bi smio uplašiti prid ma kakim vilenjakom, – izbekari se Time.

Zmaju se straboga dopalo što Time njeg već zove šogorom. Dopalo se njemu najedared sve to. Osvetiće se vilenjaku, a ne će prikoraciti zavit. Od Time će dobiti sestru za ženu, a ko veli uzeće onda i Šiminu ženu, za koju po njegovom računu Time ni ne zna. Ima već kamenjakovu sestru i ko će onda biti dičan sa ženama ko on?! Imaće tri take krasote od kaki' se i jedna ritko nađe u svitu. Biće jedini zmajevski Turčin!

Kad je zmaj počo računati, Time ga nije moro više oblagivati. Vodi Timu u najdublji podrum. Tamo je blaga i blaga, al zmaj na to ni ne gleda, već iz jedne plisnive ćoše izvuko niku veliku crnkastu tikvu. Namignio na Timu, slatko se nasmijo i kad je onda lupio tikvu o svoju sridnju glavu, Time je obnevidio od varnica. Kad je progledo, a tikva se sva rastroćkala i iz nje ispalo sime.

– Šogore, – sad već i zmaj Timu tako poštiva, – znaš ti kako su naši ljudi obični kazati: ko s vragom tikve sadi o glavu mu se lupaju. U vilenjakove dvore ne možeš, al kad ovo sime posadiš prid dvorima, ne ćeš ni morati u nji'. Te dvore je zmaj od mene zapatio, pa kad smo već u tom poslu bili ortaci, ajd da mu zasadim ove tikve, pa nek mu se lupaju o glavu.

I kaže on šta je s tim tikvama. Nisu to ma kake tikve, već gvozdene. Što su gvozdene to još ne bi bila nevolja za vilenjaka, al je drugo zlo u tim tikvama. Baci sime pod ma kaku kuću el dvore, a tikvina vriža je već i prikrilila striju. Sad je prikrilila, sad je već puna i roda. Tikve velike ko june, a teške ko vo. Kako ne bi bile teške kad su gvozde-

ne. A kad su tako teške, di bi mogle dugo visiti na tankoj tikvinoj vriži. Sad rode, sad se već i otkidaju i padaju.

– Da vidiš kako će slatko pasti mom pobratimu vilenjaku kad tikve počnu zrijati i dokle će izdržati da mu ta kiša kapa na glavu, – smije se zmaj da je sve rđavo slušati smij iz devet taki' veliki' glava.

Dao Timi tikvino sime, a nuz njeg i pletenicu njegove sestre. Time malo nije zaplako od dragosti kad je uzo tu jedinu uspomenu od rođene sestre. Zmaj mu ispripovida kako je došo do pletenice i uputi Timu zašto će mu možda ona zatribati. Kad ga je tako spremio Time mu kaže, da ne će čekati ni časa.

– Iđi, iđi, samo, pa se ne boj ništa. Dok kavga ne započne biću i ja tamo. Doduše ja vilenjaka ne ću ni dotaknuti, al ako bi se kako srića okrenila na njegovu stranu, ja te možem zakriliti, jel se na to nisam zavitovo, da se ne ću braniti ako on tisne na mene, – zmaj još 'rabri Timu.

– Dođi, dođi, samo, – i Time njeg zove.

Kako ga ne bi zvao, kad će zmaja na ledini čekati kamenjak. I ode Time ko u svatove. Raduje se, a kako se i ne bi radovo kad je tako lipo napridičio zmaju, a još ga lipče ispovidio. Ode iz zmajevski' dvora, al ne o'ma' vilenjakovim, već u slama-dvore pobratima kamentog junaka. Onom nije tribalo dugo pripovidati. Kad je vidio da se Time vratio živ i zdrav, već je znao da je sad jedared zmaju prodo kiselo u slatko.

Čoviku rič pa dosta, i kamenjak je već skako na svog virnog konja. On ode šumi, da dočeka zmaja, Time dvorima vilenjaka da s tikvinim vrižama napravi malo 'lada iznad avlije, a Timin otac trči da zove seljane. Zove i', da vide što se ne vidi svaki dan. Kamenjak natovario nikoliko bivolski' koža tvrdog kamena i to rasuo svud po ledini, pa nuz konja lego u travu i zviždi ko tica.

On se spremio, a Time baš stigo blizo vilenjakovi' dvora kad evo zmaja priko šume. On ne gleda pod šumu već na dvore svog pobratima i vikne Timi:

– Šogore, spremaj se da započneš, ja sam već tu.

– Ej, moj silom-šogore, tu sam i ja, a već sam se i spremio i počeću makar me i ne nagovaro, – ozovne se na to kamenjak.

Zmaj izdrečio oni' devet pari očiju, al da ima još toliko očiju ne bi njim virovo. Njima samima i ne bi, al kad i devet pari ušiju čuju kamenjakov glas onda se mora virovati. Prvo se zagledo ko tele u šarena vrata, al kad je vidio da Time baca tikvino sime, dreknio je ko da ga kolju:

– Vilenjače, pobratime, čuvaj se, privareni smo!

– Šta je, zmajevska snago, došlo vrime da se plašiš? – kamenjak mu se počo rugati.

– Ja da se plašim tebe i tvog seljana?! Baciću te u nebo, da će te u maramu tribati skupljati kad padneš!

– E, zmajevska snago, gotov si ti kad već buncaš, a nisi ni napit nit spavaš. Bolje naredi tvom vilenjaku da pripaše pregaču i nek ti dan-noć kuva one tikve, pa nek odliće za tobom s užnama i večerama, jel ako ne nosio 'ranu za tobom, umrićeš od gladi dok ne padneš, kad te zaušiljam priko oblaka.

Lipo su se ispripovidali, al je zmaju to najedared dosadilo kad je čuo kako po vilenjakovim dvorima grmi. Time nije dobro ni bacio sime gvozdeni' tikava, a vriže se uspuzale iznad dvora i počele otresati gvozdene tikve. Pada kiša na dvore kaka još nije padala na ovom svitu. Di kap padne tamo trava ne raste. Pao prvi rod sa vriža, a od vilenjakovi' dvora ni temelja. Nema dvora, nema ni njegovi' sluga, gavranova s rukama i nogama ko u čeljadeta. Nema ništa od dvora, samo je vilenjak kojikako izno glavu, al nije mogo priskočiti crnu koprenu, već se provaljo u njoj ko da mu je drago što ga peče.

On se doduše nije skamenio u njoj, al mora da ga je dobro opekla, kad se od muke 'tio provaljati čak u potoku u koji se Šime pritvorio. Provaljo bi se u 'ladnoj vodi, da se malo o'ladi od koprene, al ga je tamo dočekala taka vatra, da je glavački iskočio prid Timu.

– Zmajevski šogore, – Time vikne vilenjakovom pobratimu, – ako si uistinu ti bio taj vrag s kojim je vilenjak sadio tikve, moram ti priznati, da su mu se dobro nalupale o glavu.

Time je mogo vikati, al zmaj već ne sluša. Vidio je di Šimin i Timin otac nose puna kola niki' veliki' mijurova, pa i on zviždne, da mu se donese što triba za mejdan. Nije dobro ni zviždnio, a dva zmajevska šteneta su već tu sa živom vatrom. Jedan pali, drugi čupa drva i meće na vatru. Kad je ta vatra proplamsala seljani bi se strčali, da njim dide i nisu nagovistili šta se tu sprema.

Seljani se strčali, a ledina od šume do vilenjakovi dvora plamti i brez zmajevske vatre, jel se on uvatio u koštac sa kamentim junakom. Nji' dvojca se već vuku za kose, a vilenjak se iskobeljo iz koprene i tikvini' vriža, pa tiska Timi. Od gvozdeni' tikava je nasrado, al izgleda 'oće i on da se hasni tim tikvama. Dovatio vilenjak jednu s dugačkim grlićom, onaku zgodnu za teglicu, pa je okreće iznad glave ko buzdovan.

On navaljiva s tikvom, a Time opleo oko desne ruke sestrinu pletenicu i šiba ko s bičom. Vilenjak tiska s tikva-buzdovanom, a Time njeg među oči sa svojim bičom.

– Da te omilujem malo s ovom lipom kosom, kad je već ti nisi mogo omilovati, a tako željan si bio da je miluješ, – Time mu još i prkosi.

Vilenjak samo skikne ko kaka vragbaba, otskoči i opet skoči sa tikva-buzdovanom u kob, a sve tako igra da Timu dovara bliže crnoj kopreni. Time se prvo tako slatko zašibo po vilenjaku, da se nije ni sitio kud ga onaj navlači, al najedared mu u oči zasine jaka svitlost. Više je ostio neg vidio kako su mu sestrine suze zasvitlile, al to je bilo dosta za njega.

Nije mario šta će vilenjak raditi, već se odbacio na petama i kako se okrenio tako je počo bižati, da je što dalje od koprene. On će bižati, a vilenjak za njim, da mu stane na pete. Vilenjak ne zna čemu se Time dositio, već misli da se uplašio. Tako ga je stigo i kad je onda zaušiljo svoj buzdovan, pa udario Timu po timenu, svaki je mislio da će buzdovan proći i kroz stopala. Vilenjak je tako i želio, a zmaj mu ondud još i poviko:

– Tako, tako, pobratime, pa ovamo u pomoć!

Nek oni misle šta 'oće, nek žele šta 'oće, al je tikva samo zveknila ko da se udarila o tvrdi kamen. Kako ne bi

zveknila kad je udarila baš tamo, di je kamenjak Timi kamenim brašnom ličio ranu. Lupila i otskočila tako, da je ispala iz vilenjakovi' ruku a Timi se samo šepica nakrivila. Nakrivio on nju još više kad je zgrabio buzdovan i odgovorio zmaju:

– Vraže zmajevski, zaboravio si da ova glava nije sadila tikve s tobom! Pogledaj kako se tikve lupaju o tu glavu koja i' je s tobom sadila.

– Tako, tako, pobratime, – podvikne sad kamenjak, – pa ni ne moraš ovamo u pomoć, već skrsti ruke i pripovidaj zmaju o tvojoj sestri, al mu kaži, da to nije nikoja druga, već baš ona čiju pletenicu ti je dao.

Kad je zmaj dozno, da ga je Time namagarčio i s divojkom, on bi se otimo iz kamenjakovi' šaka, pa bi gazio priko Time. Al se Time slabo osvrće na zmaja, već se latio da isproba njegovu gvozdenu tikvu. Vilenjak se tako zblenio da se nije ni mako. Drži glavu baš ko da mu je drago da je podmetne pod tikva-buzdovan, a Time opet ne taji, da mu je drago spuštiti taki buzdovan na tako lipo namišćenu glavu. Kad je udario po vilenjakovom timenu tikva se raspala u pra, pa vilenjak po leđima rasipa tikvino sime, a sprid rasipa zube.

Moro mu je biti imendan el rođendan, jel su na to seljani najedared navalili na njeg i kad su ga počeli čupati za uši, od nji' mu je jedva ostalo štogod, da čuje kad je Time poviko:

– Zmajevska snago, raduj se, jel si imo pravo kad si kazo ko će se obisiti na ovu lipu štrangu.

Seljani počeli gaziti vilenjaka, a Time napravio od sestrine pletenice ular i nabacio ga na vilenjakove noge. Tako za noge vezanog seljani ga vuku ko volovsku strvinu. Vukli su ga sve do šume, dok nisu natrčali na njegov plug. Zubača ga zarasla, al je daska na plugu još i sad ko živa žeravica.

– Dokle će nam zujiti ovaj bumbar?! Kad je on s ovim plugom za sebe oro naš rođeni atar, šta velite kako bi to bilo, da mu ja s njim priorem vrat?!

Time zamamio s plugom, a vilenjakova glava pala i planila, pa nestala s tilom zajedno. Planio je vilenjak, al je

planilo i tamo di je stojala skamenjena žena. Jedva je otud planilo, a Šime i njegova žena već trče živi i zdravi, ko da nikad nisu bili pritvoreni u kamen i u vodu. A ko bi i kazo, da su bili pritvoreni u to, kad oni trče Timi, a ukraj crne koprene još stoji kamen i pod njim teče potok. Tamo i koprena, al u njoj nema više vilenjakove snage, jel i Šime i žena drže u rukama po čitavu metlu od crne koprene.

– Čupajte je i šibajte s njom po zmaju i njegovim zmajićima, – Šimina žena napujkava seljane.

Drago je svem svitu što su nji' dvoje oživili, al sad nije vrime za dragost i ljubljenje, jel je zmaj zakrvavio očima. Po ledini svud jamurine kako su zmaj i kamenjak jedan drugog lupali o zemlju, pa i jedan i drugi već zapinušio, al ni jedan da klekne drugom na prsa. Kad je zmaj vidio kako seljani trče s crnom koprenom, vikne zmajićima:

– Dajte žeravu s te vatre, jel sam zdravo ogladnio. Za ovog mog šogora ložite drugu, al veću, da ga dobro ispečete.

Dva zmajića su izložili čitav oklinak šume. Žerave ima već, da bi se kolima i kolima moglo tovariti. Obadva zmajića imaju već tri glavurde, a sa svake strane još po tri već niču ko kaki gadni pupovi. Svaki iz po tri glave duše, da vatra bolje gori. Kad je zmaj-otac poviko da je gladan, a kamenjak se samo nasmije:

– Da sam znao, da si se tako zaduvo, ne bi' te tako čupo za kose. Mora da si tušta pare izduvo uzalud.

Momak mu prkosi, al zmaj se sad ne marvaši, već samo požuriva zmajiće. Nije mu više do fale i pričenja, kad je vidio da je brez pobratima, već se zasukiva da sve stenje. Seljani još nisu dotrčali, a zmajići zgrabili po naramak žive žerave, pa jedan baca ocu u devet žvala, a drugi njegovom konju. Zmaj sad ne gleda 'oće l' momak s njim omaniti, već samo guta žeravu, al ne pušta momkovu kosu.

Kamenjak se ne otima, a ni ne paštri se da lupi zmaja, već ga i on samo drži za kose. Stao ko da se odmara i mirno gleda kako zmaj i njegov konj 'vaćaju snage. Kad su već použnali i po kamare žerave, kamenjak će se rugati zmaju:

– Alaj ćeš ti lako igrati kolo, kad se ovako sit zagriješ! Još da imaš s čime zaliti tu dobru užnu.

Nek mu se ruga, al zmaj sad ne sluša već puštio niki glas ko bisni nerist i kad je onda trgo momka za kosu, pribacio ga priko svoje glave zajedno s konjem. Zmaj momka baca, al ga ne ispušta već za njim skače. Bacio ga pod samu šumu, baš nuz ono drvo blizu kojeg je bio vilenjakov plug. Tamo je bio panj da bi se zmajići mogli sigrati žmure oko njeg.

Zmaj dunio žeravicu momku u oči, pa kad je onda zgrabio onaj panj, iskinio ga ko da je pečurka. Sad ga iskinio, sad ga lupio momku o glavu. On je momku žeravicu dunio u oči, al kad ga je lupio panjom, seljani nisu znali el glava planila el panj gori velikim plamenom. Zmaj momka udario panjom, a zmajevski konj momkovom konju kida uši.

Seljani su se već poplašili za momka, pa ne pitaju za svoje glave, već sunili s crnom koprenom na zmaja, al na to začuju di se kamenti junak smije:

– Čekajte, nemojte mu još s tom koprenom zasvirati kolo dok ga ja malo ne raspoložim za igru.

Nasmijo se i kad je onda udario golom šakom, zmaju je u pra' smrvio dvi krajnje glave.

– Lakše ćeš igrati, kad ti bude manji teret na ramenima, – momak draži zmaja.

Nije ga tribalo još i dražiti. Zmaj sad već ne viče zmajiće da ga dvore žeravom, već skočio na vatru i začas polapćo svu žeravu ko kako gladno krmče. Skočio do momka, zgrabio ga za uši i kad je onda omanio s njim, pa lupio o jedan rast od koju stotinicu godina, seljani su samo čuli grmljavinu i vidili kako se momak rastavio sa svojim konjom. Sad nije bilo plamena, al se digla prava mećava od iverja.

Seljani su se opet uplašili, da je kamenti junak poginio, pa bi tiskali na zmaja, kad iz rastovi' grana momak skače na svog konja.

– O, moj zmaje, da imaš ovaku sikiricu, pa da sićeš šumu, mogo bi kruv zaraditi i pošteno, pa ne bi moro robiti i otimati.

Kad su seljani pogledali onda su razumili šta je momku došlo, da zmaju drži propovid o sikirici. Kako je zmaj momka udario o deblje, 'rast se tako prilomio iznad panja ko

da ga je orijaška sikira prisikla. Zmaj nije čeko, da se seljani siti načude tom panju, već ga u jednoj huji izvalio iz zemlje. Kako ga izvalio tako ga je lupio o momkovu glavu.

– E, moj zmaje, nije ovo kamen, već panj, – momak se smije kroz zube. – Lipo je to bilo za tebe, kad si me lupio o kamen.

Nije se momak samo smijo, već zamanio golom šakom i zmaju ošišo još dvi glave. Krvav je zmaj sad već s obadve strane, pa vidi da se mora pomoći s čim može, jel šale nema. A kad mu je momak već spomenio kamenje, zmaj skoči do jedne hrpe onog kamenja, kojeg je momak rasuo iz bivolski' koža. Koliko rukiju u zmaja toliko kamenja najedared leti na kamenjaka. Leti kamenje ko da se prokinio kameni oblak, a momak podvikiva:

– E, moj zmaje, ko te ne zna mislio bi da si pošten mejdandžija. Ko veliš, kad si se ti naručo, red je da i mene i mog konja podvoriš. I red je da me dvoriš, pa da zaslužiš što ću te ja sa'ranjivati.

Zmaj s prvine nit sluša nit gleda od bisa, već samo baca kamenje, al se zlo začudio kad je čuo kako momak slatko mlašće. Kako ne bi mlašćo, kad je njemu kamena užna pala u slast. Kamen leti, a on samo zine i guta. Drugi kamen leti, a kamenjakov konj ga već krupi zubima.

Seljani zinili od čuda ko da i oni čekaju u usta kamen, a još kako je zinio zmaj kad se jedared osvistio. Nek on živa, a momak u slast otro brkove i onda zovne Šiminog i Timinog oca, da ga počaste s onim što je u mijurovima.

– Dajte i pića, da malo zalijem ovu užnicu. Moram zalivati, jel sam se već počo znojiti od silne vatre i žerave s kojom me zasipa zmajevska sila.

Veliki mijuri, konjski el volovski, a naliveni pićom. Dva dide sve naramcima bacaju mijurove, a momak samo stisne zubima, pa piće ispije, a mijurove ispljune. Kad je zmaj vidio kako se njegov nepretelj sladi i pićom, nije čeko već mu opet skoči u kob i zgrabi ga za kose. Zmaj momka za kose, a ovaj zmaja s punim mijurom po glavi. Udri s jednim, udri s drugim, a mijurovi pucaju i piće teče po zmajevskim glavama.

Zmaju baš nije do nazdravljanja, al kad je ostio da mu po usnama lije rakija, počo se oblizivati. Ožednio je i on, a momak mu još i kaže:

– Kad si ti mene podvorio s užnom, ne ću ni ja da budem gori od tebe, ja ću te podvoriti pićom.

Zmaj malo obliže, a više mu ode u opakliju, pa se sve kupa u rakiji. Prokiso zmaj i spolja i iznutra, pa počo momka udarati čelom sa svim glvama koje su mu još ostale. Čelom tuče ko maljom, a zubima bi kido di stigne. Sad već ne gleda, već navaljiva ko mećava.

Momak je to i čeko. Podvikne seljanima:

– E, naš zmaj bi sad već igro u kolu. Ne vidite kako se raspoložio?!

I kaže njim da zapale na zmajovoj vatri crnu koprenu. Seljani navalili, al zmajevska štenad reže iz po tri glavurde i ne dadu vatri. Oni ne dadu, al kad je Šime zgrabio vilenjakov plug od zmajića je postala prava mesnata pliva.

Zmaj bi se otimo da sune na seljane, al' ne mora on njima, već su oni potrčali njemu. Zapalili koprenu, a Šimina žena viče:

– Tako, tako, nek zmaja peče i pali. Čula sam ga kako je vodio kolo kad je svatkovo kod vilenjaka – on voli sitniti i poskakivati u kolu.

Prva zapaljena koprena ga ošinila po rundavim nogama, rakija je već i planila. Zmaj je baš bio takog stvora da iz sebe duše vatru, al kad je ona spolja počela goriti po njegovoj opakliji, izgleda da tom nije bio običan. Počo cupiti, pa o'ma' i skače, al momak nije badava ostavio zmaju na ramenima još nikoliko glava. Drži on sve zmajove glave za kosu, pa priteže zmajevsku silu ko poplašenog konja na kajasima.

Zmaju sad već nije do kavge, nije ni do obraza, već samo do tog da spasi one glave što su mu još ostale. Odno bi sramotu na repu, samo da se mož' iščupati iz kamenjakovi' šaka. Trčo bi svojim dvorima, da se ne bi ni obazro na vatru u kojoj su se pržile žmare od njegova dva zmajića. On bi trčo, samo kad bi kamenjak pušćo, al se onaj okripio kamenom, pa snagu pomladio ko da je sad usto iz kreveta. Ne da zmaju iz šaka, a onaj se onda samo počo

koprcati kad je Šime zgrabio vilenjakov plug, pa viknio Timi:

– Šogore, šta veliš na to, da nas dvojca pogledamo šta se ima potamaniti, a šta osloboditi u zmajevskim dvorima.

– Ti, tamani, a ja ću meni isprositi divojku, – podvikne Time i ode za njim ko vijar.

– Tako, tako, – podvikne Timi i kamenti junak, – a ja ću sa zmajom već lako.

Zmaj nogama udara, grize di stigne, al od tog nema druge hasne osim što svoje zube drobi na kamentom junaku. Ovaj ga samo odiže za kosu ko da rokvu drži za koren i jedared se počo smijati kroz zube:

– Moj silom – šogore, ako si ti spremio žeravu ne samo za užnu, već da i mene ispečeš na njoj, šta misliš da sam ja sve ovo kamenje spremio samo za 'iće?! Ne, ojerine nikaki, već sam malo dono da se okripim, a više sam dono da tebe imam o čega lupiti, kad te budem istreso iz kože. Ajde, da i ti vidiš kako je to slatko kad koga lupe o kamen!

I sad nije čeko šta će zmaj na to kazati, već ga trgo za kose, da su mu se bucnile sve glave. Jedared ga trgo, desetputi ga okrenio iznad sebe, a kolikoputi ga lupio o kamenje što je rasuo po ledini, to niko nije mogo izbrojiti. Jedared je lupio zmaja o kamen, u zmaju već nije bilo života, al momku to nije bilo dosta, Tio je da srcu da na volju. Udaro je sa zmajom o kamenje ko vijar sve dok mu u rukama nije ostalo samo malo kose. U pra' je satro zmaja, pa dunio i kosu bacio u vatru zmajevski« štenaca, da od zmaja ne ostane ni dlake.

Poso svršio, pa otreso ruke i podviknio:

– Ko je momak za nastalundžiju, taj nek kiti konja peškirom i puca pištoljom i bičom, koja je divojka za engu ta nek se kiti i udešava, pa svi u zmajevske dvore, da Time divojku ne dovede brez enga i nastalundžija. Koji su za staćale, nek dobre peškire pribace priko ramena, jel će tribati trti znoj sa čela kad sa mnom nazdravljali trojanice. Nije šala svatkovati, kad ja udajem sestru koju je zmaj ukro baš ko vilenjak Šiminu ženu.

I bili su to svatovi o kojima bi se mogla ispripovidati još jedna pripovitka. Nastalundžije odjašile u zmajevske

dvore, enge na kolima s iskićenim konjima, a stariji ljudi spremili kolija za tovarenje. Oni stigli, a Šime i Time baš dokrajčili zmajevske sluge i vode sestru kamentog junaka. Oni je vode iz dvora, a njezin brat prid dvore. Kad je onda počo grliti i ljubiti Time se uplašio.

– Šogore, stani ako boga znaš. Možeš se zaboraviti, pa malo jače stisniti i ja ću ostati udovac već u svatovima.

To su bili svatovi kaki nema. Di bi bilo još taki' svatova, kad su u ovima bila sva čeljad iz dva sela. Onako izgladovani nisu marili, da svatkuju do prolića, dok ne tribalo zapeti plugom i motikom. A i mogli su, jel su nuz sve nevolje od vilenjaka imali tu hasnu, da njim je atar zasijo, a u zmajevskim dvorima je bilo 'rane i za dvi godine.

I ja sam tamo bio i sit se nasvatkovo. Od vilenjakove sile je osto samo onaj kamen u koji je pritvorio Šiminu ženu. Taj kamen je još i sad tamo i suze teku iz njega dan i noć, pa je u tim selima vlage uvik toliko, da se više ne moradu bojati suše. Tamo ni nema više gladne godine. Ja bi vas odveo u ta sela, da svojim očima vidite kako plače kamena žena, samo da se u Timinim svatovima nisam napio zmajevskog vina tako, da sam zaboravio i na koju stranu su ta sela. A sad vi virovali, a ne virovali, al to je bilo od riči do riči, kako sam vam kazo i s moje strane sad još svakom srića i zdravlje.

Pričao *Nikola Gabrić-Krmačin*

J A B U K A I K O N J I

Po starim običajima na badnje veče u ponoć baca se jabuka u bunar. Kako ona bude izdržala u bunaru do nove godine tako će biti i konjima u toj godini. Nek jabuka ostane zdrava u bunaru pa se ne triba bojati bolesti kod konja, a sačuvaj bože da se počne kvariti, jel će onda biti nevolje s konjima.

Bio jedan čovik starovinskog kroja koji je u to virov'o, pa zdravo. Tako je učio i svoju dicu. Dogodilo se da je godinama im'o sriće u konjima, al' jedared baš na svrgodište konji počeli kunjati, a drugi dan pao jedan, pao drugi, i dobri čovičak vidi da će njim sad biti kraj.

Ne kaže dici ništa, al' i najmanji derančić vidi da nije dobro, i najedared skoči iz košare i otkasa do bunara. Deranac će iz košare, a konji iz ovog svita. Otresli noge, ispuštili paru – i gotovo. Oni baš svršili svoje, a deran poviče s bunara:

– Baćo, ne brigajte ništa, jabuka je zdrava i rumena k'o da smo je sad ubrali s drveta!

Pričao *Joso Knjur*

V I Š T I C E U S V A T O V I M A

Bio jedared jedan momčuljak, što se zvao Loša, a njemu nikud nakratko izmirili pamet.

Povede njeg mater jedared u svatove. Šta će s njim, nek' je i on u časti, al' je mater znala, da je u njega dugačak burag, ako je pamet već kratka, pa mu zapovidi, da se mani 'ila, kad ga gurne nogom. U svatovima k'o u svatovima, čast i mast, i siroma' Loša se baš uputio i mlašće, da mu zaušnice sve pucaju, kad li mu mačka priđe priko noge. Prigriz'o Loša zalogaj, pa više ni mrvice, već samo očima guta. Svatovci ga nude, al' se on ne da ni okresati, kad zna, šta mu je mater zapovidila.

Loša bio iz daleka, pa će kod svatovske kuće spavati. Namiste njeg i mater u jednu sobu, pa baš nuz komaru. Loša jedva čeka, da svi zaspu, pa materi:

– Nane, ja sam gladan.

– Pa šta niši napunio burag, kuga te ne spopala. Eto u zapećku su naćve fanaka, pa se napuckaj u mraku, kad nisi 'tio u vrime.

Ode Loša pa pipa po mraku i napipa. Glad nema oči, a Loša baš ni pameti na odmet, pa on lipo smaže ono što je naš'o u zapećku.

– Nane, al' ti fanci su niki rutavi i sve su me grebali u grlu, – potuži se on materi, kad je počistio sve iz zapećka.

– O, ljudi ljucki, da nisi po'io mačiće iz zapećka, – uplaši se mater i skoči do zapećka.

Bome mačića više nije bilo, a naćve fanaka su stojale nenačete.

Šta će sad s njim, već mu kaže da legne, kako se nik'o ne bi sitio.

– Al' nane, kad sam tako žedan za ovim fancima, k'o da ću sav izgoriti. Ja bi' pio štogod, – zanoveta Loša.

– Ne brnjavi toliko, – mater na njega, – al' kad bi već toliko piö, eto ti bure u komari. Skini zdilu sa zida, pa podmetni pod slavinu.

Posluša Loša pa napipa u mraku slavinu i niku zdilu sa zida, i čeka vino. Čeka on i čeka, kad će zdila biti puna, al' u njoj nšita.

– Nane, ova zdila ne će da se napuni, – potuži se on jedared.

– Ti valjda nisi odvrnio slavinu, – mater će i skoči s kreveta.

Skoči ona, al' kad došla do bureta, a slavina širom otvorena i pod njom lip protak.

– O, bole te ne morile, barem da si uz'o sito, već protak k'o da ćeš taranu praviti il' kokice pucati, nevoljo moja.

Po zemlji bara od vina, i šta će mater, neg' mu kaže, da taj čas donese iz ćoše džak piska, pa da pospu, da ne bi pretelji vidili, što je namajstoris'o.

Skoči siroma' Loša, pa sipaj iz džaka, al' se pisak poč'o lipit da ruke ne možeš izvući.

Pogleda nana, a ono bili pisak: pravo pravcato brašno. Zakuvalo se tisto, pa se sve crveni od vina.

– O, nevoljo nikak'a! – vikne ona, pa će ga opraštati od tista.

Latila se ona, latio se i Loša, i kad su se onda zameljali i počeli padati po komari, da sve grmi.

Uzbunili se ukućani i svatovci, pa dotrčali, i kad su Lošu i mater spazili u mraku onako umeljane u tisto, a oni se uplašili i jedan vikne:

– Biž'te čeljad, u komari su vištice i nečisti!

Drugo nije ni tribalo. Tu se jedva koji poč'o trizniti od trojanica, što su u svatovima ispijali, pa kad su još čuli za vištice, ta sve se fundaraju jedan o drugog. Razbiglo se sve živo od kuće, a onda se lipo skupili i Loša i mater, pa k'o ukradeni: put pod noge i nikom ni riči.

Ukućani su jedva smili doći kući kad se već i razdanilo. Pripovidali su svakom, kako su vištice i nečisti došli u svatove, pa još i Lošinoj materi, kad su se s njom našli. Ona

je, dabogme, lipo ćutila o tom, da je sve to Loša izmajstorov'o, već još i ona udarila u pripovitku, kako je prva sa sinom pobigla.

Preteljima puna usta vištica, pa će:

– Pa da, vi ste bili o'ma' do komare, dabogme da su vas prve uzbunile. Al' prijo, ne samo da ste vi pobigli, a onda i mi, već je to bila tak'a stra'ota, da su se i mačići u zapećku tako ustravili, da su pobigli i nikad se više nisu ni zavratili. Vidite, šta narade vištice!

Pričao *Marko Vojnić-Purčar*

D I D A   B A B A   I   K O Z E

Ništa gore, neg' kad od bogatog pod starost postane siroma'. Taj nije vridan živiti, a nije vridan ni da se ubije. Siroma' čovik ako za života i ne stekne ništa drugo da ostavi dici, al' stekne bar pameti. Okreće se za životom na sve strane i siroma' čovik mora doći u razum, ako ne će da baš umre pod tuđim zidom. Drugo je to kod bogatog – kuća puna svega i na drugo nema kada ni da misli, već samo kako će istirati bis. I teško takoj glavi, koja pod side dane ostane prazni' jama u 'ladnom zapećku.

E, bili tako dida i baba, koji su ponikli u bogatstvu, a starost su dočekali u siromaštvu. Ni za mladost i ni'ko nije upamtio da se koje od nji' nasmijalo. Jedno pakosno, drugo mrkosno, pa kad su se uzeli, nj'evi stari su i' baš zato sparili što su niki na jedan kalup krojeni. K'o vele starci:

– Kad počnu dica dolaziti na svit, valjda će ovo dvoje prominiti ćud.

Možda bi od tog i bilo štogod, al' u ovo dvoje nije bilo ni dice. Pametnog čovika bi to ražalostilo, al' njima nije do žalosti već samo gledaju kako će se i čerez tog gložiti. Nek' čovik kaže štogod, a žena ga o'ma' dočeka:

– Ajde, ti jalovi, šta uvik samo iznavljaš.

Nek žena otvori usta, a čovik već poklopi:

– Iđi odud, ti jalova, šta se uvik mećeš u sve.

Ko je tio živ da se nagleda ružnog života, taj nije mor'o vezati u džak mačku i kera – nek gleda samo ovo dvoje. Šta čovik ziđa, žena je već za leđima da ruši. Šta žena osladi, čovik je već tamo da zakiseli. Da njim starci nisu ostavili dobar gazdaluk, ovaki par čeljadi bi već za mladosti nažuljio dlan na prosjačkom štapu, jel kad se čovik siti da štogod sačuva, žena rasipa i rukama i nogama, samo

da čoviku naprkosi, a kad žena, digod metne zakrpu, čovik još kerove dozove u pomoć, da brže razderu. Tako su proživili mladost svaki po svojoj ćudi i kad su počeli plesti side kose, ni sami nisu znali jesu l' pametni el ludi, a od očinstva i materinstva ostala trcava kućica i tri pivčija kor'čaja zemlje.

Sad su samo zadali vragu posla. Siroma' smutipuk valjda nije ni im'o kada da se okrene na drugu stranu, već samo mora zabavljati didu i babu. Oni se lipo do podne srde sami na sebe, a poslipodne na čitav svit. Dok je bilo šta trošiti, lako je bilo prkositi, al' se sad već domotalo dotle, da će i torbu tribati izvrniti, pa gristi jedan drugog. I šta će dida, već kad je jednog lita skinio žito sa zemljice, kruv zaključ'o, zemljicu prod'o, a babu istir'o iz kuće.

– Iđi kud znaš, al' da te više ne vide oči moje, nit da mi vidiš oči. Dosta mi je bilo što sam čitavog života vuk'o na leđima ovaki križ priteški, 'oću bar prid smrt, da alvatno i u miru po'idem koricu krušca, – kaže dida, a baba vidi da nema šale, jel se onaj mašio sikirice.

Šta će baba, kad zna da ni dida nije pametniji od nje, već okrene rudu iz avlije i ode u šumu. Nije više ni pomislila, da se vrati. Dida je lud, a 'oće, i baba zna, da bi sikira imala posla, kad bi došla da i ona troši poslidnje novce i poslidnji kruv s njive.

Išla je i išla, i već je mislila da će pod vedrim nebom morati svisniti, kad najedared dođe do lipe kućice. Vrata otvorena, nigdi žive duše, a u kući sira, mlika, skorupa i kiseline na pritek. Baba vidi, da tu ne pribivaju ljudi, već kak'e druge duše, al' šta je briga! Gore ne će biti neg' kod dide, kad onaj priti sikiricom, a o'de još ima šta i 'isti.

Nabokala se tako, da se uprckala i do ušiju i do lakata, pa se zavukla na tavanac u sino i spava. Ni' se dobro ni ugnjizdila, kad evo dvanejst koza. Čim su ušle u kuću, a jedna se o'ma' javi:

– Sestre moje, o'de ima kak'a čista duša.

I druge vide, da je po kući prošla ljudska noga, a skorupa i sira da je odvađala ljudska ruka, i počele zvati, da se javi 'ko je u njevoj kući, ne će mu biti ništa. Koze zovu, al' kad je baba vidila s kim ima sriću, zamrnđala je:

– A baš ću sad salaziti, kad sam se tako lipo namistila.

Koze malo tražile po kući, još malo zvale, a kad su vidile da se ni'ko ne javlja, odeše lipo u liganje. Drugi dan one će otići u šumu, al' ostave jednu da pazi na kuću. Koju će ostaviti već ćoravu. Ona je malo pasila oko kuće, malo gledala s onim jednim okom, pa ušla unutra i sad samo motri 'oće l' se kogod pokazati. Ćorava koza gleda, a baba polagacko iz sina:

– Buji, oko, buji!

Koza se okreće na glas, a baba samo polagacko:

– Buji, oko, buji! Buji, oko, buji! – dok oko jedared nije zaspalo.

Sad baba caruje u kući. Na'ila se, napila se i tako joj se dopalo u ovak'im gostima, da je čak i pospremala po kući. Dovela u red i kuću i sebe, pa lipo opet na tavanac u sino. Došlo veče, došle i koze, a kad su vidile kako ćorava slatko spava, nisu je morale ni pitati. Ona kaže kako je prošla i drugi dan koze ostave jednu s dva oka.

Kako su druge očle, a baba polagacko iz sina:

– Buji, oko jedno, buji oko drugo! – i dotle je šapljala dok koza nije sklopila oči.

Sad baba opet caruje u kući. Malo sprema, tušta 'ide i pije i tako je napunila crivo, da se jedva popela na tavanac. Sad se već počela misliti, da bi bolje bilo kad bi se javila kozama. Šta ću tužna i žalosna – misli se ona – ako se ugojim tako, da se ne ću moći uzventrati na tavanac. I javila bi se, al' je onda pomislila, da će joj koze možda narediti i kaki veći pos'o neg' što je spremanje. A šta će onda tužna i žalosna, kad raditi nije naučila.

Koze došle uveče i kad su vidile kako slatko spava koza s dva oka, nisu je morale ni pitati. Zovu i sad da se javi 'ko njim je u kući, ne će mu ništa učiniti, al' baba veli za se:

– Kad bi' bila luda, da salazim s tavanca.

Sutradan koze odu, al' ostave jednu koja je imala tri oka: dva na svom mistu, a treće između rogova. Babi ni na kraj pameti, da ova koza može imati više očiju neg' što triba, i čim su druge koze očle, ona će iz sina:

– Buji, oko jedno, buji oko drugo! Buji, buji, buji!

Poslušala su je dva oka i lipo zaspala, a baba je već doli i gazduje po ćupovima i policama. Kad je navalila na sir i skorup, sabila je u sebe i više neg' što joj je moglo stati pod kožu. Kad već nije mogla ni daniti, sirota baba je uzdanila k'o da je u gazdačkim svatovima:

– Nije mi žao što ne možem više 'isti, već mi je žao što će ostati.

Baba tako caruje po kući, a ni ne klapi da je kozino treće oko gleda, kad dva spavaju k'o da su se sklopila na vike vikova. Jedared se sitila da je vrime, i s teškom mukom i nevoljom popela se na tavanac. Smotala se u sino i spava bolje neg' kozina dva oka, al' kad su uveče koze došle kući, babinom carovanju je bio kraj.

Ona s tri oka je lipo ispripovidala kako joj je baba uspavala dva oka i šta je vidilo treće, pa koze lipo viknu babi:

– Hajde s tavanca, što se zavlačiš k'o lopov, kad nama baš tribaš za redušu. Ne boj se od nas, ne ćemo te popasiti baš da si i trava, kad si matora.

Baba bi kazala, da se ne boji ni njevi' rogova, al' od posla joj je stra', pa jako. Šta bi kazala, da bi kazala, al' sad već nema kud – sađe lipo i počne dvoriti koze. Morala njim je spremiti večeru i sve što triba, i kad su one očle u spavinjak, smotala se i baba u zapećak.

Teško je samo početi, pa se i baba za koji dan utrla u to malo spremanja. Doduše, ni' joj s početka bilo lako, al' s druge strane može isti, piti koliko 'oće, kad se ne triba bojati, da se ne će moći uzvući na tavanac. Kad se za kratko vrime ugojila, da je jedva prošla kroz vrata, još se i radovala što su je koze pronašle, pa se sve smijucka za se' i kaže:

– Vidi ti 'di je rđavo izašlo na dobro! Dida me otir'o, a da sam znala za ovo, luda bila ako već davno ne bi pobigla od njeg' ovamo. Koze me na silu skinile s tavanca, a ja se lipo gojim, da me ni vragovska sila ne bi mogla ustirati na tavanac.

Baba živi tri svita i kad samo pomisli kako joj je kašika pala u med, sve se slađe smije. Nikad za života ni' se čestito nasmijala, a sad se samo sitila, da joj se ćud naje-

dared prominila. Prošlo vrime, pa se baba malo-malo siti svog dide. Sidi tako sama, zagrabi šaku kiseline i počne se smijati.

– Da me sad vidi moj dida, taj bi umro, al' ne bi povirov'o da sam ja njegova mrkosna i pakosna baba!

Tako se baba jedan dan siti dide, pa drugi, i jedared samo vidi da ga se zaželila. Prošla već i godinica-dvi, pa se baba jedared sitila, da njezin dida možda već ni nema šta 'isti, ako je još živ. Lako je u dobrom lipo živiti, pa je babi kod koza i prikodobro. Zamislila se: pa zašto su se ona i njezin dida gložili čitavog života – valjda zato što nisu znali jedno drugom dati pameti?!

I nije ona dugo gatala, već kad je lipo ispratila koze, natovarila sira, skorupa, mlika i kiselina, i aloc' svom didi. Baba ode k'o da je krila nose, al' kad je došla bliže kući, onda se sva o'ladila. Možda njezin dida nije više ni živ! Kako se ne bi uplašila, kad je vidila da se već polak kuće srušilo, a i ona druga pola se drži na odžaku. Baba se prvo uplašila da je dida umro, al' se o'ma' još više uplašila, šta će biti s nje ako je živ. Pogledaj samo tak'u kuću i već vidiš da tamo živa nevolja plače. Ako je dida još živ, onda je cigurno gladan i prigladan, a kad je bio bisan i pribisan dok je kuća bila puna svega i svačega, kaki sad samo može biti u ovak'oj tugi i nevolji?!

– A još kad vidi mene ovaku debelu i pomlađenu? – počela baba pripovidati sama sa sobom.

Požalila je didu, al' još više žali sebe. Ne će ona tisniti na kuću, već će prvo pogledati kako je u njoj. Ode polagano iza kuće, pa po ruševinama krene na odžak. Otud će ćavirati, da vidi je l' dida živ i šta radi. Baba krenila, al' nije bila još ni u po' puta, malo joj se nije vratila stara ćud. Nije dosta nevolje što se ugojila, već se još i natovarila, pa se jedva penje na kuću.

– O, vidi ti moje lude glave! Ja se kod koza naučila i raditi samo da se ne moram ventrati na tavanac, a sad čerez mog opakog dide penjem se čak na odžak! O, o, tribalo je to meni, da brez nevolje tražim nevolju!

Al' kad je već počela po starom adetu, ne bi bila ona koja je, kad bi se vratila s po' puta. Iđe ona sad na odžak

makar i za inat didi. Nastenjala se i naznojila, koliko ni za mladosti nije za svog didu, i jedared evo nje na odžaku. E, al' kad je pogledala doli, o'ma' je prišla srdžba.

Siroma' njezin dida sidi pod pustim odžakom, a taki je, da ga niko ne bi pripozn'o osim rođene žene. Mršav, zapustaren, sav pocrnio od gladi, a u čitavoj kući samo jedan rđav stočić na tri noge. Siroma' dida se zgurio na tom stočiću i glaba svoje kolino.

– O, o, vid mog sirotog dide? – babi o'ma' trgle suze. – Ja bi' se mogla kupati u mliku, a on siroma' kolino glaba od gladi.

Baba ga je požalila jako, al' na striju sletila švraka i kaže:

– Baba, al' si debela! Baba, al' si debela!

– Iša, vraže!

Baba šaplje, a švraka viče:

– Baba, al' si debela! Koji vrag te nan'o na odžak, da srušiš tu trcavu striju! Baba, al' si debela!

– Iša, dabogda ti se jezik osušio!

Da švraka nije pr'nila, ode ćup sa skorupom u propast. Baba nije gledala s čime će se vućiti na švraku, već zamanila s ćupom. Kako ne bi sirota, kad se uplašila, šta će biti, ako dida čuje prije vrimena da je na odžaku.

Srićno je otirala švraku i o'ma' je smislila kako će s didom izaći na kraj. Ne će mu se pokazati ni za živu glavu, dok se ne ocigura. I šta će baba, već zamoči prst u skorup i kroz odžak kapne didi na kolino. O, kad je dida vidio taj nebeski dar, poliz'o kolino k'o hala! Ta nije to bilo polizano, već oprano! Kad se dida sitio da skorup kapa iz odžaka, on vikne:

– Kapni, 'tico, kapni!

Baba sad zamočila dva prsta u skorup i kapa didi kroz odžak. Onaj sad ne glaba kolino, već se oblizava, a samo viče:

– Kapni, 'tico, kapni!

Baba se sad malo okuražila i bacila žgamljicu sira. Didi je još samo to tribalo.

– Bubni, 'tico, bubni! Ovak'a kiša mi padala i na rajski' vrati'!

Ni babu nije tribalo nagovarati! Malo skorupa kapa, malo sira baca i jedared se dida nasitio, da nije mog'o odignuti trbu' sa stočića. Poč'o da samo dakće i fukće, pa se najedared razveselio kako u životu nije i podvikne:

– Jesi l' vrana, jesi l' švraka, sađi doli, ništa ti ne ću!

Kad je baba čula kako dida veselo podvikiva, a ona s odžaka zapiva:

– Nit sam vrana, nit sam švraka, već sam glavom tvoja baka!

– O, ženo moja, pokaži se iz tog mraka! Ajde doli, babo moja, nemoj da kako baš sad srušiš na mene odžak, – raspoložio se dida kad je čuo 'ko ga je tako na'ranio.

E, baba sad već vidi da je stekla poštenje prid didom i o'ma' se skondrljala. Kad je dida još vidio šta mu je baba donela, ta nikog rođenijeg na svitu neg' njegova baba.

– O, vidi ti tebe, kako si se lipo ugojila i pomladila! – 'oma' će je i po'faliti.

– A ja luda glava, baš zato nisam smila da ti izađem na oči. Bojala sam se, da ćeš se rasrditi na me, kad me vidiš ovak'u, – odrišio se i njoj jezik.

– Kako bi' se ja rasrdio na tebe, kad sam se sav osušio od brige šta je s tobom. Babo moja, ta brez tebe ne možem ni živiti ni umrit'.

Raspripovidali se dida i baba k'o kaki mladenci, pa baba jedva može didu utaložiti da ne pripovida toliko, jel se uplašila da će ga sad izgubiti, kad se jedared u životu raspoložio. Kako se ne bi uplašila, kad dida jednu rič kaže, a dvi šake kiseline smaže. I tako malo pomalo, rič po rič, i dida dozna 'di je baba namistila glavu. Pripovidali su i napripovidali se, al' didi nikad dosta babe. Da se nije jedared sitila, da mora ići, jel će koze doći kući, pripovitki valjda nikad ne bi bilo kraja.

Didi je žao što baba mora ići, pa je ne bi pušć'o, al' mu ona lipo kaže:

– Dida moj slatki i rođeni, moram biti tamo na vrime, ako 'oćeš da ti i sutra donesem života.

I tako je sad baba iz dana u dan didi donesivala svega i svačega i više neg' što mu je tribalo, pa se dida uskoro

otuk'o od nevolje. U dobrom životu, ništa ne radi, a još se s babom poštiva k'o nikad, i dida se samo jedared siti, da je pravo zabičio. I šta će iznavljati, šta ne će, šta će biti, šta ne će, već baš to, da bi dida iš'o s babom. Jedared kad se baba spremala da ode, a dida njoj kaže:

– Možeš ići, al' ne brez mene! Babo moja, meni ima života el s tobom el nikako!

– No samo nam je to tribalo, da se tako dobro pazimo! – izrekla se baba o'ma'.

– Šta, baba, šta? – ni' se didi dop'o divan.

Nije ni čudo, kad su već zaboravili, da su se ikad svađali, otkako je »tica« kapnila skorup kroz odžak. Baba ne će ni sad da se proriče, već lipo kaže:

– Dida moj slatki, nemojmo tražiti priko kruva pogače. Jedared u životu smo namistili glavu na tak'o mekano, kako se nismo već ni nadali. Sve se bojim, da ne ispadne naopako, ako mi budemo opet po vazdan zajedno.

– Šta, baba, šta? – ne će ni dida, da se protivi, al' ne će ni da popušti.

– Dida moj slatki i rođeni, znaš kak'i smo mi kad uđe bis u nas, a ja nisam kod kaki' zviri, već kod koza. Njima ne triba tušta graje i hajke, da se poplaše. Nek' se ne čuje na zlo, al' teško nama ako koze pobignu u šumu, pa se ne vrate. Nek' ti planeš, el nek' ja lanem – kozama drugo ne će ni tribati!

– Ta iđi, baba, šta divaniš tako šta? 'Di bi' se mi proričili još kadgod?! Šta divaniš o tom što je tako davno bilo, da možda ni nije bilo.

Dida ne popušća, već bi samo iš'o s babom.

– Dida moj slatki, – okreniće ona divan – ajd, nek' je istina što ti kažeš, nek' nikad više ne bude žuke i buke izmeđ' nas, al' ni onda to ne će izaći na dobro, ako ti dođeš sa mnom. Je l' znaš šta ću ti kazati?

– Šta, baba, šta?

– Ti si toliko sidio pod tim otvorenim odžakom, da si prozeb'o skroz. Dida moj, navuk'o si tak'u unjkavicu, da samo kijaš i kijaš, a sad si se od dobrog života još i razburažio, pa kad kijaš, ti nikad ne znaš kad će biti a kad ne će

biti u dva glasa. Kak'e smo mi ćudi, kod nas je i kijanje oštro, a kozama ne triba tušta da se uplaše. Bolje ti sidi tu 'di si, a ja ću ti svaki dan donositi sve što ti triba.

Baba je baš lipo pripovidala, al' se dida ne da. Umriti el ići s njom, a drugo ništa. Ako baba ne će, dida će na silu doći za njom. Šta će sirota baba, već se pokori. Vidi da će biti još veće nevolje ako dida dođe na silu, pa mu kaže:

– Dobro, kad si već navalio pa navalio, nek' bude. Čitav dan ćeš biti sa mnom, al' da se nisi pokaz'o uveče kad dođu koze.

Dida će pristati i tako, samo nek' je nuz babu. Odu oni sad i dida se poštiva k'o pravi čovik. Još se dao i na to, da babi priko dana pomaže oko kuće. Kad će veče, aon se zavuče 'digod i k'o da ga i nema.

– Jesi l' vidila, da ne će biti nikak'e falinge, – jedared će babi.

Baš se 'tio po'faliti kako su dobro udesili život, a unjkavica ga onda sleptala. Kenjkav je bio već i otprija, a sad kako se večerom zavuče jedared ovamo, jedared onamo, navuk'o je na se nevolju još većma. Ni to ne bi bila nevolja, al' kad je udario u 'falu kako je dobro udesio život, zapripovid'o se toliko, da su i zaboravili, da je kozama već vrime, samo su se sitili kad su koze bile već prid kućom.

– Juj, šta ću sad tužna i žalosna?! – uplašila se baba.
– Šta, baba, šta?

Šta će sirota baba, neg' će didu sakriti u kući. Za vratima je bilo prazno bure s jednim dnom. Privrne bure, didu pod njega i još dobro utuče vran na dancetu, da se ni tudan ne bi čulo ako bi dida zašušk'o pod pokrovom. Baba ga je tako sklonila i još mu zapritila, da ni ne pisne, pa čudo lipo dočekiva koze.

Baba dvori koze kako još nisu bile izdvorene. Nek' koja zaište štogod, a baba joj dvared dade. I sve bi to bilo dobro i lipo, jel koze nisu os'tile da u kući ima i druga čista duša, al' se najedared zatreslo bure. Dida sidi pod njim na zemlji, pa za'ladnio i kad je najedared kinio bisno, a možda nije samo kinio, ni' se samo bure zatreslo, već je

dida izbio i vran iz njega. Puk'o dida, puk'o vran iz bureta, a kozama nije tribalo drugo.

Poskakale iza astala, i kad su nagrnile na vrata, a ona njim tisna. Baba će prid nji', pa će i' zadržavati, al' koze gaze priko nje. Uplašile se i ni'ko i' ne zadrži.

– Stan'te, slatke i rođene moje, to je moj dida, – viče baba za njima, kad su već nestale u šumi, al' ne pomaže to ništa.

Kako su to veče nestale, nikad više nisu došle ni na tu stranu. Baba i' je čekala dok je još bilo u kući sira i skorupa, a kad su sve po'ili, kaže didi:

– No sad mož'mo ići pod onaj naš stari odžak, pa obadvoje glabati kolino dok ne dođe kak'a 'tica,, da nam kapne skorupa.

I tako su i uradili, jel su mislili da će se koze možda vratiti, kad vide da u njevoj kući nema nikog, pa će se baba opet kako uvući kod nji'. Al' su mogli čekati do smaka svita, koze se nisu više nikad vratile jel je dida pod otvorenim odžakom još više za'ladnio, pa je bio sve većma bisan, kad od silnog kijanja nije mog'o na miru ni kolino glabati. I glab'o ga je dotle, dok ga nije oglab'o, a kad je nestalo kolina, nestalo je i pripovitke, jel kad bi 'tica i došlo na odžak, ne bi imala na čega kapniti skorup, kad nema didinog kolina.

Pričala *Marija Bačlija r. Mamužić*

OD LINOSTI NEMA GORE ŽALOSTI

Živio u davna vrimena jedan siroma' čovik. Im'o je malo siromaštva, al' sve to njemu nije vridilo toliko, koliko dobra žena. Kad urane, on i žena zajedno. Kad ukasne u brazdi il' nad motikom, on i žena zajedno. Tako su na to malo siromaštva i imali života. Al' kud će kiša već na vašar – kud će nevolja već u sirotinju. Nisu oni proživili koju godinicu, pa siromašku umre najveće blago – dobra žena.

Svakom čoviku je dobra žena blago i dika kuće, a koji je tak'u već im'o, tom rđu nemoj ni ponuditi. Pusta sad u siromaška kuća, o'ladilo se ognjište, a košulja crna na njemu i petkom i svetkom. Šta će čovik, već potraži drugu ženu. Ima udavača na svakoj ćoši, al' ni jedna ne bi nažuljila rebra ni metlom ni motikom. Dotužilo to čoviku, pa jedared misli: oženiće se iz komšijskom sela, al' sa prvom udavačom na koju naiđe.

Kadgod su bile suvaje što su i' konji vukli, pa se tako mlilo. Na kraj sela suvaja i prid njom udovac nađe divojku, koja čeka na meljaj.

– 'Oćeš se udati za mene, divojko? – pita on nju na pričac.

– Ja ne znam, pitaj nane, – zašprljeka divojka, al' mazno k'o da se pri'ila medeni' kolača.

Mladoženji je bilo dosta udavače, al' je bio od riči, pa kad je utuvio sebi u glavu, da će se oženiti prvom na koju naiđe, ne popušta ni sebi.

Zapita on matere, a ova veli:

– Divojka je za udaju, al' ću ti o'ma' kazati, da moja cura jedva zna i ovce čuvati, a prati i kuvati nikako. Nemoj posli kazati, da smo ti prodali mačku u džaku.

– Pazi, sinko, – na to će otac, – to je materina maza. Ova matora je još samo u med nije zamakala i u mliku kupala. Uzmi je samo, ako si vridan od nje ženu načiniti.

Sve je to mladoženja vidio, čim je divojka usta otvorila, pa ovako veli didi:

– Ne će tu biti nevolje. Imam ja jednu veliku torbu: dok je ta puna, mlada ne će morati ništa raditi.

O'ma' on iz zakoša izvadi veliku šarenu torbu, al' punu bilog kruva, mrsa i smoka, a ne kaže njima šta je u njoj.

– Ti samo pazi, da je ova torba uvik puna, pa ne ćeš imati brige, – kaže on i udavači.

Radost je tu sad velika: mladin otac se raduje, što će mu maza otići s vrata, mater se raduje što će 'ćer tako dobro udomiti, a mladoženja, što je mlada pristala, da se uda pod tom pogodbom, da ne radi dok je torba puna.

Drugi dan mladoženja krene na oranje, a mlada će čuvati kućno slime. Prije neg' će poći, čovik obisi torbu na klin i zapriti joj još:

– Ti, torbo, dok si puna, da svršiš sav kućni pos'o.

I krene on, al' će žena:

– Ti, čov'če, odeš, al' ne kažeš meni šta ću ja ručati, pa užnati.

– Ima u torbi svega, samo ti uzmi, rankuše moj, kad ti triba.

Uveče čovik doš'o s oranja, a žena sidi u zapećku, mačak joj u krilu, pa ne znaš 'ko kome prede: mačak njoj il' ona mačku, a po kući drlo i vašar. Da padne priko metle, ta ne bi je se mlada žignila, kad torba triba da svrši sav pos'o.

Čovik još nije ni zakoracio priko praga, a žena puna tužbe.

– Vidi, čov'če, ova torba ni slamku nije pomela!

Čovik se bajage iznenadio, pa se rasrdio i razgoropadio:

– Gle ti linčine, samo na klinu visi, – pa udri po njoj.

Dobro je naplesk'o torbu, al kad će se maniti, on k'o da se siti, pa najedared kaže:

– Al, ženo, al' torba k'o da nije sasvim puna!

– Pa odvađa se, kad sam ja i ručala i užnala iz nje, – na to će žena.

– Zato se valjda ni nije latila tako svesrdno posla – kaže čovik i o'ma' iz nje izvadi i večeru.

Tako to bilo i drugi dan, pa treći i sve redom. Čovik ruži i tuče svaki dan torbu, dok se jedared nije ispraznila.

– Šta ćemo sad?! – uzbunila se žena, kad je došlo vrime ručku.

Čovik se bajage dao u brigu, pa mu se sve puši glava, i kad je žena dobro ogladnila, kaže joj:

– E, pa tu nema drugo, već da je torba vazda puna, pa onda ne ćemo morati raditi.

– Pa šta ćemo, čov'če?!

– Moramo je uvik puniti. Ja sam ti kaz'o i kad sam te prosio, da ne ćeš imati brige, dogod je torba puna. Čim smo prvi dan ručali, vidila si i sama, da torba o'ma' nije bila baš sasvim puna.

Pita ona i kako će je napuniti, a on joj pokaže. Kako on pokaziva, tako žena kuću pospremila, pa živinu na'ranila, a čovik velikog pivca za vrat, pa ga žena ispeče. Da on njoj i brašna, pokaže kako se zakuvava, pa peć žari, i lipo se i kruv ispeče. Onda on i pivca i kruv u torbu, pa kaže:

– E, sad ženo, možeš skrstiti ruke.

Došlo vrime da se žito kosi, a on ženi kuku u ruke, pa nek' rukoveta.

– Ja to ne znam, – tuži se žena.

– Naučićeš. Šta ćeš se tužiti, ženo, kad znaš da moramo torbu napuniti, ako želiš siditi u zapećku. Od žita je brašno, od brašna pogača, a s njom se torba najviše puni.

Tako se žena utrla u rad, al' joj nije pravo, kad se torba uvik prazni, pa je uvik triba i puniti. Poruči mlada jedared materi, da je njoj tu jako dotužilo, pa il' nek je vodi il' nek dođe, da ovog čovika pripitomi.

Digla se baba o'ma', al' se naoštrila k'o aždaja. Zet joj se već odavno nad'o, pa čim je babu ugled'o, on o'ma' ciplju na korаće. Stigla baba, a zet pila drva i baca i' sebi.

– O, ludi čov'če, 'ko je to još vidio drva bacati sebi?! – vikne ona, al' još s kapije.

– Je l', mamo, da je lud onaj 'ko samo sebi baca? – lipo on nju dočeka, k'o da ne zna kaki je vitar ovamo don'o.

Baba sad još više misli, da joj zet nije dočuvan, pa o'ma' do 'ćeri. I kad je čula njezine tužbe, bilo je tu svakaki' imena za zeta. Ruži njeg' baba, pa ga zove unutra, al' zeta nigdi. Sad će ona tražiti, pa jedared zeta nađe 'di se sakrio na tavanu.

– Šta si ti slipi miš il' sovuljaga, kad si se tu zavuk'o za odžak?! – razgoropadi se baba još više.

– Juj, mamo, nemojte me karati! – prinemaže se ovaj. – Sakrio sam se od briga. Već ni sam ne znam, kud bi' se zavuk'o, kad me brige gone u stopu.

– Kake te brige gone, bole te ne morile!

– Ta tribalo bi orati pod žito, a uginio mi jedan vo'. Šta ću tužan i žalostan, kad s jednim ni brazditi ne možem, jaram se uvik nakrivi.

– A kako ćeš s kruvom ženu pri'raniti, ako ni ne zasiješ, nesrićo jedna, – ruži ga baba.

On samo uvuk'o uši među ramena, pa ćuti.

– Daj ovamo tog jednog vola, pa ću ti ja pokazati šta triba raditi, – vikne na njega baba.

O'ma' on vola na njivu, pa spremi plug i jaram. Ni baba nije čekala, već jednu stranu jarma volu za vrat, a drugu sebi, pa onda kaže zetu:

– Ti samo drži rukunice da brazda iđe kako triba.

Sluša zet, a baba izdurala brazdu skoro do po' njive, pa onda kaže:

– Šta si se stisk'o k'o sinoćni kiseli kupus?! Ako drugčije ne, a ti evo ovako u jaram, a žena nek drži rukunice pluga, al' godišnji kruv mora biti zasijan.

– Tako je, mamo, – kaže čovik, – al' recite tako, da to i moja žena čuje.

– Ni ne ću samo tebi, tako nedočuvanom, – goropadi se baba i ode 'ćeri, a otud kući, al' tako da zeta više nije ni pogledala.

Ode baba kući, pa rondza po svom komšiluku kakog šmolju ima za zeta, koji ni ženi nije vridan kruva nastačiti, već se samo uzda u niku punu torbu. Dodijala već svem

komšiluku, a najviše didi, pa se jedared spremi i starac, da vidi zeta.

– No sad će se sastati dva zglavljena i razgaljena, – ruga se baba didi.

Didi ni brige za to. Njemu se zet učinio čovik vridan i čuvaran, a svoju babu i 'ćer poznaje dobro, pa dida krene da poviruje ono što svojim ušima čuje i očima vidi.

Kad on doš'o pod salaš, a njegov zet puštio brazdu, a mlada vodi volove.

– Tako, tako, dico, samo složno radite, onda će biti u kući života, – kaže njima dida.

Pametno starac govori, pa mu zet sve traži mista, al' će se 'ćer i ocu tužiti.

– Babo, – kaže – meni čovik kaz'o, da ne ću morati ništa raditi, a malo po malo, pa ja sad sve moram raditi k'o i on.

– Ja sam kaz'o, da ne će morati ništa raditi, dok je torba puna, je l' tako, dida moj dragi?!

– Tako je, – potvrdi dida. – A šta je s te torbe, nije puna?!

– Puna je ona, dok ne ručamo i ne užnamo iz nje, – kaže 'ćer.

– Pa ti onda nemoj ni ručati ni užnati, ako ne ćeš da radiš, pa će torba uvik biti puna, – na to će otac.

– Nisam ja naučila na glad.

– A ti onda napuni ono što ispraznìš.

Vidi dida, da je zet još i mudriji neg što je mislio, a bome i zet vidi, da je dida čovik razgaljen, pa ga gosti i časti k'o nikoga dosad. Tri dana su se dida i zet častili, a reduša samo dvori. Kad se dida nagostio, zet ga lipo ispratio, pa mu još i za put obisio čuturu vina o vrat.

Doš'o dida pod svoje selo, a baba već izviriva. Kad ga je izdaleka ugledala s velikom čuturom na vratu, ona o'ma' nadigla graju. Zgrnile se komšije, a baba poviče:

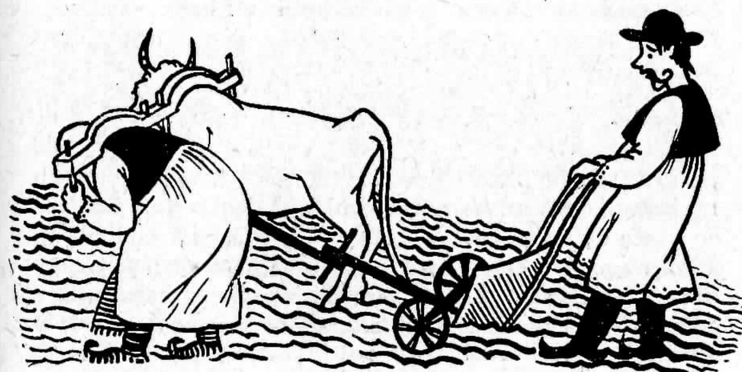
– Jesam vam kazala, kak'om nedočuvanom sam dala u ruke moju 'ćer?! 'Ko nije virov'o, nek' gleda! Ta nesrića je sa mnom polak njive obrazdila, al' ja sam prvog dana pobigla! Sirotog didu mi je zadrž'o tri dana i što sam ja obrazdila, to je na didi sve poor'o i posij'o, pa mu ni to

nije bilo dosta, još je sirotom starcu i komad jarma obisio o vrat!

U to stigo bliže i dida, a kad su komšije vidile, šta mu je na vratu, oni udarili u smijanje, pa kad dida na nji' još i nazdravio, bome nije bilo ni jednog, koji nije kaz'o:

– Ej, babo, da nam je malo počešće ovak'og jarma!

Pričao *Andrija Emes*

BABA VRAČALA I NAVRAČALA

Ima još i sad neupućenog svita, koji se nije naučio od života, već viruje u kojikake vračke i gatanja, a ranije je tog bilo i više. Bila tako jedna baba, za koju se za mladosti nije moglo kazati da nije razgaljena žena, al' kad je ostarila, uš'o bis u nju i više viruje vračari neg' svojim rođenim očima. Njezin dida je bio trščar cilog vika, pa se naiš'o po kućama, da su za njeg ljudi govorili, da je to čovik koji je po'io svoj zalogaj pod svakim slimenom u okolišu. Nisu baš zdravo ni slagali, jel nije bilo te strije koju on nije podig'o el trskom pošio, dokle je oko vidilo, a još i dalje. Al' se dida nije samo naišo po svitu, već je gled'o da je uvik čovik na svom mistu. I bome se ni'ko nije njemu zatrč'o uzalud ako je tribalo s'vita. 'Di je stao el sio tamo se samo pametna rič čula.

Triba l' takom čoviku veća pokora, neg' baba koja se ne zna ni zalogaja mašiti brez vračke. Šta će siroma' dida, već pod stare dane mora uzeti babu na nauk. Lipo joj kaže, da se mane ludorija, al' divanio duvaru el babi.

Da je baba sama, pa bi još i bilo kojikako, al' se tu našla u komšiluku i druga, pa treća, a kad je već tri take babe onda se druge lako spore. Baš pravo kaže svit, da se lude ne siju već niču i same, tako je to bilo i s ovim babama, a ne može se kazati da se nije s njima upario i po koji dida.

Kako kome, al' starom trščaru je dosadilo da baba trči do vračare čim joj zazuji u glavi, i kad je vidio da lipom ričom ne može pomoći, poč'o se misliti kako će babi drugčije stati na pete. Našlo se vršnjaka kojima su babe dozlogrdile i više neg' starom trščaru, al' su oni samo odmanili rukom:

– A, to ćeš njim izbiti iz glave kad ti kućno slime procvata. 'Di ćeš babe opametiti, kad zavedu još i 'dikoje mlađe.

Tako mu kažu, al' stari trščar ne bi bio onaj 'ko je, kad bi se dao skreniti s puta. Naučio je odmalena, da i istira mak na konac kad štogod uzme uglavu. I šta će on uraditi, šta ne će, već poč'o šalabazati oko vračara. Nacunj'o je 'di babe odlaze i kako mu dođe na zgodu, sustrije čeljad što dolaze od vračare, pa se utvara k'o da je baš on taj što najviše viruje u take stvari, i raspitiva k'o da sve na konac miri.

Nije mu tribalo vrimena da dozna šta mu je bilo nužno. Kad je uš'o u trag jednoj vračari, koja je svakog jednako upućivala ako su bajage nabacili čine, el ako triba između momka i divojke stvoriti grij, i već sve te ludorije, dida se potpas'o. Ode do dva-tri svoja vršnjaka, čije babe su se u'vatile u to kolo u kojem je igrala i njegova, i nagovori i', da na sva usta 'fale tu vračaru.

– Šta će ti to, ne ćeš li još i nas upariti s babama? – iznenadili se ljudi.

– Samo nek' digod u komšiluku okrastavi dite, pa ćete viditi šta ću.

– Ako je do tog, onda ne moramo ni čekati, jel su ovi priko baš jutros odneli dite vračari, jel već ne znadu šta bi radili s njim od silni' krasta.

Da su starom trščaru dali dukat, ne bi se više obradov'o neg' kad je to čuo. Ne kaže komšijama ništa drugo, već nek budu prid ponoć sakriveni oko te kuće 'di je krastavo dite, pa će viditi šta će biti s njegove babe. Nije više gubio vrime, već očo kući i čim je došlo na zgodu, počne babi pripovidati kako je i on nadoš'o na to, da te vračare zapravo možedu pomoći čoviku. Ni babi nije tribalo boljeg tamjana! Taj dan je probila didi uši s pripovitkom kako su vračare pomogle.

Dida ugrabio priliku, da uvreba one što su se vraćali s ditetom od vračare, i kad je čuo, da je i nji' uputila k'o svakog drugog s krastavim ditetom, o'ma' se vratio i poč'o se tužiti babi. Ne zna šta mu je, al' ga sve boli. A ona će o'ma' naći priki lik:

– Ne čekaj, već iđi do vračare!

Dida bajage 'oće, al' ne baš taj dan. Kaže, da je niki sav gnjecav i čemeran, al' ako mu do sutra ne bude bolje, onda će uj'tru on biti prvi kod vračare.

Uveče k'o bajage nije mog'o ni večerati, pa je poč'o sebe karati:

– O, luda glavo, što nisi poslušala ženu! Bar da sam očo još danas do vračare! Kako ću noć provući, ako me bola stegne?!

– Vidiš kako prođeš kad me ne slušaš, – i baba će kazati svoje.

Kako je tako je, legli su lipo i baba jedared zaspala. Ona vuče vode mrtvima, da se sve krevet trese, al' dida ne spava. Izvuk'o se iz kreveta i poviriva kroz pendžer. Jedva je išček'o da sate izbiju jedanejst. Nije prošlo dugo vrimena, a u kući 'di je bilo krastavo dite užegla se svitlost. E, sad je bilo vrime.

Dida udario u jauk i jedared se probudila i baba.

– Šta je sad? – pristravila se.

– Zlo i naopako! Babo moja, crno vrime, zla godina! Ne znam 'oću l' ovako izdržati živ do zore.

Uzbunila se baba, pa će karati didu što nije još za dana očo vračari, al' kad je ovaj udario u još veći jauk, jedared će se ona spremati.

– Nema šta, već iđem o'ma' do vračare. Ne može tu drugo biti, neg' je na tebe kogod nabacio čine.

Baba će o'ma' kreniti, al' se dida k'o iznenada siti.

– Ženo moja, baš ti 'fala, al' stoputa ti 'fala što bi mi 'tila tako učiniti, al' kud bi lupala tabane po tom mraku. Kako se nisam sitio i dosad, da su ove mlade iz komšiluka danas bile s ditetom kod vračare. Vidi, vrime je ponoći, a kod nji' svitli – mora da baš sad rade kako i' je vračara uputila. Nemoj ti ići nikud dalje, već iđi do nji', pa ćeš dobiti lika i za mene.

Nije to tribalo dvaput kazati babi. Pribacila maramu i ode k'o iz puške. Ona priko praga, a dida uz'o ćulu i kradom za njom. Baba će zakvrcati na pendžer, a dida se smot'o u jendek do kapijice k'o ker. Kad on tamo, a dva stara komšije već drežde.

– E, sad gledajte kako će moja baba dobiti vračarskog lika, – prošaplje trščar.

Baba zakvrcala i povikala:

– Ej, čeljad, ima l' tu koga živog, 'oće l' ker?

– Kako ne bi bilo, kad kupamo dite? – na to će oni iznutra.

– O, o, baš ga kupate, a ja bi' morala s vama štogod važno svršiti, al' o'ma'.

– A i mi s vama, evo sad ćemo izaći! 'Ajte na vrataca.

Baba će tamo, a u to iz kuće evo nikoliko žena. Kako će baba za bravu, a žene, koja metlom, koja oklagijom, pa po njoj. Zaprašile i tresu buve iz babinog kožuva k'o bisne.

– Ti si dakle ta vragbaba, koja je nabacila čine na naše dite, pa se živo ne može oprostiti od krasta!

– Kake čine, žene božije? – trščarova baba je jedva došla do riči kad je malo odanila.

Al' ne bi ona dalje pripovidala, da njezin dida i komšije nisu skočili iz jarka, jel su se žene opet zasukale. Ljudi stali između trščarove babe i žena, a dida-trščar se malo nije zagušio od smija kad je svojoj babi kaz'o:

– Vidi žene, sad se ona još čudi: kake čine?! A ti znaš, da je vračara ovim mladama kazala, da prid ponoć okupaju dite, pa će onaj 'ko je na njeg nabacio čine morati doći i zakvrcati na pendžer.

Kad je baba to čula, prvo je zanimila, al' kad joj se zatim rič vratila, dreknila je, da je to valjda i vračara morala čuti:

– O dabogda zanimila, a lajala k'o ker, dabogda oslipila, a živila sto godina, kad je tako štogod mogla kazati! Ja čine nabacila na dite?! A ti si to sve znao, vrag jedan brez rogova, – najedared se sitila i sunila na didu, – zašto si me onda slao ovamo?!

– Toliko si virovala u vračare, da se to već i na mene prilipilo, pa k'o velim, kad vračari već sve virujemo, nije red da ostane u laži, kad je ovim mladama kazala da će kogod morati doći na pendžer, – kaže trščar, al' jedva, jel sve puca od smija.

I da ne bi kako batine opet počele raditi po babinim leđima, ispripovida kako je babi skuv'o tu poparu, kad ona

nema drugog posla, neg' da viruje vračari i da još i druge vodi za nos. Al' onda su se već okupile i druge komšije, koje su na dreku i na smij iskočili iz kreveta. Kad su čuli kako je dida »navrač'o« babi, jedan će:

– E, komšija, ti bi trib'o svakoj ovakoj zavračati!

– Al' da su tu s njima i nj'eve vračare! – podvikne trščar. – Kad bi' njim ja zavrač'o s ovom ćulom, ne mislim da bi još i na drugom mistu morale tražiti pameti. A baš ako 'oće, možedu ići u ponoć zakvrcati na pendžer, 'di čerez vračke kupaju krastavu dicu! Je l' tako, babo moja?

Dida pita, al' baba ne odgovara. Njoj je dosta »vračke«, pa ode kući da ne sluša više smij, a mrnđa:

– Ej, vračaro, dođi mi samo na zgodu, pa da vidiš kako ja plaćam bubatke što sam dobila čerez tebe!

Tako je trščarova baba vračala i navračala sebi.

Pričao *Lazo Križanović*

SLUGA I GAZDA, BOŽIJI SIN

Jedan momak je bio puki siroma' otkad je znao za se' i šta je mogo kad mu je i otac bio sluga, već da i on služi, ako 'oće da ima koricu krušca. Drugo nije mog'o, al' daleko je on od tog, da mu se dopada taki život. Ne voli ni čuti, da mu 'ko kaže da je sluga, pa je naumio da stisne kajiš dok trbu' ne priraste za rknjaču, i da skupi malo sirotinje za se'. Nije njemu do blaga ovog svita, al' se zavitov'o, da ne će proživiti život pod gazdačkim jaslama i da ne će rađati sluge.

Da je uraditi k'o kazati, lako bi se on oteo životu. Da je samo do njega, još bi lakše post'o svoj gospodar, al' da je radio k'o vo', a čuv'o k'o mrav, nikako mu nije pošlo za rukom da stekne ni jedno svečano odilo. Minja gazde iz godine u godinu, al' nigdi da dođe do zarade od koje bi doteklo i na stare dane. Više podere na poslu neg' što zaradi.

Jedared je doš'o u službu kod gazde, koji nije znao šta bi radio od bisa. Da je, valjda, biž'o od sriće, ne bi mog'o pobići. Nek' baci na avliju krajcaru, tamo se već stvore dvi. Sve mu rodi, sve mu se spori, a još se uporožio s popom i dao se u trgovinu. Što posiju, njima rodi dvared k'o drugom, a kad počnu prodavati, zarade još i trostruko.

Siroma' sluga gleda i jedared, kad je bila o tom rič, kaže gazdi:

– Kako je to u ovom životu, meni to nikako ne iđe u glavu. Ja se poderem na poslu, pa još moram čakčire krpiti svojom kožom, a vi i popo ni ne znate šta je to žulj, pa vam opet pada blago k'o iz neba.

– E, nisam ja kriv što bog jednom da, a drugom ne da, – gazda samo sleg'o ramenima.

Lako je njemu sleći ramenima, kad ni ne zna šta je briga, al' momku to nije došta, već goneta dalje.

– Ako je do boga, a šta sam ja njemu skrivio, da meni ne da?! A šta bi vi opet bili bolji prid njim, da vama svašta da?!

– Ne znam ja je l' to baš tako, kako divaniš, – uozbiljio se gazda, kad je vidio, da se momak ukob'o. – Ti se, sinko, ne moliš nikad bogu, pa ti zato i ne da. Šta smo ti mi krivi, zato što se mi molimo, pa nam i da. Daborme, ko ti je kriv što se nikad ne moliš!

– A da mi je baš i do molenja, k'o što mi nije, 'di ću se ja moliti kad moram raditi za vas. Vi možete živiti od molenja, al' meni, baš bogame, ne ćete dati plaću ako ne budem radio.

Gazdi je najedared bilo dosta divana, kad je čuo kud sluga navija rudu.

– Ako je baš do tog, a šta se mene tiče kako ćeš ti živiti! Kad ne ćeš da slušaš, a ti radi i živi kako znaš. Imam ja i priče brige, neg' da tebi budem i otac i majka, al' zapamti što ti kažem: bog ne plaća svake subate, al' pošteno plaća.

Nije se više ni obrazr'o na slugu, a ovaj ne zna šta je više stisk'o: šake el zube. Al' šta može kad ne može, već se okrene i ode za svojim putom. Vrag mu nije dao mira ni dotle, al' sad samo ne može da miruje. Misli se i samo misli i jedared šta će, već kaže sam sebi:

– Novaca ne košta i baš da vidim kako gazda i popo trguju s bogom i kako on to pošteno plaća!

Jedva je doček'o, da ugrabi malo slobodnog vrimena i o'ma' ode u crkvu. Zavuk'o se u jednu ćošu i poč'o je mrnđati štogod. Popi je o'ma' zapo za oko; prvo zato što ga nikad ranije nije vidio u crkvi, a drugo zato što se momak zavuk'o u ćošu i mrnđa izvan sveg svita, pa još divani sa zidom nogama i rukama.

Kroz koji dan evo momka opet u toj ćoši, a popu sad već zdravo čukljika ispod rebara, da dozna šta momak radi. Jedva je ček'o, da pos'o tutne kapelanu, i ode, pa se iza jednog stupa dovuče slugi iza leđa. Popo sluša, a sluga šaplje:

– Bože, kad gazda kaže da ti tako pošteno plaćaš, onda zapamti šta ja molim: daj mi da nađem kesu s 'iljadu dukata. Dobro razumi: kesu s 'iljadu dukata, jel ako mi podmetneš kesu u kojoj će biti i za dukat manje, ne ću je uzeti. Da ja baš vidim to tvoje poštenje i je l' to baš istina, da ti se vridno moliti, kako se 'fale gazda i njegov ortak, popo.

Ni popi nije tribalo više, već o'ma' otrči do gazde. Onaj mu kaže kaki je razgovor vodio sa slugom, al' se čudi šta se popo toliko uzmuv'o. Ovaj ne kaže ništa, al' mu vrag sad ne da mira. Ne dopada mu se momkov divan ni ovako, a još manje mu se dopada, kad pomisli, da će se raspripovidati među svitom.

Posluša on šta momak kaže i drugi dan, a onaj samo tira, da ne će uzeti kesu, ako samo dukat manje bilo u njoj. 'Iljadu dukata el ništa. Kad je tako, a popo se najedared dositi kako će se isigrati s momkom. Podmetniće mu kesu sa devetstotinadevedesetidevet dukata, pa sluga ne će moći kazati, da mu bog nije dao što je tražio. Dukat ovamo, dukat onamo, 'ko bi pametan gled'o na tako štogod, kad brez muke dobija brez jednog 'iljadu dukata! A što je momak taki lud, da ne će uzeti kesu, to popi i triba. Ostaće mu dukati, a momak nek' samo zivne prid svitom, da kesu nije 'tio uzeti zato što je od 'iljade falio jedan dukat, ta svaki će ga ismijati. A još kad ga popo počne krstiti iz pridike, ne će se momak ni dana zadržati u ovom okolišu, al ni 'faliti se da je on taj koji nije 'tio uzeti tolike dukate, pa da 'di ode.

Drugi dan kad je momak doš'o u crkvu, popo ga je već ček'o iza stupa. Momak se nije dobro još ni poč'o prititi kako ne će uzeti kesu ako bude u njoj manje i za dukat, a kesa mu je već i zveknila pod nogama. On nije gled'o otkud se kesa stvorila prid njim, već je o'ma' razdrišio i poč'o brojiti dukate. Momak broji, a popo jedva čeka, da onaj dođe do kraja i baci kesu natrag. Popo čeka, da se opet domogne kese s dukatima, al' je mog'o čekati do smaka svita.

Momak pribrojio jedared, pa se poč'o češati iza uva i prititi. Šta će, već će brojiti još jedared. Kad je i drugi put vidio, da dukat fali, a on kesu u nidra i počne mrnđati:

– E, znao sam ja, da tu ne će biti čisti poslovi do kraja. Gazdi i popi daješ i priko mire, a meni kad si jedared kojikako i dao, baš i onda moraš zakiniti! E, al' kad ti tako misliš raditi sa mnom, ne ću ni ja s tobom drugačije! Ne ću ja baciti tolike dukate, zašto što mi nisi dao jedan, makar čitavom svitu kaz'o, da nisam drž'o obećanje. Još je bolje, što je 'iljada načeta, bar je ost'o dukat za sime.

I sad nije gled'o el ga 'ko sluša el gleda, već se okrenio i ode iz crkve. A popo ga je borme gled'o, pa te jako. Već se i mašio, da mu kesu trgne iz nidara, al je momak protrčo nuz njega ko vijar.

Kad će prid crkvu, a tamo stoje nova novcata karuca i u njima upregnuta čet'ri konja. Konji k'o ždralini, a kočijaš obučen u sama puca i perlice. Momak ni ne klapi, da su to nova karuca sina njegovog gazde, al' kad je ostio u nidrima onu rpu dukata, najedared mu je došlo, da i on živi jedan dan k'o ni'ko u okolišu. Pomislio je, nek' bude jedared i u paklu vašar, i šta će prvo, već će se provozati na tim karucama.

On sad ne pita je l' slobodno, kad ga dukati sve griju u nidrima, već skoči na karuce i podvikne:

– Kočijašu, ded, provozaj me malo kroz svit, a dukat je tvoj. Ne brigaj, kad nisam žalio dukat on onog 'ko mi ga je trib'o dati, ne ću ga žaliti ni od tebe, sirotog čovika.

Kočijaš nije protiv tog, da zaradi dukat, al' kad je vidio 'ko mu nudi dukat, pa još kako i popo izviriva iz crkve i još maše štogod, siroma' čovik se uplašio. Znao je, da momak služi kod istog gazde, pa mu ga je bilo žao i prišaplje:

– Pretelju, mani se luckastog divana, već se bolje sklanjaj za vrimena, ako ne ćeš da izgubiš koricu krušca.

Momak ne da sebi divaniti, al' i da je dao, s kočijašom ne bi bilo više divana, jel je popo već dozv'o gazdinog sina. Ovaj nije obučen k'o kralj, al' ko nije vidio kralja, baš bi povirov'o, da je to glavom on, gazdački sin se tako nakitio. Kad je vidio slugu 'di sidi na njegovim karucama, malo nije puk'o od bisa. Daj mi tog pućka, koji bi tako pocrvenio i pomodrio od bisa k'o gazdin sin. Potrč'o karucama, pa čovik misli, da će slugu poručati brez kruva.

– Šta ti tražiš na mojim karucama? – drekne na momka.

– Nisi valjda ćorav? Vidiš, sio sam, da se malo provozam.

– Ti da se vozaš na mojim karucama?! – gazdin sin je sav zapinušio, kad je čuo kako mu momak lipo kaže šta 'oće. – Znaš li ti 'ko sam ja u ovom okolišu?!

Svit istrč'o iz crkve k'o na čudo. Gazdin sin sve otskače od zemlje, a momak lipo zapita:

– Kaži već 'ko si?

– Ja sam o'de božiji sin!

Bome, ako će se divaniti o bogatstvu, većeg boga i nije bilo u čitavom okolišu, neg' gazda, pa je njegov jedinak po tom i mog'o kazati, da je božiji sin. Po njegovom računu je to tako i bilo, al' kad je momak to čuo, od dragosti je đipio na karucama.

– Je l' ja to dobro čujem: ti si božiji sin?!

– Glavom božiji sin!

Gazdin sin se izbekario, al' momak na to k'o da je porast'o, kad je podviknuo:

– To sam samo dvared 'tio čuti iz tvoji' usta, da posli ne bi porek'o prid svitom. A sad slušaj: kad si ti božiji sin, onda prvo vrati onaj dukat s kojim mi je tvoj baćo ost'o dužan, pa se zatim pravi strašan. Take gazde, a nije vas ni sramota, da jednom sirotom slugi ostanete dužni dukat?!

Svit se poč'o smijati, a gazdin sin se samo zblenio. Momak nije ček'o šta će nagatati »božiji sin«, već istrg'o kočijašu kandžiju i ošinio gazdinog sina po ušima kako je živ mog'o.

– Kad si tako važan i strašan, kaži tvom baći, da mi ne mora vratiti taj dukat, jel sam ti ga prostio za ovo što si dobio kandžijom po ušima k'o ker.

Popi se privrnio sav svit već kad je vidio, da momak ne će ostaviti dukate u crkvi; a još kad je vidio, da se tu upleo i gazdin sin, pa će zamrsiti sve konce, došlo mu je da prisvisne od muke. Sad već ne misli drugo, neg' samo to, da će ostati brez toliki' dukata. I nije gled'o više ni na koga, već drekne priko sveg svita:

– Kaki njegov baćo, kako sto vragova i tvoje prašćanje?! Nemaš se ti računati ni za dukat, ni za svu kesu s njegovim baćom i s njim, jel se to nji' ne tiče ništa. Ne tiču se ti dukati ni boga-oca, ni njegovog sina, jel su to moji. Evo prid cilim svitom kažem, da sam tu kesu ja podmetnio prida te, ja, jedan siroma' sluga božji.

Kad je momak čuo popu, nije mu tribalo kazati šta onaj 'oće. I nije ček'o da popo zaište natrag dukate, već misli u svojoj glavi: e, popo, varaš se ako misliš, da ćeš sad jedared 'isti lepanje od mog brašna. Tako misli, a popi kaže:

– Gospodine, ne znam el to baš istina što kažete, al' ako jeste, onda ste jedared i vi pravo uradili. Da je meni taki sluga k'o vi, e na čast onda bogu raj!

– Šta, šta kažeš? – zinio popo k'o švraka.

– Ta ja samo onako divanim što svaka parasnička glava zna. Dosta ste vi nazarađivali nuz vašeg gazdu u svoj džep, pa je i pravo što ste mu sad jedared pozajmili dukate koje mi je obeć'o. Pravo je, što ste ga izvukli iz nevolje, kad nije im'o da mi da dukate, koje mi je obeć'o.

– Šta ti pleteš tu i krštene i nekrštene?! – popo sve kose čupa od bisa. – Ostavi ti bogove i njeve sinove, pa slušaj šta ti kažem: to su moji dukati, moji, jednog sirotog sluge božijeg.

Momak je znao da popo ne će više gledati na stid i sram, pa nije 'tio više zatezati konce, već će se praviti lud. Ne će više ni pogledati popu, već će bajage karati gazdinog sina:

– Ne čuješ ti šta kaže ovaj siroma' sluga božji?! I još si im'o obraza, da se prid čitavim svitom marvašiš s tim što si božji sin?! Šta si mislio, valjda, da ćemo svi klekniti prid tobom?! E, moj golube gaćasti, bolje da se pokriješ ušima, da te ni'ko ne vidi! Je l' ti čuješ kak'og oca imaš?! Nije samo meni ost'o dužan dukat, već je od svog sluge pozajmio čitavu kesu dukata, i izgleda mi, da slabo misli vraćati, kad gospodin diže toliku graju.

Gazdin sin je samo zinio na taki divan, pa nit zna šta bi kaz'o ni kud bi se okrenio. On se zblenio i zanimio, al'

nije popo. Odavno je već vidio da je natrč'o na parnjaka i kad je rastvorio usta do ušiju samo je dreknio:

– Dosta je pridike! Daj natrag moje dukate, a ti se računaj s bogom kako znaš.

Momak se samo nasmij'o ispod brka i bajage će lipo popi k'o razgaljenom čoviku:

– Vidi sad ludog čovika, a još luđeg divana! Šta se ja imam računati s bogom, kad je on dao da ja nađem brez jednog 'iljadu dukata, baš kako sam i tražio od njega. Nit sam ja isk'o od tebe, – sad već popu ne poštiva s »gospodine«, već mu kaže »ti« k'o da su zajedno čuvali svinje, – nit si mi ti dao. Ako je istina, da si ti pozajmio te dukate bogu-ocu, pa se ne ufaš da će ti vratiti, ti mu nemoj ni ići na razgovor, već se bolje računaj s njegovim sinom, k'o što sam i ja za onaj dukat.

Nije ček'o šta će biti zatim, već kandžiju baci prid popu, kočijašu istrgne kajase, i kad je puštio dobre konje, ode pivajući, a popo ost'o plakajući. Kad se na kraju sitio, da je ost'o brez toliki' dukata samo zato što je stari gazda momka uputio na molenje, gazdin sin mu je najedared post'o krvav prid očima. Onom rukom, što blagosiva, zgrabio je kandžiju i dobro išib'o gazdinog sina.

– Evo ti, kad je tvoj otac mor'o nagovarati slugu, da moli u mojoj crkvi!

Onaj je trpio dok je kandžija bila u popinim rukama. Jedared se popo zaduv'o, pa će otrti znoj s čela. Čim je ispuštio kandžiju, a gazdin sin je već i šib'o s njom.

– E, moj popo, sad ću ja tebe naučiti reda, pa da vidiš kako se prolazi kad jedan sluga božiji tuče božijeg sina!

Nije se manjiv'o dok popo nije klek'o. Kad je već klonio, a sin njegovog pobratima mu se još i priti:

– Čekaj, čekaj, slugo boži, da još vidiš šta će biti, kad onaj sluga stigne tamo di je otrč'o na karucama!

Popi je dosta već i ove nevolje, a kad je čuo kako se gazdin sin priti još većom, gotovo da je zaplako:

– A kud je otrč'o?

– Kud?! Kud bi, već do boga-oca, da mu kaže kak'og nevaljanog slugu drži. Jedared si mu pozajmio kesu dukata, pa si o'ma' nadig'o graju k'o da te deru. Kad onaj čuje kako ga sluga sramoti, otiraće te iz službe k'o kera.

I tako su se tu još dugo računali božji sin i božiji sluga, a momak je lipo oč'o s dukatima daleko, tamo se srićno oženio i okućio, pa je živio k'o čovik iz svog siromaštva. Nije zažalio za onim jednim dukatom, jel se slatko osvetio za njega, a da je znao kako se još božiji sin osvetio božijem slugi, ne bi žalio još koji dukat.

Pričao *Stipe Šević*

P U S T A R L J U G E

Bilo jedared dvanajst Šokaca, kojima nije bilo para u selu. Oni misle da je čoviku za život dosta da se rodi. Mislili oni kakogod 'oće, al' jedared vide da je istina što njim seljani kažu, da kruv ne će sam roditi. Živiti triba, a radit ne će i šta će ovo društvo, već se dogovore da će biti pustarljuge. Najstariji je među njima čiča Mika i on će biti njev pridnjak.

Kad je već post'o glava pustarljuga, čiča Mika o'ma' i naredi šta će prvo raditi.

– Mi ćemo sad otići u šumu, al' ni'ko nek' ne zaboravi, da ženi veže na dušu, da mu donosi 'isti.

Taj divan je svakom po ćudi i pustarljuge su složni k'o jedan. Zaprite se ženama da njim svaki dan donose 'ilo i odu iza sela u šumu, pa se izvale u debo 'lad.

– Eto vidite kako je lako doći do dobrog posla, samo kad čovik malo prosije pamet kroz sito, – kaže čiča Mika. – Nema tu muke ni znoja, mi ćemo samo čekati, blago će nam dolaziti u ruke, a žene će nas dobro 'raniti.

Tako je to i bilo nikoliko dana. Pustarljuge se vuku od debelog do debljeg 'lada, a žene trče za njima s 'ilom, dok jedared nisu kazale:

– Pa dobro, jesmo mi lude da radimo za nji' i da još trčimo k'o muva brez glave, dok i' ne pronađemo 'di su se zavukli u 'lad?

I sad su pustarljuge mogli čekati užnu, al' je nisu dočekali ni za večeru. Kad je proš'o dan, a žena nema, čiča Mika pogled'o prama selu i kaže:

– Ljudi, slušajte, vi šta ću ja kazati! Ja mislim, da smo se mi toliko zastranili u šumu, da nas žene ne možedu pronaći. Nismo tribali o'ma' ići tako daleko, al' kad smo već zamanili glavom, tu nema čekanja već 'ajdemo dalje.

Nije čiča Mika badava glava društva, pa ga svi poslušaju k'o jedan. Odu u drugu šumu, al' jedva su stigli, a i mrak već pao. Ovi' dvanajst odabrani' momaka nisu badava bili i u svom selu izvan svita, pa nije ni čudo što su se našli u nevolji kad su budni zapali u mrak, a još u šumi. Za nji' u životu nije bilo drugog, osim da se na'idu i spavaju, i dok su bili za ženinim skutama, nit su oni vidili mraka nit je on nji' vidio, jel su još za vida išli pod jorgan, a za vida su i' žene otud i izvlačile.

– Šta ćemo sad? – uplašio se jedan, koji je po pameti o'ma' bio iza čiča Mike. – O'de baš ne ćemo moći nikog orobiti, jel ljudi ne će vidit puta da dođu do nas.

Da njim nije čiča Mike, ko zna šta bi bilo od nji', al' je on o'ma' prosij'o pamet na sito i kaz'o:

– Ne bojte se, izaćemo mi na kraj s tom nevoljom. Vidite, od vas se ni'ko ne bi sitio zašto ima šešir na glavi, a za ovaj pos'o baš nema ništa zgodnije neg' šešir. Svaki svoj u šake i nosite lipo mrak iz šume.

Daj mi tog momka, koji ne bi posluš'o čiča Miku, kad je ovaj pridnjak. Poskidali sve šešire i nose u njima mrak, pa ga istresaju čak na kraj šume. Radili su siroti kako nikad nisu u životu, al' što je noć starija, a mrak sve gušći i jedared će se momci potužiti čiča Miki.

On se malo latio i kad je pamet prosij'o na svileno sito, kaže šta je izumio.

– Znate šta, nemojte vi za'vaćati mrak iz cile šume, već u'vatite jedan trag, pa će biti dosta da očistite od njega makar i jednu stazu. Glavno je, da ljudi vide bar toliko, da nas možedu pronaći.

Kod pustarljuga mora biti reda i poslušaju svog starešinu. Dok 'dikoji nije šešir i pokid'o, počelo se i nebo tanjiti. Čim će sunce graniti, a čiča Mika poviče:

– Vidite kako to ide s mrakom, teško ga je samo načeti, a čim smo prokinili jednu stazu, gledajte kako ga je sad lako izneti iz šume.

Pustarljuge vide, da je u nj'evog čiča Mike velika pamet i sad ne znadu šta je to sustati. Ne nose, već bacaju šeširima mrak iz šume i čim je sunce izašlo, oni su sav mrak i izneli iz šume. Ni'ko se tako ne raduje k'o oni. Sad

ćedu ljudi vidit kudan možedu doći do nji', pa će i' oni lako osloboditi od blaga. Možda bi to tako i bilo, al' da nisu bili više gladni neg sanjavi, od silnog čekanja bi davno zaspali, a na njevu stranu nikog živog.

Prid podne glad još više stegla i jedared čiča Mika kaže šta je iz pameti opet prosij'o na svileno sito.

– Ljudi, znate, šta ću vam kazati – 'ajdemo mi iz šume da vidimo ne bi l' štogod našli za 'ilo.

Nikad lipče riči za čiča Mikine ljude. Kad su čuli za 'ilo, zaboravili su za svu muku što su je podneli dok mrak nisu izneli iz šume. Ne će više čekati da naiđe 'kogod koga bi robili. Navale iz šume u čoporu, al' jedva su zakoracili, kad naiđu na gustu koprenu.

– Šta ćemo sad? Kako ćemo prići priko ovog čuda neviđenog? – pitaju jedan drugog.

'Ko zna kako bi prošli, da njim nije nj'evog čiča Mike. Možda bi čekali zimu dok mraz ne bi proridio koprenu, al' čiča Miki sad nije tribalo ni ritko sito, da pamet prosije, već o'ma' izda zapovid:

– Priplivajte!

I nije tu bilo razgovora, već se svaki skinio k'o od majke rođen, pa odilo na leđa i skoči u koprenu. Kad su već zaplivali, onda su i plivali čim je koprena počela paliti i kad su kojikako prišli priko nje, čiča Mika će:

– Aoj, ljudi, nisam nikad radio, al' čini mi se da je čak i raditi lakše neg' priko ovak'e koprene priplivati!

Njemu je još do razgovora, al' drugima je valjda i jezik zatek'o kako i' koprena opalila. Kako su bubnili iz koprene, svi se samo valjaju po travi, kad peče po čitavom tilu. Čiča Mika se zagled'o i jedared će:

– Šta će to sad biti? Ako smo priko koprene i morali priplivati, al' ne ćemo se valjda koturuškati priko ledine, kad imamo čitave noge! Ustan'te, ljudi, jel ćete se svi ublataviti još ovako mokri od plivanja. Ustan'te, da se bar pribrojimo – možda se koji udavio.

Nevolja je međ' pustarljugama, al' kad njim pridnjak zapovida opet ga poslušaju. Čiča Mika sad broji, al' ne broji sebe i da kolikoputi pribraja, jedan mu je nest'o u plivanju. Svi su se dali u nevolju, a kako i ne bi, kad je

čiča Mika poč'o progovarati i tako štogod, da pustarljuga ne smi ostaviti svog druga, makar se to i glave ticalo. Ne će biti drugog puta, već opet zaplivati priko koprene i plivati sve dotle dok izgubljenog pustarljugu ne nađedu živog el mrtvog.

Dotle su ga baš slušali, al' kad su čuli da će opet morati plivati, najedared su se pobunili. Jedan poč'o, a svi drugi zagrajali.

– Čiča Mika, ja ne plivam više, makar sam baš taj koji se zadavio u kopreni! Broji ti samo još jedared, dok se onaj ne javi iz koprene.

Šta će čiča Mika, već jedared mora i on poslušati. Broji, al' sebe nikako ne uzima u račun i 'ko zna dokle bi brojio, da se jedared nisu javili čobani. Siroti pustarljuge se uzbunili toliko, da ni ne vide da su isplivali baš prid čobane. A čobani ćute dok se siti nisu nagledali i naslušali. Sad će jedan čiča Miki:

– Eto, da vam mi pomognemo brojiti, onako po čobanski. Prođite svi jedan po jedan u tor, a ja ću svakog udariti batinom.

– E, baš tako i nikako drugčije, – obraduje se čiča Mika. – Ako je među nama onaj što ga nikako ne možemo nabrojiti, javiće se pod batinom.

I nije ček'o, već prvi krene pod čobanovu batinu. Ni onaj nije ček'o, već kad je zamanio i lupio po leđima, a čiča Mika jauknio i o'ma' poviko:

– Čobane, dobro broj, da se ne moram vratiti!

Onog nije tribalo još jedared nagovarati. Koga je batinom izbrojio, taj bi se javio valjda da se i u vodi udavio, a ne u kopreni, i čiča Mika je lipo nabrojio dvanajst jauka.

– Vidi, vidi, kako se to s batinom broji iz prve ruke, – obradov'o se čiča Mika.

Čiča Mika se raduje što je naš'o sve svoje pustarljuge i ne zna kako bi se čobanima za'falio, a najviše onom što je tako dobro pošiv'o batinom leđa, da se nisu morali još jedared pribrojavati. I kaže on čobanima da njim za tu ljubav ne će zaboraviti ni na ovom ni na onom svitu, a oni se samo zgledali i jedan će:

– Nemojte se vi toliko za'faljivati, već kad smo vam mi pomogli u nevolji, budite nam i vi u pomoći.

'Oće pustarljuge, 'oće još kako samo nek čobani kažu šta njim triba. Nije to nikako čudo ovog svita na čeg je čobanima nužda, već da se pustarljuge postaraju malo za ovce i za paprikaš što se kuva u kotliću, dok čobani ne svrše svoj pos'o. Kad je čiča Mika čuo o čemu je razgovor, 'oće on i nogama i rukama pomoći čobanima, samo nek idu što brže svojim putom.

– Dobro, – kažu čobani, – vi samo drž'te ovce u čoporu, a najviše pazite da paprikaš ne zagori.

Čobani sotim odu iza koprene, a čiča Mika je jedva živ doček'o da nestanu. Sad je vidio da se u kotliću kuva dobar ovčiji paprikaš, a okolo pase čopor ovaca kaki se samo može poželiti. Gladnom čoviku šta triba lipče neg' taki jedan paprikaš, a pustarljugama taki čopor ovaca. I nije tu bilo tezmanja, već čiča Mika kaže:

– Braćo, skidajte kotlić, al' ni lanac ne ostavljajte, a drugi nek' krenu ovce. Nek' ostane sve čisto k'o da je pometeno, nek' se zna da su o'dan prošle ovak'e pustarljuge!

Da je paprikaš bio dokuvan, 'ko zna kako bi čiča Miku poslušali njegovi momci, al' jedva je bio pristavljen, pa nije bilo drugog već kotlić u ruke, ovce prida se, i pobići dok se čobani ne vrate. Ode čiča Mikino društvo veselo i sve se smiju:

– E, baš smo teško i nevoljno priplivali priko koprene, al' je i vridilo.

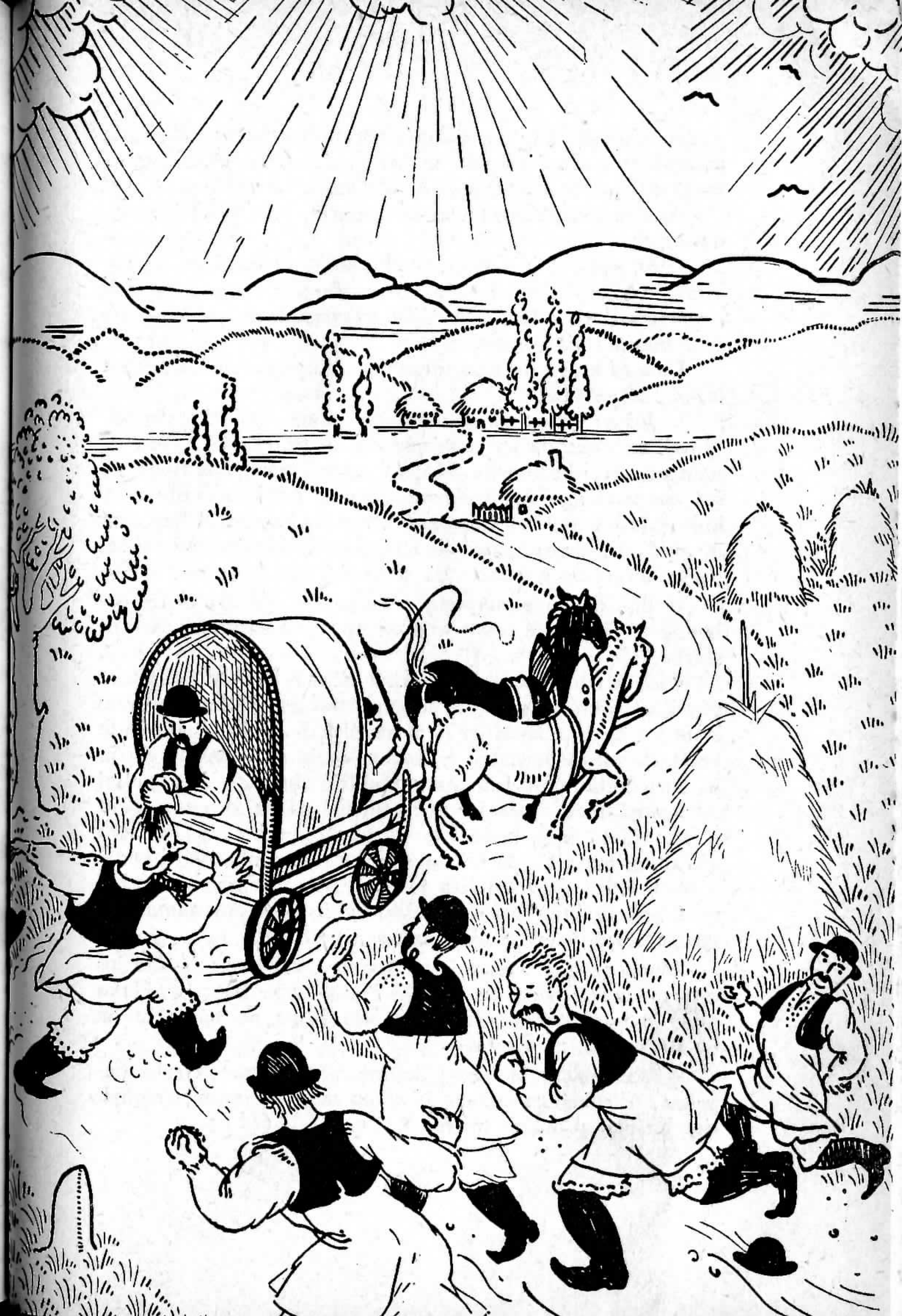
Baš su tako bili u razgovoru, kad iza koprene evo čobana. Nasrnili najedared i jedan matori poviče:

– Ljudi, šta ste naradili?!

– Šta bi' drugo, već ono što je naš pos'o, – čiča Mika se nije uplašio el zastidio, već kaže k'o iz puške. – Ne znate vi, da smo mi pustarljuge na glasu. Čega se do'vatimo mi tom ne praščamo, a vi idite bogu plakati. Šta ste ostavili ovce i paprikaš?

Čiča Mika oštro divani, a onaj čoban njemu lipo:

– Nije nama do ovaca ni do paprikaša – za drugo nas srce boli. Ljudi ljucki, mi pristavili paprikaš i onda vidimo da nemamo dosta sitne paprike. I šta ćemo, već pošaljemo

jednog čobana, koji se najbolje razumio u baštovanluk, da posadi malo sitne paprike u ovu koprenu. Tamo jedva posadiš mlivenu papriku, a ona već i nikla i sazrijala.

Ako je čiča Mika bio oštar i dotle, al' sad se još više naoštrio.

– O, vidi ti nji' kaki nikaki pos'o rade! Zato je nas svud po tilu peklo dok smo plivali, što ste vi tamo posijali sitnu papriku! – viče čiča Mika iz sveg glasa i latio se, pa će čobanima još i prititi.

Čiča Mika se zlo razgoropadio, al' najedared i u čobane k'o da je uš'o bis.

– Još vi zanovetate, – drekne jedan – a kako ste priplivali ne samo da ste nam upropastili svu papriku, već ste nam udavili i baštovana. Na čast vam i ovce i paprikaš, al' šta ćemo tužni i žalosni brez paprike i tak'og baštovana, koji je jedini znao saditi papriku u ovoj kopreni?! Baš nam ne priostaje drugo, neg' da se svi zadavimo u kopreni, el da se potučemo s vama i da se poubijamo.

– Baš da se poubijamo s njima, – viknu i drugi čobani i tu ni'ko nije ček'o, već svi navale s batinama na pustarljuge.

Čiča Mika je baš bio oštar na ričima, al' kad su čobani počeli divaniti s batinama, siroma' starešina pustarljuga nije znao šta b' prija zakriljiv'o, glavu el leđa. Čobani su valjda znali, da pustarljuge sve bratski dile, pa nisu ostajali dužni ni čiča Mikinim momcima. Sklolili i' baš k'o kad pulini ovce sabijaju u čopor i natiravaju i' lipo na koprenu. Kad je čiča Mika im'o kada i da se obazre, a njegovo društvo već u kopreni. 'Ko bi natrag tog dočekiva čobanska batina.

– Ljudi, – poviče čiča Mika, – ne obazirite se na batine, već gledajte da plivate odozgor, jel teško nama ako nas sabiju doli, 'di raste samlivena paprika!

Kad su onda zaplivali po kopreni, čobanske batine još nisu ni sustale, a oni su već bili s onu stranu koprene. Kako njim je bilo to oni znadu, al' čiča Mika ne pušća ni da da'nu, već izda zapovid:

– Ako se 'ko do'vatio dubine, nek' otrese sa sebe papriku i nek' biži za mnom, al' se ne zadržavajte, nit se obzirite na ovo prokleto misto.

Bome su se paštrili svi i ni sami nisu znali koliko su se nakasali dok se jedared nisu zaustavili na nikoj bari. Oda'nili su malo, al' nikom nije do razgovora, već se 'ladi vodom k'o kako zna. Kad su se nastenjali i malo došli sebi, sitili se ljudi da se i obuku. Naplivali su se lipo i prikolipo, pa je red da sad već ne iđu po svitu goli. To je i bilo oblačenje! 'Ko u toj furiji nije izgubio gaće, taj je košulju, kome su ostali opanci, taj nema šta navući ni na pleća, nit šta ima metniti na glavu. Nevolja je kod svakog, al' čiča Mika kaže:

– Kad smo pustarljuge, sad bar i izgledamo k'o pustarljuge.

Nije badava glava pustarljuga, on ne zaboravlja svoje nikad. I baš kad je bio u riči, vidi 'di s onu stranu bare putom iđu kola. Dobri konji, lipa kola, već se po tom vidi da su mogućnog čovika, a još šta je na njima, ta i lud vidi da je to nakupov'o na vašaru čovik koji može i potrošiti i da mu i ostane.

Da čiča Mika nije tako slatko pliv'o priko koprene, valjda bi i pozn'o čovika, koji je sa sinom iš'o s vašara, jel je to bio dobar domaćina iz čiča Mikinog sela, al' di će ga sad poznati, kad čiča Mika ne vidi ni to da je pod svojim rođenim selom. Al' nek ne vidi ništa, glavno je da vidi što je za pustarljugu.

– Ljudi, – kaže on svojima, – ova dva su štogod krupno prodali na vašaru, kad su toliko mogli nakupovati. Ti nose i novaca, a kad nismo došli do ovaca nek' imamo bar novaca.

I nije ček'o dok se njegovi ljudi obuku i skane, već potrče oko bare za kolima. Ode čiča Mika, a malo posli su se zaukali i njegovi ljudi. Čiča Mika izmak'o, ta trči k'o mlad, i kad je stig'o kolima na do'vat, a on lipo otvoreno vikne:

– Ej, vas dvoj'ca na koli', stanite ako mislite izneti živu glavu! Ne vidite, da smo mi pustarljuge!

Ona dvoj'ca se obazrli i kad su vidili s kim imadu posla, niki se nasmijali u brk, al' ne zaustavljaju konje, već stariji vikne:

– A šta bi ti od nas, čiča Mika?

– Novce na sunce! Šta još pitaš, kad znaš da smo pustarljuge!

Otac štogod prišapljo sinu, a ovaj će o'ma' u zakoš i otud zovne čiča Miku:

– Pokasaj malo brže, jel se mi žurimo, ne možemo se zaustavljati. Hajde do šaraga, pa ću ti izbrojiti dukate.

– Vidiš, vidiš, taki razgovor već volim, – obraduje se čiča Mika i zapajdači, da se sav zavio u pra'.

Začas se do'vatio šaraga, al' kako je stig'o na do'vat, a momak s kola ga zgrabio za kose. Hikac! on čiča Miku, a druge pustarljuge kasaju za njima i gledaju. Mika i momak divane štogod, al' 'ko zna šta to može biti kad momak samo priteže čiča Mikinu kosu, a ovom se noge sve lupaju od jednog točka do drugog.

Šta su razgovarali to pustarljuge ne znadu, al' ne znadu ni to da l' i' čiča Mika zove, el daje znak da biže, samo vide kako maše rukama k'o brez duše. 'Ko zna dokle bi se tako zatrčavali za čiča Mikom, da kola nisu jedared došla u jednu dolju u kojoj je s obadve strane puta rasla visoka koprena. Oni na kolima k'o da su imali malog vraga, pa doznali kako je čiča Mika pliv'o, najedared naviju rudu u koprenu.

'Oće oni, al' 'oće i čiča Mika. Kad je vidio kud će ga uvući, vućio se k'o mlad ždribac i otkinio se iz momkovi' šaka. Šta je momku ostalo u rukama od čiča Mikine kose, a šta je čiča Miki ostalo na glavi, to nek ni'ko ne pita, a nije pit'o ni čiča Mika. Samo kad se on jedared živ otisnio od šaraga, njemu sad drugog blaga ne triba.

– Biž'te, braćo, dok je za vrimena! – drekne svojim ljudima. – Dosta je bilo dvared priplivati priko koprene!

Ni za pustarljuge nije bilo gore riči. Da je vrepčar lupio među golubove, ne bi se brže rastrčali neg' što su pustarljuge. Ona dvoj'ca s kola viču za njima:

– Braćo, kako ćemo vam izbrojiti dukate, kad ne ćete da svedemo račune?

Nek viču koliko 'oće, nek obećavaju dukate džakovima, al' pustarljuge ne zaustavi ni'ko, kad su čuli da opet triba plivati priko koprene. Da u toj nevolji nisu dotrčali do

sela, 'ko zna 'di bi se zaustavili, al' kad su vidili da su došli do kuća, najedared su se zaustavili.

– Šta je to bilo između tebe i oni' na kolima? – pitaju pustarljuge čiča Miku. – Kako nisi ot'o novce?

– Još pitate! A šta ću otimati kad i sami daju, samo 'ko će primiti onako kako oni 'oće, – čiča Mika se sad poč'o tužiti. – Daju dukat, al' ne badava, već za svaku dlaku s glave po jedan.

– Pa ti nisu pametni, – jedan pustarljuga će kad je to čuo. – Šta će njim naša kosa?

– Ne znam ja šta će njim, al' oni kažu da ne žale dukate, samo da imadu kose s pustarljugine glave, – čiča Mika kaže kako je trgov'o. – I ja sam prvo i prist'o, pa sam zato i vas zvao, da i vama malo proride kosu, al' kad smo stigli do koprene, a onaj matori kaže sinu: el sve dlake s glava el ni jednu. I još kaže, da se ne ćemo računati usput, već ćemo sisti u kopreni da ne smetamo nikom na putu. Kad sam ja to čuo, a meni mrak pao na oči.

– A šta nisi uz'o bar one dukate, koji ti spadaju za kosu što ti je već očup'o s glave – zapitaće pustarljuge.

– Na čast njima ta kosa, a još bi njim i dao koju dlaku, samo kad sam se ja oslobodio iz njevi' šaka. Eto 'ko želi, nek' njim se vrati, pa nek prodaje kosu za dukat, al' meni je bilo dosta dvared plivati priko koprene i s kosom, a da me još i oćelave, pa da tako plivam, ajak! Al' ni za kake dukate, – kaže čiča Mika. – I ovako mal' mi sve vigove ne počupa!

– Juj, juj, juj, bolje da nas ubiju neg' da ćelavi moramo plivati priko koprene. Baš si dobro uradio što si pobig'o dok još i nas kojeg nisu u'vatili za kose, – kaže onaj što je po pometi bio o'ma' iza čiča Mike.

Kad se ni'ko nije 'tio primiti da prodaje dlaku s glave za dukat, svi su se snuždili, a najviše čiča Mika. Zagled'o se siroma' u svoje društvo i kad je vidio kako izgledaju, jedared će on uzdaniti:

– Braćo moja, kad smo ovako nemilo stigli do našeg sela, ja bi' štogod kaz'o. Da se mi više ni ne vraćamo u šumu. Eto, što se duže mislim sve mi se čini, da je lakše valjda i raditi neg' biti pustarljuga.

I drugi su se snuždili, a kako i ne bi, kad su se toliko naplivali, a još gladni, i jedared će jedan za drugim početi progovarati:

– Kad ti kažeš, čiča Mika, baš da vidimo: možda je lakše i raditi.

I sad nije bilo gatanja ni rukovanja, već svaki nakrivio glavu na svoju stranu i ode ispod ograda kući, da ga svit ne bi vidio. Pustarljuge 'oće da se do'vate kuća 'ladom, al' ne znadu da su čobani već doneli glas.

Kako su pustarljuge koracili u selo, a nj'eve žene već trče prid nji' i ne znaš koja većma viče:

– El raditi el ću oko zdile zasaditi tako gustu koprenu, da je živ ne ćeš priplivati!

'Oće pustarljuge svakako, samo sad jedared još nek' njim žene dadu 'isti i nek svašta spominju, samo nek zaborave plivanje priko koprene. A kako i ne bi radili, kad je čiča Mika pamet prosij'o na najsitnije svileno sito i nadoš'o na to, da je i raditi lakše, neg' biti pustarljuga.

Pričao *Mijo Peštalić, Miletić*

KUPLJENJE VLAĆA ISPOD SNIGA

U stara vrimena živil dida i baba. Imali su sedam sinova, a malo siromaštva. Radio je dida od ponika, pa je i dicu učio, da svaki dan zarade koricu kruva. Šest sinova k'o jedan, pa se sve otimaju za pos'o, a jedan se izmetnio, pa liti vreba debeli 'lad, a zimi zavitrinu. Otac ga kara i konabi, al' u sina deb'o obraz, pa ni da porumeni. S'vituje on i druge sinove, da na poslu ne popuštaju linčini, al' oni vele:

– Babo, manite ga malo, pa će mu valjda jedared zarasti time.

Otac vidi, da je svoj dici već dosadilo, što linčinu mora uvik koriti i s'vitovati, pa je jedno vrime i odmanio rukom. Al' kad je linčina vidio, da ga ni'ko ne gleda, on se sasvim zapustario, pa je poč'o i vući od kuće. Dozlogrdilo je ocu i dok su ga morali na svojim krstima vući, al' je sad od linčine post'o i raspikuća, pa se mira privršila.

U to staro vrime se vrlo na konjima. Tako su i oni vrli, pa šest sinova nagrće žito drvenim lopatama. Sunce prži, pa linčina dig'o lopatu i samo se sklanja iza nje u 'lad. Braća nagrću ovršeno žito na hrpu, sve znoj liju, a otac stao usrid hrpe pa razgrće. Čude se momci šta je ocu, al' ćute i sve brže nagrću, a otac sve više razgrće i žito nikad na hrpi.

Dosadilo to jedared sinovima i kažu:

– Babo, šta je vama?!

– Zašto pitate, dico moja slatka?!

– Pa kako ne bi' pitali: šta mi jedva nagrnemo, a vi već i razgrnete, pa još i konj navrši, a nikad da nagrnemo hrpu.

Otac onda stao i kaže:

– Sad bar vidite: što vas šest nagrćete, još brže može jedan rasuti. Da nas osam ima po dva para ruku, uzalud bi' svi kući vukli, kad jedan raspikuća vuče sve od kuće.

Zanimili oni i svi pogledali u linog brata, al' on primistio lopatu iznad jednog uva nad drugo. Govorio drvetu il' njemu. Još i uzdanio k'o da se prikida od posla, pa kaže:

– Kad bi samo kišica zalila! Ovako čoviku jezik da ispadne od silne vrućine.

– Ma kak'a te je kišica napopala?! – otac će zlim na njega.

– Ta, babo, kako se ne bi' brinio za kišu! – na to će on k'o pravi domaćin. – Koliko eto patite od vrućine! Sad da je samo ono naše bure za kiseli kupus, puno 'ladne vode, pa da je malo skočiti u njega! Al' koliko bi kablova tribalo izvući iz bunara, dok se bure ne bi napunilo! A šta bi to bilo kišici, da malo polije!

Raspripovido se on, a ocu žuć uzavre. Da nije bilo druge dice, on bi linčinu lopatom. Al' se ni onda lini brat nije izvuk'o ispod lopatinog 'lada, već sve do večere se okreće oko sunca. Kad su krenili zdili, a lini brat uzdane:

– Da padne kišica samo na selo, koliko bi to bilo buradi vode!

– Da je bure veće neg' selo, ne bi ga kiša još ni napunila, al' se ti te kiše i bureta mani, – drekne otac, – jel ćeš dobiti kišu bubataka, da ćeš oteći k'o bure!

– Vidi, sad babu, – onaj će k'o u čudu – ja se staram za vas, a vi na mene zlim!

Šta će otac sad? Odmane rukom, pa ga više ni ne pogleda. Jedva je doček'o da ga oženi. Dao mu malo prćije, samo da jedva jedared ode iz kuće. Linčini to nije bilo nepravo, al' ni mladi. Naš'o džak zakrpu, pa se ne zna 'ko više voli 'ladovinu: mladoženja il' mlada. Nije njima bilo nepravo, što su izašli iz očeve kuće sve dotle, dok je trajalo malo prćije. Kad su po'ili i striju iznad glave, počeli dosađivati ocu i braći, al' i' ovi ne pušte ni priko praga.

– Nemamo kad s vama se baviti, – vikne otac, – računamo koliko kablova vode ne ćete morati izvući iz bunara, kad padne kiša na selo!

Tako to trajalo, dok je otac bio živ, a posli njegove smrti svi sinovi se poženili i otselili, pa linčina sad nije im'o nikog svog, kojem bi na vrata zakvrc'o. Al' šta dalje, tim teže mu je bilo i suzu iz oka otrti. Žena mu nije bila ni bolja ni gora. Sva srića je bila u tom, što je bila jalova, pa od dva prosjaka nije postalo više.

Iz godine u godinu idu po njivama i pabirče. Drugi ljudi kose, da se sve kupaju u znoju a oni uveče 'ladom pa kupe klasje po strnjici. Drugi bere i vozi kukuruze a oni sidnu na put i s mukom pokupe po koji klip što spadne skola. Tako su oni i ostarili, a linost u nji' đika, k'o da je svakim danom mlađa. I jedne godine, kad su već bili dida i baba, nije njim ni pridveče bilo dosta 'lada, pa nisu izašli ni vlaće kupiti na strnjiku.

Al' je posli lita došla i zima, pa glad pritisla k'o da se zamrzla za prag. Šta će dida i baba, već izašli u njive i počeli razgrćati snig, pa kupe vlaće ispod njega. Tako se oni pod nevoljom provridnili, kad na soniku naiđe jedan domaćin.

– Alaj, dida, – zaustavi on konje, – šta vi to radite?!

– Nemam ni zalogaja u kući, pa kupimo vlaće ispod sniga.

– Šta možete nakupiti, kad je sve smrznuto, a litos su već svinji i živina pokupili zrnje?

– Sinko moj, ni za tri dana ne možemo skupiti koliko potrošimo za jedan dan, – potuži se baba.

Ovaj domaćin je znao s kim ima posla, al' požali dvoje staraca, makar to nisu zaslužili, pa kaže:

– Manite se ćoravog posla, već dođite na moj salaš, pa ću vam dati dvi vike žite, da možete privući zimu.

Ošine on konje, i sonik pođe, da se dida i baba nisu mogli ni za'faliti. Al' se onaj nije ni zauk'o, baba veli:

– Dida, ovaj nama nije rek'o s kak'om vikom će miriti: s varoškom il' seoskom!

– Pa?

– Da mi njeg pitamo zavrimena, jel nas može privariti, kad odemo rad žita.

– Imaš ti pravo, – na to će dida, i o'ma' poviče za domaćinom.

Zaustavi onaj konje i zapita, šta 'oće još.

– Nisi nam rek'o, s kakom ćeš vikom miriti: varoškom il seoskom, pa može biti razgovora oko obračuna.

Kad je onaj razumio o čem dida i baba taru pamet, on ošine konje i vikne:

– Da ne bi bilo razgovora oko obračuna, kupite vi i dalje vlaće!

Tako su lini i lakomi dida i baba sušili zube na vlaću ispod sniga.

Pričao *Joka Antunović*

D I D A I Z E T

U davno vrime živio jedan siromašak. Žena u njega i lipa i dobra i razgaljena, al' on samo puši stivu lulu u zapćeku. Kad prigusti nevolja, lati se pomalo posla, al' samo od gorke nevolje, a čim je šaka brašna u krušnoj kotarici, ne bi on dlan natrudio ni za živu glavu.

Rodila njemu žena 'ćer jedinicu, pa ta udarila na mater po lipoti, al' još više po pameti. Sad mater hrnja dan i noć, samo da jedinicu čestito podigne na noge, a otac bi samo lakog života. Al' u skrštene ruke život ne će sam uletiti, a tak'e su najviše bile njegove.

Ćer dorasla za udaju. Prćije nema nikak'e al je lipotica na glasu, a čestita, da tu ni trun zamire nema. Taku 'ćer nije teško udati, pa otac sad smislio, da priko 'ćerini' leđa pravi račun. U komšijskom selu bio jedinak u roditelja, pa i taj begenis'o siromaškovu 'ćer. Nije taj bio ni lip, ni pameti ne bi baš mog'o drugima pozajmiti, al' puna kuća svega i svačega.

Divojka ne će ni da čuje za njega, ne će ni njezina mater, al' otac navalio. Napravio se on sad glava kuće, pa još s'vituje ženu:

– Nek' je on lud i pust, dobra žena će već napraviti čovika od njega. A kuća puna svega i svačega, pa će nas 'ćer moći pod starost pomagati.

Ne će divojka, ne će mater, al' kad je otac poč'o navaljivati i zapritio, da će 'ćer silom udati, šta će ove dvi sirote, već popušte, samo da ne bi svitu na glas izlazili. Uda se sirota divojka, a kad je došla u novu kuću, onda je samo vidila, da je tu pamet svima nakratko skrojena. Plače ona sad, 'di je ni'ko ne vidi, pa čim ugrabi priliku da dođe kući, ona se tuži i moli roditelje, da je vrate kući.

– Ne marim, nek' sam i gladna i soparna, samo nek'

mi obraz ne gori od sramote, – kaže ona. – A tamo me je sramota prid cilim selom zato, što sam se udala u tak'u kuću.

Ne će otac ni da čuje. Njemu zet čas-čas pošalje štogod. Sad debelo krmče, pa bure vina, kola ogrizina, i još mu kupio i novu stivu lulu, pa duvankesu i duvana. A sad već i mater tiši divojku i kaže joj, da trpi. Ne će se valjda još na gori glas dati svitu na jezik.

– Naučićeš se po vrimenu, 'ćeri moja slatka, pa ćeš onda viditi, da tvoj čovik i nije toliko zamanut, – kaže joj mater. – Vidiš, kako sam i ja ovog istrpila cilog života, pa i ti nosi teret, kad si ga primila na vrat.

Sirota 'ćer vidi, da se i mater pomalo prominila, čim joj je zet malo rebra namaz'o salom. Vidi sirotica, da svi nose srce na dlanu, al' se bome nije 'tila pokloniti.

Smisli ona, da sama sebi pomogne, kad ne će ni oni, koji su joj bedu o vrat obisili. Ne kaže ona roditeljima više ni riči, već će povesti čovika njezinim starcima u goste. Obradov'o se on k'o dite medenim kolačima, jel je u životu iz svog sela izlazio svega jedared, i to onda, kad je iš'o rad žene. A žena njemu kaže:

– Pazi, čov'če, da me u gostima ne postidiš i ne osramotiš. Slušaj me i dobro ubardaj, kako ću te naučiti.

– Kako ja tebe ne bi' sluš'o, ženo!

I onda se mlada latila, pa ga nedilju dana samo sprema i uči. Uštirakala bilu košulju, usvitlala čizme, ruvo praši, na suncu drži nedilju dana, a dan za danom uči čovika.

– Pazi, čov'če, – uči ona njega – kod nas se peć ne zove peć, već »glava«. Zdila se ne zove zdila, već »alov«. Kašika se ne zove kašika, već »krmska njuška«. Do'vatiti se ne kaže do'vatiti, već »izburlati«. 'Fala se ne kaže 'fala, već »sram vas bilo«.

A zna ona zašto ga tako uči. Kako joj otac najviše drima u zapećku, lulu uvik istresa o peć, pa je svu izodir'o, a ne bi je blatom oblipio, da mu se i za vrat truni. Kuća je siromaška, pa tanjira ima samo tri, a kad kaki gost dođe, onda mater 'ide iz zdile. Kašika su doduše imali kadgod čet'ri, al' se jedna slomila i kad dođe gost u kuću, onda njemu dadu dobru, a mater se muči s tom slomljenom.

Kad je čovika dobro izučila, onda će u zoru kreniti u goste.

– Znaš šta, čov'če, – kaže ona još njemu, – mi ćemo tamo i prinoćiti, pa da ne bi' sutra na vrat na nos spremali, daj ti donesi nikoliko snopova ogrizine, peć napuni slamom, pa je onda sve gotovo, tribaće samo potpaliti. Prije neg' upregneš konje donesi na banak i vode, da i to bude spremno. I to, što si uradio, da nisi zaboravio! Da vide moji starci, kako si vridan čovik, ako bi te zapitali, – zapriti mu još.

– 'Oću, ženo, 'oću.

Uradi on sve i onda upregne dobre konje, pa krenu. Došli oni, a tu i' dočekali, da sve predu oko zeta. Dida ispreže konje, a zeta o'ma' pod slime. Kako ovaj uš'o priko praga, k'o strmoglavac zap'o očima za peć i kaže:

– Av, nane, kako je vaša glava izodirana!

Nani stala rič u grlu, opipala se po glavi, i kad se uvirila, da je čitava, ona 'tila a ne 'tila, kaže:

– A tvoja je prazna!

– Kako ne bi! Slabo vi pogađate. Moja je sad baš puna slame!

– Samo da je još voda u njoj! – otela se rič nani, kad je već krenila.

– I to će biti, već smo je spremili! – sav obradovan poviče zet.

Uto doš'o unutra i dida, pa će o'ma' za ručak. Nani se sad pomalo smrklo prid očima, pa sve krajči od 'ćeri, a zeta ni da vidi. Ode ona bajage u kujnu i do užne nije ni povirila, već puštila čovika, da se on muči sa zetom.

Došlo sad i vrime užne, a nana k'o domaćica postavila svakom tanjir, svakom kašiku, a sebi nema tanjira, pa će 'isti iz zdile s onom slomljenom kašikom.

Zet k'o zet, gleda sve k'o strmoglavac, ta nije ga žena badava učila čitavu nedilju dana. Kad je vidio, kako se nana muči s tom slomljenom kašikom, on će se opet umiljavati oko babe, pa kaže:

– Alaj, nane, šta se mučite, već uzmite ovu moju, jel s tom vašom krmskom njuškom ne možete ni dno alova izburlati.

Kad je nana čula taki razgovor, skoči sirota k'o da joj se zolje svađaju na nosu, pa se nije ni vratila dok sude nije tribalo spremati. Dida i zet se dotle razgovaraju sve u tri zvona, i vidi baba, da se dobro slažu. Ajd, misli ona, valjda mu se pamet malo razgalila, pa će opet lipo oko zeta. Al' kako ona jednu lipu rič zetu, a zet će se opet oko nje umiljavati i kaže:

– Alaj, nane, sràm vas bilo na ovak'oj užni, al' baš sram vas bilo!

Nana razrogačila oči, pa sad ne zna šta bi. Al' zet misli, da je baba od radosti zanimila, što joj užnu tako 'fali, pa će:

– Alaj, nane, da se ne bi ovako dalje mučili oko užne, već da bi se i vi mogli dobro na'isti, poslaću vam nikoliko krmski' njuška od naši', al' čim se vratimo kući.

Kad je nana opet razrogačila oči, on kaže:

– Ta ne brigajte ništa, imamo mi toliko krmski' njuška i mali' i veliki', da je moja nana i juče bacila jednu, al' još dobru, na đubre.

Sad već nije samo nani bilo dosta, već se i didi oči pomalo ukrstile. Ne kažu oni ništa, al' ni nj'eva 'ćer, već samo na nji' očima k'o da veli:

– No, jesam vam rekla!

Ne kažu oni ništa, al' se zet zauk'o, pa tira dalje:

– Ne brigajte, nane, kad vam ja pošaljem krmske njuške, ta imamo tak'e, da ćete moći izburlati ne samo do dna alova, već ako ćete, možete i do dna bureta.

Kad je nana još i to čula, nestala je iz sobe, k'o da je krila nose, i do večere njoj ni traga ni glasa. Postavila sad večeru i sve dr'će, al' večera prošla brez nevolje. Baba o'ma' razmisti krevete, pa će leći što brže, da se zet ne bi opet na čemu izlanio. Bilo je to vrime prvi' mrazova, al' se ritko ložilo, dok zima sasvim ne stegne, kad je kuća siromaška.

Baba dala zetu i 'ćeri jedinu dunju, a ona i starac će se pokriti starom ponjavicom krparom. 'Ćer, kad je to vidila prišapne čoviku:

– Čov'če, zaboravila sam te naučiti na jedno: o'de se ne kaže pokriti, već »lopatom po krstima«.

Dobro je on to utuvio, pa mirno i zadrimo. E, al' nije se zet dobro ni zagrij'o, kad jedared čuje, 'di baba kaže:

– Alaj meni zima! Dida, ne bi l' ti malo naložio?!

Nije baba to dobro ni izustila, a zet se već prokljuv'o ispod dunje.

– Baćo, a što bi se sad u noć trudili?! Lopatom vi samo nanu po krstima, pa da vidite, kako će se o'ma' zagrijati! Samo je dobro lopatom po krstima, tako i ja moju mladu, pa joj nije nikad zima!

Nit je dida ust'o peć naložiti, nit je rič mog'o izustiti, kad je to čuo. A baba mu šapne na uvo:

– Što je priviše, to je priviše! Dida, pa ova nevolja našu 'ćer još i tuče!

Nije tu bilo više razgovora, već će starci sutradan poći do pretelja, da oni el razgale el raskinu preteljstvo. Zet ne zna zašto idu s njim dida i baba, već misli, da njim se toliko dop'o, da su se i oni zaželili gošćenja kod njeg. Nosi on nji' na kolima, ta sve raste, tako se uzo'lio.

Al' baba nije dobro ni zakoracila s vitine, o'ma' je priji kazala:

– Slatka prijo, ovaj moj zet, a vaš sin, k'o da nije baš sasvim zglavljen!

– A 'di bi bio zglavljen, kad je od tak'og oca otp'o! – dočeka nju mladoženjina mater. – Samo da vam kažem, šta je sinoć naradio!

– Šta?!

– Pokidane mu strunje na gudalu, a on bi se latio svirke baš sinoć, kad konji nisu bili kod kuće. Kad nema konjski' repova da i' očupa, a on se nadotalio, pa mi očupo ovo malo side kose, samo da može svirati u gusle. Al' kad sam ja njemu zasvirala!

Počela bi prija sad križati, al' divojkin otac prišaplje svojoj babi:

– Ženo, kurtala i tog razgovora, već da vidimo pretelja, možda ćemo s njim moći štogod razgaliti.

Tako oni i urade, i kad su na guvnu našli mladoženjinog oca, dida će njemu:

– Alaj, pretelju moj, nemoj se naći uvriđen, al' ovaj tvoj sin, a moj zet, k'o da nije baš sasvim zglavljen!

Nasmije se onaj i kaže:

– O, moj pretelju, a 'di da bude zglavljen, kad mu ni mater nije kako triba. Eto, samo da vam kažem, šta je sinoć naradila.

– Šta?

– Nije lipo ni pripovidati! Istir'o ja sinoć ovce na do', pa sviram u gusle. Nikla ona iza mene iznenada k'o bola, pa kad je onda povikala: »Meni čupaš kosu, a ovcima sviraš!«

Stao se on onda smijati, a divojkin otac sav nestrpljiv, k'o da je na žeravici, zapita:

– Pa šta je onda bilo?!

– Nije lipo ni pripovidati! Kad je livčom zagudila priko krstiju, o'ma' sam pao priko ovce i malo nisam slomio nos.

Tako kaže momkov otac, a smije se k'o lud na šarena vrata, i najedared otrgne livču sa volovski' kola, pa po pretelju:

– Evo, pretelju, baš ovako mi je zagudila!

Pretelj poljubio zemlju, k'o da se je naglo zaželio, a onaj se samo smije i još veli:

– Pa me još počela i karati: 'oćeš ti s tuđi' leđa živiti?!

Bome je sad i divojkinom ocu bilo dosta. Ode on s guvna k'o oparen, pa kaže svojoj babi:

– Av, ženo, ako je ovoj našoj priji i to život s tuđi' leđa, što joj je čovik očup'o malo kose s glave, bome ta nema pameti, al' ni za sime!

– To vidim, – na to će žena, – al' vidim, da si se i ti uplašio, šta može biti s tebe, jel ti zapravo živiš s tuđi leđa.

Tako baba didi, a on uvuko uši među ramena i kaže:

– Mani se sad i ti ćoravog divana! Već da mi našu 'ćer vodimo iz ove lude kuće.

– Nismo je tribali ovamo ni udavati. Al' kad bi ti lakog života!

– Kaki lak život, kad te livčom dočekivaju u goste, – poviče sav srdit dida, pa 'ćer za ruku i ode svojoj kući tako, da ga je baba jedva sustizala. Jedino je pon'o onu livču i to samo zato, da ga pretelj ne bi još odvalio. Onda je 'ćer dao momku, koji je tak'u ženu i zavridio, jel mu je sve blago bilo u zlatnim rukama i vedroj glavi, a sam dida se pod starost latio posla. Ni nije više lincario u zapećku, jel čim bi poč'o malo krste istezati, a baba izvuče onu livču iz zapećka i zaoriti:

– Dida, da se opet nisi zaželio lakog života?

Pričao *Marko Vojnić-Purčar*

STARI SLUGA I SRIĆA

E, kaže, bio u jednom velikom selu gazda, koji nije poznav'o od sebe bogatijeg čovika nadaleko, al' nije ni želio da vidi blizo takog stvora. U čitavoj kuć im'o je samo sestru. Nisu bili mladi, al' nit se gazda ženio, nit mu se sestra udavala, samo da se ne bi cipali zemlja i sermaj.

Nji' dvoje sami u velikom gazdaluku, al' ni budni ni u snu ne misle ništa drugo, već kako će teći. Ker ima mista u nj'evoj kući dok je vridan sebe is'raniti iz polja. Sluga ima mista dok je snage, da zaradi bar tri zalogaja, pa još masna, za onaj jedan soparan kojeg dobije.

Brat i sestra ništa drugo ne rade, već samo gledaju, da svakom isprid nosa kupe sve što ugledaju. Srce bi njim pripuklo, da vide koga u selu, koji bi u ma čem im'o i trun više neg oni. Makar njim je tecivo bilo prvo u životu, 'ranili su se prvom 'ranom, jel ni u tom ni'ko u selu nije smio imati bolje od nji'.

Užnaju tako jednog jesenskog dana, al' i dok su za zdilom, uvik side nuz pendžer. Moraju i dotle viditi šta se događa na skoku. Ne daj bože, da za to vrime kogod isprid nji' nađe na sokaku zlatnu konjsku ploču! Pa nek bi to bilo i proušeno puce, al' ako to triba naći, to je suđeno samo za nji' dvoje. Tako misle i to tako triba da bude.

Baš su vadili čorbu, kad evo jednog starog govedara, kojeg su već davno otisli s njevog praga, jel onda već za jednu plaću nisu mogli odriti s njega tri kože. Izanđale su mu kosti na tuđem poslu već i onda, al' sad već ni veći majstor ne bi mog'o odriti s njega jednu kožu ni za tri plaće. Dida nije im'o nikog na ovom svitu, osim jednog unuka, koji je rano ost'o siroče. 'Di se siromak dida potuc'o ovo vrime otkad ga je ovaj gazda otir'o s posla, to on zna, al' je istrpio sve, samo da bi unuka podig'o na noge. Unuka je

dao na kasapski zanat i makar on gladov'o, al' je unuk mor'o imati sve što mu je tribalo, da čestito izuči zanat. I sad je baš krenio tom unuku, jel je čuo, da je zanat srićno izučio i da 'oće otvoriti kasapnicu u komšijskom selu.

– O, stare moje gazde, što sam ja dobro pogodio kad ću vam doći! Baš k'o da sam gled'o na odžak, – dida će se k'o bajage u šali panuditi za gosta.

Dida 'oće, al' ono dvoje ne će. Dida gled'o na odžak, a ne gled'o, al' ono dvoje ni da ga pogledaju, već spuštili glave nad tanjir i veslaju kašikama k'o da nikog i nema u sobi. Šta će dida, već kad je vidio, da ovi baš nemadu kože na obrazu, k'o veli, ne će se stiditi ni on.

– Gazda, – najedared će dida uočno, – ja sam se baš okreć'o po svitu, al' nit sam čuo nit sam vidio, da će i prosjak prid drugim početi 'isti, a da bar čerez reda ne ponudi čovika. Vi ne mislite dati užnu jednom vašem starom slugi, kojeg je put nan'o o'dan?!

Bome gazda nije mislio dati užnu i nije se ni stidio, da to kaže.

– E, moj matori, kad bi' ja dao užnu svakom mojem starom slugi, koji već nije vridan sebi zaraditi kruva, šta bi bilo od mene?! Ajde, kaži, šta bi postalo od mene?

Dida ne kaže ništa. A šta bi mu i kaz'o?! Vidi, da od ovog čovik ne bi post'o, da se baš nanovo rodi, a ne može postati ni marvinče, jel je i ono bolje od njega. I šta će, kad ne vridi sporiti riči, već se okrene i kako je doš'o tako i oč'o. Nije badava bio tolike godine govedar, da ne bi znao, da gazda nije naše govede june, al' je baš zato znao i 'di triba to june počešati.

Davno je to bilo kad je dida mog'o otkiniti od usta pet dukata, al' se nji' nije žignio. Čuv'o je te novce, da može unuku i onda biti na pomoći, kad ovaj bude otvar'o svoju kasapnicu. I šta je dida sad izmislio?! Napolju je napadalo već dobrim lišća. Dida ode malo dalje od gazdine kuće i namisti pod lišće ti' pet dukata i onda se krene isprid gazdine kuće. Iđe dida ispod dudova, čeprka lišće i oči ne diže od zemlje, samo pokatkad baci oči oko sebe, k'o da se boji, da ga 'kogod ne gleda.

Nije dobro ni doš'o prid gazdinu kuću, a ovaj je već na sokaku. Istrč'o je gologlav od užne, a sestra sve gazi priko njega.

– Šta ti to tražiš tako ozbiljno? – pitaju didu.

Onaj se samo smijucka u brk i misli: lakume lude sam već naš'o. Ono dvoje pitaju, al' on ne odgovara već gleda ispod oka. Nisu samo užnu ostavili, već su ostavili za sobom širom otvorena sva vrata, tako su se uzbunili.

– Ta nisi valjda zanimio, kaži već šta tražiš? – navaljivaju na didu.

Kad su se toliko nalatili, a dida će se onda nasmijati huncutski:

– E, moj gazda, kad bi' ja to svakom kaz'o! Šta misliš šta bi postalo od mene?! Ta ja bi' bio najveći magarac na svitu.

Gazdi i njegovoj sestri nije tribalo više kazati. Vide sad, da je tu ozbiljna stvar, al' još kako su vidili kad su krenili i počeli čeprkati po lišću baš na onu stranu 'di su bili dukati. Dida je doševelj'o do nji' dvoje i najedared skočio isprid nji' k'o mačak, pa zgrabio ispod lišća pet žuti' dukata.

– I ti bi još da užnaš kod nas, krvnik jedan! – dreknio je gazda iz sveg glasa. – Isprid nosa si nam uz'o dukate. I još bi da užnaš kod nas?!

– Zašto ne bi' užn'o, ako mi bude prilika, – dida njemu lipo odgovori. – Sad sam ja naš'o, a kad vi budete našli, meni ne će biti nepravo.

– Tebi ne će biti nepravo?! – zaskičila je i gazdina sestra. – A k'o bajage 'ko je ove dukate naš'o?! Potrč'o si isprid nas, kad smo i' mi već vidili.

Dida se bajage zastidio i odmanio rukom:

– Dobro, nek je na vaše. A jeste li vi vidili, kad su odan prošli svatovci i narasipali dukata i dukata?! Al' kad ste taki gladni, nek' vam je na čast, ja dalje ne ću tražiti.

Kad je gazda čuo, da je tu još narasipano dukata, trg'o je sestru k'o zlotvora.

– Nemoj se svađati s njim, – prišapljo joj, – nek ga vrag nosi s ti' pet dukata, samo kad će otići. Mi ćemo naći one druge dukate. Ako ga rasrdiš, taj će ostati, pa će i druge pokupiti isprid nas, kad je vidio 'di su i' rasuli.

Nisu se tribali bojati, da će dida ostati, jel je on već im'o posla na drugu stranu. Dok su gazda i njegova sestra tražili dukate na sokaku, dida je zaš'o za kuću i kroz bašču uš'o u sobu. Naužn'o se k'o car i sve se smijucka za gazdinim astalom. Napunio lulu gazdinim duvanom i misli: moja kuća je sokak, pa kad ste vi 'tili da budete u mojoj kući, red je da i ja dotle budem u vašoj.

Okripio se, duvankesu nabio duvanom i kudan je doš'o tudan se i vratio na sokak. Šta će, već će se namistiti pod dud prid gazdinom kućom. Nagrnio je malo suvog lišća i opružio se k'o usrid lita.

Ono dvoje privrću svaki list i kad su jedared vidili didu kako se smijucka ispod brka, rasrdili se i odu u kuću prazni' šaka. Dida njim je mrzak, ne će ni da ga pogledaju.

– Kako je to moguće, da su o'dan svatovi prošli, a mi i' nismo vidili?! – proklinje gazda.

– To ne može biti drugačije, već su morali proći baš kad nas je ova matora bećarina zbunila za užnom, – klete i gazdina sestra.

– Kako je tako je, tu već nema druge pomoći, već 'ajde da bar užnamo, da nam ne propadne i ta dobra užna.

Al' kad su ušli, onda su mogli viditi, da je borme i užna propala. Siroma' dida nije još im'o tu sriću, da užna za takim astalom, a kad mu se pružila prilika, on nije prostio ni jednom zalogaju. Iza njeg nije bilo šta spremati.

Gazdi i njegovoj sestri je tribala još samo ta perlica. Makar njim je dida bio mrzak, al' su sad istrčali kod njega.

– Matori, jesi ti vidio 'ko je po'io našu užnu?

– E, kad bi' ja to kaz'o! Dobro bi vam i bilo, pa da mene ružite.

– Ne ću te ružiti, kaži 'ko je bio el kako izgleda.

– Nisam mu mog'o viditi lice, – nasmije se dida.

'Di bi mu mogo viditi lice, kad nema tog čovika koji sam sebe može pogledati u lice.

Dida je bio mrzak onim dvojima i dotle, a još kad su vidili kako se izvalio prid nj'evom kućom i ni ne haje više na nji', zadavili bi ga u kašiki vode.

– Šta misliš ti tu?! – namrkosio se gazda.

– Šta bi' drugo radio, već ću prispavati do uj'tru. Kad bivši sluga nema mista ni u gazdinoj košari, sokak je bar za svakog, a za mene još i kako!

Gazdi se smrklo i dosad, kad je mor'o pogledati didu, a šta će biti ako ovaj tu ostane do sutra. Što je gazdi mrsko da didu i pogleda, to bi se još dalo istrpiti, al' se gazda boji, da će dida opet procunjati kak'e dukate i uzeti mu i' isprid nosa. Zato bi, da didu svakako otpravi otud.

– Čuješ ti, matori, sklanjaj se ti isprid moje kuće. 'Di si ti naumio da spavaš pod vedrim nebom, a nit imaš šta prostriti, ni čime se pokriti. Noći su već 'ladne, pa nek tu još umreš, i da te mi moramo sklanjati.

– Veliš?! – dida se samo nasmijo huncutski. – A ja tebi kažem: 'ko spava na takoj postelji k'o ja, taj može ako će se opružiti upravo na led. Moj gazda, da znaš: ja spavam na srići! To je moja postelja!

Kad je čuo šta dida veli, gazda je stao k'o da je zanimio. Najedared se zdravo duboko zamislio. Vidi ti didu! Zato je taj naš'o dukate pod suvim lišćem! Najedared se gazda sitio kako mu se marva sporila i lipo išla u napridak, dok je dida bio govedar. Sitio se i tog, da didu nikad nije vidio snuždenog, pa makar kako mu iš'o pos'o. Ta i 'di bi bio snužden, kad zna da spava na srići.

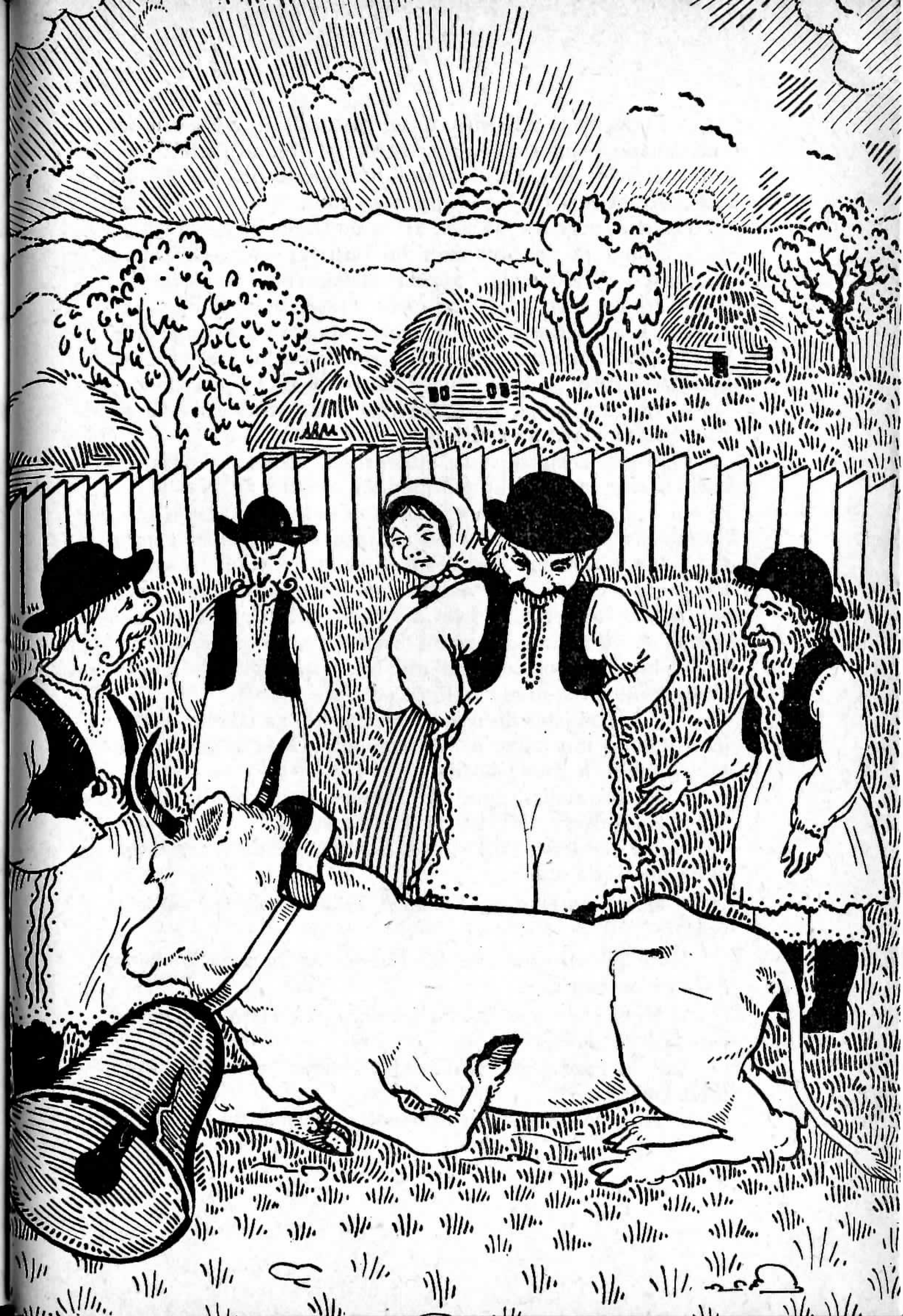
Trg'o je sestru k'o zlotvora i prišaplj'o joj:

– Slušaj, mi ga moramo dovarati kod nas na konak, pa pucalo a sivalo. Od mene bi mog'o tu i prisvisniti, al' zamisli, ako ga koji komšija požali i pozove sebi, onda će matori tamo odneti sriću. Kad bude kod nas i srića će biti u našoj kući.

– Sačuvaj, bože, da je odnese drugom. Ne ćemo ga dati iz kuće ni mrtvog. Dvoriću ga, slušaću ga, ta ako zaželi i na po' noge ću stati prid njim.

– A ja ću još i šediti.

Dida se pravi k'o da i ne gleda na nji', a već zna, da je dovar'o kusu na medene kolače. Malo posli je mog'o to i os'titi, jel su ono dvoje navalili i zovu ga sebi i rukama i nogama. Di bi oni dopuštili, da jedan nj'ev čovik ostane na goloj zemlji i gladan i žedan. Oni su se 'tili samo našaliti, da vide šta će on kazati na to.

– Dida, ta ti bar znaš, da si zaslužio, da živiš u našoj kući k'o da si nam otac. Nisi ti badava tolike godine svesrdno radio u ovoj kući. Zavridio si i budi alvatan u našoj kući, k'o da si u svojoj, – gazda ga vabi.

Dida se prvo k'o nećk'o, al' će onda popuštiti.

– Znam ja da sam zavridio poštenu koricu krušca u ovoj kući, al' k'o velim, možda ću vam biti na teret.

– Nikad. Evo ruka: kod nas si do smrti, al' k'o u svom.

Dida se uselio u gazdinu kuću i bogme živi bolje neg' gazda i njegova sestra. Ne dadu mu ni da lulu pripali, već ga samo dvore. A dida uživa i sámo pokatkad podvikne:

– Ej, dico moja, ne znate vi šta je život! Tako je to, kad 'kogod **spava na srići!**

Ono dvoje nit čuje nit vidi drugo, već samo slušaju o srići. K'o vele nek' dida pripovida sad do mile volje, al' su oni s njim ulovili sriću. Drugi dan dida kaže, da se zaželio govedarskog života: vidio bi kako stoji gazdina marva. O, 'oće to i gazda. Marva mu je bila na velikom salašu, baš ispod tog sela, 'di je didin unuk. 'Oće gazda o'ma' uprezati, pa će odneti didu, jel k'o veli, dida će doneti sriću marvi. A bilo je tamo sriće i brez dide, jel je gazda im'o krave, bikove i volove, kaki' nije bilo nadaleko. Nije to šala imati priko tri stotine sve lipče od lipče marve!

Gazda namistio didu u zakoš, zagrnio ga novom opaklijom, umot'o mu noge, a on će dekati. Dida se naerio k'o pravi gazda, a gazda kočijaši.

– Ej dico moja, – podvikne dida kad su krenili, – da vi znate kako čovik živi, kad spava na srići!

Konji sve lete. Kad su bili u po puta, dida najedared kaže gazdi, da stane.

– Imam posla u ovoj šumici. Ti pričekaj, sad ću se ja vratiti.

Dida bi, al' gazda ne bi. Najedared se uplašio, da se dida ne će vratiti.

– Kaki je to pos'o?! Šta ćeš se ti truditi, mlađi sam ja, evo sad ću skočiti.

Sad bi gazda, al' dida ne bi. I tamo 'vamo, na kraju dida kaže:

– Ajd, ne ćemo se tu istiravati, mo'ćemo mi i brez tog.

Odeše nji' dvojica i kad su došli na salaš, dida nije proš'o, da nije omilov'o sve što je rogato. Ta nije on badava bio govedar tolike godine, marva je njemu život. Gazdi je drago, ta nije to šala, da njegovu marvu miluje ruka, koja spava na srići. Dida se jedva nasitio marve i govedara, al' jedared je došlo vrime i da se vrate kući.

Gazda će naviti rudu kući, al' dida kaže:

– Slušaj, moramo malčak svratiti i u ovo selo. Vidiš, nisi me puštio, da svratim u šumicu, a sad šta ćemo raditi?

– Zašto – kaka je nevolja?

Dida se poč'o češati po glavi k'o da mu je nezgodno kazati, al' na kraju se opet ispovidi.

– Da si me puštio, ja bi' u šumici našo sto dukata. To mi srića kazala noćos. Ovako i' je sad već drugi naš'o, a da si ti iš'o, od tog ne bi bilo ništa, jel danas srića s tobom nije išla rad dukata, već je došla među marvu.

Gazdi se baš ne dopada što je drugi uz'o sto dukata iz šumice, al' kad je pomislio da je sad srića u marvi, nije mu baš žao ni sto dukata. Šta je sto dukata nuz toliko marve.

– A sto dukata ovamo el onamo, ne ću ja to žaliti.

– E, kad je tako onda sam i ja miran. Vidiš, nezgodno mi je bilo kazati, al' u ovom selu živi jedan momak čijem ocu sam ja ost'o dužan sto dukata. Da sam naš'o one u šumici, ja bi' s njima danas vratio taj dug, al' kad me nisi puštio, onda nema drugog puta, neg' da mi daš sto dukata.

Kad je gazda čuo taki razgovor, o'ma' je drugačije pogled'o na didu, al' ovaj će:

– Ako ti je nezgodno, meni je ravno. Slušaj, ja ti to ne bi' ni spomenio, da ti nisi kaz'o malopre, da ti nije ni žao sto dukata.

Dida kaže da mu je ravno, al' se već i sprema da sađe s kola i mrnđa bajage u rukav, da će ići sa srićom dok ne nađe sto dukata na drugom mistu, jel ne će da ostane pod sramotom prid onim momkom.

– Lako ću ja i brez oni' dukata iz šumice, ta ne spavam ja badava na srići, – divani on bajage sam sa sobom.

– Daborme, da ćete lako, kad su dukati već i tu, – gazda je najedared okrenio razgovor, čim je vidio da bi dida očo, i već pruža kesu sa sto dukata.

– Ta nemoj se ti davati u trošak samo čerez tog što ja nisam saš'o u šumici, – dida će se bajage nećkati.

Nema tu nećkanja! Gazda je opet zdravo rođen i podatan. Nek' dida ište još, al' samo nek ne divani o tom, da će otići od gazde. Kad je tako, a dida onda kaže kud će gazda tirati konje. Kud će, već lipo do didinog unuka. Gazda je tu puštio, da dida uđe u kuću, al' motri da mu kako ne isklikne na drugu stranu. Zdravo se obradov'o kad se dida o'ma' vratio. A 'di se ne bi vratio o'ma', kad je s unukom u dvi-tri- riči svršio sve kako triba i poučio ga, da bolje ne može biti. Unuk ga lipo ispratio, pa mu još i pomog'o da se popne na kola i samo tira k'o suvaja:

– Ta niste se vi morali truditi s to malo novaca. Imam ja i imaću još i više, a bar su u vašim rukama novci cigurni. Ako bi vam baš tribalo, samo javite, nemojte se truditi, ja ću vam doneti koliko 'oćete. Kome bi' dao novce u ruke, ako vama ne bi'.

Gazda naćulio uši i samo sluša. Kad su odmakli, a on će zapitati:

– 'Ko je taj momak?

– Kasapin s kojim vridi trgovati!

Kako ne bi vridilo, kad je dida don'o sriću u gazdinu marvu, al' ne za gazdu, već sad jedared za unuka. Kako ne bi vridilo trgovati s tim kasapinom, kad je mislio početi pos'o sa didini' pet dukata, a sad je dobio još i sto gazdini' dukata.

Dida misli za se', a i gazda misli za se', pa zapita:

– A kad se može trgovati s tim kasapinom?

– Ne brigaj ti ništa, kad bude vrime, do'će on i nezvan. Al znaš šta ću ti kazati! – ozbiljno će dida. – Kad mi se srića danas tako javlja, tiraj ti polagacko, a ja ću malo zadrimati na njoj. Možda će mi prišapljati još štogod.

O, 'oće gazda kako dida želi, samo kad je rič o srići. Sve se misli: da je znao, čorape bi navuk'o konjima, samo da dida bolje može drimati na kolima. A dida je drim'o slatko i brez tog, al' onako k'o mačak kad vreba vrepca. Ljulja se u dobroj opakliji kako ga ni mater nije ljuljala u kolivki i sve tare pamet, kako će kasapin početi trgovati s gazdom. Misli se: ne vridi spavati na srići, triba jedared

biti i budan. Dosta je za života radio sa srićom, al' što se kroz njegove ruke blaga nasporilo, to je drugom palo šaka. Misli se, al' nikako da štogod pametno pronađe dok jedared nisu došli blizo sela.

Dida se već uplašio, da mu ništa ne će pasti na pamet, kad iznenada zazvoni zvono s crkve. Dida se trg'o: šta je to, šta to zvono tako čudno zvoni?! Ni' se dobro ni razazoc'o, malo nije skočio s kola, tako se najedared obradov'o.

– Gazda, je l' ja to dobro čujem – je l' to zvono napuknuto?!

– Već odavno, vrag da nosi popu, kad je taki tvrd, pa ne će da kupi novo. Sve odbaciva na mene, da bi' ja trib'o kupiti novo zvono, jel sam najbogatiji.

Gazda se rasrdio i poč'o krstiti popu svakak'im imenima, al' mu je dida o'ma' začepio usta.

– E, moj gazda, nek popo kaže šta 'oće, al' ja ti kažem, da ćeš baš ti kupiti novo zvono. 'Oćeš, gazda, ako triba i dva zvona, samo da ti popo da ovo staro, napuknuto. Kad ti kažem, šta mi je sad srića kazala za to napuknuto zvono, alaj ćeš blagosivati zvonara, koji je staro upropastio.

Nije ček'o da ga gazda nazlaba, već ispripovida šta je čuo od sriće dok je sad drim'o. U ataru je silno blago. Tu leži 'digod, samo ga triba naći. A kako će pronaći to blago? Ima samo jedan put: blago se može naći sa napuknutim zvonom sa senske crkve. A 'ko će ga naći? Onaj, kome će popo pokloniti to zvono. A šta triba raditi onda s tim zvonom? Triba ga obisiti govečetu na vrat, pa ga tako sa zvonom tirati po ataru. Kad bik, vo' el ti krava dođe s tim zvonom do blaga, najedared će zazvoniti k'o da nije napuknuto. 'Oće baš tako, jel će pukotina na zvonu zarasti čim ono bude nad blagom.

– E, zato ti sad tiraj kako živ možeš do pope i kaži mu, da ćeš kupiti novo zvono kako on 'oće, samo nek ti pokloni ovo napuknuto. I o'ma' ga skidaj, pa meći tvojoj marvi na vrat, – uputi ga dida.

Gazdu nije tribalo nagovarati. Zaboravio je i na užnu i na večeru. O'ma' je skupio ljude i samo nadgleda kako se staro zvono skida. Popo bi da se čeka dok ne bude gotovo novo zvono, al' gazda ne će nikako. Trpa novce popi u ruke,

ako će i za dva nova zvona, samo nek mu napuknuto pokloni, al o'ma'. Ni popo nije lud. Baš ga briga zašto gazdi tako žurno triba staro zvono, samo kad je jedared doček'o, da ovaj plati za novo.

Drugi dan gazda je već osvanio sa zvonom na salašu. Tu noć su kovači iskovali za zvono gvozdeni jaram, na kojem će zvono višati marvi o vrat. Sad ne žali ni plaćati ljudima, koji će višati zvono na marvu. A borme za to triba dobro platiti i ljude dobro 'raniti, jel nije to lak pos'o. Al' gazdi sve to nije teško, kad u ataru leži veliko blago.

Kako ne bi ležalo, kad je zemlja dobra, pa u njoj rodi sve, samo kad su ljudi vridni i godina dobra. Dida to dobro zna, pa nije gazdi ni slag'o. A zna dida, da će 'kogod s ovim zvonom naći i blago, samo da to ne će biti gazda.

Kako je tako je, al' drugi dan je gazda izabr'o najlipčeg vola i prvom će njemu višati crkveno zvono o vrat. Ljudi su se namučili dok nisu podigli to teško zvono, al' se vo' nije dugo mučio. Ljudi su mu natakli gvozdeni jaram na vrat, al' kako su ga puštili zvono je tako priteglo, da je volu slomilo i vrat i noge.

– Dida, šta ćemo sad?! – iznenadio se gazda.

– A šta ćeš, već drugo goveče, pa treće i tako redom dok ne naiđeš na ono, koje će moći poneti zvono po ataru, jel drugačije nema blaga, – lipo kaže dida, k'o da se radi o čaši vina.

Šta će gazda, već poslušati. Srića je didi tako prišapljala i to tako mora i biti. Gazda ne da ljudima ni da da'nu, već i' samo požuriva, da novom marvinčetu višaju zvono. Nije to šala dizati zvono, a još i marvinče se otima k'o da os'ti smrt, i makar koliko gazda požuriv'o, za čitav dan jedva su stigli, da sa zvonom ubiju pet najlipči' volova.

Gazdi se baš nije dopadalo što tako počinje traženje blaga. Sad mu nije žao ni lipi' volova, već mu je žao što sa zvonom nije mog'o ni kreniti u atar. Tir'o bi ljude, da i priko noći višaju zvono, al' mu oni kažu:

– Gazda, pa ne misliš ti, da mi želimo da prođemo k'o tvoji volovi. Nismo mi od gvožđa. Dosta je bilo čitav bogovetni dan dizati ovo zvono.

Kad ljudi ne će, šta može gazda, već se siti i manje brige.

– A šta ćemo s ovom ubogaljenom marvom? – zapita didu.

– Šta možeš, već je sklanjaj, da se ne usmrdi o'de. Najbolje bi bilo, da pozoveš onog mladog kasapina. Vidio si, da s njim nije teško izaći na kraj, pa će ti valjda dati štogod za ovo iskidano meso.

Tako će to i biti. Dida nije mor'o ni slati rad unuka kako su se udivanili, već gazda posl'o kola, da se kasapin što brže pokaže. Momak je doš'o, a kesa s gazdini' sto dukata mu za pojasom, nek gazda vidi s kim ima posla.

– Šta ću ja s tolikim mesom, kome ću ga prodati? – kasapin se bâjage otresa trgovine. – Gazda, ja moram u sve uložiti novce, a kažem ti, meni će polak mesa otići u propast. Još ću imati troška i oko sklanjanja mesa što mi priostane.

– Ne marim, zacini koliko 'oćeš, samo mi sklanjaj te ubijene volove isprid očiju, da i' ne gledam. Evo, ja ću ti dati i kola, da i' odneseš.

Kad je tako, kasapin će pristati.

– Al' samo čerez lipe ljubavi, jel se nadam, da ćemo mi još trgovati i trgovati, – kaže gazdi.

I jesu trgovali. Kako je bilo prvi dan, tako je bilo iz dana u dan dok je na gazdinom salašu bilo i komada rogate marve. Kasapin je prvo platio bar polak cine, a posli sve manje i manje. Gazda je opet sve većma bisan, što mu je manje marve oko salaša. Ne ždere ga bis št ose marva smanjiva, već što nema take, koja bi ponela zvono po ataru. Na kraju je diz'o zvono već i teladima na vrat, dok je i nji' bilo, a kad je salaš opustio od marve, onda je zapravo pobisnio.

– Šta ću sad?! – stao i sve kida kosu prid didom.

– Šta ćeš ti, al' šta ću ja tužan i žalostan?! – doček'o ga dida. – E, moj gazda, gotovi smo. Ti si izbio ispod mene moju dobru postelju, ja ne spavam više na srići.

– Šta kažeš?!

– To što si čuo. I u tom si ti kriv, jel si toliko otez'o s tim zvonom da sam ja opet zasp'o, a srića me je opome-

nila, da će otići ispod mene, ako još jedared zaspem na njoj.

– Kako ću ja onda pronaći blago? – gazda gotovo plače.

– Nikako. Srića se, izgleda rasrdila, što ti nemaš tako marvinče koje može potrčati s ovim zvonom, a još više se rasrdila što sam opet zasp'o na njoj. Kažem ti, probudila me i kazala: nema više tog, da ja spavam na njoj. Al' tako mi i triba, kad me je lipo opomenila još onda, kad sam leg'o pod dud prid tvojom kućom.

Gazda se spleo od nevolje već i tako, a još kad je vidio kako se svi ljudi čude njegovom i didinom razgovoru, došlo Čekaju i čekaju, al' snaja nikako da se siti šta bi prvo pomu je da potone pod zemlju. Od muke i od bisa nije znao šta bi, već mu usta iđu sama k'o pusta.

– Pa ti mi nisi kaz'o o tom ni riči. Šta te je opomenila još onda, šta si natrgov'o onda sa srićom?! – namrkosio se na didu.

Dida bajage samo uzdiše i onda će k'o priko volje:

– A šta bi' ti i divanio o tom, kad je to bilo zato što si me otir'o s praga k'o kak'og kera. Ja se ražalostio i kažem: o, 'ko te je iz srićom, uvik si nuza me, a od mene nikad ništa. Pa šta to znači?!

Oni ljudi, koji su dizali zvono, govedari i druge sluge, stali i samo gledaju: kaki je ovo razgovor između dide i gazde?!

Al' gazda sad ne vidi i ne čuje nikog osim dide, a ovaj pripovida šta je dalje bilo. Kad je on tako zapit'o sriću, a ona njemu:

– Ej, ej, dida moj, a 'ko ti je kriv što cilog života samo spavaš na meni, pa sve što ti dam u ruke padne u tuđe šake. Sad, kad je došlo vrime da se rastajemo, sad je tebi došla pamet!

– Ta ne ćemo se valjda rastati?! – uplašio se dida.

– To je već tako. Znaj, da imam još toliko vrimena, da ti još jedared pomognem i onda moram ići od tebe, – kaže srića. – Eto, sad pitaj sa mnom el traži šta 'oćeš, al, dobro pazi šta ćeš izabrati, jel smo poslidnjiput zajedno.

– Pa šta si tražio s njom? – gazda sve skiči.

– Šta?! Ne ćeš pogoditi, – kaže dida i najedared se manio uzdisanja, pa se još latio i namigivanja. – Misliš valjda, da sam sa srićom tražio one dukate pod lišćom?! Vraga očevog! Ja sam je molio, da mi samo to jedno pokaže, 'di je nestala moja trudba za tolike silne godine?

– Šta si onda čeprk'o po lišću?! – gazda bi se sav kid'o, taki je bisan.

Najedared mu se učinilo, da ovaj dida nije pri čistoj pameti. On, jedan čovik od stotina i stotina lanaca, uporožio se s luckastim didom i dao rpu novaca za puknuto crkveno zvono, natrošio se na ljude samo zato, da mu potuku svu onu lipu marvu, koju je dao kasapinu gotovo banbadava. I sad se ovaj luckasti dida još dao u pripovitku prid ljudima.

A dida lipo kaže:

– Šta sam čeprk'o, pitaš me?! Ja ću ti i kazati: srića me je tako uputila. Kad sam je zapit'o za moju trudbu, srića mi je lipo kazala šta ću raditi. Prvo nek' čeprkam po lišću, a posli nek' legnem na nju prid tvojom kućom, al' da ne zaspem, već sad jedared moram biti budan na srići, pa ću viditi 'di je moja trudba.

Gazda sad već zapravo misli, da je dida luckast i drekne, da bi samo prikratio divan prid svitom:

– No, jesi je vidio?!

– I našo je i prid'o je mom unuku.

– Kak'om tvom unuku?!

– Onom mladom kasapinu, kojem si ti prod'o svu marvu, – dida se nasmije i ode priko ledine ves'o k'o kaki pripelac.

Kako ne bi bio ves'o, kad je uistinu sad naš'o svoju trudbu. Koliko i koliko marve je on od'ranio i ugojio dok je bio govedar kod ovog gazde, a od tog on nije im'o nikak'e hasne, već je sve bilo u šakama ovog što bi tražio blago s napuknutim zvonom. Sad je didin unuk dobio od gazde goveče jeftinije neg što mu koža vridi, a još je štogod zaradio i kad je meso rasprod'o u kasapnici. Zaradio je već sad toliko, da će imati kruva cilog života i dida i unuk.

Dida ode pivajući, a gazdi je najedared pala landra s očiju. Najedared je dozn'o, da dida nije baš tako luckast

i da mu je skuv'o tak'u papulu, koja će peći po jeziku dogod je živ. Bar da se nije dogodilo prid svitom i bar da nije tu to zvono! Kurtala i štete, al' ovako evo i sramote.

I nije znao šta bi od muke i nevolje, već poviče za didom:

– A ti sad odeš k'o iz svatova, a šta ću ja s ovim puknutim zvonom?!

– Tvoja volja, – obazre se dida. – Ako ne znaš štogod pametnije, možeš ga sebi obisiti na vrat i ići s njim po svitu dok i ti ne pukneš od bisa.

Al sad se dida više nije obaziro, već se opuštio priko ledine, da se zavrimena do'vati guvna. Gazdi je bilo dosta svega, i najedared je do'vatio niki compov i potrč'o za didom. Bilo bi nevolje, da dida sad jedared nije bio budan na srići, al' je bio budan još i kako, pa je račun'o da će biti ovako. Zato je i naručio unuka, da ga s kolima čeka iza guvna.

Dida se do'vatio kola, a gazda zaokrenio iza guvna. Gazda zakrvario očima i pajdači k'o vijar, pa ne može da se zaustavi. Kad je doš'o gotovo do kola, a didin unuk vikne:

– Ej, gazda, kud si se tako zakas'o? Da ne trčiš za tvojom marvom?! Mani se, ne ćeš je ni tako stigniti, kad si spav'o dok ti je srića bila u kući.

I sotim ošine dobre konje, pa ode s didom i zapraši gazdi isprid nosa.

Pričao *Stipe Šević*

RIJEČNIK MANJE POZNATIH RIJEČI

ADREN – nestašan , čio *(Da li ti je sin još uvik tako adren?)*
ARCIBISKUP – nadbiskup
ARCILOPOV – lopov nad lopovima *(To nije lopov k'o svaki lopov, već pravi arcilopov.)*

BABURAČA – babetina
BALVAN – u brazdi, *ponajviše u vinogradima, jedan od načina okopavanja je takav, da se uzgrtanjem pijeska ili zemlje između dva reda čokota dobije uzdužni humčić, ovaj viši dio brazde je balvan*
BAMBAST – priglup (možda dolazi od madžarskog »bamba« *(Šta se bojiš od tog momka, ne vidiš kako je bambast.)*
BANBADAVA – u bescijenje *(Taj je dobio kravu baš banbadava.)*
BARLIJATI – uplitati, brljati *(Nemoj se ti barlijati u gospocke poslove.)*
BATAV – grubo otvoren, iskren *(Vi ste batavi, vi o'ma' svakom u oči bu-bu!)*
BIANČUK – utega na lancu, koji se stavlja na noge nemirnim konjima i govedima na paši
BIČALJE – drška biča
BIRKINJA – gostioničarka *(govori se u Kaćmaru, vjerojatno pod uticajem Nijemaca, koji su živjeli u Kaćmaru.)*
BÔCA – bodljika *(Uz'o je u ruke krunicin prut s velikim bôcama.)*
BONDŽA – velika vrst psa čuvara
BOTE – vanredno velike cipele*(Bio je nogat, da su mu tribale prave bote.)*
BRKLJAČA – krsta *(Ako si taki junak, podmetni ti brklajču.)*
BRONDZA – brondzano zvono koje se vješa kravama o vrat
BUĆBURIKATI – klokotati
BUĆKALIĆA – limeno zvono koje se stavlja stoci o vrat, naročito ovnu ili biku predvodniku
BURBUĆATI – crijeva burbuću *(Šta burbućeš k'o rđava criva, već divani k'o čovik.)*
BURLATI – rovati *(Šta je ovim svinjama, kad toliko burlaju po oboru?!)*
BURDŽA – rupa u zidu, koja služi za policu *(govori se u Kaćmaru)*
BUSAN – u prenesenom smislu pokojnik, tj. onaj koji je ispod busena u grobu. Čuje se u ovim izrekama: *Udala se za busana. Taj će se uskoro otseliti kod busana i križana.*

CVRKNITI – ispeći nešto na brzinu *(Ded, ženo, cvrkni štogod za naše goste.)*
CIPOVAK, cipovčić – hljepčić

ĆUTA (žita, sijena) – započeta kamara u vršaju
ĆURLIKATI – ćurliče se u frulu *(Čoban uz'o vrulu i ćurliče, a ovce idu pasom.)*

ČANGAV (konj) – s nogama pod manom
ČANGRĆALICA – čegrtaljka
ČANGRĆATI – čegrtati *(Šta mi vazda ćangrćeš u uši?! – Lanac na bunarskom točku ćangrće.)*
ČARDAK – koš za kukuruze
ČATRLJA – kolibica, izba u oronulom stanju ili skrpljena od raznog materijala
ČEKLJIM – kvaka, kuka
ČILAŠ – konj bijelac
ČISTOMELJA – čistun *(Šta tog zoveš u berbu, taj je čistomelja, da ni medom ne bi ukalj'o ruke.)*
ČOPORATI SE – okupljati se u grupu *(Laste se već čoporaju, odletiće.)*
ČUNJATI SE – voziti se čamcem
ČUVALDUS – velika igla za krpljenje grubljih materijala, kao vreća i t. d.

DALAK – pri prebrzom hodanju osjeća se kočenje s obje strane trbuha i to mjesto gdje se osjeća kočenje jeste dalak. *(Olakšaj malo, nemoj tako žuriti, jel me već steže dalak.)*
DAŠČARA – koš za kukuruze od dasaka, obično s privremenim krovom od kukuruzove stabljike
DOBITANDŽITI SE – dolutati na probisvjetski način
DOKRAJČITI – dotući, upropastiti *(Dokrajčili su ga batinama. – Dokrajčio je opanke.)*
DOVIDATI SE – dosjetiti se *(Momci su počeli tući sve komšije, pa će sad i didu, al' se on dovido' i sakrio.)*
DRLJANČITI – tavoriti *(Ni zarade, ni kruva u kući, već tako drljanči.)*
DOĆKATI – u igri kola činiti pokrete naprijed-nazad jedva dižući stopala *(Doćka tabanima i petama u kolu, da se trese sva soba.)*
DOKOLEBATI – doseliti se na dugo žuđeno mjesto
DRUGIDAŠ – drugom prilikom, drugi put
DUĆKA – dojka kad se govori tepajući
DUĆKATI – sisati *(Takoc, ditešce se nadućkalo i sad će lipo bajiti.)*
DIKICA – bodljikavo korovsko rastinje

ĐIRA – pukotina
ĐURDUMAST – prznica, naprasit

EMINOŠ – čovjek koji se ističe nečim, čovjek čvrsta karaktera *(E, ne možeš ti lako s njim, to je eminoš!)*

FALIČAN – malouman, duševno bolestan, s nedostatkom
FALINGA – nedostatak, grješka, mana
FIRGAČ – bič za jahanje

GAGRICA – crv u suhom mesu, slanini
GLOĐVAST – velikog, tromog oblika, čovjek divovskog rasta
GOLJEN – govori se u izrazu »gola-goljena«
GOMBA – ukrasni privjesak u obliku loptice, ili ukras na nekom predmetu u obliku loptice
GOMBATI SE – nagađati se
GRKLJAN – grlo
GRMNJA – grmljavina (Govori se samo u izreci: *Nema kod njeg ni tuknje ni grmnje. – Kad on radi, nema tu ni grmnje ni tuknje, već samo gleda kako će bolje uraditi.)*
GUCAJ – gutljaj (govori se u Kaćmaru)
GUDA – svinja, kad se govori tepajući, od milošte
GULIDER – gulikoža (govori se u Kaćmaru)
GUŽVELJATI – ići u gužvi *(Gazda iđe naprid, a oni gužveljaju za njim.)*

HAJNOGA – krivonog
HANDRAMULJE – prnje
HRNJAGA – gomila *(Ne možemo hrnjagom tovariti.)*
HUJA – mah *(U jednu huju su priorali obadve njive.)*

IKRAVICA – rskavičavi dio nosa
IRICA – dio krzna na kom se dlaka olinjala, te se vidi koža *(Kožu' je bio već stari, da se na opšavu vidila irica)*
ISHRNJAGATI – s mukom, postupno steći *(Radili su obadvoje k'o volovi i jedva su ishrnjagali to malo kućice.)*
ISKLIŠTITI (oči) – izbuljiti oči, da stoje unakrst
ISKOKOŠTITI – izbuljiti
ISKORTITI SE – daska se iskorti kada se iskrivi od suše
ISPRISTRIKATI – bijela svila, koja u jesen leti zrakom, ispritriče odijelo kada padne po njemu
ISTIŠTITI – pecivo se istišti kada peć nije dovoljno užarena, te se pecivo zapravo isuši i otvrdne, a ne peče *(Šta je uradio taj pekar, valjda je lišćem ložio kad je ovako istištio pogačice?!)*
IZDOVALJATI – namirivati, podvarati *(Izdovaljavam sad sve kojima je pokojni baćo bio dužan. – Čekaj, sad izdovaljam goste, a posli će doći red i na te.)*
IZNEBUŠITI – ostaviti na cjedilu *(Kad je došlo do gustog, svi su ga iznebušili.)*
IZVOJAC – naprava za vađenje zapušača

JAVITI KONJE – glasom poticati konje *(Ovi konji su odrasli pod mojom rukom, njima ne triba kandžija, dosta je da i' samo javim.)*

JEGUCATI – hramati (govori se u Kaćmaru)
JOPKA – deblji ženski ogrtač

KALANĆOV – slikovito rečeno njihalica, privjesak *(Dida iđe, a dica mu obisila na kaput mačkov rep, pa mu tako visi lip kalanćov.)*
KALATI – kala se voće sa sjemenkama, kad se one odvajaju od njega pripremajući ga za ukuhavanje ili rakiju
KARANFLIJA – čudan svat, nastran čovjek
KARVA – prečka u kolskim lotrima, a kod suhog mlina (suvaje) dio na postrojenju
KAŠINJAK – korpica ili kovčežić za držanje pribora za jelo, načinjeni tako da se mogu objesiti o zid
KATLANKA – ognjište za kotao, koje može biti izidano, povremeno iskopano u zemlji ili pokretno od metala
KESATI – za nekim, tko nema volju da nas povede, ići u stopu. Obično djeca »kesaju« za starijima. *(Što kesaš za mnom k'o osim, pa ne možem od tebe rič progovoriti?!)*
KLEKEČKI – klečeći, u klečećem stavu
KLOKTOR – stara mjera za dužinu
KLJAKAV – kljast
KMEČITI – ječati
KOLJUŠTRITI SE – dizati glas protiv nečega, buniti se
KORAĆE – nogari za pilenje drva, namještanje korita za pranje, načava za miješenje i t. d.
KREMENJAK – čvrst, postojan *(To je bio Bunjevac-kremenjak.)*
KREVETAC – ležaj, koji je obično namješten između peći i kreveta. Krevetac je od običnih nogara, preko kojih su postavljene daske. Na njih se stavlja nešto krzneno ili ćebad, te krevetac služi za leškarenje preko dana ili za sjedenje kod peći
KRVAĆA – običaj vezan za Blagovijesti. Toga dana se pije crveno vino već od jutra. Staro je vjerovanje, da se tada vino pretvara u krv. Tog dan se pita, da li se pilo vina s riječima: *»Jesi se na'vaćo krvi?«*
KRKAV – nazebao, onaj koji ima kijavicu, sipnju
KRKAČA – krsta kad se govori slikovito *(Nemoj se izvlačiti. već podmetni i ti krkaču.)*
KRKNITI – danuti *(Ne možeš tamo ni krkniti ni bekniti toliko svita se zgamužalo.)*
KUNINA – pahulje trstikina vlata *(Lip jesenji dan, vitrić duše i nosi kuninu)*
KUŠTRAV – kudrav

LAPČAR – izjelica *(To je lapčar kojeg nemoj puštati za astal ako ne ćeš da ostaneš gladan.)*
LIĆKAVICA – rijetka tekućina, rijetka tečna hrana (Gazdarica nam je skuvala niku lićkavicu.)
LOĆKAVICA – lapavica, bljuzgavica

LOĆNITI – pljusnuti *(Kad je loćnila iz bokala, a mi pod pendžerom pokisli svi odjedared.)*
LOTROŠ – vjetropir, raspusnik

MACKATI – brljati, nespretno raditi *(Šta mi tu mackaš-trackaš, već radi k'o druga žena.)*
MANGURA – stari novčić *(Nemam ni mangure.)*
MAJSTORAĆ – čovjek iz obrtničkog reda
MASLOŠ – zamazanko, brljivko
MEĆE – žitka hrana za stoku
MEZET – javno nadmetanje pri prodaji, dražba *(Baciću kuću na mezet.)*
MIGULJKA – ona koja se mazi, umiljava *(Ta curica je bila tako slatka, prava mala miguljka.)*
MISTIČAV – krzno je mističavo ako mu je mjestimice opala dlaka *(Opšav na kožuvu je bio već mističav.)*
MOCNAST – debeljuškast, trom
MOČ – sok u kojem se peklo pečenje *(Još i prženica na moči od te pečenice je tak'a, da ližeš prste.)*
MRČITI – mačka mrči kad je ljuta
MRŽDAVAC – donji, rskavičavi dio nosa *(Čim počne trončirati krmsku glavu, on prvo isiče mrždavac.)*
MUMAKAZE – naprava kojom se siječe izgorjeli dio stijenjka
NABOBATI SE – najesti se do sitosti
NABOKATI SE – najesti se do sitosti
NABRIZGATI – vime se nabrizgalo kad je puno mlijeka *(Sirotu kravu nisu muzili već drugi dan, pa se vimena nabrizgala da gotovo pucaju.)*
NADOSTAČITI – naknaditi *(Kad ti je sin potrošio, daj mi ti nadostači sve.)*
NADOSTAVITI – produžiti predmet dodavanjem drugog dijela *(Deran je već izrast'o kaputić, pa smo ga nadostačili drugim suknom.)*
NAKALJATI – nastradati *(Ako nije još nikad nakalj'o, al' s ovim 'oće.)*
NAKAZIVATI – u prepirci reći sve u oči, ponajčešće neugodne stvari *(Nema te ružne riči koju mu taj nije nakaziv'o.)*
NAKLIPARITI – natući
NAKRKATI – nabiti, napuniti preko mjere
NAKRVATI – nabiti, napuniti preko mjere *(Ded, nakrvaj u peć, pa nek je vruće k'o u paklu.)*
NAMEČITI SE – namamiti se *(Namečio se na vino i samo sisa iz bureta na trsku.)*
NAPERKAČITI – natući
NAPOJ – žitka hrana za stoku *(Jesi l' dao napoj svinjama?)*
NASIRĆETITI – natući
NASISOLJITI SE – napiti se
NAŠUNŠUREN – rastresit ili napuhan *(Kaput je bio sav našunšuren na njemu.)*
NATAKARITI – nabiti, preko mjere nataknuti
NATARANATI SE – najesti se tarane

NATUTUKATI – nagovoriti pune uši
NATRUDITI – povrijediti dio tijela (*Natrudio sam ranu.*)
NEDILJČINA – zarada za tjedan dana

OBIČAN – imati običaj (*Bio je običan sist' na klupicu prid kuću.*)
OBRLATITI – podvrći nekoga svom uticaju, zavesti ga (*Obrlatili su ga, pa ga vuku za nos kako oni oće.*)
ODADRITI – udariti nekim tvrdim predmetom (*Kad ga je odadro po krstima, batina je sve zveknila.*)
ODULARITI – postati neposlušan, odmetnuti se (*Momak se odulario i ne gleda šta je kome pravo, a šta nepravo.*)
ODVUGNITI – puter odvugne kad pri pravljenu počne da se odvaja, čvrsne
OKRUGAL – okrugao
OLOŠ – koren i dio što ostane nakon sječe trstike, koristi se za ogrjev (*Kad nisu imali drugog posla, vadili su ološ iz rita, pa se nisu bojali zime.*
OMANDRAN – odrpan
OPERKAČITI – udariti
OPERUŠKATI – opljačkati, na prevaru lišiti nekoga imanja (*Bio je to mekan momak, a bangalole ga opkolile i operuškale, da je ost'o go ko' prst.*)
OPŠUŠKATI – nekoga lišiti imanja na prevaran način
OSITAN – na sluhu dobar (*Bio je to ker ositan, da valjda ni spuž nije mogo' doći u avliju, da ga on ne čuje.*)
OŠAMATATI – opljačkati, na prevaran način lišiti imanja
OŠUKNITI – imovno znatno oštetiti nekoga, naneti materijalni udarac
OTKULECATI – otklipsati, odbatrgati (*Natukli su ga, da je jedva otkuleco.*)
OTKUPITI – spasiti (*Ko otkupi divojku od zmaja, dobiće je za ženu.*)

PALORA – dati ruku, rukovati se
PASOM – ići napasajući (*Čoban tira ovce pasom.*)
PATALIJA – skandal (*Napravili su tako pataliju, da se zgrnio sav sokak.*)
PAČIST – prečist (*Ja nisam baš tako čista i pačista, al' sam još uvik vridna kruv zaslužiti, da ne iđem na tud prag.*)
PIPOLJITI – polako, nespretno raditi
PISAK – pištaljka
PIŠTITI – kad se odnosi na rastinje, znači, da nešto zaostaje u rastu, razvija se u teškim prilikama (*U tom oštrom pisku kukuruz pišti.*)
PODINA – donji dio kamare
PODGRLJAČ – epitet za sv. Blaža
PODGRLJAVANJE – na dan sv. Blaža vrši se u kat. crkvi obred podgrljavanja. Naime po vjerovanju sv. Blaž je zaštitnik od bolesti grla. Ovo praznovjerje crkva je preuzela vjerojatno iz paganskih vremena, tj. i ovaj običaj spada među one koje crkva nije mogla suzbiti, nego ga je sankcionirala kao svoj, da bi izbjegla sukob.

POLIPITI – proljepšati (*Kako je o'čo iz te kuće, sav je polipio.*)
POLOVAN – rabljen (*Nismo imali dosta novaca za novo ruvo, pa smo kupili polovno.*)
POPUŠTENIK – čovjek raskalašan, razbijač
POTRBUŠINA – svinjska slanina s trbušnog dijela
POSRTAN – lakom, znatiželjan i spreman da se uplete u sve (*Nije ni čudo što je i taj bio tamo 'di mu nije misto, kad je posrtan na sve.*)
POVARDATI – halapljivo pojesti
POVIRAN – povjerljiv (*Poslao je svog povirnog čovika.*)
POVLATA – gornji, strehasti dio kamare
PRIGODIŠTITI – provesti godinu dana (*Slanina je prigodištila kod njega, al' je nije načinj'o.*)
PRIKOLEĐAC – dio konjske orme, remen sa filcanom podlogom koji ide konju preko leđa
PRIŠTUNITI – prikliještiti (*Vratima je prištunio mačku rep. – Tako sam nezgodno skočio, da sam prištunio nogu u članku.*)
PROBURAŽITI – probosti nožem ili drugim predmetom (*Proburažio ga je vilama.*)
PROGUNITI – progutati
PROKRTITI SE – otrgnuti se iz mrtvila, pokrenuti se (*Baš je bio lin k'o put, al' se na to i on prokrtio.*)
PROMANITI – prosušiti rublje na vjetru (*Prostri samo košulje, dok ne počne padati kiša, bar će se malo promaniti.*) Kada je riječ o pranju, kod Hrvata u Subotici imenica »košulje« znači rublje. Tako se za pranje rublja kaže: pra'ćemo košulje.
PROSKURICA – kiselica od mekinja, koja se nekada pila u korizmeni post
PROTAK – veliko rešeto, ponajčešće se upotrebljava za pravljenje tarane
PROUŠENO (puce) – dugme bez uha
PUCE – dugme

RAČKA – vrst drvene posude
RAKANJ – biljega, raboš
RASKVOCATI SE – raskvoca se kokoš kada počne kvočiti
RASTRONČIRATI – zaklanu stoku raskomadati, meso raskomadati
RAZBURAGATITI SE – proširiti želudac (*Razburagatio se, pa ga ni'ko ne na'rani.*)
RAZGNJECAVITI – razmekšati
RAZOR – uzduž njive po sredini ide udubljena brazda, koja se zove razor
REDNJA – epidemija (*Došla je na nas nika rednja, pa kunjamo svi do jednog.*)
RIŠKULJA – žena zagrižljive prirode (*To je riškulja doboga, ta samo što ne grize, a laje gore nego ker.*)
RUČITI – jemčiti
SAPIŠTE – držalo za ašov, lopatu, motiku i t. d.

SIČ – kočenje, bol u kostima *(Udario mi sič u krste.)*
SERMAJ – poljoprivredni mrtvi inventar
SIKAN – maza *(Vidi sikana materinog, oće l' tražiti i sise?!)*
SIRDIK – tekućina od sirenja
SKALAPUŠITI – zatući, dotjerati u škripac *(Skalapušili su ga, da nije im'o kud.)*
SKRNAV – s tjelesnim nedostacima *(Ako joj ne nađemo drugog momka, udaćemo je za skrnavog Paju – i taj će biti bolji neg' ti.)*
SKUTRITI – s mukom, malo steći
SMAMULJATI – nemarno smotati *(Smamulj'o je sve to s krpama zajedno.)*
SPAPULJATI – slupati posao, na brzinu, nemarno uraditi
SPIRINE – splačine, pomije
SPRCATI SE – na brzinu krenuti *(Kad se on sprco' za njima, za toliko njim je bio za petama makar je krenio bos po snigu.)*
SPUTRATI – slupati *(Sputr'o je opanke od stari' sara.)*
STAJAN – nastanjen *(Taj nije tu stajan, dolazi na pos'o iz drugog sela.)*
STANARAC – stanarac je jedan od svatovskih časnika, njegova dužnost je da nadzire pripremanje pečenja
STRPEN – strpljiv
SURIJA – mnoštvo *(Naišla je čitava surija svita.)*
SVRGODINE – poslijednji dan godine

ŠANADAN – čovjek s tjelesnim nedostacima
ŠICKATI SE – igrati se u metalne novčiće ili dugmad. Šickanje djeca igraju obično odbijajući novčić od zida ili na neki drugi način gađajući, da se svojim novčićem približe protivnikovu novčiću na određenu mjeru, čime se postiže dobitak.
ŠIŠAK, siše – poodraslije ždrijebe
ŠČOPORATI SE – okupiti se u grupu
ŠKAPULIR – amajlija, koja se vješa o vrat
ŠKRLJETKA – kavez
ŠTRANGA – uže
ŠTRBENCATI – govoriti uplićući strane riječi ili izgovarajući naše riječi na način stranog jezika *(Dica ne znadu to reći bunjevački, već počela štrbencati.)* Kao: švabikati, madžarati.
ŠTRCATI – prskati *(Kad divani sve mu štrca iz usta.)*
ŠTRKALJ – strka
ŠUĆKA – starinski novčić *(Siroma' sam danas, nemam ni šućke.)*
ŠUMNJAK – čovjek koji živi u šumi
ŠEPUTKA – donji, gvozdeni dio lijevče, koji se natiče na osovinu

TAL – dio *(Podilićemo se lipo: tebi dva tala meni dva tala.)*
TALOVATI – naslijediti, dobiti nasljedstvo *(Ja sam tu kuću talovo' iza pokojne matere.)*
TANAC – ples (govori se u Kaćmaru)
TANČITI – igrati, plesati (govori se u Kaćmaru)
TOLJA – sprava kojom se kosi trstika

TRACKATI – nespretno raditi
TRNDOFLIJA – nastran čovjek
TROŠLJE – naprava za nošenje slame
TUKNJA – tuča
TUTLJIV – čovjek slabe volje

UDESAN – zgodan, podesan *(Im'o je zdravo udesnu stivu lulu.)*
UKOBATI – tvrdoglavo zastupati nešto, uporno se zauzimati *(Ukobala se pa ne popušća, već samo tira svoje k'o Švabo tra-la-la.)*
UKVAČATI – uprskati se blatom *(Kako su došli pišice sa salaša po tom nevrimenu, ukvacani su gotovo do leđa.)*
UGAĆNJAK – vrpca za vezivanje, opasivanje gaća
UMUDRITI SE – postati mudar
UNDŽIR – utega na uzničkom lancu, ili na lancu za sapinjanje stoke
USKLINČITI SE – uvrijediti se, izazivati svađu *(Šta si se usklinčio k'o da smo ti nos odgrizli?!)*
USVITOVATI SE – izvući iskustvo, opametiti se *(Ni' se još ni sad us'vitov'o, a koliko puti je vidio da su ga privarili.)*
UŠKRIBARITI – domoći se, dočepati u ruke *(Kad ti uškribare štogod, više ne puštaju iz šaka.)*
UŠTRCATI – ubrizgati
UTROVALO – utrovalo jesti znači jesti preko mjere i potrebe. Možda dolazi od »u strovalu«, tj. u propast
UVAR – stonoga
UZIMAĆA (košulja, gaće) – rublje od najfinijeg platna, koje se nosi praznikom
UZVIRITI SE – unezveriti se
UŽEGURITI SE – obeshrabriti, uplašiti se (Prvo su navalili momački, al' su se posli užegurili.)

VANCAGA – pijuk, kramp *(Ja danas moram ići, makar vancage padale.)*
VATRENJAČA – mlin na parni pogon
VATRENJAK – mlinar u parnom mlinu
VAVLITI – intenzivno težiti za nečim, grabiti se *(Nije vavlio za imanjem.)*
VAR – ugljena šljaka
VIJATI – goniti, tjerati *(Vija me život, moram se paštriti.)*
VIKA BOGA AMENA – uvijek, vazda *(Taj vika-boga- amena visi u mijani.)*
VIKOM – uvijek, stalno
VIRAGAST – kos *(Bio je viragasti' očiju, a im'o volove viragasti' rogova.)*
VIŠALICE – (kukuruza) – višalice kukuruza se prave tako, da se ljuska zaguli i poveže njome po nekoliko klipova, te se vješa o prečke ili klin. Višalice se prave od kukuruza, koji je izabran za sjeme, pucanje »kokica« ili za prodaju na malo.
VITRENJAK – mlinar u vjetrenjači, tj. mlinu na pogon vjetrom

VLASAN – rastresit, spužvast
VOĆAK – vođa, predvodnik *(Taki ovan – voćak k'o što ga ja imam, nije u svakog.)*
VODNAR – vodonoša
VOK – otvoreni rov za vodu
VONĐATI SE, vontati se – vucarati se
VORGULE – orgulje
VRLJIKA – prečka na kojoj se suši meso u dimnjaku

ZABRKLJAČITI – u prenesenom smislu zadati udarac *(Zabrkljačio mu je, da mu je dosta za cili život.)*
ZACVRKNITI – zabreknuti *(Tri dana sam drž'o burence u vodi i sad je jedva zacvrklo.)*
ZAKALAPUŠITI – u prenesenom smislu zadati udarac
ZAKOLJ – mjesto uboda pri klanju svinje *(Začepi zakolj čutkom, da ne teče više krv.)*
ZAKOVRNITI – podvinuti se *(Zakovrnio se vr' opanka.)*
ZAKOTITI SE – razmnožiti se *(Zakotili se pacovi, pa i' je puna kuća.)*
ZAKRAĆIVATI – zabranjivati *(Nije mu zakraćiv'o, da ide u kolo.)*
ZAMANDELIJA – onaj koji je zamahnuo glavom i ide kao bez pameti
ZAMANDRLJATI – zabrljati stvar
ZAMESTI – metlom zamesti ili načiniti meće, žitku hranu za stoku *(To si ti morala zamesti kad si mela po sobi. – Jeste l' zameli svinjama i mekinje?)*
ZAMOTANICA – palačinka
ZAROJITI – na fruli zasvirati, tečno zasvirati *(Kad je taj vrulaš zarojio jednu starovinsku, a srce ti igra.)*
ZAOŠTRLJAST – šiljat
ZASIPAČ – naprava za zasipanje u vreće zrnaste hrane i mliva
ZAŠUŠKAVATI – zabašurivati
ZAZUBATI SE – posvađati se *(Ako smo se malo zazubali, mi ćemo se i pomiriti.)*
ZDRENJATI SE – odebljati preko mjere
ZLINCATI – plakati

ŽABURAČA – žabokrečina
ŽACKATI – podbadati, rugati se *(Dotle ga je žack'o, dok ga nije tako rasrdio, da je onaj zakrvario očima.)*
ŽACKALO – podbadalo, rugalo
ŽGEBAV – mršav, slab *(To je bio žgebav konj, da se jedva vuk'o.)*

S A D R Ž A J

STRANA

Izdanje
SLOGA, ZAGREB
Socijalističke revolucije 17
Za izdavača
NADA SREMEC
Tehnička oprema
ČUČA SMOKVINA-BORANIĆ
Korektor
BALINT VUJKOV
Tisak
ŠTAMPARSKI ZAVOD »OGNJEN PRICA«
Zagreb

